АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИЗВѢСТИЯ

НА

НАРОДНИЯ МУЗЕЙ

ВЪ СОФИЯ

РЕДАКТИРА

В. Добруски

ДИРЕКТОРЪ НА НАРОДНИЯ МУЗЕЙ

Книга I.

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1907.

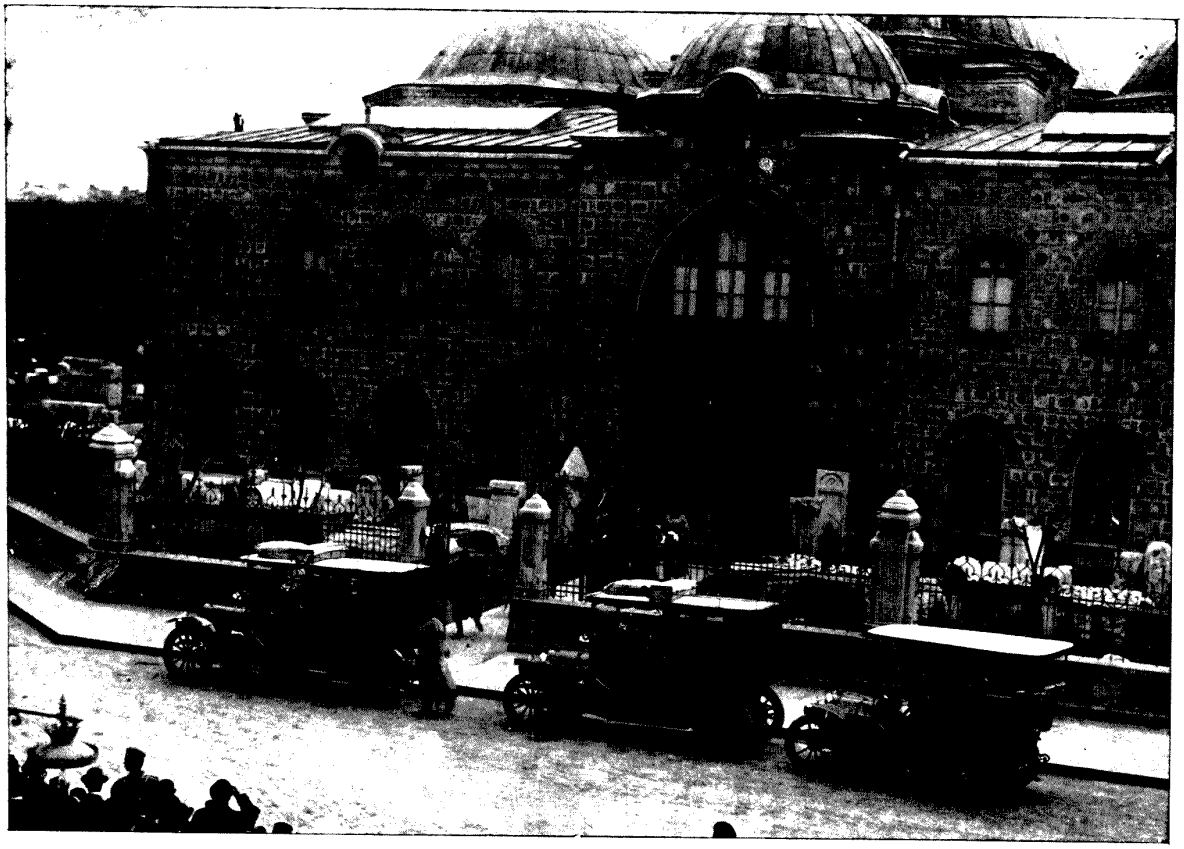

Сградата на Народния Музей, нѣкогашната Бююкъ джамия, съградена между 1384—1385 год.

Пейзажъ до езерото на Панега. Отлѣво задъ дървесата е езерото, а отдесно грамадата съ развалинитѣ на асклепиона.

МАТЕРИАЛИ ПО АРХЕОЛОГИЯТА НА БЪЛГАРИЯ.

Тракийско светилище на Асклепия до Глава Панега.

Отъ В. Добруски.

А. Разпространеностьта на Асклепиовия култъ въ Тракия. Развалинитѣ на асклепиона до Панега, прѣгледъ и значение на находката въ него.

Изворътъ на Глава Панега[1]) до с. Голѣма Брѣсница, Тетевенска околия, е прочутъ изъ цѣла България. Още по́-високо се издигнало славното име на тоя знаменитъ изворъ слѣдъ неочакваната археологическа находка, направена край него прѣзъ мѣсецъ февруари 1903 год. Тая

Фигура 1.

находка, описана на слѣднитѣ страници, доказва, че изворътъ на Златна Панега е билъ славенъ вече въ римски врѣмена и допуска да се прѣдполага, че неговиятъ култъ ще да е сѫществувалъ и въ по́-отдавнашно

[1]) Извора на Глава Панега и неговата най-близка околность описва *Ширковъ А.* Глава Панега. Приносъ къмъ изучването на карста въ България въ списанието „Български Прѣгледъ“ VI. кн. 10, стр. 58—75. Отъ тая статия има и отдѣленъ отпечатъкъ стр. 1—18. Въ нея е указана и научната литература за Глава Панега.

минало и по традиция се упазилъ дори до днесъ, защото народътъ и сега почита водата на тоя изворъ като света и лѣковита.[2])

Находката е станала въ нивицата, която въ умѣренъ наклонъ се издига на западъ надъ езерото на Глава Панега или „*синило́то*“, както

Фигура 2.

още го наричатъ, защото бистрата му вода вѣчно се синѣе. Споредъ старо народно прѣдание, въ тая нива едно-врѣме сѫществувалъ монастирь,

---

[2]) Единъ видъ съборъ става на Панега на Гергйовъ-день и Спасовъ-день. Срѣщу тѣзи дни дохождатъ хора да прѣспаватъ на Панега и да се кѫпятъ „за здраве“; особно прѣспаватъ на „зѫба“, т. е. склона на тѣсния скалистъ прагъ, подъ който „проминува“ водата отъ езерото или синило́то въ котлитѣ (наречени така, защото водата, когато Панега придойде голѣма, тукъ високо се подемала или врѣла като въ котли) и главния изворъ. Въ пещерата називаема „Горня-дупка“ мнозина си „подставятъ“ кратунки и гърненца подъ сталактититѣ на пещерния сводъ, за да имъ накапе вода за илачъ, пълнятъ шишета съ вода отъ Панега и, като цѣлителна, я запасятъ дома. Освѣнъ това, чупятъ отъ сталактититѣ на пещерата и носятъ ги на женитѣ, които вѣрвали въ лѣковитата сила на тия камъчета. — Болнитѣ оставятъ тукъ тояги или откѫсватъ дрипи отъ пояса и съ това ужъ оставяли болестьта си. — Въ знакъ на благодарность хората хвърлятъ въ водата по нѣкоя пара — обичай извѣстенъ вече и въ стария вѣкъ, оставятъ просо, кравайче или *яйце*; който остави отъ всичко по малко, казватъ, че „*сѝтира*“ оставилъ (съобщено отъ г. Шишковъ, бивши околийски началникъ въ Тетевенъ, но дали народътъ дѣйствително употрѣбява тоя изразъ, по значение сходенъ съ латинската дума satira = смѣсъ, не можахъ да провѣря). Срѣщу Гергйовъ-день и Спасовъ-день колятъ сѫщо и курбани. Види се, че св. Георги се празнува тукъ отъ най-отдавнашни, тракийски врѣмена по традиция, като замѣна и продължение на култа на тракийския херойконникъ, комуто била посветена значителна часть отъ „каменнитѣ икони“, намѣрени тукъ. — Когато находката се разчула, изъ околностьта дохождали любопитни на тълпи, за да видятъ намѣренитѣ икони; женитѣ цѣлували барелиефитѣ съ конника като „икони на св. Георги“ и се кръстѣли прѣдъ тѣхъ. —

Култътъ на водата, и особно на изворната, се запазилъ и до днесъ въ пълна свѣжесть на езическитѣ врѣмена. На много мѣста изъ България има извори и кладенци, на които народътъ приписва лѣковита сила и почита ги съ разни дарове; такива извори иматъ разни названия: аязма, жива вода, света вода, лѣковита вода, свето кладенче и пр. Ето поне нѣколко примѣри: „Къмъ юго западъ отъ гр. Пещера на $^1/_4$ часъ разстояние, на пѫтя за Батакъ има една дупка като стаичка, дѣто непрѣстанно извира *лѣковита вода* и сѣки петъкъ болнитѣ отъ всички народности отиватъ да се кѫпятъ за изцѣление, като оставятъ тамъ дрехата, съ които сѫ се кѫпали, и хвърлятъ въ водата по една пара (пенязь)“. *Захариевъ*. Описание на Т.-Пазарджишката каяза стр. 63. — Другъ изворъ — аязма — се намира (споредъ съобщението на г. капитанъ Д. Уста-Генчевъ), подъ иконостаса на църквата св. Петка въ крайната часть на гр. Пещера. — Въ София е извѣстна аязмата въ Ючъ-бунаръ, въ мѣстностьта Търница, до новата църква св. Никола. — Въ Перишко задъ Витоша твърдѣ се почитатъ извори до с. Бѣла-вода, което, вѣроятно, отъ тѣхъ води името си; единиятъ извира на източната, другиятъ на южната страна, на $1^1/_2$ килом. разстояние. Мѣстностьта около южния изворъ се казва *църквище*, а до източния — *монастирище*, гдѣто едно врѣме сѫществувалъ голѣмъ и богатъ монастирь, ужъ разрушенъ отъ нѣкой турски паша. Съборътъ става тукъ на Томина недѣля. Водата на тѣзи извори особно била полезна за стомахъ; поклонитѣ оставяли пари, части отъ пояса или отъ дрехитѣ. Около изворитѣ се намѣрвали доста стари монети. Съобщение на г. Ю. Левковъ, главенъ учитель въ Бѣла-вода. — Едно изворче — аязма, до с. Русокастро, Бургашко, описва Jireček, Cesty str. 573.

запустѣлъ и пропадналъ неизвѣстно кога; подъ неговитѣ развалини ужъ било заровено баснословно имане. Подбужданъ отъ нѣколцина иманяри изъ околнитѣ села (Добревци, Блъсничево, Петревене), стопанинътъ на воденицата до Глава Панега г-нъ Ив. Василиевъ се съгласилъ да пораз-

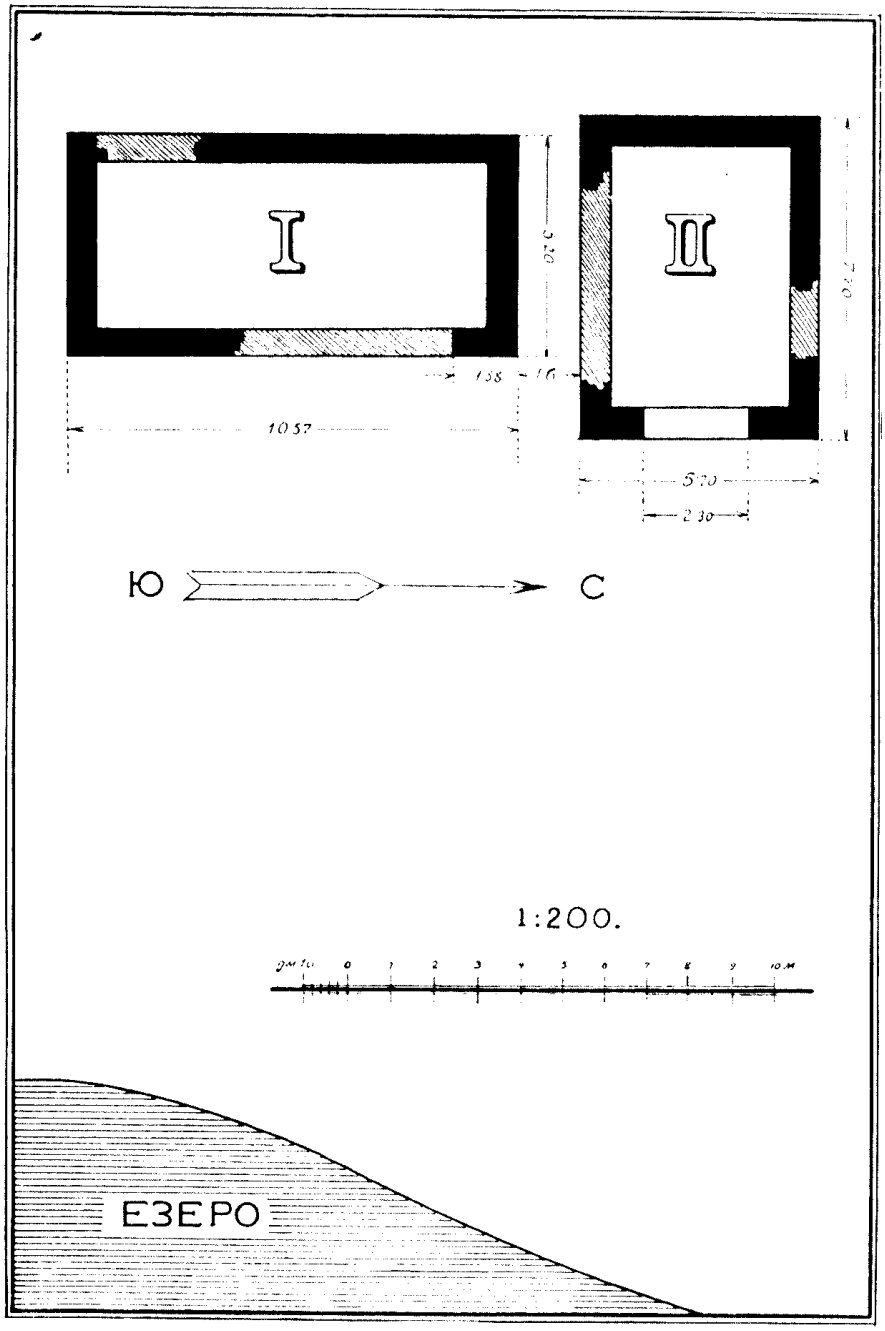

Фигура 3.

копаятъ „монастиря“ въ нивата надъ синилóто. По тоя случай прѣзъ мѣсецъ февруари 1903 год. били открити основи на продълговата сграда и нѣколко плочки съ образи на Асклепия и Хигия; слѣдъ подробнитѣ

изучвания и по-нататъшнитѣ разкопки, продължавани подъ надзора на музея прѣзъ сѫщата 1903 год. и сетнѣ прѣзъ пролѣтьта на 1906 г., — се указа, че открититѣ стѣни сѫ останки отъ трако-римско светилище на Асклепия или Ескулапа, на когото култътъ въ Тракия е билъ единъ отъ най-главнитѣ и най-популярнитѣ,[3]) както знаемъ сега отъ дълга редица надписни и фигурални паметници, а по-рано само отъ монетитѣ на нѣкои тракомизийски градове.[4])

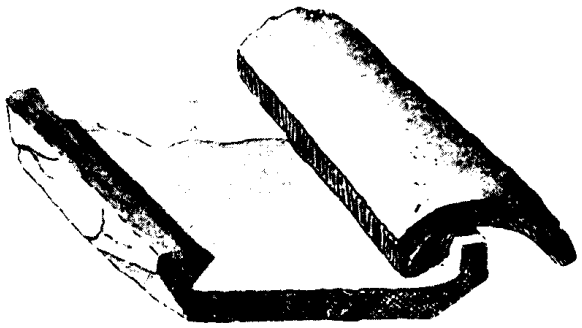

Фигура 4.

[3]) Когато *Dumont A.* въ 1876 год. издалъ своя сборникъ Inscriptions et monuments figurés de la Thrace, могълъ да помѣсти въ него всичко три паметници по култа на Асклепия въ Тракия (№ 12 отъ Пателеница, Т.-Пазарджишко, № 62 отъ Одринъ, № 103 отъ Калиполъ); заради това ималъ пълно право да нарече култа на Асклепия въ Тракия второстепененъ, въ сравнение съ разпространения култъ на Аполона, Зевса и Хера (стр. 69 издание отъ 1876 г.): A côté d'Apollon nous trouvons Zeus et Héra, qui sont également l'objet d'un culte fréquent et enfin, mais á un *rang secondaire, Asklépios.* — Въ новото допълнено издание на тоя сборникъ сѫ описани вече 12 паметника по тоя култъ (сравни *Dumont-Homolle,* Mélanges d'archéologie стр. 509: Ἀσκληπιός, стр. 511: Τελέσφορος и Ὑγιεία). Това число нараства съ нови находки:

с. Липница, Орханийско. СбМ. XII. стр. 322 бр. 11. Ново издаденъ по-долу подъ бр. 133. —

с. Кararизово, Станимашко, пакъ тамъ стр. 322 бр. 11.; ново издаденъ по-долу подъ бр. 138. —

с. Баткунъ, Т.-Пазарджишко. Колективна находка въ светилище на Асклепия СбМ. XIII. стр. 427. бр. 1—4.

Мѣстность *Рупки* до Чирпанъ, пакъ тамъ стр. 429 бр. 8.; ново издаденъ по-долу подъ бр. 136. —

с. Туркмишли, Чирпанско. СбМ. XII. стр. 333 бр. 21.; издад. по-долу подъ бр. 135. —

Неизвѣстно мѣстонахождение. Релиефъ на конникъ съ оброченъ надпись на Асклепия, сега въ музея въ Бѣлградъ. СбМ. XVI—XVII стр. 17. бр. 25. —

с. Долни Пасарелъ, Самоковско; пакъ тамъ стр. 112. бр. 19: Ἀσκληπιὸς Στραμνηνός.
София. СбМ. XVIII. стт. 780. бр. 19: Ἀσκληπιὸς Κουλκουσσηνός.
с. Костинбродъ, Софийско. СбМ. VIII. стр. 62. II.; издаденъ по-долу подъ бр. 140. —
с. Конино, Врачанско. Archaeol. Epigraph. Mitth. aus Oesterreich-Ungarn XV. стр. 206. № 72, издаденъ по-долу подъ бр. 139. —
с. Коньово, Кюстендилско. Antike Denkmäler in Bulgarien стр. 158. № 177.; издаденъ по-долу подъ бр. 139.
Пловдивъ, ibid. стр. 160. № 179. —
с. Ново Село, Пловдивско. Периодическо Списание XVI. 141.
Кюстенджа (Tomis). Archaeol. Epigr. Mitth. VIII. 199. № 1.

[4]) Типътъ на Асклепия и другитѣ лѣкарски божества често се срѣща въ монети на градове Маркианополисъ, Никополисъ прось Истронъ, Анхиалосъ, Визия, а прѣдимно на градове, надарени съ лѣковити топли извори, като Улпия Пауталия и Улпия Сердика. Асклепиосъ, обикновено брадатъ, въ извѣстната поза, правъ, охарактеризуванъ съ змийска тояга и по нѣкога съ *яйце* въ десната ръка, се явява самъ или съ Хигия или съ нея и Телесфора наедно. Отдѣлно биватъ изобразени и Хигия и Телесфоръ; като отдѣленъ типъ се срѣща тояга съ овита около нея змия, или тая послѣдната сама. Сравни *Mionnet,* Déscription des médailles antiques I. 359 сл. и Suppléments, II., 71 сл. За храмове на Асклепия въ монетитѣ сравни забѣлѣжка 5.

Въ Пауталия особно интересенъ е типътъ прѣдставящъ Асклепия възсѣдналъ на крилата змия и държещъ тояга съ овита около нея змия. Сравни *Mionnet,* S. II 384 и *фигура 2. бр. 3,* която възпроизвежда единъ екземпляръ съ този типъ отъ сбирката на Народния Музей; монетата е отъ врѣмето на Каракала.

Останкитѣ отъ основнитѣ стѣни се откриха доста плитко подъ орницата, на 0·60—0·80 м. дълбоко.

Светилището е било построено въ форма на правоѫгълникъ: къситѣ му стѣни, обърнати къмъ истокъ и западъ, сѫ 5·70 м. дълги, а надлъжнитѣ — обърнати къмъ сѣверъ и югъ, 7·70 м. дълги (сравни фи-

Фигура 5.

гура 2. подъ бр. II.). Стѣнитѣ сѫ дебели 0·80 м. и зидани отъ хоросанъ и чупени недѣлани камъни. Най-добрѣ е запазена западната стѣна,[5]) почти 1·40 м. висока. Вратата се намирала въ източната стѣна откъмъ

[5]) До тая стѣна вѫтрѣ въ светилището, вѣроятно, е била поставена голѣма, сетнѣ пропаднала, статуя на Асклепия, обърната съ лице къмъ истокъ — къмъ синитѣ води на таинственния изворъ. Такава статуя притежавалъ обикновено всѣки храмъ на Асклепия. Сравни *Daremberg-Saglio* I, 471. Това подтвърждаватъ и типоветѣ на нѣкои трако-мизийски монети, прѣдставящи храмова фасада съ четири колони (templum tetrastylum), всрѣдъ която стои статуя на Асклепия, опрѣнъ съ десницата о тояга, около която е овита змия. Съ сѫщия атрибутъ на Асклепия по нѣкога е украсенъ триѫгълниятъ щитъ (tympanon), който се издига надъ четиритѣ колони. Образецъ отъ такъвъ типъ прѣдставя *фигура 1. бр. 1,* изобразяваща монета на градъ Сердика, сега София, отъ императоръ Каракала; около типа на храма се чете надписътъ ΟΥΛΠΙΑC CEPΔIKHC. По нѣкога всрѣдъ сѫщата храмова фасада сѫ изобразени Асклепи и Хигия наедно; примѣръ за това виждаме въ една монета на градъ Пауталия, сега Кюстендилъ, отъ врѣмето на римския императоръ Маркъ Аврели; около храмовия типъ се чете надписътъ ΗΓΕΤΟΥΛΑΜΑΞΙΜΟΥ ΠΑΥΤΑΛΙΩΤΩΝ, който, покрай името на града, споменува и тогавашния намѣстникъ на провинция Тракия. Вижъ *фигура 1. бр. 3.* — Особна храмова форма прѣдставя една монета на градъ Сердика отъ врѣмето на Каракала. Върху шестостранна подграда или сокълъ се издига отворена колонада съ шесть колони и покривъ отгорѣ, подъ който се вижда юношеска фигура на Аполона лѣкарь — Apollo medicus правъ, охарактеризуванъ съ тояга, около която е овита змия; дръвчетата отъ двѣтѣ страни означаватъ, че храмътъ е билъ обиколенъ съ градина. Сравни *фигура 1. бр. 2.*

За култа на Аполона-лѣкарь въ Тракия, покрай монети, свидѣтелствува изрично и единъ надписъ отъ Анхиалосъ, посветенъ на бога отъ тракйеца Мѣтокъ, синъ на Таруласъ; Μήτοκος Ταρούλου . . . . Ἀπόλλωνι Ἰητρ[ῷ. (Сравни *Jireček*, Archaeol. Fragmente aus Bulgarien въ Archaeol. Epigr. Mitth. X. 161. № 1.)

езерото; въ нея почти in situ се запазилъ каменень прагъ 2·30 м. дълъгъ, 0·80 м. шир., 0·40 м. дебелъ, съ по една закржглена вдълбнатина за вратнитѣ оси на двата края, 1·48 м. отдалечени една отъ друга и съ первазъ или „засе́къ", както тукъ го наричатъ, 0·20 м. широкъ, 0·08 м. високъ, за опиране на долния край на врататата, която е била съ двѣ вратни, 1·48 м. широка и се отваряла навжтрѣ. Въ земния насипъ до сжщата стѣна се намѣрилъ отломъкъ отъ подстълпникъ или база отъ колона, 0·22 м. дебела, 0·27 м. диам., та може да се прѣдположи, че лицето на храма, поне източната му фасада, обърната къмъ езерото, ще да е била украсена съ колони. Други дѣлани камъни или архитектонични украси не сж намѣрени. Твърдѣ вѣроятно е, че сж били употрѣбени за постройка на язове и воденици до Глава Панега, въ турско врѣме (сравни *Ишир-ковъ,* Глава Панега стр. 7), въ начало на XIX вѣкъ, ако не сж били унищожени вече по́-рано. Стрѣхата на светилището е била покрита съ керамиди; съ червени фрагменти отъ тѣхъ е нашарена пръстьта изъ цѣлата нива; керамидитѣ сж здраво изпечени, 0·38 м. широки, 3 см. дебели и снабдени съ первазъ извитъ на горѣ на 6 см. височина, откъмъ надлъжната страна, така че всѣка керамида образувала улейче. Освѣнъ тѣзи плоски керамиди, сж намѣрени отломъци отъ обли керамиди 0·20 м. широки, за покривание празнинитѣ надъ плоскитѣ керамиди *(фигура 4).*

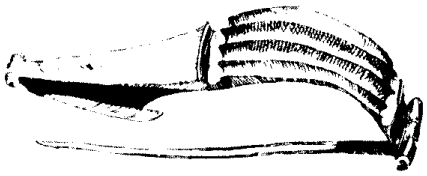

Фигура 6.

Извжтрѣ стѣнитѣ на светилището сж били измазани съ мазилка 2 см. дебела; малки останки отъ нея сж запазени само по западната стѣна. Подътъ е билъ постланъ съ четвъртити тухли въ размѣри 30 × 30 см. и 5 см. дебели, положени върху бетонъ, състоящъ отъ хоросанъ, размѣсенъ съ кжсове отъ тухли и керамиди, дребно начукани. Часть отъ този тухленъ подъ се запазила само въ юго-западния кжтъ на светилището.

И така, размѣритѣ на светилището сж били скромни и неговата архитектура проста, но въ замѣна на това то било разположено всрѣдъ прѣлестна мѣстность, до синйото езеро на тайнствената Панега, заобиколено съ вѣнецъ отъ сиви скали, окичени съ богата растителность; а въ стария вѣкъ, на вѣрно, сж били обрасли съ гора и зеленина и онѣзи скалисти склонове и върхове около Панега, които днесь сж голи.

Изобщо живописната мѣстность на Панега съ своя мекъ и здравъ климатъ, съ своитѣ гори и бърда, съ своитѣ скали и пещери и, най-главно, съ свой чудесенъ изворъ, — притежавала всички благо-

приятни условия и качества, необходими за единъ асклепионъ — Ἀσκληπιεῖον,[6]) т. е. храмъ на Асклепия, и съединената съ него лѣчебница, които въ стария вѣкъ завеждали асклепиади — жреци на бога, а същеврѣменно

Фигура 7.

и лѣкари. Такава лѣчебница, т. е. сграда за посрѣщане на поклонници на Асклепия и за болни, които дохождали тукъ за лѣкуване, ще да е съществувала и при Панежкия храмъ; за нейни останки могатъ да се счи-

[6]) За асклепионитѣ и лѣкарското изкуство на асклепиадитѣ — жреци на Асклепия и същеврѣменно лѣкари, сравни *Daremberg-Saglio*, Dictionnaire des antiquités grecques et romaines I. 470 статията Asklépieion. — *Pauly-Wissowa*, Real-encyclopaedie der klassischen Alterthumswissenschaft II. 1686. — *Roscher*, Lexicon der griechischen und roemischen Mythologie I. 626 и *Hopf* Dr L., Die Heilgötter und Heilstätten des Altertums. Eine archaeologisch-mediziniche Studie. Tubingen 1904.

Асклепионитѣ или храмоветѣ на Асклепия всѣкога били построени въ здрави и живописни мѣста, вкрѣдъ зелена света гора и всѣкога до извори или, тъй да се каже, аязми, на които водата се считала света и лѣковита. Всички такива благоприятни условия притежавалъ прочутиятъ асклепионъ въ Епидауръ, въ Арголида. Границитѣ на светата гора, която го окржавала, сѫ били означени съ каменни стълпове; за да не се оскверни светото мѣсто, никой не се оставялъ да умре въ неговитѣ прѣдѣли, нито жена да се освободи. Срѣщу храма се намирали сгради — подслони, гдѣто прѣстоявали болнитѣ и поклонницитѣ на бога. Въ светата гора имало още храмъ, посветенъ на Афродита или Венера и двѣ други светилища: едното на Артемида, другото на Темида; тамъ имало и стадионъ за гимнастични игри, разкошна чешма и театъръ. Римскиятъ императоръ Антонинъ украсилъ тая знаменита лѣчебница съ нови постройки, като: бани, храмове и болница, въ която болнитѣ могли и да уми-

тать основитѣ на втората правоѫгълна сграда, открита до южната стѣна на самото светилище, 10·57 м. дълга, 5·20 м. широка, както се вижда на плана *(фигура 2. подъ бр. I)*.

Фигура 8.

Развалини на една третя антична сграда се намиратъ на сѣверо-западната страна надъ ямата на Глава Панега, надесно отъ пѫтя, който край нея води за с. Добревци; мѣстностьта се нарича Милева-шума и се оре на

ратъ. И така, посѣтителитѣ на Епидауръ не само намирали помощь отъ разни болести, но — и развлѣчения и забавления въ театра и стадіона, подобно както въ модернитѣ бани.

Прѣди да бѫдатъ допуснати въ храма, болнитѣ били подлагани на разни лѣкарски процедури и митарства отъ религиозенъ характеръ, като: постове, омивания, мазания. Били задължени и да принесатъ жертви. Тая подготовка се изпълнявала най-грижливо. Слѣдъ нея болнитѣ били допущани да прѣнощуватъ въ храма (подобно, както и сега има обичай болни да прѣспиватъ въ църкви). Това се наричало ἐγκοίμησις — incubatio. По нѣкога прѣспавали върху кожата на животното, което били заклали за курбанъ; въ нѣкои храмове леглото било поставено до статуята на Аскления. Прѣзъ нощьта богътъ се явявалъ на болния, било на сънь, било по другъ начинъ, напр. въ подобие на змия, която жрецитѣ пускали отъ таинствения ковчегъ — cista mystica. На слѣдния день болниятъ разказвалъ на жрецитѣ сновидѣнието и наставленията на бога; тѣ ги изтълкували и споредъ това лѣкували болния; ако той се излѣкувалъ, написвалъ на камъкъ името си, болестьта и лѣкарствата, съ които богътъ го излѣкувалъ. Такива надписи сѫ намѣрени въ много асклепиони.

Лѣковетѣ, прѣдписвани отъ Аскления, били отъ невиненъ, повечето успокоителенъ характеръ, както ги знаяла простонародната медицина; но покрай тѣхъ били практикувани и радикални срѣдства, като: пущане на кръвь, очистителни, бълвателни и др. Излѣкуванитѣ болни поднасяли на бога разни дарове, жертви, жертвеници, статуи, оброчни плочки съ ре-

нива; споредъ както казва стопанинътъ, тукъ били открити основи на сграда въ размѣри на 7 × 8 м., съзидана отъ дѣлани камъни и съ подземно „маазе“; и тукъ изъ орницата се намирали късове отъ тухли и керамиди.

Както се каза вече по́-горѣ, по́-малката сграда до езерото *(фигура 2. бр. II. на плана)* е била светилище на Асклепия; вѫтрѣ въ него и около него е станала знаменитата находка, състояща отъ 126 оброчни баре-

Фигура 9.

лиефи и фрагменти, една бронзова фибула и 45 монети; други старини не сѫ намѣрени. По количеството на намѣренитѣ релиефи тя може да се сравни съ аналогичната находка въ тракийския нимфеумъ до с. Саладиново, Т.-Пазарджишко, и съ нѣколко колективни находки на конници изъ Тракия (сравни СбМ. XIII. 399 сл., Bulletin de Correspondance Hellénique XXI. 1897. стр. 119—14 и *Roscher,* Lexicon статията Nymphae).

лиефи и надписи, златни и сребърни пари, които хвърляли въ извора или фонтана (обичай практикуванъ и днесъ още) и др. прѣдмети.

Най-древенъ храмъ на Асклепия е билъ въ Трика въ Тесалия; особно прочути сѫ били асклепионитѣ въ Епидауръ, Косъ, Книдосъ, Родосъ и други. Жрецитѣ на Асклепия, — и сѫщеврѣменно лѣкари, наречени асклепиади — прѣдавали своитѣ медицински познания, както ги научили отъ бащитѣ, само на синоветѣ си, така че лѣкарското изкуство се запазвало наслѣдствено, главно въ свещеническитѣ родове. Постепенно се изобразували и свѣтски лѣкари, но при все това храмоветѣ на Асклепия не сѫ прѣстанали да бѫдатъ главни центрове на лѣкарското изкуство дори до християнскитѣ врѣмена, до съвършеното разрушение на езическитѣ храмове.

Подробното описание показва, че цѣлата находка произхожда отъ римска епоха — отъ първитѣ четири вѣка слѣдъ Р. Христово; отъ по-ранната, прѣдримска епоха нѣма старини, отъ които да може да се съди, какъвъ е билъ народниятъ тракийски култъ на Асклепия и какви са били тракийскитѣ названия на лѣкарскитѣ божества, които въ надписитѣ

Фигура 10.

фигуриратъ като Асклепи,[7]) Хигия и Телесфоръ,[8]) но че при такъвъ чудесенъ изворъ, какъвто е Глава Панега, е съществувало народно тракийско светилище отъ най-отдавнашни врѣмена, не подлежи на никакво съмнѣние.

[7]) Споредъ Hesychius, думата Δάρρων, въ Македония билъ почитанъ богъ Δάρρων, комуто се покланяли за оздравяване на болнитѣ: Δάρρων, Μακεδονικὸς ἅγιων, ὃ ὑπὲρ τῶν νοσούντων εὔχονται. Споредъ това свѣдѣние, Даронъ билъ почитанъ като богъ-лѣкарь, подобенъ на Асклепия. Той билъ богъ на племето Δάρρωνες или Δέρρωνες, което не неоснователно отождествяватъ съ тракийското племе Δερσαῖοι на Херодота (VII. 110), заселено на изтокъ отъ Едонитѣ, слѣдователно, въ областьта около градъ Krenides, по-послѣшни Филипи въ Драмско. Като богъ на лѣкарството Даронъ билъ отождествяванъ съ Аполона, който въ една монета съ неговия ликъ се зове Δερρωναῖος: монетата е отъ неопския царь Гипей, отъ IV. столѣтие прѣди Христа. Сравни *Reinach* Th. Apollon Derronaios въ Revue Numismatique IV. 1897 стр. 121—126. и *Usener*, Götternamen 171.

[8]) Малкиятъ богъ на оздравяването Телесфоръ, изобразяванъ заедно съ Асклепия и Хигия, въ подобие на момченце, завито въ дълъгъ и широкъ клашникъ съ качулка, е, вѣроятно,

Разбира се, че намѣренитѣ барелиефи съставятъ само малка часть отъ първоначалното несравнено по̀-голѣмо число барелиефи и други оброчни дарове,[9]) поднасяни на бога въ знакъ на благодарность отъ онѣзи многочислени поклонници, които търсѣли или намирали тукъ здраве и изцѣление. Такива поклонници и молители дохождали тукъ отъ разни краища на Тракия, дори отъ далечната Пауталия (сегашния Кюстендилъ),

Фигура 11.

сама знаменитъ центъръ[10]) на Асклеповия култъ и прочута съ топлитѣ си бани; за такива Пауталийци споменуватъ надписи на нѣколко барелиефи.

Барелиефитѣ сж издѣлани отъ мрямора отъ сжщия видъ, какъвто се вади въ каменолома до близкото село Петревене. Нѣкои отъ тѣхъ

божество отъ тракийския произходъ, което се явява въ гръцката литература и изкуство доста късно — едва въ врѣмето слѣдъ Александра Велики; неговото нагледъ гръцко име ще да е прѣводъ или замѣна на едно тракийско име, което гърцитѣ искали да си направятъ понятно. За неговия тракийски произходъ свидѣтелствува неговата типична тракийска носия ζείρα — клашникътъ съ качулка. Сравни *Reinach*, Revue Archéologique 1901. стр. 426. Клашника — ζείρα привежда както Херодотъ VII. 75, така и Ксенофонтъ, Anabasis VII. 4, като часть отъ народната тракийска носия (сравни *Tomaschek*, II. 1. стр. 11. XII).

[9]) Много удивително е, че около светилището до Панега не сж намѣрени, поне до сега, останки отъ нѣкогашнитѣ, сигурно, многобройни курбани; извѣстно е, че на Асклепия принасяли жертва прасе, овца, бикъ и пѣтелъ (сравни *Roscher*, 630). Намѣренитѣ нѣколко жлъби отъ прасе и двѣ орѣзани рогчета отъ сърна едвали имать нѣщо общо съ нѣкогашнитѣ жертвоприношения, а ще да бждатъ отъ по̀-нова дата.

[10]) Дори въ далечния Епидауръ въ Арголида, Гръция, е билъ почитанъ Пауталийскиятъ Асклепи заедно съ Хигия и Телесфора, както подтвърждава единъ надписъ, намѣренъ въ Епидауръ, въ развалинитѣ на храма на тамошния Асклепи: Ἀσκληπιῶι, — Ὑγιείαι — Τελεσφόρωι — Παυταλιώταις — Ἡρακλιανός — ὁ ἱερεύς. Сравни *Dumont-Homolle*, стр. 482 № 117. О.

сѫ изваяни доста правилно, не безъ сръчность и до извѣстна степень хубаво, особно онѣзи барелиефи, които изобразяватъ типичния тракийски херой-конникъ съ неговитѣ пѫргави и живи движения; но по-голѣмата часть сѫ прости, занаятчийски издѣлия на мѣстни каменодѣлци и по своя „рано византийски стилъ", както характеризува подобни скулптури *Dumont-Homolle,* стр. 218 сл., не се различаватъ отъ извѣстнитѣ отъ Тракия оброчни барелиефи, посветени на разни божества отъ гръко-римския пантеонъ и прѣдимно на народния тракийски херой-конникъ. Направата на нѣкои барелиефи отъ находката е даже груба и първобитна. Твърдѣ вѣроятно е, че при асклепиона на Панега имало работилница и складъ съ готови барелиефи,[11]) на които по поржчка се написвало името на съотвѣтния богъ и името на дарителя.

Фигура 12.

Голѣмината на барелиефитѣ е различна: най-малкиятъ има размѣри около 0·15 × 0·11 см., а най-голѣмиятъ 0·45 × 0·52 м. При всичко, че светилището на Панега е било посветено прѣдимно на Асклепия, то е образувало единъ видъ малъкъ пантеонъ, въ който били почитани и други божества, въ свързка съ мѣстния култъ на лѣчебния изворъ и на Асклепия. Това се вижда отъ намѣренитѣ барелиефи, които по изобразенитѣ на тѣхъ божества могатъ да се раздѣлятъ на слѣднитѣ шесть групи:

I. Барелиефи съ образа на лѣкарскитѣ божества Асклепи, Хигия и Телесфоръ.

II. Барелиефи съ образа на тракийския конникъ.

III. Барелиефи съ образа на Силвана и Артемида.

IV. Барелиефи съ образа на Артемида сама и съ Асклепия наедно.

V. Барелиефъ съ образа на Афродита.

VI Барелиефъ съ образа на тритѣ нимфи.

Но, ако разгледаме надписитѣ на тия барелиефи, ще видимъ, че не всички отговарятъ на изобразения сюжетъ, а показватъ, че нѣкои отъ тѣхъ сѫ посветени на друго божество, а не на онова, което изобразя-

[11]) Сравни *Dumont-Homolle,* Mélanges стр. 218. „Les ex voto tous pareils, *fabriqués sans doute á l'avance,* comme les images byzantines, que dédient tous les jours les orthodoxes, se rapportent sans doute á une divinité, dont il était inutile de graver le nom, parceque personne ne l'ignorait.

ватъ. И така, въ първата група три релиефи съ образа на Асклепия, Хигия и Телесфора съдържатъ пожертвуване на Силвана и Диана; въ втората група 77 релиефи прѣдставятъ тракийския херой-конникъ, обаче, 31 отъ тѣхъ съдържатъ пожертвуване на Асклепия и Хигия,[12]) 6 на

Фигура 13.

Силвана и Диана, единъ на Асклепия и Афродита, а останалитѣ 39, отчасти съ безъ надписи, отчасти изрично съ посветени на тракийския херой-конникъ.[13])

[12]) Отождествяване на Асклепия съ херой-конника може отчасти да се обясни съ близкото отношение на Асклепия къмъ коня, което излага *Sallet*, Asklepios und Hygieia. Berlin, 1878; въ тая статия авторътъ описва редица барелиефи, на които въ свързка съ Асклепия и Хигия съ изобразени и коньтъ, и голѣми бронзови монети на тракийския градъ Bizya (сега Виза), съ същия сюжетъ. — Тукъ трѣбва още да се вземе прѣдъ видъ и фактътъ, че Асклепи билъ почитанъ като *херой*-лѣкарь — ἥρως ἰατρός, Ἀσκλαπιὸς ἥρως. за което сравни *Usener*, Die Götternamen стр. 149—151 и *Furtwaengler* A. Die Sammlung Sabouroff. Sculpturen-Einleitung S. 20.: „Eine den *Heroen* besonders eigenthümliche Hülfsleistung war das Heilen von Krankheiten. Heroen, deren Ruf durch glückliche Kuren sich weiter verbreitet hatte, wurden dann mit dem einfachen Namen ἥρως ἰατρός bezeichnet“.

[13]) Оброчни барелиефи на конници съ надписи, съдържащи пожертвуване на Асклепия вж. въ СбМ. XII. стр. 321 бр. 11., XVI—XVII. стр. 17 бр. 25, стр. 18. забѣлѣжка 1., XI, таблица XIV. фигура 3. и по-долу броеве 127—128 и 130—133.

Такова отождествяване и замѣнявание на едно божество съ друго и съединявание на нѣколко божества подъ единъ главенъ типъ не се явява тукъ за първи пжть. Въ епохата, отъ която произхожда панежката находка, както отъ Тракия, така и отъ други страни на класичния миръ примѣри отъ подобенъ синкретизъмъ (сравни *Usener,* Die Götternamen, стр. 337 сл.), не сж никаква рѣдкость.

Въ Тракия нѣкои божества естествено се отождествяватъ съ народния херой-конникъ; въ подобие на конници биватъ изобразени: бащата на Асклепия Аполонъ, Асклепи, Диоскуритѣ, Силванъ (сравни СбМ. XI. стр. 73 и 78 сл. XVI—XVII. стр. 3 сл.,[14]) XVIII. стр. 806., *Dumont-Homolle,*

Фигура 14.

стр. 218) и Дионисъ (Revue Archéologique 1904. Janvier стр. 20 сл.). Релиефи на конници въ Тракия сж били обикновени оброчни дарове, на които по поржчка на дарителя просто написвали името на кой да е богъ и които поднасяли като оброци въ кой да е храмъ. Така само може да се обясни, защо върху релиефи на конници се явяватъ имена на толкова разни божества. Въ това отношение твърдѣ поучителенъ е и

[14]) Типове на богове яздачи въ Тракия изобщо сж били твърдѣ популярни и обични. По аналогия на хероя-конникъ тракийската религия създала типа на Артемида или Бендида, яздеща на еленъ (СбМ. XVI—XVII. стр. 28 сл.) и на Хермеса, яздещъ на овенъ. СбМ. XVIII. стр. 785 сл.

отломъкътъ на конникъ отъ тракийския нимфеумъ Burdapa до с. Саладиново, посвѣтенъ на тритѣ нимфи: [Κυρί]αις Νύμφαις. (Сравни СбМ. XVI—XVII. стр. 16. бр. 21. и по́-долу бр. 190); освѣнъ него, въ това светилище сж намѣрени, покрай релиефитѣ на нимфитѣ, и други релиефи на конници (СбМ. XIII. бр. 7).

Понеже светилището на Панега било обиколено съ зелени гори, лесно може да се обясни, защо въ свързка съ извора и съ Асклепия тукъ били почитани и други божества на природата:[15]) Силванъ — покро-

Фигура 15.

витель на лѣсове (Сравни СбМ. XVI. стр. 69), Аполонъ, горската ловчийка Артемида (сравни СбМ. XVI—XVII. стр. 28) или Диана, тритѣ нимфи, живодарни богини на влагата и плодородието (сравни СбМ. XIII. стр. 398 сл.), и Афродита или Венера, която тъй сжщо се намирала въ близко отношение къмъ водата и влагата изобщо (Сравни *Roscher*. Lexicon der griech. u. roem. Mythologie I. 393. Aphrodeité).

Обаче, първенството надъ всички тѣзи божества държи народниятъ тракийски богъ или херой-конникъ, който придава на светилището народенъ тракийски характеръ.

[15]) Въ това отношение светилището на Панега прѣдставя аналогия съ най-прочутия въ Гръция храмъ на Асклепия въ Епидауръ, въ Арголида: въ светата гора около асклепиона тукъ се намирали и храмове посветени на Артемида и Афродита. Сравни *Daremberg-Saglio*, Dictionnaire статията Asklepeion и *Hopf*, о. с. стр. 13; споредъ него и храмове на Артемида често се намирали до извори. Съчинението *Cavvadias*, Fouilles d'Epidaure нѣмамъ на ржка.

Една особность трѣбва да се изтъкне въ релиефитѣ, изобразяващи установения инакъ типъ на Асклепия: цѣла редица отъ тѣхъ (сравни подробното описание на релиефитѣ броеве 1—2, 4. 8. 10. 12—15. 19. 32—25) изобразяватъ бога съ *яйце* въ десна ржка, което подава той на змията. Този атрибутъ до сега е извѣстенъ отъ съвсѣмъ малко число паметници отъ другитѣ страни. Асклепия съ яйце въ десна ржка прѣдставя една статуа отъ Епидауръ, възпроизведена въ *Reinach,*

Фигура 16.

Répertoire de la statuaire antique grecque et romaine II. 33. 2; подобна статуа на Асклепия съ яйце въ десна ржка е извѣстна отъ Римъ, сравни *Matz-Duhn,* Antike Bildwerke in Rom I. 17. № 65.[16]) Друга една

[16]) „Am oberen antiken Theil des Stabes nimmt man einen *eiförmigen* Körper wahr; vermuthlich reichte der Gott diesen der Schlange". Статуята се намира въ сбиркитѣ на Palazzo Colonna.

статуя на Асклепия отъ Римъ, въ музея Chiaramonti въ Ватикана, държи яйцето въ лѣвата ржка. (Сравни *Clarac,* Musée de sculpture antique, pl. 549. № 1157 — *Müller-Wieseler*, Denkmaeler der alten Kunst II. Taf. LX. № 769).

Фигура 17.

Тукъ принадлежи сетнѣ единъ барелиефъ отъ Торда, дако-римската Potaissa въ Трансилвания, издаденъ отъ *Cumont*, Funde aus Dacien und Moesien въ Arch. Epigr. Mitth. aus Oesterr. Ung. XVII. стр. 16. фиг. 1.; обаче, въ описанието на релиефа този атрибутъ не е изтъкнатъ, при всичко, че личи твърдѣ ясно.

Отъ сжщата Торда е извѣстна и колективна находка на релиефи съ образи на тракийския конникъ. Върху единъ отъ тѣхъ, сега въ Народния Музей въ Будапеща, въ горнята прѣградка надъ конника е изобразенъ прѣдметъ подобенъ на яйце, къмъ което отлѣво и отдесно пълзи по една змия (сравни *Hampel,* Emlékek és leletek въ Archeologiai Értesitö 1903. стр. 321).

Хигия е изобразена съ този атрибутъ доста рѣдко; сравни *Baumeister*, Denkmäler des klassischen Alterthums I. 139. фигура 152. *Müller-Wieseler*,

Denkmaeler der alten Kunst II. Taf. LXI № 792[b]. *Daremberg-Saglio V.* 328 и *Matz-Duhn.* Antike Bildwerke in Rom I. 13. № 51: мраморна група прѣдставяща Асклепия и Хигия,[17]) която държи яйце въ десна ржка.[18])

Въ една монета на градъ Hierapolis въ Фригия Хигия, седеща на прѣстолъ налѣво, съ kalathos на главата, подава на змията яйце; задъ нея стои малкиятъ Телесфоръ; въ описанието яйцето не е опрѣдѣлено. (Сравни Müller-Wieseler, op. c. II. Taf. LXI. № 791).

Въ стария вѣкъ яйцето се считало за символъ на зачатие и зародишъ; споредъ космогоничнитѣ прѣдания отъ яйце е произлѣзълъ цѣ-

Фигура 18.

лиятъ свѣтъ и всичко живо въ него *(Daremberg-Saglio,* Orphici p. 249); то било символъ на надежда и жизненость; яйцето се употрѣбявало и за нѣкои прѣдсказвания и баяния — ὠοσκοπία (пакъ тамъ, Divinatio 300. *Bosc,* Dictionnaire de l'archéologie 409. и *Gerhard,* Das Ei auf den

[17]) Групата се съхранява въ музея на Palazzo Barberini: „in der Hand hält sie (т. е. Хигия) einen *eiförmigen* Gegenstand. — Въ съчинението *Amelung,* Führer durch die Antiken in Florenz, 69 е възпроизведена тая група съ забѣлѣжка, че прѣдметътъ въ десната ржка на Хигия прилича на овошка.

[18]) *Pauly-Wissowa,* Realencyclopaedie II, 1686 Asklepios, *Roscher,* Lexicon der griech. und roem. Mythologie I. 626 и *Daremberg-Saglio* I. 470 не привеждатъ този интересенъ атрибутъ на Асклепия.

Kunstdenkmälern[19]) въ Archaeolog. Anzeiger 1859. 18).[20]) И така, яйцето въ ржката на Асклепия може да се обясни като символъ на надежда, жизненость и новъ животъ, които богътъ възвръща на болнитѣ, когато уздравѣятъ.

Фигура 19.

Съ тѣзи скулптурни паметници се схождатъ типове на нѣкои трако-мизийски монети, прѣдставящи Асклепия. Яйцето въ десната ржка на бога, стиснато между палеца и показалеца, ясно личи въ двѣ монети на градъ Nikopolis ad Istrum: едната е отъ императоръ Септимия Севера, отъ врѣмето на легата Аврелия Гала, другата отъ Макрина, отъ врѣмето на легата Понтиана; и двѣтѣ притежава нумизиатичната сбирка на Нар. Музей въ София (подъ броеве 2502 и 2783; сравни *фигура 5. бр. 1 и 3);* като трети примѣръ може да се приведе една бронзова монета на сжщия градъ, отъ императоръ Каракала, съ името на легата Аврелия Гала, възпроизведена въ съчинението *Pick,* Die antiken Münzen Nordgriechenlands Taf. XVII. 9. и описана подъ № 1550; типътъ прѣдставя Асклепия, Хигия и Телесфора; въ десната ржка на Асклепия добрѣ се разпознава яйцето между показалеца и палеца, опрѣно о тоягата, къмъ което змията насочва главата си; обаче, въ описанието този арибутъ не е означенъ. Съ сжщия атрибутъ е охарактеризуванъ Асклепи въ нѣкои монети на градове Serdika (сравни *фигура 5. бр. 2)* и Pautalia *(фигура 5, бр. 4.,* броеве 86, 5490 и 4198 въ сбирката на Нар. Музей); и двѣтѣ монети сж отъ императоръ Каракала.

[19]) Тая статия привежда *Kraus Dr. F. X.* Realencyclopaedie der christlichen Alterthümer I. 395; тукъ се отнася и *Friedreich,* Symbolik und Mythologie der Natur § 332, 687 ff. и *Bachofen,* Gräbersymbolik der Alten, обаче, тѣзи съчинения нѣмамъ на ржка.

[20]) Змията често пжти бива хранена съ яйца; на Помпейскитѣ стѣнописи подъ изображенията на домашнитѣ богове Lares et Penates почти всѣкога биватъ изобразени двѣ змии, симетрично пълзещи къмъ жертвеникъ, на който сж сложени овошки, *яйце* и шикалка отъ пиния. (Сравни *Mau,* Pompeji in Leben und Kunst стр. 255). Впрочемъ, може още да се забѣлѣжи, че у Лукиана (Pseudomantis, 13—16.) Асклепи въ подобие на змия се ражда отъ яйце.

Въ други екземпляри този атрибутъ не може да се установи съ пълна сигурность, поради недостатъчната запазеность и миниатурността на типа.[21])

На една монета на градъ Пауталия отъ врѣмето на Гета е изобразена подставка съ яйце, около което се овива змия; (сравни *Mionnet,*

Фигура 20.

Supplém. II, 394.). Нѣма съмнѣние, че тоя типъ тукъ въ Пауталия има тѣсна свързка съ Асклепия и съ неговия култъ въ този тракийски градъ.

Отъ тая редица паметници се вижда, че особно въ Тракия яйцето като атрибутъ на Асклепия се срѣща често, но при това не е неизвѣстно и отъ паметници на нѣкои други страни.

[21]) Изглежда, че въ монети вънъ отъ Тракия яйцето като атрибутъ на Асклепия не се срѣща тъй често. То фигурира въ една монета на градове Laodikeia и Pergamon съ надпись ΟΜΟΝΟΙΑ. (Сравни *British Museum,* Catalogue of the greek coins, Phrygia, pl. LIII. 2.); обаче въ описанието на тоя типъ (на стр. 326. 271—272.) яйцето въ ржката на Асклепия не е изтъкнато.

Вѣроятно е, че и прѣдметътъ изобразяванъ въ нѣкои монети на земя, до краката на Асклепия и означаванъ въ описанието като omphalos, по-скоро прѣдставя яйце; но нѣкога около него бива овита змия. За примѣръ отъ този типъ може да се приведе единъ медайлонъ на градъ Pergamon (сравни *British Museum,* Catalogue of the greek coins, *Mysia.* pl. XXXIII. 4.); прѣдметътъ изобразенъ надесно до краката на Асклепия и означенъ въ описанието (стр. 164. 354) като omphalos, по-скоро прилича на половина отъ яйце. — За omphalos сравни забѣлѣжка къмъ релиефъ бр. 15.

Колкото се отнася до релиефи изобразяващи конници, виждаме, че прѣдставятъ тракийския херой въ неговата типична носия, въ подобие юношеско, съ кѫдрава коса и безъ брада; само на три релиефа, бр. 51, 70. и 110. конникътъ е изобразенъ *брадатъ*. Въ два релиефа, броеве 46. и 71, пръститѣ на десната рѫка, дигната въ замахъ, сѫ изправени нагорѣ; какво символично значение има тая поза на рѫката, извѣстна вече отъ нѣколко други релиефи и фигури на конници, остава за сега загадочно; може би по-нататъшни находки на аналогични типове съ повече подробности, а особно на барелиефи съ надписи, които да съдържатъ епитета на този типъ на конника, ще улеснятъ отговора на този въпросъ. (Сравни СбМ. XVIII. стр. 98—101).

Фигура 21.

Въ седемь релиефи (броеве: 50, 75, 88, 89, 110, 112 и 124) конникътъ държи въ десна рѫка, допрѣна до шията на коня, жертвена паница или патера;[22]) този атрибутъ, съ който твърдѣ често бивать изобразени и други богове и херои, означава, че богътъ приема и не забравя принесената нему жертва (СбМ. XVI—XVII стр. 51 сл.).

[22]) Сравни *Daremberg-Saglio*, Dictionnaire стр. 341 и 434. Патерата е била съществена принадлежность на жертвоприношенията. Богати поклонници донасяли въ светилищата и храмоветѣ скѫпоцѣнни патери отъ сребро и злато; по-проститѣ патери били отъ бронзъ или отъ печена глина; бронзовитѣ патери често бивали снабдени съ дръжка, завършена на края съ глава на овенъ — символъ на жертвоприношение или курбанъ.

Остава да се обясни значението на делвата, изъ която се излива вода и повалена отъ животнитѣ — куче или лъвъ, изобразени подъ коня, въ релиефитѣ броеве: 37, 68, 69, 72 и 74. Тукъ ни улеснява самото мѣстонахождение — изворътъ на Панега. Нѣма съмнѣние, че поваленатa урна, изъ която се излива вода, трѣбва да се счита за символъ на извора и атрибутъ на почитания до него херой-конникъ. Отъ Тракия не само сж извѣстни подобни находки на конници до извори и кладенци,[23]) но и релиефи съ сжщия атрибутъ.[24])

Фигура 22.

Отъ надписитѣ на барелиефитѣ 75 сж гръцки, а 15 латински. Както въ собствена Тракия на югъ отъ Балкана (сравни *Dumont-Homolle,* Mélanges стр. 488), така и въ тая тракийска покрайнина, повечето надписи сж писани на гръцки, както надписитѣ отъ Вратчанско, Търновско и въобще изъ цѣлата оная область на сѣверъ отъ Балкана, която изпърво административно принадлежала къмъ провинцията Тракия (за нейнитѣ сѣверни граници, сравни СбМ. XVIII, стр. 714).

Надписитѣ съдържатъ имена на божествата, на които сж посветени барелиефитѣ, и имена на дарителитѣ или пожертвователитѣ; между тѣзи прѣобладаватъ тракийски имена; други такива, безъ друго, сж съдържали и онѣзи надписи, отъ които сж намѣрени само фрагменти, така щото може да се прѣдположи, че болшинството дарители сж били тракийци. Тоя фактъ — надмощие на тракийскитѣ имена, е още едно доказателство, че тракийцитѣ не прѣставали да пазятъ своя народенъ характеръ и да противостоятъ на влиянието на гръко-римската култура въ оная епоха, отъ която произхожда находката.

Между останалитѣ гръко-римски имена се срѣщатъ такива, които съдържатъ надгробни надписи на войници отъ римскитѣ легиони и други

[23]) *Въ с. Куртбунаръ,* Чирпанско, сж намѣрени 17 конници до дълбокъ кладенецъ, въ развалини на едно светилище СбМ. XVI—XVII. стр. 15 бр. 20. — *Въ с. Пасарелъ* край Искъра, конници намѣрени заедно съ релиефи на Асклепия. СбМ. XVI—XVII. стр. 112, бр. 19. — *Въ с. Опицвѣтъ*, Софийско, релиефъ на конникъ, посветенъ на Аполона, намѣренъ въ мѣстность наз*и*ваема Извори. СбМ. VIII. стр. 77. бр. LVI. — *с. Баткунъ*. Т.-Пазарджишко. *Захариевъ*, описание стр. 59—60. — *Въ с. Саладиново,* Т.-Пазарджишко; въ тракийския нимфеумъ покрай релиефи съ тритѣ нимфи намѣрени и нѣколко конници. СбМ. XIII. стр. 398. — *Въ с. Парачинъ, Сърбия,* до единъ кладенецъ намѣрени 3 релиефа на Аполона и 7 на конници.

[24]) За релиефи съ конници, на които е изобразена делва, повалена отъ животнитѣ — куче или лъвъ, сравни СбМ. XVIII. 808. бр. 26 и 28; XVI—XVII. стр. 7, бр. 1, стр. 13, бр. 16; пакъ тамъ стр. 7. бр. 1; стр. 15. фигура 7.

войскови части на римския гарнизонъ въ Мизия и Тракия: имена приети слѣдъ постжпване на военна служба, като: Valens, Capito, Victor, или заети отъ именника на императорски фамилии: Iulius, Claudius, Flavius, Titus, Aurelius и най-сетнѣ тракийски имена видоизмѣнени по формата на римскитѣ. Между тѣхъ особно се повтаря Mucianus, сигурно произведено отъ тракийското Mucas. Пълни лични названия, съдържащи име, прѣзиме и прѣкоръ, както ги употрѣбявали римскитѣ граждани, има само нѣколко. За по́-ясна прѣгледность имената на дарителитѣ сж отбѣлѣжени на края на статията по азбученъ редъ; между тѣхъ тракийскитѣ имена сж отбѣлѣзани съ курсивно писмо, а новитѣ между тѣхъ съ знака *.

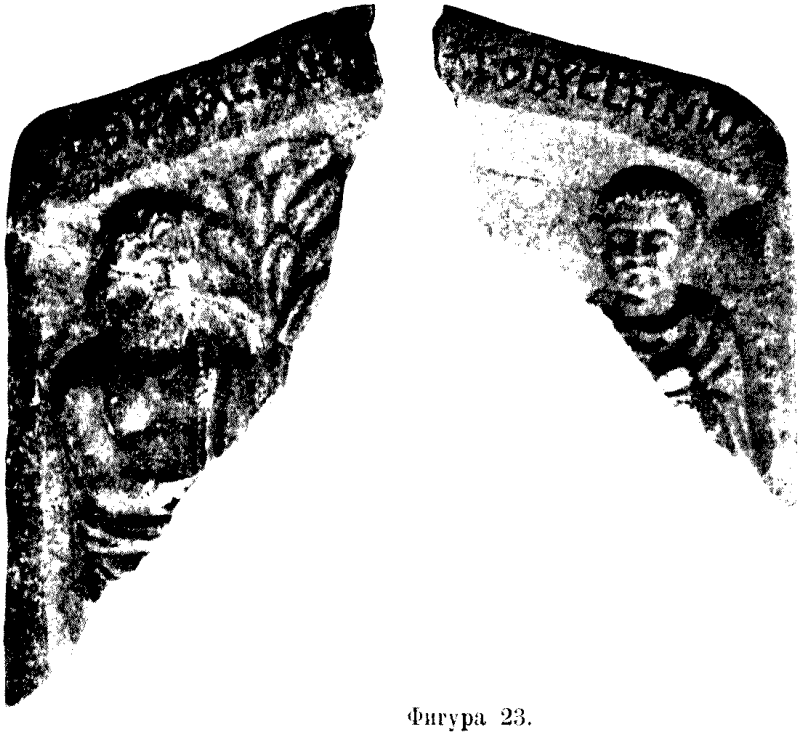

Фигура 23.

Сжщеврѣменно тия надписи обогатяватъ тракийския именникъ и откъмъ топографската страна, защото нѣкои отъ тѣхъ съдържатъ мѣстни[25]) прилагателни, съ които сж наименувани почитанитѣ тукъ божества, главно Асклепи[26]) и тракийскиятъ конникъ. Тия прилагателни сж произведени отъ мѣстнитѣ названия на извора на Глава Панега и сж прѣдадени въ три форми: Σαλδηνός, Σαλδο-βυσσηνός и Σαλδο-κελεηνός.

[25]) Сегашното название на рѣка Панега сравнява Tomaschek II. 2. стр. 94. съ тракийското Πάναξ, вин. над. Πάναχα, както се наричала една рѣкичка въ Пангейска область, близу до Хрисополисъ. Помацитѣ наричатъ Панега *Алтънъ Панакъ* (сравни списание Трудъ год. I. *Гинчевъ Ц.:* Глава Панега, стр. 27), слѣдователно, помашкото название по́-вѣрно сказило старото тракийско име на рѣката.

[26]) Географски мѣстни прѣкори на Асклепия сж извѣстни за сега само отъ четири тракийски надписи: Ἀσκληπιὸς Κουλκουσσηνός въ надписа отъ София. СбМ. XVIII. стр. 780 бр. 90. — Ἀσκληπιὸς Στραμενηνός въ надписа отъ Долни Пасарелъ, Самоковско СбМ. XVI—XVII. стр. 112 бр. 19. — Ἀσκληπιὸς Σκαλπηνός въ надписа отъ Кюстендилъ, описанъ по́-долу подъ бр. 131. — Asclepius *Zimidrenus* въ надписа намѣренъ на Есквилина въ

Първата форма Σαλδηνός[27]) е проста, а другитѣ двѣ сложни, образувани по аналогия на тракийскитѣ имена лични, съставени обикновено отъ двѣ думи, отъ които всѣка съдържа по два слога. (*Kretschmer,* стр. 200). И въ тритѣ названия главенъ елементъ е думата σαλδα-, σαλδο-, която позволява двѣ сравнения: първо съ литевското šaltas = славянското хладнъ, студенъ, šaltinis = студенъ изворъ или кладенецъ, студенецъ (*Schrader,* Lexicon der indogermanischen Alterthumskunde 116. статията Brunnen); но възможно е и второ сравнение съ индо-германския коренъ sald —, латински saldĕre, гръцки ἅλς, литевски saldius, славянски сладъкъ, който първоначално значи соленъ и прѣносно вкусенъ, сладъкъ (*Schrader,* пакъ тамъ стр. 700—703, статията Salz и *Kretschmer,* стр. 208).

Фигура 24.

Въ сложното прилагателно Σαλδο-βυσσηνός произведено отъ Σαλδο-βύσσα или Σαλδο-βυσσός[28]) втората дума допуска сравнение съ латинското puteus (италиянски pozzo), литевско pũta[29]) албанско pus, старо-германско pfuzzi, англосаксонско pytt, гръцко βύσσα или βυσσός = дълбокъ кладенецъ, дълбокъ изворъ (*Schrader,* пакъ гамъ стр. 116, думата Brunnen и *Pape.* Wörterbuch der griechischen Sprache I. βυσσός).

Римъ и произходещъ отъ 227. год. слѣдъ Хр. Дарители на тоя оброченъ паметникъ сж все тракийци, които въ далечния Римъ се покланяли на *своя тракийски* Асклепи: Asclepio Zimidreno cives Philippopolitanorum, quorum nomina infra scripta sunt (сравни *Dumont-Homolle,* стр. 483. № 16.) Продължението на надписа съдържа имена на дарители, все тракийци и на тѣхнитѣ родни села, все изъ Филипополската (Пловдивската) область, въ която, слѣдователно, трѣбва да се търси тракийското светилище на Асклепия Зимидренски. Сжщия географски прѣкоръ ще да е съдържалъ, може би, надписътъ на една плочка съ конникъ, намѣрена съ други още 5 релиефи до Баткунъ и описана отъ *Захариевъ.* Описание на Т.-Пазарджишка каза стр. 60. като втора плоча: HPO . . . NZYHΔP . . Λ . Ако допуснемъ, че въ прѣписа задъ Υ буквата Η погрѣшно е написана вмѣсто Μ и слѣдната подиръ нея Ι е изпусната, можемъ да четемъ: Ἥρω: . . Ζιμ[ι]δ[ρηνῶ]. За сега тоя релиефъ не е на лице, та не може надписътъ да се провѣри. Колективни находки на барелиефи съ изображения на конници и на Асклепия, както и оброчни надписи посветени на тоя богъ, намѣрени до Баткунъ (сравни по-долу описание на релиефитѣ бр. 129—130 и забѣлѣжката къмъ релиефа бр. 132), съ неговото „очарователно, високо мѣсто, изрядни студени извори и пространенъ изгледъ“ (*Захариевъ,* стр. 59) свидѣтелствуватъ, че тукъ е сжществувало забѣлѣжително тракийско светилище на Асклепия. Околностьта е пълна съ лични развалини. Може би, че тъкмо около Баткунъ трѣбва да се търси светилището на Asklepios Zimidrenos.

[27]) *Tomaschek,* II. 2 стр. 79 привежда географски имена Σάλδη въ Дакия, Σαλδήνσιοι и Saldenses, сетнѣ Saldae, на стр. 77. Σάλδαπα, заселище между Durostorum (Силистра) и Markianopolis (Дебна). Споредъ него коренътъ σαλδ — означавалъ студенъ или жълтъ.

[28]) По окончанието — σσός това име може да се сравни съ географски имена отъ Тракия, като: Κουλκουσσός въ надписа отъ Сердика СбМ, XVIII стр. 7,80, сетнѣ познатитѣ имена Ὀδησσός, Ναΐσσός, Αἰγισσός, Ζιλμισσός, Διμισσός, Ἁρπησσός. и др.; подобни имена не липсватъ и въ топографията на Мала Азия: Πρυμνησσός, Ἁλικαρνησσός, Σινδησσός и др. Споредъ *Kretschmer,* 193. тия имена произхождали отъ прѣдфригийското население на Мала Азия. Сравни и *Fick,* Vorgriechische Ortsnamen, 4. и 105.

[29]) Сравни и етимологията на тракийската Pautalia у *Tomaschek* II. 2. 63. и *Иванов*ъ, Сѣверна Македония стр. 8—9.

Това топографско прилагателно прѣдаватъ панежкитѣ надписи въ слѣднитѣ осъмъ разни варианти:

Σαλδοβυσσηνός	Σαλδοουυσηνός
Σαλδοβυσηνός	Σαλδουσηνός
Σαλδοουισσηνός	Σαλτοβυσηνός
Σαλδοουσηνός	Σαλτουυσηνός

Съществената разлика на тия варианти се състои главно въ замѣната на звука δ съ τ и на звука β съ υ и ου, извѣстна и отъ други тракийски имена: Σπαρά-δοκος и Σπαρά-τοκος, Ἀμά-δοκος и Ἀμά-τοκος, Μήτοκος и Μήδοκος *(Tomaschek,* II. 2 стр. 6, *Kretschmer*, стр. 216), Ἀρτέμιτι

Фигура 25.

вм. Ἀρτέμιδι въ надписа отъ Панега бр. 119. и др. Доста често се срѣща сжщо и замѣната на β съ звука υ и ου, напр. въ имената Σαβάζιος, Σαυάζιος и Σαουάζιος, Savadios (*Kretschmer,* 196), Βυρεβίστας Burbista и Burvista (пакъ тамъ, 214 и 226), въ географското име Deultum, Δευελτός, Δεβελτός Develtos *(Tomaschek* II. 2. 71). въ суфикситѣ — δαβα, — δαυα, — dava (пакъ тамъ, 222) Silbanus въ панежкия надписъ бр. 34 и Silvanus и др.

Колкото се отнася до правописа на проста σ и двойна σσ, и тукъ има аналогия съ други нѣколко имена, като: Λίσος, Λίσσος и Lissae (*Tomaschek*, II. 2. 70 и 76), Τίσας и Τισσός, (ib. 95.), Τίασος и Τίασσος (*Fick*, ор. с. 114.) и др.

Въ третото прилагателно Σαλδο-κελτηνός, произведено отъ мѣстното име Σαλδο-κέλα, втората негова часть може да се сравни съ корена quel —, лат. cella, гръцки καλιά скривалище, дупка, пещера, келия. Тоя коренъ намира Tomaschek I. 2 стр. 85 въ тракийскитѣ мѣстни имена: Cellae, Κέλλαι, станция край римския пѫть въ Тракия, на 30 римски мили отъ Пловдивъ, градище на рѣка Анадере между селата

Фигура 26.

Челтикчи и Караорманъ, Чирпанска околия; сетнѣ въ Siro-cellae и въ названието на мизийското племе Cele-geri. И така, споредъ тѣзи аналогични сравнения, тритѣ прилагателни могатъ да се отнесатъ къмъ студенина и дълбочина на извора и къмъ пещеритѣ надъ него: Σάλδα — студенъ изворъ, студенецъ; Σαλδοβόσσα — студенъ и дълбокъ изворъ, а Σαλδο-κέλα студена, хладна пещера или дупка, каквито дѣйствително се намиратъ въ скалитѣ на южна страна надъ Глава Панега.

Епохата, къмъ която може приблизително да се отнесе цѣлата находка, опрѣдѣлятъ и монетитѣ, намѣрени въ насипа на светилището и около него;

между тѣхъ има една бронзова монета гръцка, неопрѣдѣлена съ пълна сигурность, вѣроятно отъ Александра Велики, 20 сребърни драхми на градъ Dyrrhachium, една бронзова монета на градъ Nikopolis ad Istrum отъ врѣмето на Гета и 24 римски императорски монети, все мѣдни.

Редътъ на римскитѣ императорски монети се начева съ Антонина Пия (год. 138—161. слѣдъ Христа) и се свършва съ Констанция II. (год. 323—361. слѣдъ Христа). Хронологичниятъ редъ на намѣренитѣ монети се вижда отъ слѣдния прѣгледъ:

а) *Македонски царе.*

Alexander Magnus (336—323 год. пр. Христа). *Лицето.* Глава на Херакла, покрита съ лъвска кожа, надесно.

Опакото. Слѣди отъ надписа ΑΛΕΞΑΝΡΟΥ. Типътъ, изобразяващъ вѣроятно кривакъ, тулъ (колчанъ) и лѫкъ, е изтритъ. Бронзова монета, 20 милим. диам.

Сравни *Mionnet,* Déscription des médailles antiques grecques et romaines I. 551—535.

b) *Монети отъ Dyrrhachion* (Epidamnos), градъ въ Илирия, сега Durazzo, славянски Драчъ, край Адриатическо море.

Всичкитѣ екземпляри сѫ сребърни драхми и опрѣдѣлени споредъ каталога *Schlosser J.*, Beschreibung der altgriechischen Münzen I. Thessalien, Illyrien, Dalmatien und die Inseln des adriatischen Meeres, Epeiros. Wien, 1893.

1. *Лицето.* ΜΕΝΙΣΚΟΣ. Крава стоеща на десно, съ глава обърната назадъ, дои телето си.

Опакото. ΑΡ ΧΙ ΙΙ [ΠΟΥ] ΔΥΡ. Сферичен квадратъ съ двоенъ орнаментъ. *Schlosser,* 47—70.

2—5. *Лицето.* ΜΕΝΙΣΚΟ[Σ]. Сѫщиятъ типъ; отгорѣ орелъ хвърчещъ надесно.

Опакото. ΔΙΟ [ΝΥ Σ]ΙΟΥ ΔΥΡ. Сѫщиятъ типъ; *Schlosser,* 50—116.

Още три други екземплари, не еднакво запазени.

6. *Лицето.* ΖΩΠΥΡΟ[Σ]. Сѫщиятъ типъ; отгорѣ вѣнецъ.

Опакото. ΚΛΕΙ ΤΟΡΙ ΟΥ ΔΥΡ. Сѫщиятъ типъ; *Schlosser,* 53—163, обаче съ друго име на лицето.

7. *Лицето.* ΦΙΛΩΤΑΣ. Сѫщиятъ типъ; отдесно триноженъ столъ, съ котелъ.

Опакото. ΚΛΕΙ ΤΟΡΙ ΟΥ ΔΥΡ. Сѫщиятъ типъ. *Schlosser,* 53—171.

8—14. *Лицето.* ΜΕΝΙΣΚΟΣ сѫщиятъ типъ.

Опакото. ΛΥ ΚΙΣ ΚΟ[Υ] ΔΥΡ. Сѫщиятъ типъ. *Schlosser,* 53—175.

Още 6 екземпляра разно запазени. *Schlosser,* 53—175.

15—17. *Лицето* ΞΕΝΩΝ. Сѫщиятъ типъ; отгорѣ островърхитѣ шапки на двамата Диоскури.

Опакото. [ΦΙ] ΛΙ Α ΔΥΡ. Сѫщиятъ типъ. *Schlosser,* 58—248.

Още два екземплара, разно запазени.

18. *Лицето.* ΜΕΝΙΣΚΟΣ. Сѫщиятъ типъ; отдесно въ монетното поле факелъ.

Опакото. [Φ]Ι ΛΩ ΤΑ ΔΥΡ. Сѫщиятъ типъ. *Schlosser,* 59—272.

19. *Лицето.* [ΜΕΝΙ]ΣΚΟΣ. Сѫщиятъ типъ.

Опакото. ΔΥΡ. Патронимното име изтрито.

20. *Лицето.* ΜΕΝΙΣΚΟΣ. Сѫщиятъ типъ; отгорѣ орелъ надесно.

Опакото. ΥΔ ΥΙΔ. Сѫщитъ типъ. *Schlosser,* 61. липсва.

c) *Римски монети императорски.*

Всички тѣзи монети сѫ мѣдни и опрѣдѣлени споредъ сборника *Cohen,* Déscription historique des monnaies frappées sous l'empire romain. Paris, 1880—1892. Второ издание. Между тѣхъ по хронологиченъ редъ е помѣстено подъ бр. 2 описание на една гръцка монета отъ Гета, кована въ Никополисъ просъ Истронъ, сега Стари Никюпъ.

1. Antoninus Pius? (138—161 год. слѣдъ Христа). Бронзова монета, 28 милим. Лицето и опакото сѫ почти изтрити, донѣйдѣ личи само ликътъ на императора.

2. Geta Caesar (209—212 год. слѣдъ Христа).

Опакото. ΝΙΚΟΠΟΛ ΙΤΩΝ ΠΡΟCΙ Фигура на Concordia права. Mionnet S. II, 146—530.

3. Gallienus (253—268 год. слѣдъ Христа).

Опакото. AEQVITAS AVG. Фигура на Aequitas, права налѣво, държеща вѣзнитѣ и рога на изобилието. Cohen V, 350—20.

4. Gallienus.

Опакото. INDVLGENTIA AVG. Фигура на Indulgentia права, налѣво. Cohen V, 376—322.

5. Gallienus.

Опакото. VIRTVS AVG. Фигура на Virtus права, надесно, съ шлемъ на главата и държеща копие и щитъ въ ржцѣ. Cohen V, 460—1235.

6. Aurelianus (270—275 год. слѣдъ Христа).

Опакото. ORIENS AVG. Фигура на Sol, правъ налѣво, между двама плѣнници. Cohen VI, 191—153.

7. Aurelianus (270—275 год. слѣдъ Христа).

Опакото. RESTITVTOR ORBIS. Фигура на Victoria подава на Аврелиана вѣнецъ. Cohen, VI, 198—210.

8. Probus (276—282 год. слѣдъ Христа).

Опакото. SOLI INVICTO. Фигура на Sol тжпчи два плѣнника; въ отрѣза TXXIT. Cohen VI, 201—34.

9. Probus.

Опакото. PROVIDEN DEOR. Фигура на Fides и Sol стоещи насрѣщу; въ отрѣза KAΔ. Cohen VI, 195—183.

10. Probus.

Опакото. PROVIDENT AVG. Фигура на Providentia права на лѣво; въ отрѣза TXXI, въ полето отлѣво Q. — Cohen VI, 302—478.

11. Diocletianus (284—305 год. слѣдъ Христа).

Опакото. GENIO POPVLI ROMANI. Фигура на Genius правъ, на лѣво; въ отрѣза HTΔ. Cohen VI, 426—101.

12. Maximianus Hercules (285—305 год. слѣдъ Христа).

Опакото. GENIO POPVLI ROMANI. Геният на римския народъ правъ, на лѣво; въ отрѣза HTS. Cohen. VI, 511—187.

13. Flavius Severus (305—307 год. слѣдъ Христа).

Опакото. GENIO POPVLI ROMANI. Геният на римския народъ правъ, на лѣво; въ отрѣза буквитѣ ////TA Cohen, VII, 134—29.

14. Licinius Filius (317—326 год. слѣдъ Христа).

Опакото. PROVIDENTIAE CAESS. Юпитеръ, държещъ Виктория и жезълъ въ ржцѣ, правъ налѣво; въ отрѣза SMN, въ полсто отдесно Δ. Cohen, VII, 219—39.

15. Constantinus I. Magnus (306—337. год. слѣдъ Христа).

Опакото. Надписътъ CONSTANTINI MAX AVG между два вѣнеца и всрѣдъ него VOT XX. Cohen, VII, 237—87.

16. Constantinopolis.

Опакото. Вълчица, отъ която сучатъ Ромулъ и Ремъ, налѣво. Cohen, VII, 330—18.

17. Constantinopolis.

Опакото. Виктория права върху прѣдната часть отъ ладия; въ отрѣза SMNΔ. Cohen, VII, 326—21.

18. Constans I. (333—350. год. слѣдъ Христа).

Опакото. GLORIA EXERCITVS. Двама войници прави; между тѣхъ двѣ знамена; въ отрѣза SMTS. Cohen, VII, 413—63.

19. Constans I. (333—350 год. слѣдъ Христа).

Опакото. GLORIA EXERCITVS. Двама войници прави, между тѣхъ двѣ знамена; въ отрѣза CONTS. Cohen, VII, 413—63.

20—21. Constantius II. (323—361. год. слѣдъ Христа).

Опакото. PROVIDENTIAE CAESS. Порта съ двѣ кули; въ отрѣза SMTS. Два екземпляра. Cohen, VII, 465—170.

22. Constantius II.

Опакото. FEL TEMP REPARATIO. Войникъ рита падналия отъ конь неприятель; въ отрѣза TSB. Cohen, VII, 446—44.

23. Constantius II (?)

Опакото. Надписътъ не личи; сжщиятъ типъ както бр. 22; въ отрѣза SMKΔ.

24. Constantius II (?)

Опакото. Сжщиятъ типъ, полуизтритъ.

25. Constantius II?

Опакото. GLORIA EXERCITVS. Двама войници прави, между тѣхъ военно знаме; въ отрѣза SMTSA. Cohen, VII, 377—113.

Описанитѣ тукъ монети не сж намѣрени споредъ тѣхната старинность на съотвѣтна дълбочина, по-древнитѣ по-дълбоко, по-къснитѣ по-плитко, а разпръснати изъ насипа вжтрѣ въ светилището и около него; вижда се, че то ще да е било прѣправяно вече по-рано; това подтвърдяватъ и релиефитѣ, разхвърлени изъ насипа.

Старинитѣ монети на градъ Dyrrhachion, ковани между IV—II стол. прѣди Христа *(Head,* Historia numorum стр. 266 и *Schlosser* ор. с. стр. 43.) бѣха размѣсени съ римски монети императорски, произходещи отъ врѣмето между II—IV стол. слѣдъ Христа. И така, Дирахийскитѣ монети не могатъ да служатъ като документъ за датуването на находката. Както стилътъ на релиефитѣ, така и съдържанието на надписитѣ и формата на писмото, носятъ несъмнѣнъ характеръ на римската култура отъ първитѣ четири вѣка слѣдъ Р. Христово, къмъ които се отнасятъ и намѣренитѣ римски монети. Сжщия характеръ проявява и бронзовата фибула — единъ видъ безопасна игла *(фигура 6.),* единственъ бронзовъ прѣдметъ, намѣренъ въ развалинитѣ на асклепиона.

Отъ тая монетна находка може по-скоро да се заключи, че монетитѣ на градъ Дирахионъ, който въ стария вѣкъ вървѣлъ обширна търговия, поради тѣхния добъръ курсъ вървѣли до късни врѣмена на римската империя. Тѣ сж били разпространени не само въ Илирия и Далмация, но, както доказватъ находкитѣ, и въ по-далечнитѣ страни, като: Босна, Херцеговина, Хърватско, Унгария, Славония (сравни *Patsch,*

Archaeologisch-Epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der roemischen Provinz Dalmatien въ Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und Herzegowina VI. 213.), дори и въ източнитѣ страни на Балканския полуостровъ. Въ България Дирахийскитѣ драхми принадлежатъ

Фигура 27.

между най-честитѣ монетни находки и се намиратъ както отдѣлни екземпляри отъ тѣхъ, така и колективни находки, понѣкога съдържащи и римски монети.[30]) (Сравни *Jireček,* Archaeologische Fragmente aus Bulgarien въ Archaeol. Epigr. Mitth. aus Oesterr. Ung. X. 155 и 151).

В. Описание на отдѣлнитѣ барелиефи.

I. Варелиефи съ образи на Асклепия, Хигия и Телесфора, съ оброчни надписи на сжщитѣ божества.

1. Правожглена плочка отъ мраморъ 0·45 м. висока, 0·30 м. широка, 0·07 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя Асклепия правъ, en face, съ дълга кждрава коса и брада, малко разкраченъ съ лѣвия кракъ; десната му

[30]) Такава колективна находка видѣхъ прѣзъ мѣсецъ септември на 1890 год. въ Орѣхово, у тамошния банкеръ г. Симидовъ; находката съдържаше нѣколко стотини Дирахийски драхми и римски денари както отъ врѣмето на републиката, така и на империята; монетитѣ били турени въ глинена делва. Монети отъ врѣмето на римската република, поради тѣхния добъръ курсъ, вървѣли до късно и прѣзъ врѣмето на империята. (Сравни *Mommsen*, Geschichte des roemischen Münzwesens, стр. 770 ss).

ржка спусната, държи тояга, около която е овита змия и я подпира о низка, четвероъгълна подставка; между показалеца и палеца на дясната ржка се вижда *яйце,* което въ нѣколко други барелиефи личи съвсѣмъ ясно. Лѣвата ржка е опрѣна о лѣвия хълбокъ.

Богътъ е облѣченъ въ дълга, диплеста мантия — химатионъ, наметната прѣзъ лѣвото рамо и гърба, прѣкарана прѣзъ десния хълбокъ

Фигура 28.

и овиснала прѣзъ лѣвата ржка; гржднтѣ остлтъ голи. Нозѣтѣ сж обути въ сандали (опинци), прѣвързани съ ремици.

Като нова прибавка се явява тукъ низката четвероъгълна подставка или база (жертвеникъ?), съ первазъ, очертанъ съ двѣ равнобѣжни, хоризонтални рѣзки, и малко издута на горнята си повърхнина. — *Фигура 7.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдният надписъ (съ букви 15 м.м. високи):

ΑΣΚΛΗΠΙΩΣΑΛΔΗΝΩΙ — Ἀσκληπιῶ Σαλδηνῷ

На долнята:

ΙΟΥΛΙΟΣΚΕΝΣΟΥΕΥΧΑΡΙΣΤΗ
ΡΙΟΝ — Ἰούλιος Κένσου εὐχαριστή-
ριον.

2. Правожглена мряморна плочка, 0·21 м. висока, 0·15 м. широка, 0·025 м. дебела. Типътъ на Асклепия прилича на прѣдходния съ тая

Фигура 29.

разлика, че косата и брадата сж по́-кжси; лѣвата ржка е скрита подъ диплитѣ на химатиона, а десната, малко напрегната надесно, опира о земя змийската тояга, турена подъ десната мишца; *яйцето* въ десната ржка не личи съвсѣмъ ясно. Десният доленъ жгълъ на плочката е отчупенъ. — *Фигура 8.*

На горната рамка е издълбанъ слѣдният надписъ (буквитѣ сж 7 м.м. високи):

ΑΣΚΛΗΠΙΩΣΑΛΔΗΝΩ Ἀσκληπιῶ Σαλδηνῶ

На долната:

ΔΙΖΑΣΜΟΥΚΑΣΗΟΥΣΒΟ
ΤΗΣΠΑΥΤΑΛΕ/// Δίζας Μουκασήους βο[υλευ-
τὴς Παυταλε[ώτης].

Пожертвователтъ на релиефа е тракиецъ Δίζας Μουκασήους отъ тракийския градъ Улпия Пауталия, сегашния Кюстендилъ; като сенаторъ — членъ на градския съвѣтъ — βουλή или senatus, той се на-

Фигура 30.

рича βουλευτὴς Παυταλεώτης и ще да е билъ единъ отъ първенцитѣ въ града. За двѣтѣ лични тракийски имена вж. *Tomaschek*, Die alten Thraker II. 2. 25 и 32.

Μουκασήους е род. п. отъ Μουκάσης и като вариантъ на формитѣ Μούκασος, Μουκάσιος (Arch. Epigr. Mitth. aus Oesterr. XIX. 93, 36) не се

срѣща толкова често. Сравни C. I. L. S. III, 14214[27] надпись отъ Алакапа до Кюстенджа: Μουκάσιος.

3. Мряморна плочка 0·39 м. висока, 0·30 м широка, 0·05. Типътъ на Асклепия прилича на прѣдходния бр. 2. Долниятъ край на тоягата, около която е овита змията, е дебелъ и по-скоро прилича на кривака на Херакла; главата на змията тѣсно се допира до *яйцето,*

Фигура 31.

което Асклепи държи между показалеца и палеца на десната ржка. На лѣво отъ бога е поставенъ четвеространенъ жертвеникъ, който закрива долнята часть на рамката. Горниятъ край на плочата е неправилно изкривенъ. — *Фигура 9.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надпись:

ΑCΚΛΗΠΙΩΙ CΑΛΔΟΥCΗΝΩΙ Ἀσκληπιῷ Σαλδουσηνῷ

На долнята:

ΑΙΛΙΟC ΒΕΙΘΥΚΕΝΘΟC ΦΥΛΑΡ ΧΩΝ ΧΑΡΙCΤΗΡΙΟΝ Αἴλιος Βειθύκενθος φυλάρχων χαριστήριον.

Буквитѣ на надписа сж 10 мм. високи.

Тракийското име Βειθύ-κενθος, въ латинска транскрипция Bithi-centus, Bithi-centhus и Biticentus, е извѣстно вече отъ доста надписи (сравни *Tomaschek,* Thraker II, 2. стр. 14). Други имена сложни съ — κενθος пакъ тамъ, стр. 46. и *Kretschmer,* 200. За φύλαρχος сравни по-долу надписитѣ бр. 9—10 и 51.

4. Мраморна статуйка 0·42 м. висока, съ подставка 0·11 м. дебела. Статуйката прѣдставя Асклепия съ извѣстнитѣ негови атрибути и въ

Фигура 32.

сѫщата поза, както прѣдходнитѣ релиефи; богътъ държи въ десна ржка *яйце,* което подава на змията и опира тоягата подъ десната мишца. По-голѣмата часть отъ главата е отчупена. Надесно до Асклепия стои Телесфоръ, en face, завитъ въ дълъгъ клашникъ и качулка на главата, така че се вижда само лицето му. — *Фигура 10.*

На подставката е издълбанъ слѣдниятъ надписъ (буквитѣ 10 мм. високи):

ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΒ///
ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ

Σεβαστιανὸς Ἀλεξάνδρου β(ενε)[φ(ικιάριος)]
εὐχαριστήριον

5. Отломъкъ отъ мрямарна статуйка 0·18 м. висока. Асклепи седещъ налѣво, полуголъ, съ мантия наметната прѣзъ бедрата и лѣвата ржка; главата, десната ржка и нозѣтѣ сж отчупени. Неговитѣ атрибути липсватъ, но какъ е билъ охарактеризуванъ съ тѣхъ, приблизително указватъ нѣколко монетни типове, на които Асклепи е изобразенъ седещъ.[31]) — *Фигура 11.*

Фигура 33.

6. Отломъкъ отъ мрямарна плочка 0·12 м. висока, 0·10 м. широка, 0·038 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя Асклепия правъ, съ обикновенитѣ атрибути; главата и нозѣтѣ сж отчупени.

[31]) Типа на Асклепия седещъ на прѣстолъ е запазило класичното изкуство повече върху барелиефи и монети отколкото въ статуи. Статуя въ тая поза отъ хриселефантина (злато и слонова кость) е изваялъ за градъ Сикионъ вече въ V. столѣтие прѣди Христа славниятъ гръцки ваятель Каламисъ; той е изобразилъ Асклепия безъ брада, въ подобие юношеско, седещъ на прѣстолъ, съ жезълъ и плодъ отъ пиния въ ржцѣтѣ. Съ подобна статуя е украсилъ храма на Асклепия въ Епидауръ скулпторътъ Трасимедъ. Тѣзи статуи не сж се запазили, но прѣдполага се, че втората е възпроизведена въ една монета на Епидауръ, отъ врѣмето на Антонина Пия. Тя прѣдставя Асклепия, седещъ на прѣстолъ, налѣво, облѣченъ съ химатионъ, наметнатъ прѣзъ бедрата и нозѣтѣ; гржditѣ сж голи; богътъ държи въ лѣвата ржка скиптъръ, въ десната — патера, къмъ която се възвива змия. (Сравни *Roscher*, I. 632).

Сжщия почти сходенъ типъ възпроизвежда и една бронзова монета на градъ Филипополисъ, отъ врѣмето на Каракала, на опакото съ надписъ: Κοινὸν Θρᾳκῶν Ἀλεξάνδρια Πύθια ἐν Φιλι[πποπόλει]; екземплярътъ се намира въ Народния Музей въ София.

Отъ тракийскитѣ монети особно интересенъ типъ на Асклепия седещъ прѣдставя единъ неиздаденъ още медайлонъ на градъ Анхиалосъ, отъ императора Гордианъ III. На лицето е изобразенъ бюстътъ на императора, овѣнчанъ съ диадема, налѣво, въоржженъ съ щитъ и копие; наоколо се чете надписътъ: AVT · K · M · ANT· ΓΟΡΔΙΑΝΟC.

На опакото е изобразенъ Асклепи брадатъ, седещъ надесно, наметнатъ съ химатионъ, който крие бедрата и нозѣтѣ; той се озърта назадъ и се опира съ десната ржка о тояга, съ овита около нея змия. Около тоя типъ се чете името на града: ΟVΛ ΠΙΑ[ΝΩΝΑΓΧ]ΙΑΛΕΩΝ.

Медайлонътъ се намира въ нумизматичната сбирка на Народния Музей въ София. — *Фигура. 12.*

7. Мрѧморна плочка, 0·41 м. вис., 0·33 м. шир., 0·045 м. деб., горѣ слабо закржглена. Релиефътъ прѣдставя и тритѣ лѣкарски божества: отдесно Асклепия, както въ прѣдходнитѣ релиефи, а отлѣво Хигия права, слабо обърната надесно, облѣчена въ дългъ хитонъ, прѣпасанъ прѣзъ кръста и химатионъ — мантия, наметната прѣзъ десното рамо.

Фигура 34.

Богинята държи въ лѣва ржка плитка паница или патера (тасче) и напоява отъ нея змията, овита около десната ѝ ржка. Надесно отъ Асклепия стои малкиятъ Телесфоръ, въ типичното си облѣкло. — *Фигура 13.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣднятъ надписъ (буквитѣ сж 15 мм. високи):

ΚΥΡΙΩΑΣΚΛΗΠΙΩΣΑΛΔΟΟΥΙ Κυρίω Ἀσκληπιῶ Σαλδοσι[σαγνῶ]

На долнята:

ΑΥΡ·ΛΙΚΙΝΝΙΟΣΒΦ Αὐρ(ήλιος) Λικίννιος β(ενε)φ(ικιάριος)

ΕΠΙΤΡΟΠΙΚΟΣΕΥΧΗΝ ἐπιτροπικὸς εὐχήν

ΑΝΕΘΗΚΕΝ ἀνέθηκεν.

Поменатиятъ въ надписа даритель Аврели Лицини изпълнявалъ длъжностьта βενεφικιάριος ἐπιτροπικός, латински beneficiarius procuratoris

на тогавашния финансовъ управитель — procurator на провинция Тракия. Така вѣроятно трѣбва да се обясни и βενεφικιάριος φίσκου въ слѣдния надписъ подъ бр. 8. За тѣзи beneficiarii сравни *Marquardt,* Die roemische Staatsverwaltnng стр. 549., *Hirschfeld,* Die Kaiserlichen Verwaltungsbeamten bis auf Diocletian, стр. 379, 399 слѣд. *Domaszewski,* Die Religion des roemischen Heeres стр. 99 и СбМ. XVIII. стр. 774.

Фигура 35.

8. Мряморна плочка 0·30 м. вис., 0·27 м. шир. 0·025 м. деб., горѣ закржглена. Сжщото изображение както прѣдходното бр. 7. *Яйцето* въ десната ржка на бога личи ясно. — *Фигура 14.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ:

ΑCΚΛΗΠΙCΩΚΑΙΥΓΕΙΗ Ἀσκληπιῶ καὶ Ὑγείῃ

На долнята:

ΜΑΡΤΕΙΝΟCΦΙCΚΟ ΒΦ Μαρτεῖνος φίσκο(υ) β(ενε)φ(ικιάριος).

9. Мряморна плочка 0·22 м. вис., 0.21 м. шир., 0·022 м. деб. почти правожглена. Сжщо изображение както прѣдходното, но отъ по̀груба направа; фигурката на Телесфора е съвсѣмъ малка. — *Фигура 15.*

На горнята рамка е издълбанъ **слѣдният надписъ** (буквитѣ съ 9 мм. високи):

ΠΠΩΓΑΛΤΟΥΥΓΗ Ἀσκλη]πιῶ Σαλτουυσι[νῶ

На долнята:

ΑΓΙΑΤΙΚΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥΦΥΛΑΡ ΧΟΣ ΕΥ ΧΗΝ Ἀσιατικὸς Θεοδώρου φύλαρχος εὐχήν.

Такива φύλαρχοι се поменуватъ и въ нѣколко други надписи отъ Тракия. Така въ надписа отъ Хисарь Сбм. XIII. стр. 432. надписъ бр. 16. и Сбм. XVIII. стр. 791, бр. 103., *Dumont-Homolle,* Mélanges d'archéologie стр. 361 № 62[17] въ надписъ отъ с. Вакуфъ, Каваклийско. Дали и въ този надписъ φύλαρχος означава curator tribus — φυλῆς ἐπιστάτης т. е.

Фигура 36.

управитель на окржгъ, околия или градска частъ (срав. *Reinach,* Traité d'épigraphie grecque стр. 526, *Liebenam,* Die Städteverwaltung im roemischen Kaisererreiche стр. 224 и *Cagnat,* Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes. I. Thracia p. 240—721) или пъкъ началникъ на нѣкоя войскова часть, — не се разбира отъ надписа.

10. Мрямorна плочка 0·50 м. вис., 0·34 м. шир., 0·05 м. деб., горѣ закржглена. Сжщо изображение, както прѣдходното, но отъ пò-хубава направа. Тукъ ясно личи формата на паницата, отъ която Хигия

пои змията, и *яйцето,* което Асклепи държи въ десна ржка. Змията овита около тоягата е изобразена съ брада.[32]) Надесно на земя между краката на Асклепия и Телесфора се вижда малко кжлбо. — *Фигура 16.*

Фигура 37.

На горнята рамка е издълбанъ слѣдният надпись (буквитѣ съ 15 мм. високи):

ΚVΡΙѠΕΠΗΚΟѠΣΑΛΔΟΟVΙΣΣΗΝѠ ΑΣΚΛΗΠΙѠ

Κυρίῳ ἐπηκόῳ Σαλδοουισσηνῷ Ἀσκληπιῷ

На долнята:

ΔΕΙΝΙΑΣΟΤΟVΠΟΤΑΜѠΝΟΣΦVΛΑΡΧѠΝ
ΚΑΙΕΙΡΗΝΟΛΟΓѠΝ

Δεινίας ὁ τοῦ Ποταμῶνος φυλάρχων
καὶ εἰρηνολογῶν.

Тракийско лично име Δεινίας се срѣща и въ формата Δινίας, латински Dinnius, сравни *Tomaschek* II. 2 стр. 34. Името Ποταμών е

[32]) Змия съ брада и понѣкога съ лжчеста осѣнка около главата е изобразена въ нѣколко монети на градъ Пауталия. Сравни *Mionnet,* Supplém. II. 389 № 1115; 381 № 1065. Нѣколко екземпляри отъ този типъ, възпроизведени въ фигура 3. бр. 1 и 2. притежава Нар. Музей. — За лѣковитостьта на змиитѣ споредъ народнитѣ вѣрвания вж. *Карановъ Е.*: Змеятъ и змията въ българската народна поезия. Период. Спис. София, 1884. кн. IX. стр. 134.

извѣстно отъ два други надписа отъ Тракия: отъ Кюстендилъ (Пауталия) и отъ Кочериново (сравни Antike Denkmäler in Bulgarien № 200 и № 269). Твърдѣ вѣроятно е, че и този даритель е билъ отъ Пауталия, както нѣколцина други, за които това е казано изрично. — Въ тоя надпись φυλάρχων въ свързка съ εἰρηνολογῶν означава началникъ или управитель на една градска часть — φυλή или tribus, (може би въ Пауталия), на каквито били раздѣлени провинциалнитѣ градове по образеца на гръцкитѣ πόλεις (сравни *Liebenam,* Die Städteverwaltung стр. 224). Почетната длъжность εἰρηνολογῶν, обикновено называема εἰρηνάρχης и възлагана на най-видни лица въ единъ градъ, имала за цѣль надзора върху обществения редъ и нравственость (*Liebenam,* стр. 359).

Фигура 38.

11. Мраморна плочка 0·27 м. висока, 0·24 м. широка, 0·022 м. дебела, съ сжщо изображение, както прѣдходното; срѣднята часть на десната страна на плочата е отчупена, така че липсва часть отъ лѣвата ржка на Асклепия, закрита съ мантия, и главата на Телесфора.

На долнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надпись (букви 12 мм. високи):

ΑΙΛΙΟϹΜΕΙ ΤΡΙΑΝΟϹΕΤΡΑΤΙΩ
ΤΗϹΑΝΕ

Αἴλιος Μεστριανὸς στρατιώ-
τ]ης ἀνέ[θηκεν].

12. Мраморна плочка, 0·40 м. висока, 0.31 м. широка, 0·025 м. дебела. Сжщо изображение както прѣдходното. Въ десната ржка на Асклепия личи твърдѣ ясно *яйцето*. Хигия държи змията съ двѣтѣ

Фигура 39.

ржцѣ, но паницата не се вижда. Телесфоръ стои върху низка подставка и на задния планъ на релиефа. — *Фигура 17.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ:

ΚΥΡΙΩΑΣΚΛΗΠΙΩΚΑΙΥΓΙΑ Κυρίω Ἀσκληπιῶ καὶ Ὑγία

На долнята:

ΒΕΙΒΙΟΣΦΛΑΒΙΟΣΕΥΧΑΡΙΣΤΗ
ΡΙΝ Βείβιος Φλάβιος εὐχαριστή-
ριον.

13. Мраморна плочка, 0·38 м. висока, 0·35 м. широка, 0·030 м. дебела. Сжщо изображение както прѣдходното съ тая разлика, че Телесфоръ стои между Асклепия и Хигия, налѣво отъ змийската тояга

на Асклепия, който държи *яйце* въ десната ржка. Почти цѣлата лѣва четвъртина на плочата горѣ е отчупена, така че отъ фигурата на Хигия се вижда само долнята часть отъ пояса надолу. — *Фигура 18.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдният надписъ:

///ΛΗΠΙΩΚΑΙΥΓΕΙΗ Ἀσκ]ληπιῶ καί Ὑγείη

На долнята:

ΦΛ ΜΟΥΚΙΑΝΟΣ ΣΗΚΟΥΠΛΙΚΙΑΡΙΣ ΕΥΧΗΝ

Φλ(αούιος) Μουκιανὸς σησκου(ι)πλικιάρι(ο)ς εὐχήν

Поменатият тукъ Флави Мукнанъ е билъ σησκου(ι)πλικιάριος (латински sequiplicarius) т. е. войникъ, комуто заплатата била увеличена съ половина отъ първоначалния размѣръ; така се наричалъ и вторият де-

Фигура 40.

курионъ въ римския ескадронъ — turma, за разлика отъ първия — duplicarius. Сравни *Marquardt-Mommsen,* Roemische Alterthümer V. 400.

14. Мраморна плочка, 0·38 м. висока, 0·27 м. широка, 0·028 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя сжщитѣ божества, както прѣдходния, но наредени въ другъ редъ: Асклепи съ *яйцето* въ десната ржка стои отлѣво, Хигия отдесно, а Телесфоръ между тѣхъ. Лѣвиятъ горенъ край е отчупенъ. Плочата е безъ надписъ. — *Фигура 19.*

15. Мраморна плочка, 0·22 м. висока, 0·22 м. широка, 0·02 м. дебела, горѣ закржглена. Лѣвата страна и лѣвата половина отъ долнята рамка сж отчупени. Отлѣво стои Хигия, на която нозѣтѣ липсватъ, а отдесно Асклепи, съ *яйце* въ десната ржка. Надесно отъ краката на

Фигура 41.

Асклепия личи кжлбото, единъ отъ неговитѣ атрибути.[33]) Горѣ между главата на двѣтѣ божества се вижда главата на Телесфора съ качулка; остатъкътъ отъ тѣлото му е отчупенъ. — *Фигура 20.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ:

ΚΥΡΙΩ CΑΛΔΟΟΥCΗΝΩ Κυρίω Σαλδοουσηνῶ

На долнята:

. . . . . ΟCΔΕΙΝΙΑCCΤΡΗC . . . ος Δεινίας στρ(α)τ(ιώ)της.

За тракийското име Δεινίας вижъ по-горѣ бр. 10.

16. Мраморна плочка, 0·21 м. висока, 0·20 м. широка, 0·033 м. дебела. Отлѣво стои Хигия, отдесно Асклепи, който държи *яйце* въ десна ржка до главата на змията. Лѣвиятъ доленъ жгълъ и десната рамка на плочата сж отчупени.

[33]) Кжлбото и omphalos първоначално сж били атрибути на Аполона и символъ на неговото лѣкарско могжщество; отъ Аполона този атрибутъ прѣминалъ на Асклепия. — Omphalos (ὀμφαλός, umbilicus, umbo) е означавалъ свещенъ центръ или пжтъ на свѣта; баснословнитѣ прѣдания го полагали въ Делфи, на мѣстото, гдѣто се намиралъ прочутиятъ храмъ и оракулъ на Аполона. Сравни *Daremberg-Saglio,* думата Omphalos.

На горнята рамка е издълбанъ слѣдният надпись:

ΑΣΚΛΗΠΙΩΚΑΙΥΓΕΙΑ Ἀσκληπιῷ καὶ Ὑγείᾳ

На долнята:

ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ . . . ς Κάλλιστος.

17. Мраморна плочка, 0·24 м. висока, 0·20 м. широка, 0·03 м. дебела. Отлѣво е изобразена Хигия, отдесно Асклепи и надесно отъ него малкиятъ Телесфоръ. Прѣдметътъ въ лѣвата ржка на Асклепия

Фигура 42.

прилича на свитъкъ (volumen), който е знакъ на лѣкарската наука. (Сравни Roscher I. 628). Горѣ между главитѣ на Асклепия и Хигия е изобразена змия, отъ която една часть заедно съ рамката сж отчупени. — *Фигура 21.*

На горнята рамка надписътъ, съ букви 10 мм. високи:

ΤΟ ΔΩΡ . . .

На долнята:

ΔΙΖΑΝΚΟΥΛΙΟΥΚΟΙΡΙΟΥΑΣΚΛ//
ΙΩΣΑΛΔΗΝΩ/ΥΧΗΝ.

Надписъть значи: Τὸ δῶρ[ον

Δίζαν Κουλιοῦ Κοιρίου Ἀσκλ[ηπι-
ῶ Σαλδηνῶ [ε]ὐχήν.

Тукъ Δίζαν погрѣшно ще да е издълбано вмѣсто Δίζας, доста разпространено тракийско име (*Tomaschek* II. 2. 32.) а Κοιρίου вмѣсто Κοιρίῳ. Личното име Κουλιός ще да е тракийско и се срѣща тукъ за първъ пжть.

Фигура 43.

18. Долня половина отъ мраморна плочка, 0·14 м. висока 0·18 м. широка съ сжщо изображение; фигуритѣ на Асклепия и Хигия сж запазени само до поясъ, а оная на Телесфора цѣла.

Но долнята рамка има надпись съ букви 15 мм. високи.

ΜΑΞΙΜΟCBAZITH Μάξιμος Βαζιτη-
ΝΟ ΥΝΔΙΚΟC νὸ[ς σ]ύνδικος.

По окончанието си името Βαζιτηνός има форма на прилагателно, произведено отъ мѣстно географско име; то се срѣща тукъ за първъ пѫть. За частично сравнение могатъ да се приведатъ личнитѣ имена Βαζίς, Βαζείς у *Kretschmer*, 199 и Bazis въ надписа, който цитува *Tomaschek*, Über Brumalia und Rosalia Sitzungsberichte der Akad. der Wissenschaften in Wien LX. s. 389: Aurel. Dizala eq. sing. tur. Rufiniani sibi et Aureliae *Bazi* coniugi.

Фигура 44.

19. Лѣва долня четвъртина отъ плочка 0·14 м. висока, 0·17 м. широка, съ изображение подобно на прѣдходното; вижда се само фигурата на Хигия до пояса, змийската тояга и десниятъ кракъ на Асклепия, държещъ *яйце* въ десната ржка. *Фигура 22.*

На долнята рамка надписътъ:

ΔIOΓENHC MAPKOV
XHNCAΔOΓICNΩ

Διογένης Μάρκου
εὐ]χὴν Σαλδουισηνῶ.

Въ втория редъ каменодѣлецътъ изпусналъ O подиръ Δ, и за това въ тая буква е вписана буква O.

20. Десната долна четвъртина отъ плочка, 0·14 м. висока, 0·16 м. широка, 0·03. дебела. Отлѣво се вижда кракътъ и мантията на Хигия, змийската тояга, Асклепи до пояса и Телесфоръ.

На рамката фрагментъ отъ надписа:

CIANVS· VET· LEG· III·
VOTVM POSVIT

Името на дарителя може да се допълни въ Mu]cianus или Mar]cianus (или друго име съ това окончание) и надписътъ да се чете:

Mu]cianus vet(eranus) leg(ionis) III
[Gall](icae)? votum posuit.

За legio III Gallica знаемъ положително, че този легионъ е стоялъ въ Мизия само твърдѣ кратко врѣме между 67—69 год. слѣдъ Хр., когато е билъ прѣмѣстенъ въ Сирия (сравни *Daremberg-Saglio,* Dictionnaire des antiq. III. 2 стр. 1080.). По тая причина този надписъ не може да има нищо общо съ стоението на тоя легионъ въ Мизия, а трѣбва да се разбира така, че поменатиятъ въ него Мукианъ, родомъ тракиецъ, слѣдъ като навършилъ военната си служба, като ветеранъ се завърналъ

Фигура 45.

въ отечеството си и тогава принесълъ на Асклепия тоя оброкъ.[34]) Войници отъ сѫщия легионъ се поменуватъ още въ два надписа отъ Мизия: отъ Никополъ (Asamum) отъ IV стол. слѣдъ Хр. и отъ Бѣлградъ (Viminacium) отъ III стол., (сравни S. I. L. III p. 993 № 755. и Vulić Dr. N. Antike Denkmäler in Serbien въ Jahreshefte des Oesterr. Arch. Instit. Beiblatt VIII. S. 6. No 14.), къмъ което може приблизително да се отнесе и Панежкиятъ надписъ.

[34]) Като аналогиченъ примѣръ може да се приведе оброчниятъ надписъ отъ Драгоманъ, Софийско; споредъ него единъ войникъ отъ II Партийски легионъ, родомъ тракиецъ, принесълъ оброкъ на Сабазия, обаче легионътъ не е стоялъ въ Тракия, къмъ която принадлежала и Софийската область, а въ далечната Алба, въ Италия. Надписътъ гласи: Ἀγαθῇ τύχῃ. Αὐρ(ήλιος) Μεστρια(νὸς) στρατι(ώτης) λεγ(ιῶνος) β' Παρθ(ικῆς) Κυρίῳ Σαβαζίῳ [ἐ[κ] προνοίας εὐχαρισ[τή(ριον ἔστησε]. Види се, че поменатиятъ въ надписа Местрианъ извършилъ това пожертвование чрѣзъ друго лице въ отечеството си. Срѣвни Antike Denkmäler in Bulgarien. S. 165. № 184.

21. Два отломъка отъ горня часть на плочка почти триѫгленн.

а) Лѣвиятъ отломъкъ 0·27 м. високъ, 0·13 — 0·02 м. широкъ, съдържа бюста на Асклепия, съ глава обърната налѣво, задъ него върхъ отъ дръвче. На рамката надписътъ:

ΘΕѠΑΕΚΑΠΙ

б) Десниятъ отломъкъ 0·16 м. високъ, 0·14 м. широкъ съ релиефъ на мѫжка глава, съ изразителни черти на портретъ и часть отъ бюста,

Фигура 46.

облѣченъ съ мантия; въ лѣва ржка държи прѣдметъ завършенъ отгорѣ въ форма на топка (свитъкъ volumen?) На горнята рамка надписътъ:

ΑΤΟΒΥΕΕΠΝΘ

Надписътъ съдържа пожертвуване на Асклепия:

Θεῷ Ἀσκλ̣η̣πι[ῷ Σα]λτοβυσσηνῷ.

Фигура 23.

22. Горня лѣва четвъртина отъ плочка, 0·11 м. висока, 0·12 м. широка, съ фигура на Асклепия до пояса.

На рамката фрагментъ отъ надписа:

LERIA . . . V]aleria[nus?

23. Отломъкъ отъ горня часть отъ барелиефъ, 0·14 м. високъ, 0·14 м. широкъ; вижда се само главата на Асклепия и около нея ромбична мрѣжа.

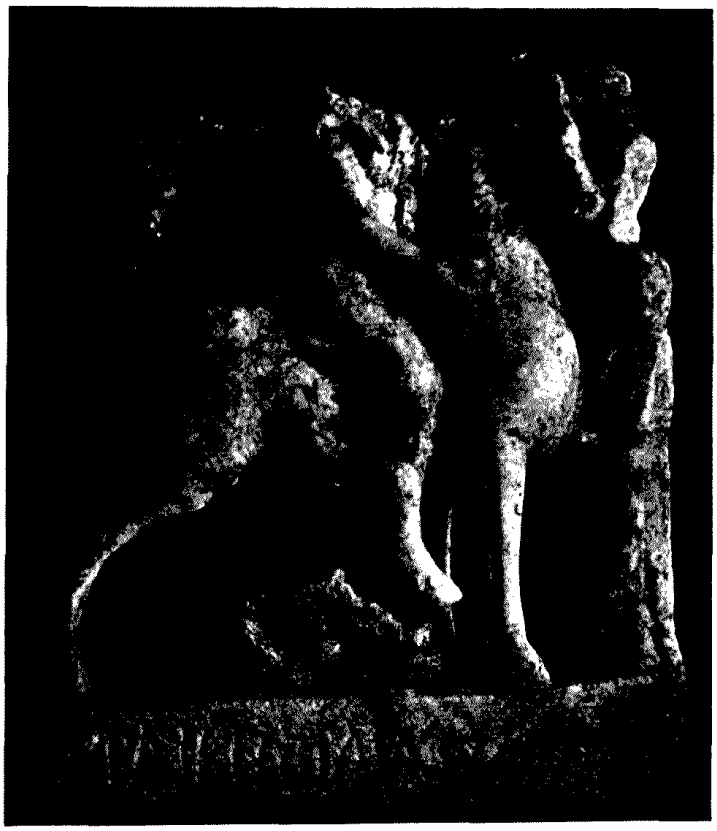

Фигура 47.

На рамката фрагментъ отъ надписа:

ϹΚΛΗΠΙѠ Ἀ]σκληπιῶ κ[αὶ Ὑγία].

24. Мраморна плочка, 0·20 м. висока 0·17, м. широка, отлѣво Хигия, отдесно Асклепи, между тѣхъ Телесфоръ; надесно отъ Асклепия кълбото. Лѣвата долня часть е отчупена.

На долнята рамка фрагментъ отъ надписа:

ΥΕΥ . . .ου εὐχήν.

25. Отломъкъ отъ плочка 0·05 м. висока, 0·07 м. широка, долня часть отъ релиефъ на Асклепия; виждатъ се само пръсти отъ краката му. На рамката фрагментъ отъ надписа:

ϹϹΟΥΒΟΥΛЄΥ Βά?]σσου βουλευ[τῆς] . . .

ѴΔЄΛΦѠΗΡѠΔ [σὺν τῷ ἀ]δελφῶ Ἡρώδ[η(?)

26. Отломъкъ отъ долня часть на плочка съ релиефъ на Асклепия и Хигия, 0·09 м. висока, 0.15 м. широка. Отъ релиефа се вижда отлѣво лѣвиятъ кракъ и часть отъ фигурата на Хигия, отдесно двата крака на Асклепия, и между тѣхъ опашката на змията.

Фигура 48.

На рамката се четатъ слѣднитѣ останки отъ латинския надписъ:

ELIVSVICTOR· EQ
HPC P / / / T

Au]relius Victor eq(ues)
p[osui]t.

27. Отломъкъ отъ горня часть на релиефъ, 0·10 м. високъ, 0·09 м. широкъ; отъ релиефа е запазена само змията, която ще да е била изобразена между главитѣ на Асклепия и Хигия, както въ релиефа бр. 34.

На рамката е запазенъ фрагментъ отъ надписа:

ANCT — S]anct(um)
PIVMETASC — Ascle]pium et . . .

28. Отломъкъ отъ плочка, 0·16 м. високъ, 0·09 м. широкъ, 0·03 м. дебелъ. Отъ релиефа е запазена само фигурата на Асклепия отъ пояса надолу. На рамката се четатъ само слѣднитѣ букви:

C E Y

29. Главичка отъ мраморна статуйка на Асклепия, отъ сжщия типъ, както го изобразяватъ и барелиефитѣ, 0·06 м. висока. — *Фигура 24.*

30. Торсо отъ мраморна статуйка на Асклепия правъ, облѣченъ въ типичното му облѣкло, 0·25 м. високо; главата, нозѣтѣ и ржцѣтѣ сж отчупени.

31. Главичка отъ мраморна статуйка на Асклепия 0·055 м. висока.

32. Сжщо, 0·065 м. висока.

II. Варелиефи съ образи на Асклепия, Хигия и Телесфора, а съ надписи на Силвана и Диана.

33. Мраморна плочка, 0·39 м. висока, 0·26 м. широка, 0·029 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя отлѣво Хигия, отдесно Асклепия, и двамата съ сжщитѣ атрибути, както въ прѣдходнитѣ релиефи. Асклепи държи въ десна ржка *яйцето,* както въ релиефитѣ бр. бр. 1, 2, 4, 8, 10, 12—14, 34, 35. Горѣ между главитѣ на Асклепия и Хигия върху низка подставка стои Телесфоръ. — *Фигура 25.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ (буквитѣ 12 мм. високи. Тукъ както и въ слѣдния надписъ, буквата A послѣдователно е писана безъ хоризонталната чертичка):

SANTO SILVANO// DIANE — San(c)to Silvano [et] Dian(a)e

На долнята:

COCCEIVSPRISCVSTESA
RARIVSEXVOTOPOSVIT — Cocceius Priscus tesa — rarius ex voto posuit.

Такъвъ tesserarius т. е. воененъ чинъ, който съобщавалъ опрѣдѣлената лозинка или други заповѣди на военния началникъ, написани на дъсчица (-tessera- сравни *Marquardt-Mommsen,* Roem. Alterth. V. 545) се срѣща и въ единъ надписъ отъ Ломъ, вж. СбМ. XVIII стр. 765 бр. 65. и Corpus Inscr. Lat. III. Supplementum, № 14409.

Фигура 49.

34. Мраморна плочка, 0·31 м. висока, 0·25 м. широка, 0·023 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя отлѣво Хигия, отдесно Асклепия, съ змийската тояга и *яйцето;* надесно отъ Асклепия стои Телесфоръ. Горѣ между главитѣ на Асклепия и Хигия е изобразена змия свита на 4 пръстена, съ глава обърната на лѣво къмъ Хигия. — *Фигура 26.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ (буквитѣ 10 мм. високи):

AVR MARCIVS MIL — Aur(elius) Marcius mil(es)

На долнята:

SANTOSILBANOEXVOTAPOSVIT — San(c)to Silbano ex vota posuit.

За замѣната на V съ B сравни по-горѣ стр. 27.

35. Отломъкъ отъ плоча, 0·24 м. висока, 0.21 м. широка. Запазена е горнята часть отъ релиефа, прѣдставяща отлѣво бюста на Хигия, отдесно Асклепия съ змийска тояга, държащъ *яйце* до устата на змията; горѣ между тѣхъ се вижда върхъ на дръвче, около което се овива змия; надесно отъ Асклепия стои Телесфоръ правъ, върху едно кѫлбо.

Налѣво отъ главата на Хигия и надесно отъ оная на Асклепия се виждатъ два малки бюста, безъ особни отличителни атрибути (бюстове на Sol и Luna?). — *Фигура 27.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдният надписъ:

SA///Ɔ-SILVANO-DEO ET·DIANAE

Sa[nct]o Silvano Deo et Dianae.

III. Варелиефи съ образи на тракийски конникъ, а съ надписи на Асклепия и Хигия.

36. Мрѣморна плоча, 0·32 м. висока, 0·33 м. широка, 0·05 м. дебела; горният ѝ край има форма на трикѫленъ щитъ (фронтонъ) съ акротерии на двата кѫгла, украсени съ палмети. Врѣдъ щита е изобразенъ Телесфоръ, облѣченъ въ клашникъ, който досѣга само до колѣнѣтѣ. Правокѫгленото поле на плочата е раздѣлено на двѣ прѣградки: а) горнята почти четвъртита прѣградка съдържа релиефъ прѣдставящъ тракийския конникъ въ скокъ надесно. Конникътъ е облѣченъ въ типичната си носия: кратъкъ, тѣсенъ хитонъ и кѫса мантия — хламида, която се развѣва отъ гърба му. Лицето на конника е юношеско, косата кѫдрава; десната му рѫка е дигната и замахва кратко копие, за да удари глигана тичащъ надесно и прѣслѣдванъ отъ куче. Прѣдъ коня стои женска фигура, съ глава забулена и задъ нея се издига върхъ отъ дърво, около което е овита змия, съ глава насочена срѣщу коня. Главата на коня е окрѫжена съ оваленъ изпѫкналъ дискъ.

Фигура 50.

б) Тѣсната прѣградка подъ този главенъ релиефъ съдържа образи на нѣколко животни: отъ десна страна говедо съ рога, клекнало на

прѣднитѣ си нозѣ, на лѣво; него напада разяренъ лъвъ, и задъ него тича сърна, прѣслѣдвана отъ мечка? — *Фигура 28.*

Горѣ въ трижгълния щитъ отъ двѣтѣ страни на Телесфора е издълбанъ слѣдниятъ надписъ (буквитѣ сж 14 мм. високи):

KVPI — ѠI	Κυρίῳ
ΑΣΚΛΗ — ΠIѠ	Ἀσκληπιῶ

На долнята рамка се чете:

ΣΑΛΔ◇◇ΥIΣΣΗΝѠΚΑIΥΓΕIΑ	Σαλδουισσηνῶ καὶ Ὑγεία
K·AN◈ΕΣΤI◇Σ ◇ΥΑΛΕΡIΑΝ◇Σ Β◈	Κ(άϊος) Ἀνθέστιος Οὐαλεριανός β(ενε)φ(ικιάριος).

37. Мряморна плоча, 0·42 м. висока, 0.37 широка, 0·038 м. дебела, горѣ закржглена. Релиефътъ прѣдставя тракийския конникъ въ галопъ надесно, както и прѣдходниятъ; съ десната си ржка той държи за зад-

Фигура 51.

нитѣ крака дивечъ (сърна?), захапанъ отъ лъвъ и куче; между прѣднитѣ крака на тия двѣ животни личи *повалена делва,* изъ която се излива вода. Прѣдъ коня стоятъ двѣ женски фигури съ глави забулени, а задъ него мжжка фигура съ кждрава коса и лице юношеско, облѣчена въ хитонъ и хламида и държи коня за опашката.

Въ тѣсната прѣградка подъ главния релиефъ сж изобразени три групи отъ животни: лъвъ настжпва и захапва врата на говедо, клекнало

на прѣднитѣ нозѣ; другъ лъвъ захапва муцуната на мечка, повалена на земята; другъ единъ звѣръ (лвица?) захапва сърна, седнала на заднитѣ си нозѣ. — *Фигура 29.*

На горнята рамка с издълбанъ слѣдният надпись (буквитѣ съ 20 мм. високи):

////Ω САЛТОВΥСН Ἀσκληπι]ῦ Σαλτοβυση[νῶ

На долнята:

МАРКОСЛОΥΚΙΟΚΙΡΚΙΤΩΡΕΥΧΗΝ Μάρκος Λούκιο(ς) κιρκίτωρ εὐχήν.

Буквитѣ на надписа съ 20 мм. високи.

Поменатиятъ въ надписа Маркъ Луци е билъ circitor, въ гръцка транскрипция κιρκίτωρ, което означава войникъ или офицеръ, натоваренъ съ надзоръ на караулитѣ (vigiliae) или надзорникъ на водопроводитѣ. Като воененъ чинъ срѣща се circitor въ надписи отъ IV. стол. слѣдъ

Фигура 52.

Христа. Сравни *Daremberg-Saglio,* Dictionnaire des antiquités grecques et romaines II. 1186. и *Pauly-Wissova,* Realencydopaedie der klassischen Alterthumswissenschaft III. 2 стр. 2568—9. Сравни и Corpus Inscr. Lat. III. S. № 12444: circitori v(iri) c(larissimi) censoris въ единъ надпись отъ с. Юнузчиларъ, Добричко. Въ единъ новонамѣренъ и още не издаденъ надпись отъ с. Хърсово, Разградско се споменува circitor de nomero catafractariorium.

38. Мраморна плоча, 0·45 м. висока 0·34 м. широка, 0·065 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ е изобразенъ въ скокъ надесно; лицето му е юношеско, косата кѫдрава; той държи въ десна рѫка кратко копие и замѣрва глигана, застаналъ налѣво, съ настърхнала четина и вирната опашка, за да се брани противъ кучето, което го напада отдесно. Двата края на хламидата сѫ украсени съ пюскюли. Прѣдъ коня е поставенъ

Фигура 53.

четвеространенъ жертвеникъ и задъ него дръвче, около което е овита змия. Гривата на коня е вързана въ перчинъ надъ челото му. Главата и десниятъ кракъ на коня сѫ отчупени. *Фигура 30.*

Горниятъ край на плочата образува триѫгленъ щитъ и въ него е издълбанъ слѣдниятъ надписъ, съ букви 20 мм. високи):

KVPIWI	Κυρίῳ
ΑΣΚΛΗ—ΠΙWΣΑΛΔΟ	Ἀσκληπιῶ Σαλδο —
ΚΕ ΛΗ NW	κεληνῶ

На долнята:

ΦΛ · ΡΟΔΟΠΙΑΝΟΣ· ΧΑΡΙΣ	Φλ(αούιος) Ῥοδοπιανός χαριστ-
ΤΗ ΡΙ ΟΝ	τήριον.

Буквитѣ на надписа сѫ 20 мм. високи.

Мѫжкиятъ прѣкоръ Ῥοδοπιανός Родопчанинъ е произведенъ отъ географското име Ῥοδόπη и е извѣстно вече: *Dumont-Homolle,* стр. 475. № 115. 4, гдѣто се привеждатъ женскитѣ имена Ῥοδόπη, Rhodope и мѫжкото Ῥοδοπαῖος).

39. Мраморна плочка, 0·32 м. висока, 27 м. широка, 0·035 м. дебела, горѣ закрѫглена. Десниятъ доленъ край и отлѣво срѣднята часть задъ конника сѫ отчупени. Тракийскиятъ конникъ съ глава юношеска

Фигура 54.

въ галопъ тича надесно, както въ прѣдходния релиефъ. Гривата на коня е вързана въ перчинъ надъ челото му. Отъ десна страна се задава прѣдната часть на глиганъ съ уши щъркнали и нападнатъ отъ куче. — *Фигура 31.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ:

ΚΥΡΙΩΑΣΚΛΗΠΙΩ	Κυρίω Ἀσκληπιῶ
ΣΑΛΔΟΒΥΣΙΝ	Σαλδοβυσην[ῶ]

На долнята:

ΦΛ ΑΜΑΤΟΚΟΥ ΑΜΑΤΟΥΔΩΡΟΝ	Φ]λαούιος Ἀμάτοκος Ἀματόκου δῶρον.

Буквитѣ на надписа сж 10 мм. високи. Дарителтъ е тракиецътъ Аматокъ, синъ на Аматока; той приелъ римското родово име Флави, което напомня епохата на императоритѣ отъ рода на Флавиитѣ 69—96 год. год. сл. Хр. (Сравни *Cagnat,* Cours d'épigraphie latine. 3-éd. стр. 76). — За тракийското име Ἀμάτοκος или Ἀμάδοκος вж. *Tomaschek* II. 2 стр. 6. и *Kretschmer*, Einleitung стр. 216.

40. Мряморна плочка, 033 м. висока, 0·28 м. широка, 0·045 м. дебела. Тракийски конникъ съ глава юношеска, въ типичното си облѣкло,

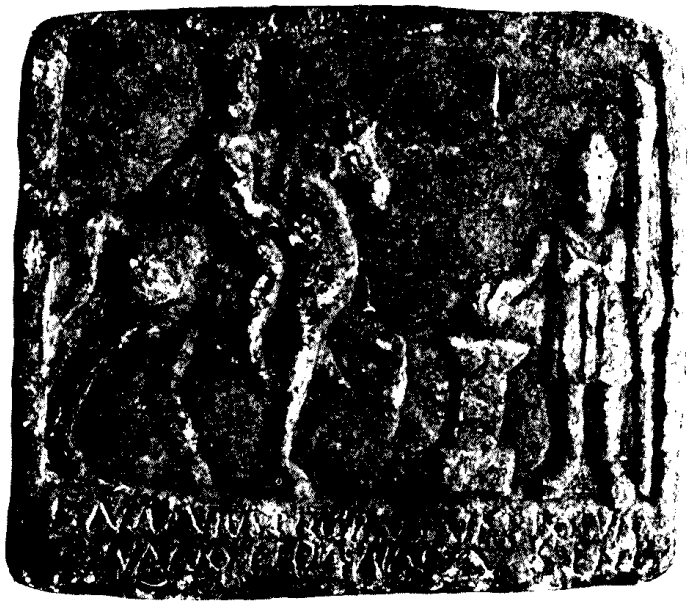

Фигура 55.

въ галопъ язди надесно; краткото копие въ десната му ржка липсва. Коньтъ настжпва шестостраненъ жертвеникъ, изотзадъ който се подава глиганътъ; прѣдъ жертвеника стои дърво съ змията. — *Фигура 32.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ:

ΚΥΡΙΩ ΑΣΚΛΗΠΙΩ	Κυρίω Ἀσκληπιῶ

На долнята:

Τ· ΦΛ· ΑΜΑΤΟΚΟΣ·ΑΜΑΤΟ	Τ(ίτος) Φλαούιος Ἀμάτοκος Ἀματό-
ΚΟΥΣΕΥΞΑΜΕΝΟΣΑΝΕ	κου εὐξάμενος ἀνέ-
ΘΗΚΕΝ	θηκεν.

Буквитѣ на надписа сж 13 мм. високи.

41. Мряморна плочка почти правожглена, 0·18 м. висока 0·18 м. широка, 0·02 м. дебела. Конникътъ съ лице юношеско, съ хламида овиснала отъ гърба му, въ бавенъ ходъ върви надесно; десната му ржка

с протегната до шията на коня; отпрѣдъ жертвеникъ съ високъ пламъкъ стои дръвче почти въ видъ на колъ горѣ по-широкъ, съ змия овита около него. — *Фигура 33.*

На горнята рамка надписътъ съ букви 10 мм. високи.

ΚΥΡΙΩ ΑΣΚ Κυρίω Ἀσκ[ληπιῶ]

На долнята:

Τ· ΦΛ ΑΜΑΤΟΚΟΣ ΑΝΕΘΗΚΕ Τ(ίτος) Φλ(αούιος Ἀμάτοκος ἀνέθηκε.

42. Мраморна плочка, 0·215 м. висока, 0·20 м. широка, 0·035 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя тракийския конникъ почти сходенъ съ прѣдходния. Жертвеникътъ прѣдъ конника е низъкъ и четвеространенъ.

Фигура 56.

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ (буквитѣ сж 7 мм. високи):

ΚΥΡΙΩ ΑΣΚΛΗΠΙΩ Κυρίω Ἀσκληπιῶ

На долнята:

ΑΥΡΗ· ΔΙΟΕΝΗΣ ΔΩ Αὐρή(λιος) Διογένης δῶρο[ν.

43. Мраморна плочка, 0·25 м. висока, 0·23 м. широка, 0·038 м. дебела. Тракийски конникъ въ скокъ язди надесно. Десната му ржка и нога сж отчупени; отъ ржката се вижда само показалецътъ и краятъ отъ краткото копие; сжщо и лицето е очупено. Конникътъ изглежда голъ, облѣченъ само съ кжса хламида. Прѣдъ коня стои четвеространенъ жертвеникъ и задъ него дървчето съ змията. Надесно тича глиганъ, прѣслѣдванъ отъ куче, което е означено само съ вдълбнати контури, а не релиефно. — *Фигура 34.*

На горната рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ:

ΛΗΠΩ C//ΛΔΟΥCΗΝΩ Ἀσκ]ληπιῶ Σαλδουσηνῶ

На долнята:

ΤΑΡCΑCΤΑΡCΟΥΠΑΥΤΑΛΙΩΤΗC Τάρσας Τάρσου Παυταλιώτης
ЄΥΧΑΡΙCΤΗΡΙΟΝ εὐχαριστήριον·

Буквитѣ на надписа сж 11 мм. високи.

Собственото име Τάρσας принадлежи между честитѣ тракийски имена; вж. *Tomaschek*, II. 2 стр. 36. и Antike Denkmäler in Bulgarien стр. 29. № 34 Дарителтъ е билъ Παυταλιώτης отъ далечната Пауталия.

44. Мраморна плочка 0·33 м. висока, 0·27 м. широка, 0·033 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ съ лице юношеско въ галопъ язди надесно, краятъ на развѣваната хламида е украсенъ съ рѣсни. Копието е значително по-дълго отколкото обикновено въ подобни барелиефи. Прѣдъ коня стои дръвче съ змията. — *Фигура 35.*

Фигура 57.

На горната рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ:

ΑΣΚΛΗΠΙΩΔΑΔΟΥ . . Ἀσκληπιῶ Σαλδουυ[σηνῶ

На долнята:

ΚΑΠΙΤΩΝΣΑΒΕΙΝΟΥ Καπίτων Σαβείνου
ΔΩΡΟΝ δῶρον.

Буквитѣ на надписа сж 9 мм. високи.

45. Мраморна плочка 0·18 м. висока, 0·16 м. широка, 0·09 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ скокъ язди надесно; хламидата задъ гърба му не личи; главата му изглежда покрита съ капа; задъ него стои мжжка фигура съ подобна капа на главата и държи коня за опашката. — *Фигура 36.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ:

ΚΥΡΙΩ ΑΣΚΛΗΠΙ	Κυρίω Ἀσκληπι[ῶ

На долнята:

ΒΡΙΖΕΝΙΣΜΟΧΚΑΚΑ	Βρίζενις Μουκακα-
ΚΕΟΥΣΕΥΧΗΝ	κέους εὐχήν.

Буквитѣ на надписа сж 14 мм. високи. — Сложното мжжко име Μουκα-κάκης се срѣща тукъ за пръвъ пжть; имена образувани съ су-

Фигура 58.

фикса -κάκης до сега не бѣха извѣстни. Отъ единъ надписъ отъ Киликия е извѣстно името Κακα-μόας *(Kretschmer,* 351.), на което първата часть може да се сравни съ суфикса на това тракийско име. За Βριζένις или

Βριζένης сравни забѣлѣжката въ описанието на релиефитѣ бр. 46, 168. и надписитѣ бр. 135 и бр. 174.

46. Мраморна плочка 0·24 м. висока, 0·21 м. широка, 0·04 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ скокъ язди надесно, облѣченъ съ хитонъ и кѫса хламида; десната му ржка е вдигната, *показалецътъ и*

Фигура 59.

голѣмиятъ ѝ пръстъ сѫ изправени на горѣ, а останалитѣ пръсти притиснати къмъ дланьта. Отпрѣдъ стърчи дръвчето съ змията и прѣдъ него четвеространенъ жертвеникъ, който коньтъ настѫпва съ прѣднйото десно копито. — *Фигура 37.*

На долнята рамка се чете слѣдниятъ надпись (буквитѣ 9 мм. високи):

ΛCKΛΗΠIѠCΑΛΔΗNѠΘЄΥΞΑΜЄN	Ἀσκληπιῶ Σαλδηνῶ εὐξαμέν-
ΟΥ ΜΟΝΤΑΝΟΥ ΦΛѠΡΟΥ CЄΥΘΗC	ου Μοντάνου Φλώρου Σεύθης
ΜΟΥΚΑΖЄΝΘΟCΑΝЄΘΗΚЄN	Μουκαζένεος ἀνέθηκεν.

Буквитѣ ЄN на края на първия редъ сѫ съединени въ лигатура.

Интересенъ е тукъ мотивътъ на пожертвуването: Монтанъ Флоръ обрѣкълъ оброчния даръ, но не го поднася той самъ, а тракиецътъ Севтесъ, синъ на Муказена.

За разпространеното тракийско име Σεύθης вж. *Tomaschek,* II. 2. 42. Второто име е сложно съ суфикса — ζένης; той се срѣща въ много тракийски имена, като: Αὐλου-ζένης, Διου-ζένης и други. *Tomaschek,* II. 2. 39 и *Kretschmer* 267. сравняватъ този суфиксъ съ гръцкия патронименъ суфиксъ — γένης.

47. Мраморна плочка 0·22 м. висока, 0·19 м. широка, 0·04 м. дебела. Конникътъ съ юношеско лице въ галопъ язди надесно; въ десна

Фигура 60.

ржка държи кратко копие въ замахъ. Коньтъ пастжпилъ съ десното копито четвеространенъ жертвеникъ, изотзадъ който се задава глиганъ, съ настърхнала четина и нападнатъ отъ куче.

На горната рамка надписътъ (съ букви 10 мм високи):

САΛΔОКЄΛНЧ	Σαλδοκεληνῶ
КЧРІЧ АСКΛНПІЧ	Κυρίω 'Ασκληπιῶ

Но долната:

МАРКІАNОС ΔІОNЧСІОЧ ПΛЧ	Μαρκιανὸς Διονυσίου Παυ-
ΤΑΛІЧΤНС ЄЧХНN	ταλιώτης εὐχήν.

48. Мраморна плочка 0·21 м. висока, 0·17 м. широка, 0·03 м. дебела, съ сжщото изображение, но безъ жертвеника.

На горнята рамка надписътъ полуизтритъ:

ΙΩΑΣΚΛΗΠΙΩ Κυρί]ω Ἀσκληπιῶ

На долнята:

ΔΙΖΟΥΖΟΥΣΤΡΑΤΙΩ Διζούζου στρατιώτ(ης).

Личното име Δίζουζος е произведено отъ Δίζας подобно както Μούκασος (сравни по-горѣ надписа отъ с. Мраморъ) отъ Μοῦκας; то се срѣща тукъ за пръвъ пѫть.

Фигура 61.

49. Мраморна плочка, 0·36 м. висока, 0·28 м. широка, 0·032 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ, съ дълга кѫдрава коса и лице юношеско, въ галопъ тича надесно. Коньтъ настѫпва съ прѣдното десно копито валчестъ прѣдметъ (дървенъ пънъ или жертвеникъ), задъ който стои дръвче съ овита около него змия. — Формата на копието въ десната ржка на конника личи твърдѣ ясно. Подъ коня отдесно се задава глиганъ, на който муцуната е захапало куче. — *Фигура 38.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдниятъ надписъ (буквитѣ сѫ 22 мм. високи):

ΑΓΑΘΗΤΥΧΗ Ἀγαθῇ τύχῃ·

На Долнята:

ΜΟΚΙΑΝΟCΑΥΛΟΖΕΝΕ/// Μοκιανός Αὐλουζένε[ος

ΚΟΙΡΙΩΑCΚΛΗΠΙΩΛ //// Κοιρίω Ἀσκληπιῶ ἀ[νέθηκεν.

Подобни неправилности въ правописа на провинциални надписи отъ врѣмето на римската империя не сѫ рѣдкость, както въ Тракия така и въ други страни: *Dumont-Homolle*, стр. 337 № 46: ὖκος вмѣсто οἶκος въ надписа отъ Пловдивъ; ἐώνειος вм. αἰώνειος пакъ тамъ СбМ. XVI—XVII. стр. 117. бр. 24: Ζυλουζηνῦ вм. Ζυλουζηνοί въ надписъ отъ Омурово; Μοισοί вм. Μυσοί, *Kretschmer*, стр. 227. Ῥοιμητάλκης и Ῥυμητάλκης, пакъ тамъ, 227. и др. Κοιρίω се чете и по-долу въ надписъ бр. 91.

50. Мраморна плочка 0·27 м. висока, 0·21 м. широка, 0·03 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ бавенъ ходъ върви надесно; той държи въ десната си ржка *patera*, допрѣна до шията на коня, който има юзда. — *Фигура 39.*

На долнята рамка се чете слѣдниятъ надписъ:

ΚΥΡΙΩ ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΣΑΛΔΟΚΕΛΗΝΩ ΣΕΟΥΗ
ΡΟΣ ΜΟΥΚΟΥ ΔΩΡΟΝ ΕΘΗΚΕΝ

Κυρίω Ἀσκληπιῶ Σαλδοκελῆνῶ Σεούη-
ρος Μούκου δῶρον ἔθηκεν.

Буквитѣ на надписа сж 6 мм. високи и неправилно издълбани. Въ фригийски и тракийски надписи личното Μοῦκας или Μόκας се срѣща твърдѣ често *(Tomaschek,* II. 2. 24).

51. Мраморна плочка 0·30 м. висока, 0·31 м. широка, 0·035 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ брадатъ въ бавенъ ходъ язди надесно както въ прѣдходния релиефъ; коньтъ е безъ юзда. Отпрѣдъ се вижда жертвеникътъ и дръвчето съ змията; прѣдъ него стои en face женска фигура безъ булото на главата, облѣчена въ дълъгъ хитонъ, подгънатъ и прѣпасанъ; десната ѝ ржка е спусната, а въ лѣвата като че ли държи дълга върлина (факелъ?). — *Фигура 40.*

На долнята рамка се чете слѣдниятъ надписъ:

ΚΥΡΙΩΑΣΚΛΗΠΙΩΚΑΙΥΓΕΙΑ[Σ]//////
ΒΥΣΣΗΝΟΙΣΠΡΕΙΣΚΟΣΙΟΥΛΙΟΥΦΥΛΑΡ
ΧΟΣΠΑΥΤΑΛΙΩΤΗΣΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ
ΑΝΕΘΗΚΝ

Κυρίω Ἀσκληπιῶ καὶ Ὑγεία [Σαλδο]-
βυσσηνοῖς Πρεῖσκος Ἰουλίου φύλαρ-
χος Παυταλίωτης εὐχαριστήριον
ἀνέθηκεν.

52. Мраморна плочка 0·17 м. висока, 0·165 м. широка, 0·03 м. дебела. Типътъ на конника прилича на прѣходния; прѣдъ конника стои женска фигура.

Отъ надписа сж запазени слѣднитѣ фрагменти:

а) на горнята рамка: ΙΟΥ

б) на долнята „ //ΡΑΛΟC· ΑCΚΛΗΠ

Μουκάτ?]ραλος Ἀσκληπ[ιῶ.

Буквитѣ на надписа сж 8 мм. високи.

53. Горня часть отъ плочка съ релиефъ на конникъ, съ юношеска глава.

. . . ΠΙW . . [Ἀσκλη]πιῶ.

53.ª сжщо, 0·15 м. висока, 0·14 м. широка. Запазена е фигурата на конника до бедрата и главата на коня. На рамката подписътъ:

ΡΙWΑCΚΛΗΠΙW Κυ]ρίῳ Ἀσκλη]πιῶ.

54. Горня часть отъ плочка 0·10 м. висока, 0.11 м. широка. Бюстъ на конникъ юноша, въ типичното облѣкло.

На рамката надписътъ (букви 10 мм. високи):

ΚΥΡΙWΛΕ Κυρίῳ Ἀσ[κληπιῶ].

55. Сжщо, 0·09 м. висока, 0·18 м. широка, 0·04 м. дебела. Запазена е само кждравата глава на конника съ хламидата и десната ржка въ замахъ.

ΚΥΡΙϾ ΑC . . . Κυρίῳ Ἀσ[κληπιῶ].

56. Сжщо, 0·05 м. висока, 0·15 м. широка, 0·03 м. дебела. Запазена е само главата на конника.

ΑCΚΛΗΠΙW ΚΑΙ ΥΓΙΑ Ἀσκληπιῶ καὶ Ὑγία.

57. Сжщо, 0·0 8. м. висока, 0·18 м. широка, съ сжщото изображение. Буквитѣ на надписа 20 мм. високи.

ΥΡW ΑΣΚΛ Κ]υρ(ί)ω Ἀσκλ[ηπιῶ].

58. Сжщо, 0·18 м. висока, 0·14 м. широка. Запазена е само главата на коня.

CΚΛΗ Ἀ]σκλη[πιῶ.

59. Сжщо, 0·05 м. висока, 0·06 м. широка, безъ останки отъ релиефъ:

ΔΟΒΥΣ|- Σαλ]δοβυση[νῶ]

60. Сжщо, 0·08. м. висока, 0·045 м. широка, само часть отъ рамка.

ΛΗΠΙ Ἀσκ]ληπι[ῶ.

61. Сжщо, 0·035 висока, 0·04 м. широка.

ΛΗΠΙ съ слѣди отъ червена боя.

62. Сѫщо, 0·09 м. висока, 0·14 м. широка; на рамката се вижда рѫката на конника съ копиете и надписътъ (букви 20 мм. високи):

ΚΥΡΙ Κυρί[ω . . .

63. Горня часть отъ плоча 0·13 м. високи, 0·34 м. широки, 0·0 45 м. дебела. Отъ релиефа е запазено: бюстътъ на конника, съ юношеско лице, главата на коня, отпрѣдъ дръвче и отзадъ глава на мѫжка фигура.

На рамката надписътъ:

ΑΣΚΛΗΠΙΩΙΣΑΛΔΟΒΥΣΗΝΩΙ

Ἀσκληπιῷ Σαλδοβυσηνῷ.

64. Долня часть отъ плочка 0·07 м. висока, 0·04 м. широка, на рамката надписъ:

ΜΟΥΚΑ Μουκά[τραλις?]

65. Сѫщо, 0·07 м. висока, 0·07 м. широка.

ΗΕ

66. Горня часть отъ плочка 0·20 м. висока, 0·30 м. широка, 0·05 м. дебела. Запазено е: Бюстътъ на конникъ съ юношеско лице, шията на коня и дръвчето съ змията.

На рамката надписътъ:

///ΛΔΟΥΣΗΝΩΙ Σα]λδουυσηνῶ.

67. Горня лѣва четвъртина отъ голѣмъ релиефъ, сега 0·24 м. висока, 0.35 м. широка, 0·09 м. дебела; ѫгълътъ е украсенъ съ акротерионъ и палмета. Всрѣдъ плочата с билъ изобразенъ високъ релиефъ на конникъ, отъ когото се запазилъ само бюстътъ съ юношеско лице и горѣ на рамката десната му рѫка, държеща долния край на кратко копие, отъ което острията върхъ личи на рамото на конника. Отлѣво, като на заденъ планъ, е изваянъ по-малъкъ конникъ вървещъ налѣво, задъ голѣмия конникъ.

Горѣ на рамката се чете надписътъ (букви 25 мм. високи):

ΚΥΡΙΩΙ ΑΣΣΚΛΗΠΙΩΙΣ

Κυρίῳ Ἀσσκληπιῷ Σ[αλδοβυσσηνῶ?]

Тука Ἀσσκληπιῷ е писано вмѣсто Ἀσκληπιῷ. Подобна погрѣшка се срѣща по-долу въ барелиефа бр. 128. въ думата εὐχαριστήριον вм. εὐχαριστήριον. Сравни и *Dumont-Homolle*, p. 492.

Голѣма особность на тоя барелиефъ съставя присѫтствието на два конника, които, макаръ въ тракийска носия, веднага наумяватъ двамата Диоскури, когато споредъ надписа той е посветенъ на Асклепия,

отождествяванъ съ тракийския конникъ. Подобна аналогия прѣдставя единъ релиефъ отъ Дийникли (СбМ. XI. стр. 76, бр. 2) съ изображение на два конника и съ пожертвуване на Аполона (сравни по́-долу описание на релиефа бр. 147). А наопаки единъ релиефъ отъ Пещера съ изображение на единъ само конникъ е посветенъ на двамата Диоскури (сравни *Dumont-Homolle* p. 346 № 61[a] и СбМ. XI. стр. 78. бр. 6. — *Фигура 41.*

IV. Варелиефи съ образи и оброчни надписи на тракийския херой — конникъ; конници безъ надписи.

68. Мраморна плочка 0·35 м. висока, 0·29 м. широка, 0·04 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ скокъ язди надесно; съ десната си ржка той държи дивечъ, овисналъ съ глава надолу (сърна) и захапанъ отъ двѣ кучета, които съ прѣднитѣ си нозѣ стжпили върху *повалена делва,* изъ която тече вода надесно. Коньтъ е съ юзда и настжпилъ съ прѣдното десно копито четвеространенъ жертвеникъ. — *Фигура 42.*

На горнята рамка се четатъ два реда надписъ (буквитѣ 11 мм. високи):

Значението на първия редъ и на послѣдната дума на втория редъ не е сигурно.

ΚΟΠΗΝ
ΚΟΙΡΙϢΘΕϢЄΠΠΙΟ Κοιρίω θεῶ ἐπιπ(π)ίω?

На долнята рамка (буквитѣ 15 мм. високи:)

ΚΛΑΥΔΙϹΜΑΞΙΜΟϹ Κλαύδι(ο)ς Μάξιμος
ΒΦЄΥΧΑΡΙϹΤΗΡΙΟΝ β(ενε)φ(ικιάριος) εὐχαριστήριον.

Първиятъ редъ съдържа вѣроятно мѣстно име на хероя; то би могло да се сравни съ надписа на конника отъ с. Сотирица, Брѣзнишко, описанъ по́-долу бр. 188; обаче въ панежкия надписъ не личи буквата С прѣдъ К.

Може да се прѣдположи и друго тълкуване и да се приеме ΚΟΠΗΝ като винит. пад. отъ κοπή = рѣзба, скулптура (сравни κοπεύς = длето *Pape,* Griech. Wörterbuch, 1482.) и да се счита, както прѣдлага г-нъ професоръ *Bormann,* като допълнение на глаголъ, който лесно се подразбира, напр. ἀνέθηκεν.

Колкото се отнася до ЄΠΠΙΟ, може да се обясни така, че е издълбано вмѣсто ἐπιπ(π)ίω = ἐφιππίω, което значи възсѣдналъ на конь или конникъ. Аналогични замѣни на придихателни съгласни съ съотвѣтни тънки и писане на ο вм. ω сж извѣстни и отъ други надписи отъ Тракия (сравни *Dumont-Homolle,* № 86[a], 87[9], стр. 492—493, Archaeol. Epigr. Mitth. aus Oester. Register 175. u Antike Denkmäler in Bulgarien 314. 83. и 163). Сжщо така се срѣща въ надписи и изпускане на едната отъ двѣ еднакви съгласни *(Dumont-Homolle,* 492.)

Като епитетъ се срѣща ἔφιππος или ἐφίππιος доста рѣдко; въ единъ релиефъ отъ Фригия, изобразяващъ бога на слънцето въ подобие на конникъ, се чете Ἥλιον Ἔφιππον (сравни *Смирновъ,* Двѣ бронзовыя статуетки всадниковъ Историческаго музея въ Москвѣ и Отом. музея въ Константинополѣ. Москва, 1895 стр. 19 и *Usener,* Götternamen 176. 11).

69. Мряморна плоча 0·20 м. висока, 0·19 м. широка, 0·026 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя сѫщия типъ на конника държещъ овисналъ дивечъ, захапанъ отъ двѣ кучета, които сѫ стѫпили върху *повалена делва,* изъ която тече вода. Прѣдъ конника не ясно личатъ контури на двѣ женски фигури прави, и отзадъ — мѫжка фигура. Релиефътъ е безъ надписъ, доста плосъкъ и просто изваянъ.

70. Мряморна плочка 0·37 м. висока, 0·32 м. широка, 0·07 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя тракийския конникъ въ скокъ надесно;

Фигура 62.

десната му рѫка е вдигната въ замахъ и стисната въ юмрукъ, но не държи типичното кратко копие. Вмѣсто дивеча подъ коня се явява змия, свита тъкмо подъ десния кракъ на конника въ нѣколко пръстена и пълзеща надесно къмъ четвероетрания жертвеникъ. (Сравни по-долу подобния типъ на конника отъ Караисенъ бр. 160). Такъвъ типъ на конника се срѣща и въ нѣкои монети. Sallet въ приведената

по-горѣ статия стр. 12 описва една голѣма бронзова монета на градъ Tlos въ Ликия, отъ Гордиана III, която изобразява конникъ въоржженъ съ кратко копие въ замахъ и подъ него пълзеща змия. Подобни типове се срѣщатъ въ Пизидия, въ нѣколко монети на града Baris (сравни Revue Numismatique 1898. стр. 47. статията: *Babelon,* Collection Waddington № 3640. Pl. III. 7.) и Isinda (пакъ тамъ стр. 54. № 3752: „Cavalier luttant contre un serpent.“) — *Imhoof-Blumer,* Kleinasiatische Münzen II, 366. № 4. Pisidia — Baris, Hadrianus ето какъ описва този монетенъ типъ: BAPHNΩN Jugendlicher, gepanzerter Reiter im Galopp rechtshin, in der Rechten ein Speer gegen eine grosse vor dem Pferde aufgerichtete Schlange zückend. Vermuthlich stellt er an beiden Orten einen Heros im Kampfe mit einem unheilbringenden Drachen oder als Sieger über die Autochthonen dar“.

Коньтъ е безъ юзда и стжпилъ съ прѣдното десно копито върху валчестъ прѣдметъ (дѣлва?), туренъ на жертвеника. Въ типа на конника трѣбва да се изтъкне като отличителна черта, че той е изобразенъ *брадатъ* (сравни по̀-горѣ стр. 23. и релиефитѣ бр. 51. 70. и 110), когато почти всички други барелиефи отъ находката го изобразяватъ безъ брада, съ лице юношеско, както и повечето до сега извѣстни релиефи. Горниятъ край на плочата има форма на низъкъ, трижгленъ щитъ, въ който се чете слѣдниятъ надписъ (буквитѣ сж 12 мм. високи):

ΗΡϢΙ· CΑΛΔΟΚΕΛΗ Ἥρωι Σαλδοκελῃ —

На рамката подъ релиефа се чете:

ΝϢ·ΓΑΙC·ΓΟΛΗΟΥCΕΥΧΗΝΑΝΕ ΘΗΚΕΝ νῶ Γάϊ(ο)ς Γοληοῦς εὐχὴν ἀνέθηκεν.

Въ името ΓΟΛΗΟΥC буквата Λ прилича на Δ заради хоризонталната черта, която трѣбва, обаче, по-скоро да се счита за случайна рѣзка, защото не е изрѣзана тъй остро и дълбоко, както другитѣ черти на сжщата буква и на останалитѣ букви на надписа.

Колкото се отнася до името на дарителя Γάϊ(ο)ς Γοληοῦς, подобно се срѣща въ надписа на тракийския конникъ отъ с. Липница, Орханийско, СбМ. XI. стр. 77 бр. 4: Γάϊος Μακούτου καὶ Γολειοῦς. За сравнение може да се приведе географското име Γολόη (сравни *Tomaschek,* II. 2 стр. 88). — *Фигура 43.*

71. Правожгленa мряморна плочка, 0·20 м. висока, 0·11 м. широка, 0·022 м. дебела, прѣчупена на двѣ части. Плоскиятъ и първобитниятъ релиефъ прѣдставя конника въ скокъ надесно и съ сжщата поза на десната ржка, както релиефътъ бр. 46.

Надъ релиефа се чете слѣдният надпись:

ΗΡΩΙΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙ — Ἥρωι εὐχαριστήρι —

ΟΝ — ον

Подъ него:

ΒΕΙΘΥΣ ΔΙΕΡΝΕΟΣ — Βείθυς Διέρνεος.

Личното име Διέρνης се срѣща тукъ за пръвъ пжть; то наумява географскитѣ мѣстни имена Δίερνα, Dierna, Tierna, Zérna, Zérnj, сетнѣ ботаничното дакийско название προ-δίορνα (*Tomaschek,* II. 2. стр. 71, *Kretschmer;* стр. 231., славянско черенъ?). — *Фигура 44.*

72. Мряморна плочка 0·52 м. висока, 0·45 м. широка, 0·06 м. дебела, най-голѣма по-размѣритѣ си отъ цѣлата находка. Тракийскиятъ конникъ въ скокъ язди надесно; косата му е кждрава, лицето юношеско; той държи за заднитѣ нозѣ овисналъ дивечъ, нападнатъ отъ лъвъ и куче; между краката на двѣтѣ животни се търкаля *повалена делва,* изъ която тече вода. Десната ржка на конника е отчупена; коньтъ е съ юзда. — *Фигура 45.*

На долнята рамка се чете слѣдният надпись:

IVL · VAL · DEC · POSVIT — Iul(ius) Val(ens) dec(urio) posuit.

73. Мряморна плочка 0·20 м. широка, 0·02 м. дебела, и горѣ закржглена. Конникътъ въ скокъ надесно държи овиснала надолу сърна, която сж захапали двѣ кучета. Интересно е въ този инакъ простъ релиефъ, какъ е назжбена гривата и оглавътъ на коня. — *Фигура 46.*

74. Долня половина отъ плочка 0·11 м. висока, 0·19 м. широка, 0·04 м. дебела. Отъ релиефа се вижда долнята половина отъ тѣлото на коня, десната нога на конника, държещъ овиснала сърна, захапана отъ двѣ кучета, които сж стжпили върху *повалена урна.*

На рамката надписътъ:

ΜΟΥΚΑΤΡΑΛΙΣ ΚΡΙΣΠΟΥ

ΔΩΡΟΝ

Μουκάτραλις Κρίσπου

δῶρον.

75. Мряморна статуйка 0·22 м. висока съ подставка 0·20 м. широка. Тракийскиятъ конникъ въ бавенъ ходъ върви надесно; главата му е отчупена. Десната му ржка е протегната до шията на коня и държи кржглестъ прѣдметъ, вѣроятно *патера.* Отпрѣдъ стои неясна женска фигура съ глава забулена, и подъ коня се виждатъ неясни контури на глиганъ. — *Фигура 47.*

На подставката се чете слѣдният надпись:

ΚΥΡΑΙΚΝΗΙΑΙΛΣΤΑΤΙΛΕΥΧ
AN

Κυραίκνη Αἴλ(ιος) Στατίλ(ιος) εὐχ(ὴν)
ἀν(έθηκεν).

Види се, че началото на надписа съдържа името на хероя Κυραίκνης,[35]) което се срѣща тукъ за първъ пѫть. По трисложната си форма то може да се сравни съ тракийски имена като: Ζυράξης, Σιτάλκης, Καρδένθης. Τιπάτης, Ζειποίτης и други нѣколко (сравни *Tomaschek*, II. 2. 41. 43. 36. 39. и *Kretschmer*, 226—7). За сравнение може да се приведе и пеонското име Πυραίχμης (войвода на Пеонцитѣ и съюзникъ на Троянцитѣ; Homeri Ilias II. 848: Πυραίχμης ἄγε Παίονας ἀγκυλοτόξους).

Фигура 63.

76. Мраморна плочка 0·17 м. висока, 0·14 м. широка, 0·03 м. дебела. Конникътъ въ бавенъ ходъ язди надесно, като държи юздата на коня; отпрѣдъ — високъ четвеространенъ жертвеникъ, на който гори трипламененъ огънъ. Направата на релиефа е проста.

[35]) Естествено могло би да се очаква четене Κυρ(ίω) Ἀσκλη(πιῶ), но трѣбва да се вземе прѣдъ видъ, че епитетътъ Κύριος въ надписи отъ Тракия, до колкото сж извѣстни до сега, никога не бива съкратенъ: освѣнъ това, задъ буквата А се чете съвсѣмъ ясно буквата I, а не правожглена Γ съ съкратенитѣ двѣ хоризонтални чертички = σ, която въ този надпись има полукржглата форма C. Дали буквата задъ Η може да се счита за приписана I или за Η, та да се чете Π(όπλιος ?), не е сигурно.

77. Отломъкъ отъ мряморна плоча 0·22 м. високъ, 0·32 м. широка. Отъ релиефа, който ще да е билъ доста голѣмъ, е запазено само слѣдното: Копитото на коня върху жертвеникъ, заднята часть отъ отъ тѣлото на лъвъ и цѣла фигура на другъ лъвъ, който захапалъ паднало на земята говедо. — *Фигура 48.*

На долнята рамка се четатъ слѣднитѣ останки отъ надписа:

ΕΡΕΑΥΤ [ὑπ]ὲρ ἑαυτ[οῦ] . . .

78. Мряморна плочка 0·15 висока, 0·11 м. широка, 0·03 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ бавенъ ходъ язди надесно. Безъ надписъ, направата на релиефа е проста.

79. Мряморна плочка 0·18 м. висока, 0·185 м. широка, 0·02 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ скокъ язди надесно; прѣдъ него стоятъ двѣ женски фигури до жертвеника, а задъ конника мжжка фигура, която държи коня за опашката; отдолу глиганъ тича надесно, прѣслѣдванъ отъ куче.

80. Мряморна плочка 0·19 м. висока, 0·15 м. широка, 0·025 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ скокъ язди надесно, въоржженъ съ кратко копие; прѣдъ него валчестъ жертвеникъ и дървче съ змията.

81. Мряморна плочка 0·21 м. висока, 0·18 м. широка, 0.025 м. дебела, горѣ закржглена. Тракийскиятъ конникъ въ скокъ язди надесно и замахналъ съ десната си ржка кратко копие. Коньтъ е съ юзда и настжпилъ съ прѣдното десно копито валчестъ жертвеникъ, задъ който се подава глиганъ, спогнатъ отъ куче.

82. Мряморна плочка 0·25 м. висока, 0·23 м. широка, 0·035 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ скокъ язди надесно; отпрѣдъ стои четвеространенъ жертвеникъ; подъ коня глиганъ спогнатъ отъ куче. Краката на коня сж отчупени. Повърхностьта на цѣлия релиефъ е покрита съ варовита, грапава кора и затова не може да се чете надписътъ, на който слѣдитѣ слабо личатъ на горнята и долнята рамки.

Отъ надписа на долнята рамка се прочита само:

////LIVS MONTANVS

////// PRO . . .

83. Мряморна плочка 0·25 м. висока, 0·20 м. широка, 0·023 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ скокъ язди надесно; коньтъ настжпилъ нѣкакъвъ неясенъ прѣдметъ, вѣроятно жертвенникъ; отдесно се подава глиганъ, спогнатъ отъ куче.

На долнята рамка се чете слѣдниятъ надписъ:

ΦΛΑΒΙΕΟΥΑΛΗΣ Φλάβι(ο)ς Οὐάλης.

84. Отломъкъ отъ мряморна плочка 0·07 м. висока, 0·20 м. широка. Отъ релиефа е запазена горнята часть съ главата на конника, въоржженъ съ кратко копие, и главата на коня.

85. Долня лѣва четвъртина отъ плоча 0·14 м. висока, 0·10 м. широка. Огъ релиефа се виждатъ заднята часть на коня съ вирната опашка и кракътъ на конника; отдолу подъ коня личи риба и длъгнестъ неясенъ прѣдметъ. — *Фигура 49.*

На рамката фрагментъ отъ надписа:

. . ΑΛΥΠΙѠΝΤ . .

Може да се чете само името на дарителя: Ἀλυπίων.

86. Долня половинка отъ плочка 0·14 м. висока, 0·12 м. широка. Бюстътъ на конника и главата на коня сж отчупени, заедно съ десната страна на плочката.

На рамката се чете надписътъ:

ΔΙΖΑC ΑΘΥΟ// Δίζας Ἄθυο[ς.

И двѣтѣ имена на дарителя сж тракийски: първото е доста разпространено (*Tomaschek* II. 2 стр. 32), второто извѣстно отъ надписа отъ Pizus (Antike Denkmäler in Bulgarien 34. I. 28; то се явява и въ географското прилагателно Ἀθυ-παρηνός произведено отъ Ἀθύ-παρα (СбМ. XVI—XVII стр. 78.).

88. Десна часть отъ плочка 0·19 м. висока, 0·08 м. широка, 0·03 м. дебела. Отъ релиефа е запазена прѣднята часть отъ тѣлото на коня; горнята часть отъ главата му е отчупена. Отъ конника се вижда десната ржка, държеща *патера,* допрѣна до шията на коня. — *Фигура 50.*

На рамката фрагментъ отъ слѣдния надписъ:

///ΟΥ ΔѠΡΟΝ . . ου δῶρον.

89. Мряморна плочка 0·17 м. висока, 0·13 м. широка. Конникътъ, бавно вървещъ надесно, държи *патера* допрѣна до шията на коня; прѣдъ него женска фигура забулена.

90. Долня половина отъ плочка 0·13 м. висока, 0·19 м. широка; фигурата на конника е запазена само до кръста и главата на коня е отчупена, отпрѣдъ дръвче съ змия. — *Фигура 51.*

На долнята рамка надписътъ:

ΤΙΒ·ΚΛΑΥΔΙΟΣΚΑΙΓΕΙΣΟΣ Τιβ(έριος) Κλαύδιος Καίγεισος

ΕΥΖΑΜΕΝΟΣ ΑΝΕΘΗΚΕΝ εὐξάμενος ἀνέθηκεν.

Собственото име Καίγεισος ще да е тракийско и се срѣща тукъ за пръвъ пжть. Първата часть на това сложно име е извѣстна отъ Καί-προιζος (*Tomaschek* II. 2 стр. 46); суфиксътъ -γεισος може да се сравни съ -γισα, извѣстенъ напр. отъ Dril-gisa (Tomaschek, II. 2 стр. 51 и СбМ. XVI—XVII. стр. 127), сетнѣ съ -γαίσης напр. Οὐολο-γαίσης

(*Tomaschek* II. 2. стр. 5.): сѫщиятъ авторъ споменува I. 105. дакийско племе Κειάγεισοι, име почти напълно сходно съ Καίγεισος.

91. Мраморна плочка 0·16 м. висока, 0·14 м. широка. Конникътъ, въ галопъ надесно, настѫпилъ нѣкакъвъ възвишенъ прѣдметъ, вѣроятно жертвеникъ; подъ коня надесно тича *рогачъ* (еленъ), захапанъ отъ куче. — *Фигура 52.*

Фигура 64.

92. Мраморна плочка 0·24 м. вис., 0·22 м. шир. Конникътъ съ къдрава коса и лице юношеско въ скокъ язди надесно; той е облѣченъ въ типичната носия и замахва съ десната ржка кратко копие. Гривата на коня е вързана надъ челото му въ високъ перчинъ. — *Фигура 53.*

93.—97. Петь плочки отъ разни голѣмини, съ релиефи на конници, отъ проста изработка и обикновени типове.

98—107. Десеть фрагмента отъ разни барелиефи на конници отъ обикновени типове.

108. Отломъкъ отъ долня рамка на релиефъ, 0·11 м. високъ 0·19 м. широкъ, съ фрагментъ отъ слѣдния надписъ (букви 30 мм. високи):

ΓΠΕΡΤΟΥ

ΕΑΙ

V. Барелиефи съ образи на конници, а съ оброчни надписи на Силвана и Диана.

109. Мраморна плочка 0· 32 м. висока, 0. 23 м. широка, 0·02 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ скокъ язди надесно. Коньтъ е съ юзда и стѫпилъ върху жертвеникъ; изотзадъ се подава глиганъ, върху който отсрѣща налита куче.

На горнята рамка се чете надписътъ:

SILVANO SANCTO Silvano Sancto

На долнята:

EXVICOLONGINOPARA ex vico Longinopara
HEREDESEFTECENTHI · C OCI/// heredes Eftecenthi Coci...?

Буквитѣ на надписа сж 9 мм. високи и небрѣжно издълбани съ тънки и плитки рѣзки, та не личатъ дотамъ ясно. — *Фигура 54.*

Като дарители на оброчния релиефъ тукъ се явяватъ „наслѣдницитѣ на Ефтекента", слѣдователно, тракийци отъ село Longino-para. Суфиксътъ — para, на който окончаватъ много мѣстни тракийски имена (сравни *Kretschmer* стр. 221, *Tomaschek* II. 2. стр. 16. и надписа отъ Pizus, ново издаденъ въ Antike Denkmäler in Bulgarien стр. 30. № 34.), тукъ за пръвъ пжть се явява сложенъ съ римското име Longino Види се, че селото било наименувано споредъ нѣкой си Longinus. Въ Долня Мизия е извѣстенъ Стати Лонгинъ, императорски легатъ на тая провинция въ врѣмето на Макрина, но съ това още не може да се твърди, че отъ него произхожда названието Longino-para. Като аналогични примѣри могатъ да се приведатъ: Ἀθύ-παρα, селище наименовано споредъ тракиецъ Ἄθυς (сравни по-горѣ описание на релиефъ бр. 8); Πρισκου-πέρα *(Tomaschek* II. 2. стр. 63), село наименувано споредъ Priscus; Μαρκοδαύα селище споредъ нѣкой си Марко (пакъ тамъ, 66.); сетнѣ vicus Aurelius село наименувано споредъ Аврели (сравни *Pauly-Wissowa,* Realencyclopaedie der klassischen Alterthumswissenschaft I. 2545 и селище Σαβινιβρίες въ областьта на градъ Naissus *(Tomaschek,* II. 78.). Личното име Efte-centhus е латински вариантъ на Ἑπτά-κενθος, Epta-centhus. (Сравни *Tomaschek,* II. 2. стр. 8).

110. Мраморна плочка 0·19 м. висока, 0·21 м. широка, 0·025 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ, съ лице брадато, въ бавенъ ходъ върви надесно; той държи въ десна ржка патера и я опира до шията на коня, който е безъ юзда; отпрѣдъ е поставенъ четвеространенъ жертвеникъ, прѣдъ които en face стои Артемида или Диана, облѣчена въ кратъкъ прѣпасанъ хитонъ; косата ѝ е високо причесана; на нозѣтѣ личатъ обувки; богинята държи въ десна ржка *патера* надъ жертвеника, а въ лѣвата — дългъ запаленъ факелъ (главня), опрѣнъ до земя. — *Фигура 55.*

На горната тѣсна рамка не ясно личатъ слѣди отъ седемь букви, а на долнята се чете слѣдниятъ надписъ (Буквата A послѣдователно е издълбана безъ напрѣчната хоризонтална черта):

L · NAEVIVSPROBVS VET POSVIT
SILVANOETDIANAEV S L M P

L(ucius) Naevius Probus vet(eranus) posuit
Silvano et Dianae v(otum) s(olvit) libens m(erito) p(osui t).

111. Долня часть отъ плочка 0·15 м. висока, 6.20 м. широка, 0·035 м. дебела. Отъ релиефа се вижда само часть отъ задния кракъ на коня, кракътъ на конника и прѣдниятъ кракъ на коня.

На рамката надписътъ:

///VLI·IVLIANV/// LES·LEG·I·IT
///NAEEXVOTO

I]uli(us) Iulianu[s mi]les leg(ionis) I It(alicae)
Dia]nae ex voto.

Дарителтъ на барелиефа Юли Юлианъ е билъ войникъ на първия Италийски легионъ, на който главниятъ лагеръ се намиралъ въ Novae (развалини Стъкленъ подъ Свищовъ). Този легионъ стоялъ въ Мизия отъ 70. год. слѣдъ Хр, дори до края на империята (сравни *Daremberg-Saglio,* III. стр. 1076).

112. Долня лѣва четвъртина отъ плочка 0·18 м. висока, 0·15 м. широка, 0·06 м. дебела. Отъ релиефа е запазена само опашката на коня, заднитѣ му крака и заднята часть отъ куче.

На рамката надписътъ:

DEO· SI//	Deo Si[lvano]
VAL· PROCVL	Val(erius) Procul[us].

113. Мраморна плочка 0·27 м. висока, 0·17 м. широка, 0·04 м. дебела. Тракийскиятъ конникъ въ бавенъ ходъ върви надесно; мантията виси отъ гърба му; въ десната ржка държи *patera* (жертвена паница) опрѣна до шията на коня безъ юзда; отпрѣдъ четвеространенъ жертвеникъ. — *Фигура 56.*

На долнята рамка надпись съ букви 10 мм. високи:

DISZAS TAESI SILVANO	Diszas Taesi Silvano
OTVM SOLVIT	v]otum solvit.

И двѣтѣ имена на дарителя сж тракийски. Второто може да се сравни съ личното Τεῖσις въ надписа отъ Таваличево, издаденъ въ Ant. Denkmäler in Bulgarien № 177, сетнѣ съ името Tizus, извѣстно отъ два надписа, произходещи отъ municipium Riditarum, на сѣверозападъ отъ Салона въ Далмация; сравни C. I. L. III. 1. № 2.775... enobarus Tizius и № 2778: Platino Platoris Tizi filia. *Kretschmer,* 239 счита Tizius за тракийско. Сравни *Нач* К. Д-ръ, Трачки трагови на Адрији въ Гласникъ Земальског Музеја у Босни и Херцеговини XVIII. стр. 467. и *Tomaschek* I. 7 и 111; за Diszas вижъ пакъ тамъ, II. 2. 32 и Arch. Epigr. Mitth. XVIII. 1895. стр. 107, № 5. Δίζας въ надписъ отъ Кюстендилъ, СбМ. XVI—XIII. 111. Δίζας Μουκαζένεος въ надписъ отъ с. Коньово, Кюстендилско.

114. Горня часть отъ релиефъ на конникъ 0·11 м. висока, 0·14 м. широка; вижда се фигурата на конника само до пояса; на рамката надписътъ:

SILVANOSAN Silvano San[cto].

115. Отломъкъ отъ голѣмъ релиефъ 0·17 м. високъ, 0·20 м. широкъ, 0·08 дебелъ. Отдесно лъвъ седналъ на задни крака, и срѣщу него глава на другъ лъвъ въ поза нападателна. — *Фигура 57.*

На долнята рамка фрагментъ отъ надписъ съ букви 20 мм. високи:

votum Sil[vano].

VI. Барелиефи съ образа на Силвана и Артемида сама и на Асклепия заедно съ Артемида.

116. Мраморна плочка 0·20 м. висока, 0·17 м. широка, 0·20 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя горския богъ Силванъ правъ, en face, съ кждрава коса и брада, облѣченъ въ кратъкъ, прѣпасанъ хитонъ и хламида, закопчана на десното рамо; на нозѣтѣ му личатъ обувки. Богътъ държи въ лѣва ржка клонче отъ боръ, а въ десната градинарския ножъ — косеръ; на лѣво и надесно до краката му слабо личатъ фигури на двѣ кучета.

Фигура 65.

Релиефътъ е твърдѣ плосъкъ, просто изваянъ и безъ надписъ. — *Фигура 58.*

117. Мраморна плочка 0·225 м. висока, 0·16 м. широка, 0·03 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя Артемида, облѣчена въ хитонъ безъ ржкави, подгънатъ и прѣпасанъ; краката сж обути съ ловчийски обувки. Богинята, пжргаво разкрачена надесно, дига десната си ржка, за да извади стрѣла отъ нарамения тулъ, докато лѣвицата, простната напрѣдъ, държи лжкъ. Въ сравнение съ други релиефи на тая находка, този релиефъ е изваянъ доста добрѣ, особно колкото се отнася до живото движение на цѣлата фигура. — *Фигура 59.*

На горнята рамка е издълбанъ слѣдният надписъ:

ΑΡΤΕΜΙΔΙ ΕΠΗΚΟΩ Ἀρτέμιδι ἐπηκόω

На долнята:

ΤΙΤΟΣ ΣΤΑΤΙΛΙΟΥ Τίτος Στατιλίου

ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ χαριστήριον.

118. Два отломъка отъ мраморна плочка, заедно сглобени, 0·24 високи и по 0·15 м. широки. Упазени сж лѣвата горня и десната долня часть отъ плочката. Отъ релиефа, прѣдставящъ Артемида, вижда се бюстътъ на богинята en face; десната ржка вади стрѣла отъ нарамения тулъ, а лѣвата, която е отчупена, е простната напрѣдъ, но лжкътъ липсва. На долния фрагментъ се виждатъ само двукопитнитѣ нозѣ на еленъ.

На горната рамка се чете фрагментъ отъ слѣдния надписъ:

Τ· ΑΥΡΗ . . . Τ(ίτος) Αὐρή[λιος]

На долната:

. . . . ΚΕΝ . . . [εὐχὴν ἀνέθη]κεν.

119. Отломъкъ — десната долня четвъртина отъ плочка 0·13 м. висока, 0·07—0·11 м. широка, 0·025 м. дебела. Отъ фигурата на Артемида е запазенъ само лѣвиятъ кракъ разкраченъ и крайчецъ отъ хитона. Отпрѣдъ е изобразенъ четвъртитъ жертвеникъ.

На рамката се чете фрагментъ отъ надписа съ букви 8 мм. високи:

ΣΗΝΗΤΗΡΗΣ
ΚΟΣ ΔΩΡΟΝ

Надписътъ би могълъ приблизително да се възстанови въ форма:

[Κυρία Ἀρτέμιδι Σαλδοβυσ]σηνῆ Τήρης . . . . .
. . . . κος δῶρον.

За тракийското име Τήρης сравни Tomaschek, II. 2. 37.

120. Горня часть отъ плочка 0·08 м. висока, 0·16 м. широка, 0·025 м. дебела. Отъ фигурата на Артемида се вижда главата обърната надесно, десната ржка, която иска да извади стрѣла изъ тула, и лѣвата простната напрѣдъ и държеща лжкъ.

На горната рамка се чете пожертвувание на Артемида:

ΚΥΡΙΑΙ ΑΡΤΕΜΙΤΙ Κυρίᾳ Ἀρτέμιτι.

Внимание заслужва правописътъ на името Ἀρτέμιτι вмѣсто Ἀρτέμιδι; сравни по-горѣ стр. 27.

121. Правожглена плочка 0·30 м. висока, 0·30 широка, 0·03 м. дебела; лѣвата горня четвъртина отъ плочката липсва. Барелиефътъ изобразява отдесно Асклепия правъ, съ змийска тояга подпрѣна подъ десната мишца и държещъ яйце въ десна ржка, а въ лѣва — свитъкъ, volumen. На лѣво отъ него стои Артемида, отъ която се виждатъ само краката и политѣ на краткия хитонъ. — *Фигура 60.*

На долнята рамка е издълбанъ надписътъ, съ букви 10 мм. високи:

ΚΥΡΙΟΙC CΑΛΔΗΝΟΙC ΑCΚΛΗΠΙΩΙ
ΚΑΙΑΡΤЄΜΙΔΙ ΟΥΛΠΙΟCΒΑCCOCΒΑC
COΥ ЄΥΧΑΡΙCΤΗΡΙΟΝ

Κυρίοις Σαλδηνοῖς Ἀσκληπιῷ
καὶ Ἀρτέμιδι Οὔλπιος Βάσσος Βάσ-
σου εὐχαριστήριον.

122. Лѣва долня четвъртина отъ плочка 0·18 м. висока, 0·16 м. широка, 0·03 дебела. Отъ фигурата на Артемида се виждатъ десниятъ кракъ до подъ пояса, хитонътъ и краищата на развѣяната хламида.

На долнята рамка буквитѣ:

ΚΥ/// Κυ[ρίᾳ Ἀρτέμιδι].

123. Огломъкъ десна половина отъ плочка 0·21 м. висока, 0·10—0·05 м. широка, 0·02 м. дебела. Плоскиятъ и грубо изваянъ релиефъ изобразява Артемида като яздачка на еленъ, гърбомъ обърната къмъ главата на животното и облѣчена въ кратъкъ хитонъ. Еленътъ съ десния си кракъ настѫпилъ низъкъ жертвеникъ. Заднята половина отъ елена, нозѣтѣ и рѫцѣтѣ на Артемида сѫ отчупени. Този фрагментъ изобразява народния тракийски типъ на Артемида като яздачка на еленъ (СбМ. XI. стр. 63 и 82—94 и XVI—XVII. стр. 28—30). — *Фигура 61.*

VII. Барелиефи посветени на Афродита.

124. Мрѣморна плочка 0·20 м. висока, 0·135 м. широка. Десниятъ доленъ край е отчупенъ, както и часть на рамката отъ лѣвата страна. Барелиефътъ изобразява Афродита права, en face, съ диадема на главата. Съ лѣвата си рѫка богинята стиска десната плитка на косата си, а съ десната придържа химатиона (мантията), който, метнатъ на лѣвия лакътъ, покрива само бедрата и нозѣтѣ. Налѣво отъ богинята стои Ерось (Купидонъ), голъ, държещъ съ двѣтѣ си рѫцѣ тоалетна кутия, съ отворена захлупка. — *Фигура 62.*

Горѣ на рамката се чете надписътъ:

ΚΥΡΙΑ ΑΦΡΟΔЄΙΤΗ Κυρί(α) Ἀφροδείτη.

Подобна група, прѣдставяща Афродита и Ерось, държещъ тоалетна кутия, е извѣстна отъ единъ стѣнописъ изъ Помпея *(Müller-Wieseler,* Denkmäler der alten Kunst II. Taf. XXV. № 275.) и отъ една мрѣморна група въ Берлинския музей (Сравни каталога Beschreibung der antiken Skulpturen in Berlin, стр. 20. № 35.).

125. Мраморна плочка, почти правоъгълна, 0·20 м. висока, 0·17—0·20 м. широка. Тракийскиятъ конникъ въ бавенъ ходъ върви надесно. Десната му ржка се допира до шията на коня и държи *патера*, която обаче не се разпознава съвсѣмъ ясно. Прѣдъ конника стои en face женска фигура облѣчена въ дълъгъ хитонъ, съ було на главата и държи въ лѣва ржка нѣкакъвъ прѣдметъ.

На долната рамка, на която лѣвиятъ край е отчупенъ, се чете надписътъ:

//////ΠΙΩΚΑΙΑΦΡΟΔΕΙΤΗΧΑΡΙΣΤΗΡ

ΙΟΝ

Ἀσκλη]πιῶ καὶ Ἀφροδείτη χαριστήρ —

ιον.

VIII. Барелиефъ посветенъ на тритѣ нимфи.

Фигура 63.

125. Горня половина отъ мраморна плочка 0·15—0·08 м. висока, 0·22 м. широка. Барелиефътъ изобразява тритѣ нимфи прави, съ коса накждрена и облѣчени въ прѣпасанъ хитонъ. Фигурата на нимфата отлѣво е запазена почти до колѣнѣ, а отъ двѣтѣ други сж останали само бюстоветѣ.

На горната рамка е издълбанъ надписътъ:

ΝΥΜΦΑΙC ΑΜΟΥΘΙCC/

Дали думата задъ Νύμφαις означава епитетъ на нимфитѣ, или име на дарителката, не е сигурно. Могло би да се прѣдложи четене Αἰμουείσσ[αις]? като епитетъ произведенъ отъ Αἶμος(?) или Ἀμουείσσ[αις], но при липса на аналогия, то остая въпросно. — *Фигура 64.*

IX. Торсо отъ статуйка на Аполона.

126. Торсо отъ мраморна статуйка 0·10 м. висока, прѣдставяще тѣло на юноша голъ, правъ, облѣченъ само съ хламида, закопчана на десното рамо. Главата, ржцѣтѣ и краката сж отчупени. Торсото произхожда отъ статуйка на Аполона, вѣроятно отъ подобния типъ, който отъ Тракия е извѣстенъ отъ нѣколко бронзови фигурини, сега въ Народния Музей, възпроизведени въ *Reinach* S. Répertoire de la statuaire antique grecque et romaine, II. 783—784. — *Фигура 65.*

Прѣгледъ на личнитѣ имена на дарителитѣ.

Αἴλιος Βειθύκενθος, бр. 3, стр. 37.
Αἴλιος Μεστριανός, бр. 11, стр. 44.
Αἴλιος Στατίλιος, бр. 75, стр. 75.
Ἀλυπίων, бр. 85, стр. 77.
К(άιος) Ἀνθέστιος Οὐαλεριανός, бр. 36, стр. 57.
Ἀσιατικὸς Θεοδώρου, бр. 9, стр. 42.
Αὐρήλιος Διογένης, бр. 42, стр. 62.
Αὐρήλιος Δικίννιος, бр. 7, стр. 40.
Aur(elius) Marcius, бр. 34, стр. 55.
Aur]elius Victor, бр. 26, стр. 54.
Τ(ίτος) Αὐρή[λιος, бр. 118, стр. 82.
Βείβιος Φλάβιος, бр. 12, стр. 45.
Βεῖθυς Διέρνεος*, бр. 71, стр. 74.
Βρίζενις Μουκαχαχέους*, бр. 45, стр. 64.
Γάϊ(ος) Γοληοῦς*, бр. 70, стр. 73.
Δεινίας ὁ τοῦ Ποτάμωνος, бр. 10, стр. 43.
. . . ος Δεινίας, бр. 15, стр. 47.
Δίζας Ἄθυος, бр. 86, стр. 77.
Δίζας Κουλιοῦ*, бр. 17, стр. 49.
Δίζας Μουκασήους Παυταλεῶης, бр. 2, стр. 36.
Diszas Taesi, бр. 113, стр. 80.
Δίζουζος, бр. 48, стр. 67.
Διογένης Μάρκου, бр. 19, стр. 50.
Eftecenthus, Coci... бр. 109, стр. 79.
Ἡρώδης? бр. 25, стр. 53.
I]ulius Iulianus, бр. 111, стр. 80.
Ἰούλιος Κένσου, бр. 1, стр. 35.
Iul(ius) Val(ens), бр. 72, стр. 74.
Κάλλιστος, бр. 16, стр. 48.
Καπίτων Σαβείνου, бр. 44, стр. 63.
Κλαύδι(ο)ς Μάξιμος, бр. 68, стр. 71.
Cocceius Priscus, бр. 33. стр. 55.
Μάξιμος Βαζιτηνός, бр. 18, стр. 50.
Μαρκιανὸς Διονυσίου Παυταλιώτης, бр. 47, стр. 66.
Μάρκος Λουκίος, бр. 37, стр. 58.
Μαρτεῖνος, бр. 8, стр. 41.
. . elius Montanus, бр. 82, стр. 76.
Μοντᾶνος Φλῶρος, бр. 46, стр. 65.
Μουκα[τράλις?], бр. 64, стр. 70.
Μουκατράλις Κρίσπου, бр. 74, стр. 74.
Μουκά]τραλος?, бр. 52, стр. 69.
Mu]cianus, бр. 20, стр. 50.
Μοκιανός Αὐλουζένεος, бр. 49, стр. 67.
L. Naevius Probus, бр. 110, стр. 79.
Val(erius) Procul[us, бр. 112, стр. 80.
Va]leria[nus? бр. 22, стр. 52.
Οὔλπιος Βάσσος Βάσσου, бр. 121, стр. 83.
Πρεῖσκος Ἰουλίου Παυταλιώτης, бр. 51, стр. 68.
Σεβαστιανός Ἀλεξάνδρου, бр. 4, стр. 38.
Σεούηρος Μούκου, бр. 50, стр. 68.
Σεύθης Μουκαζένεος, бр. 46, стр. 65.
Τάρσας Τάρσου Παυταλιώτης, бр. 43, стр. 63.
Τήρης, бр. 119, стр. 82.

Τιβέριος Κλαύδιος Καίγεισος*, бр. 90, стр. 77.

Τίτος Στατιλίου, бр. 117, стр. 81.

Τ. Φλ(άβιος) Ἀμάτοκος, бр. 41, стр. 62.

Φλ(άβιος) Ἀμάτοκος Ἀματόκου, бр. 39, стр. 60.

Τ. Φλ(άβιος) Ἀμάτοκος Ἀματόκου, бр. 40, стр. 61.

Φλάβι(ο)ς Οὐάλης, бр 63, стр. 76.

Φλ(άβιος) Μουκιανός, бр. 13, стр. 46.

Φλάβιος Ῥοδοπιανός, бр. 38, стр. 59.

---

[36]) *Прибавка къмъ бѣлѣжка* 2, стр. 4. Твърдѣ любопитно свѣдѣние, отнасяще се къмъ култа на изворната вода, съдържа хубавата книжка отъ *Шишковъ С. Н.*, „Изъ Бѣломорската равнина“. Пловдивъ, 1907. Авторътъ описва на стр. 3. единъ кйошкъ съ чешма на върха Кавгаджикъ, на пътя отъ Устово за Скеча: „...изкачихме се на кьошкътъ — чешма, съ покрита сушина за пътници... Спрѣхме се за малко да пиятъ добитъцитѣ. Полмчката, нарочно оставена надъ самия чучуръ въ градежа на чешмата, бѣше почти до половина натъпкана съ всевъзможни касове парцалчета, разноцвѣтни парченца конци отъ дрехи и др. подобни, оставяни отъ пътницитѣ, които сж пили вода. Това е общъ обичай и повѣрие, останали и запазени отъ далечни митични врѣмена за умилостивяване на воднитѣ духове. Родопчанинътъ, а особно помакътъ, вѣрва, че ако ние отъ непозната чешма или изворъ, вода, трѣбва да остави нишанъ — бѣлѣгъ отъ себе си, за да не го постига какво и да е зло отъ *сайбията на водата*, т. е. водния богъ“.

Други паметници по култа на Асклепия въ Тракия.

Отъ **В. Добруски.**

—

Въ свързка съ описанието на Асклепиона до Глава Панега слѣдватъ тукъ други фигурални и надписни паметници по култа на Асклепия въ Тракия; между тѣхъ релиефитѣ броеве 127—128 и 130—133, макаръ съ изображение на тракийския конникъ, съдържатъ надписи съ изрично пожертвование на Асклепия, както цѣла редица конници отъ Глава Панега.

С. Ново-Село, Пловдивско. Като твърдѣ забѣлѣжително находище на релиефи съ конници се показа Царненската пещера до родопското село Ново-Село, на югъ отъ Пловдивъ. Колективната находка на 28 конници, описана въ Периодическо Списание XVI. 141 сл. показва, че тамъ е сѫществувало тракийско оброчище или светилище, гдѣто, покрай мѣстния херой-конникъ, е билъ почитанъ и *Асклепи*. Това твърдятъ изрично надписитѣ на два отъ намѣренитѣ тамъ барелиефи:

Фигура 66.

127. Мряморна плочка 0·22 м. висока, 0·20 м. широка, 0·03 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя тракийския конникъ въ типичното му облѣкло, бавно вървещъ надесно. Въ десната му ржка съвсѣмъ ясно личи малъкъ дискъ, несъмнѣно *жертвена патера,* извѣстна като атрибутъ на нѣколко конници отъ Панежката находка, описани по-горѣ. Сѫщия атрибутъ носи още единъ конникъ и отъ Царненската находка. — *Фигура 66.*

Надписътъ надъ релиефа, съ букви 10 мм. високи, гласи:

Κυρίω Ἀσκληπιῶ

а подъ релиефа се чете:

Κέρζα Γάρουλος δῶρον.

Личното име Κέρζα за пръвъ пѫть се срѣща въ този надписъ. Отъ сѫщия корень е произведено умалителното Cerzula, извѣстно отъ единъ тракийски надписъ отъ Русилово, Зъхненско: Bithicenthns Cerzulae. Сравни C. I. L. III. 1. № 703 и *Tomaschek* II. 2. 47.

Фигура 67.

Колкото се отнася до името Γάρουλος, то е извѣстно само отъ този надписъ, освѣнъ ако може се допусна, че буквата Γ по погрѣшка на каменодѣлеца е издълбана вмѣсто Τ и че Γάρουλος фигурира тукъ вмѣсто Ταρούλας, тракийско име извѣстно отъ нѣколко надписа. Сравни *Tomaschek* II. 2. стр. 37. и по-долу имената на — υλας, — ουλος въ описа на релиефитѣ бр. 148—149 и по́-горѣ стр. 7. забѣлѣжка 5.

128. *Пакъ отъ тамъ.* Мраморна плочка 0·22 м. висока, 0·10—0·20 м. широка, 0·03 м. дебела. Релиефътъ прѣдставя тракийския конникъ въ типичното му облѣкло, въоржженъ съ кратко копие, въ галопъ надесно; изотзадъ жертвеника, който е настѫпилъ коньтъ съ прѣдното десно копито, се подава глава на глиганъ. — *Фигура 67.*

Надъ релиефа е издълбанъ надписъ, съ букви 12 мм. високи:

Κυρίω Ἀσκληπιῶ

а подъ релиефа се чете:

Σωκράτης εὐχαριστήριον.

За правописа на думата εὐχαριστήριον вмѣсто εὐχαριστήριον сравни по́-горѣ забѣлѣжката къмъ релиефа, бр. 67, стр. 70.

129. *с. Баткунъ, Т.-Пазарджишка околия.*

Въ СбМ. XIII. стр. 427—8 описахъ колективната находка на оброчни барелиефи на Асклепия, намѣрени въ мѣстността „Хайдушко кладенче", на юго-западъ отъ монастиря св. Петъръ до с. Баткунъ. Цѣлата находка дава да се прѣдполага, че на това мѣсто е било светилище или оброчище, посветено на Асклепия. Тая находка допълнятъ още два барелиефа. Единъ отъ тѣхъ намѣренъ прѣзъ лѣтото на 1906. год. е подаренъ на Народния Музей отъ г-на Д-ръ Гаговъ, адвокатъ въ Т.-Пазарджикъ. Барелиефътъ, издълбанъ на плочка 0·28 м. висока, 0·17 м. широка, 0.035 м. дебела, изобразява Асклепия правъ, en face, както го знаемъ отъ други барелиефи, но безъ змийската тояга; дясната рѫка на бога е спусната и държи яйце, къмъ което се възвива змия. Половината отъ горнята рамка е отчупена и заедно съ нея и половината отъ надписа, отъ който е запазенъ фрагментътъ:

Фигура 68.

Κυρίῳ Ἀ[σκληπιῷ]

На долнята рамка се чете името на пожертвователя:

Δίζ[ας] Ἡρακλίδου
εὐχήν.

Буквитѣ на надписа сж 15 мм. високи. — *Фигура 68.*

Заедно съ тая плочка е била намѣрена бронзова монета на града Филипополисъ (Пловдивъ) отъ римския императоръ Антонина Пия (138—161. год. слѣдъ Христа), съ слѣдния надписъ и типъ на опакото (диаметъръ 30 милим):

ΗΓΕΓΑΡΓΙΛΙ ΑΝΤΙΚΟΥ ΦΙΛΙ / Ἡγε(μονεύοντος) Γαργιλ(ίου) Ἀντικοῦ Φιλι[ππουπολειτῶν].

Типътъ прѣдставя рѣчния богъ Hebrus (Марица), полулегналъ, на лѣво. (сравни *Mionnet*, S. II. 447—1440). Надписътъ, освѣнъ името

на града, съдържа и онова на тогавашния императорски намѣстникъ на провинция Тракия — Gargilius Antiquus (за него сравни *Liebenam*, Forschungen zur Verwaltungsgeschichte des roemischen Kaiserreiches, стр. 391; името на сѫщия легатъ се чете и въ монети на тракийскитѣ градове Perinthus (*Mionnet*, S. II. 405—1213) и Pautalia, (пакъ тамъ, 372—1004).

Фигура 69.

130. *Пакъ отъ тамъ.* Мраморна плочка, подарена на Народния Музей отъ читалището въ Т.-Пазарджикъ, 0·25 м. висока, 0·20 м. широка, 0·03 м. дебела. Плоскиятъ релиефъ прѣдставя конника бавно вървещъ надесно, *брадатъ* и съ дълга коса. Десната му ржка държи *патера*, допрѣна до шията на коня, който е безъ юзда; отпрѣдъ стои жертвеникъ и дръвче съ змията.

Въ полето задъ конника и прѣдъ него се чете надписътъ:

Μάρκ—ος
Τάρσο—
υ

На долнята рамка подъ релиефа сѫ издълбани слѣднитѣ два реда:

Ἀσκληπιῶ Ῥασ///
ὑπὲρ ἑαυ]τοῦ ἀνέστησεν.

Бащиното име на дарителя — Τάρσας е тракийско; сравни *Tomaschek* II. 2. 36. и по-горѣ стр. 63. описанието на Панежкия барелиефъ бр. 43. — *Фигура 69.*

Четенето на буквитѣ задъ думата Ἀσκληπιῶ затруднява грапавата повърхность и лошата запазеность на плочата; навѣрно тая часть отъ надписа съдържа епитетъ или прѣкоръ на бога.

131. *Ір. Кюстендилъ,* тракийската Pautalia. Отломъкъ отъ мраморна плочка 0·14 м. висока 0·20 м. широка, съхранявана въ държавното педагогическо училище; самото мѣстонахождение не е извѣстно. Запазенъ е бюстътъ на конника и коня съ перчинъ (cirrhus); отпрѣдъ се вижда дръвче съ змия.

На рамката се чете надписътъ:[1])

Λ//ΗΠΙΣΚΑΛΠΗΝΩ Ἀ[σκλ]ηπιῶ Σκαλπηνῶ.

[1]) Сравни *Ивановъ Ю.* Сѣверна Македония стр. 387; въ неговия прѣписъ е изпусната началната буква А и буквитѣ П и І въ името Ἀσκληπιῶ съединени.

Слѣдователно, релиефътъ е билъ посветенъ на Асклепия, който носи географски мѣстенъ прѣкоръ Σκαλπηνός. Прѣкорътъ е новъ и несъмнѣно тракийски; той би могълъ да се сравни съ мѣстното име Σκαπλιζώ или Σκλαπιζώ, (Procopius 283. 12), ако може да се приеме, че и двата варианта сж написани невѣрно вмѣсто Σκαλπιζώ. Споредъ обяснението на *Tomaschek,* II. 2. стр. 82 това тракийско селище се намирало въ горнѣото течение на Струма, въ областьта на градъ Germana, сегашна Сапаревска баня, въ политѣ на Рила.

132. *с. Перникъ.* Мраморна плочка 0 22 м. висока, 0·20 м. широка; десниятъ доленъ край на плочата е отчупенъ. Плочата била намѣрена въ мѣстностьта Дадинъ-долъ въ землището на село Перникъ и сетнѣ прѣнесена въ монастирището св. Пантелеймонъ до с. Перникъ. Споредъ друго свѣдѣние тя била намѣрена въ мѣстностьта Голо-бърдо до сжщото село.

Релиефътъ прѣдставя тракийския конникъ въ скокъ надесно; подъ коня е изобразена сърна (?), прѣслѣдвана отъ куче.

На горнята рамка се чете фрагментъ отъ надписа:

ΑСΚΛΗΠΙШ 'А[σκ]ληπιῶ

на долнята:

САΛΙЮΙОС Σαλώνιο[ς.

Отъ името 'Ασκληπιῶ запазена е долнята половина отъ буквитѣ АСК. Четенето на кржглата буква С въ името Σαλώνιος не е сигурно; може да се чете и Θαλώνιος. Надписътъ съдържа изрично пожертвование на Асклепия, при всичко че релиефътъ прѣдставя не тоя богъ, а тракийския конникъ, както цѣла редица релиефи отъ Панега. Твърдѣ вѣроятно е, че монастирището, наричано днесъ св. Пантелеймонъ,[2]) прѣдставя останки отъ древно светилище на Асклепия и че оттукъ собствено ще да произхожда и самиятъ барелиефъ.

133. *с. Липница, Орханийска околия.* Подставка отъ релиефъ 0·11 м. висока, 0·27 м. широка, 0·085 м. дебела, вѣроятно съ образъ на конникъ. Отъ релиефа е запазена само долнята часть съ образъ на куче, на което главата е отчупена. Сравни СбМ. XII, 322. бр. 11 и Antike Denkmäler in Bulgarien, 156. № 175. — *Фигура 70.*

На долнята рамка подъ релиефа се чете фрагментъ отъ надписа:

Κυρίω 'Ασκλ[ηπιῶ
Μ?]εστρίου εὐχήν.

Фигура 70.

[2]) Аналогиченъ случай прѣдставя едно старо черковище въ градището до с. Баткунъ, на $2^1/_2$ часа на юго-западъ отъ Т.-Пазарджикъ. То било посветено, споредъ *Захариевъ,* Описание

134. *с. Изворъ, Пловдивска околия.* Плочка отъ мряморъ, 0·29 м. висока, 0·24 м. широка; десниятъ горенъ край е отчупенъ. Релиефътъ е плосъкъ и отъ първобитна направа. Всрѣдъ него е изобразенъ мжжъ правъ, разкраченъ на лѣво, съ глава обърната en face и, както изглежда, съ дълга коса и брада; той е облѣченъ съ мантия, която достига до колѣнѣ; въ лѣва ржка, малко протегната напрѣдъ, държи тояга, около която е овита змия. Задъ него стои женска фигура, по-низка, облѣчена въ дълъгъ хитонъ, подгънатъ и прѣпасанъ, съ було на главата, къмъ която сочи съ десната си ржка. Отсрѣща на лѣво е изобразена втора мжжка фигура, висока колкото женската и облѣчена подобно както главната висока фигура; тя държи съ двѣтѣ ржцѣ чаша за пиене, въ форма на рогъ (cornu, κέρας), която носи къмъ поставения отпрѣдъ жертвеникъ, за да извърши излияние (libatio).

Фигура 71.

Главната висока фигура, охарактеризувана съ тояга, около която е овита змия, може споредъ този атрибутъ, да се обясни като Асклепи, изобразенъ въ мѣстната тракийска носия; богътъ приема жертвата, която въ рога му поднася стоещиятъ насрѣщу поклонникъ. — *Фигура 71.*

Рогове употрѣбявани въ Тракия като чаши за пиене, споменува Ксенофонтъ VII. 3, 21—33, като описва тракийското угощение, дадено отъ тракийския царь Севтесъ въ честьта на Ксенофонта и на други гръцки военачалници. Сравни по-долу описанието на конника бр. 144. и на релиефа бр. 195.

135. *С. Туркмишли, Чирпанска околия.* Плоча отъ варовникъ, горѣ отчупена, 0·68 м. висока, 0·42 м. широка, 0·15 м. дебела, зазидана въ кжщата на Иванъ Петровъ и отъ тамъ прѣнесена въ Народния Музей.

на Т.-Пазарджишката каваза, стр. 59. „на изцѣлителя св. Пантелеймонъ, но изпърво било капище на Аскулапа, изцѣлитель богъ на Елинитѣ, както доказва надписътъ изрѣзанъ на единъ стълпъ, намѣренъ въ него и вземенъ за подпрѣстоленъ камъкъ въ черквата на близкото село Пателеница". Надписътъ съдържа изрично пожертвование на Асклепия: Ἀγαθῇ τύχῃ· Θεῷ Ἀσκληπιῷ Γ(άϊος) Οὐαλέριος Σκοπε-λιανὸς καὶ Αἰλία — Ἀλκενὶς Ἐπταικέν-θου χαριστήριον. Сравни *Dumont-Homolle*, стр. 325 № 12 и по-горѣ стр. 25—26.

Вѣроятно и други нѣкои черкви посветени сега на св. Пантелеймонъ едно врѣме сж били светилища или оброчища на Асклепия.

Сравни СбМ. XII, 333 бр. 21. Archaeol. Epigr. Mitth. XVIII. 116. бр. 30. и Antike Denkm. in Bulgarien 158, бр. 176. — *Фигура 72.*

Ἀ[γαθῆι τύχηι.
Συνποσιασταὶ
Θεοῦ Ἀ[σ]κληπιοῦ·
Γερμανὸς Γερμ[α]νοῦ
Ἐπτήτρ[α]λις Μουκα(τράλεος)
Κότυς Δόληος
Μουκάτραλις Ἐπτη(τράλεος)
Τάρσας Σκεληνός
Πιστοῦς Σκέλου
Δόλης Δειζεζένε(ος)
Μουκάβορι(ς) Αὐλου(πόρεος)
Μουκάπορις Βρι(ζένεος)
Μουκάπορις Μουκα(πόρεος)
Μουκάτ[ρ]αλις Δια(ζένεος?)
Δόλης Βε[θ]υος.

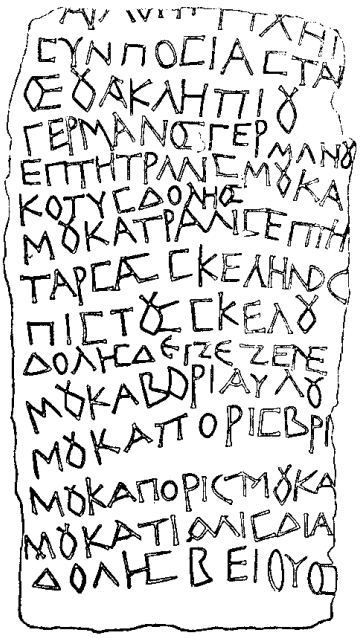

Фигура 72.

Надписътъ съдържа списъкъ на членове на религиозно сдружене, което се грижело за жертвоприношения и съединенитѣ съ тѣхъ угощения въ честьта на Асклепия. — συνποσιασταὶ θεοῦ Ἀσκληπιοῦ т. е. сътрапезници на бога Асклепия (Сравни *Ziebarth,* Das griechische Vereinswesen, S. 56 и 196). Членоветѣ на това сдружение сж все тракийци, както доказватъ тѣхнитѣ имена; между тѣхъ особно може да се изтъкне Γερμανὸς Γερμανοῦ, за което сравни СбМ. XVI—XVII. стр. 82. забѣл. 3; по традиция сжществува до днесъ като кръстно име и *Германъ.*

136. *Чирпанъ.* Отломъкъ отъ мраморна плочка 0·15 м. висока, 0·17 м. широка, 0·01 м. дебела; намѣрена въ мѣстносьта *Рупки,* край шосето Чирпанъ — Стара-Загора; буквитѣ сж високи 0·008—0·012 м. Сравни СбМ. XIII. 429. бр. 8. и Antike Denkmäler in Bulgarien, 159. бр 178. — *Фигура 73.*

Ἀγ]αθῆι τύ[χηι.
Ἀσκ]ληπιῶ κ[αὶ Ὑγεί[α
Σ]ωτῆρσι ἐπιφανεστάτο[ις
Ἀδριάνιος Μουκιανὸς κ[αὶ ὁ
υἱ]ὸς αὐτοῦ Λὐρ(ήλιος) Μακεσᾶ[τος
δῶρον.

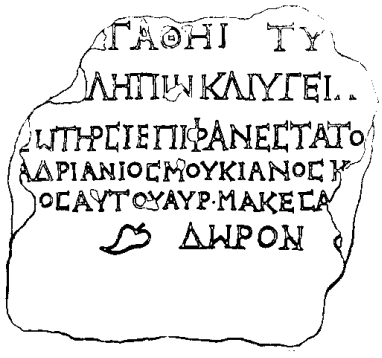

Фигура 73.

Личното име Μακεσᾶτος може да се сравни, споредъ Die Antike Denkm. in Bulgarien 159, съ Macasatus приведено въC. I. L. VIII, 6019.

137. *Лъджи до Стара-Загора.* Откъслекъ отъ колона 0·37 м. високъ, 0·24 м. широкъ, 0·06 м. дебелъ. Надписътъ съдържа петъ реда, съ букви 20 мм. високи и издълбани доста неправилно. — *Фигура 74.*

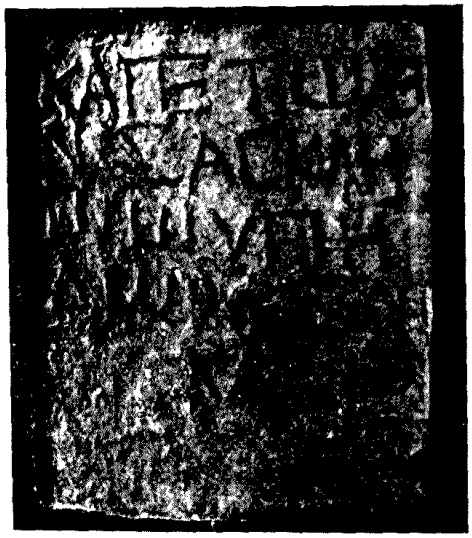

Фигура 74.

Καπετωλεῖ —
νος Ἀσκλη —
πιῶ Ὑγίη
δῶρον ἔθη
κα.

Заедно съ този оброченъ надписъ на Асклепия била намѣрена и мряморна плочка 0·18 м. висока, 0·165 м. широка, съ барелиефъ, изобразяващъ тритѣ нимфи, облѣчени въ дълги хитони. За нимфитѣ и за тѣхния култъ въ Тракия сравни СбМ. XIII. стр. 398 сл.

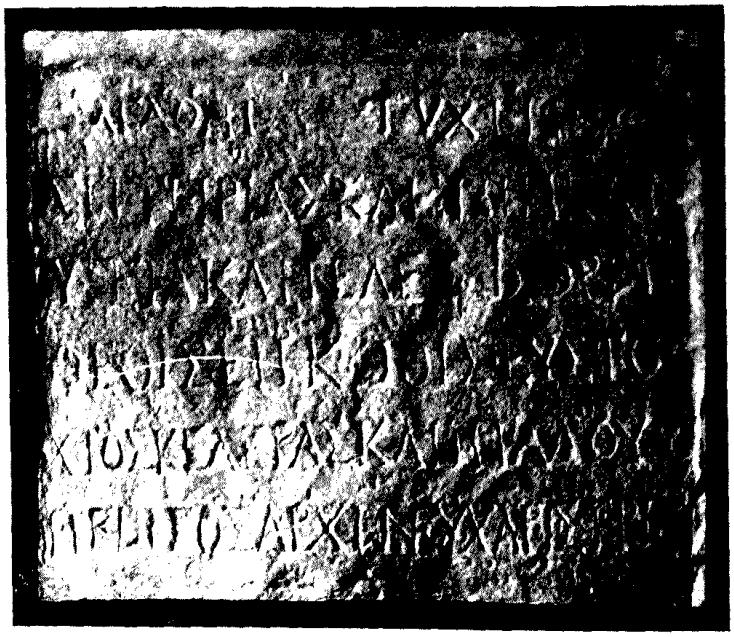

Фигура 75.

138. *С. Карапизово,* на сѣвероизтокъ отъ Станимака. Четвъртитъ камъкъ отъ мряморъ, 0·36 м. високъ, 0·41 м. широкъ 0·42 м. дебелъ. надписното поле е оградено съ профилувана рамка. — *Фигура 75.*

Ἀγαθῇ τύχῃ.
Σωτῆρι Ἀσκληπιῶ καὶ.
Ὑγεία καὶ Τελεσφόρω
θεοῖς ἐπηκόοις Εὐστό-
χιος Κέλερ Ἀσκληπιάδου
πρῶτος ἄρχων εὐχαριστήρι(ον).

Сравни първия год. отчетъ на Обл. Р. Гимназия въ Пловдивъ 1884, и Archaeol. Epigr. Mitth. XV. стр. 115. бр. 27.

Поменатиятъ въ надписа Евстохи Келеръ, синъ на Асклепияда, може би е изпълнявалъ длъжностьта първъ архонтъ въ недалечния Филипополисъ.

139. ***Коньово, Кюстендилско.*** **Правожгълена плоча отъ червеникавъ мраморъ, отдесно и долу отчупена, 0·76 м. висока, 0·85 м. широка, 0·27 м. дебела; буквитѣ сж високи горѣ 0·05, долѣ 0·01—0·015 м. Надписътъ е ограденъ съ рамка. —** ***Фигура 76.***

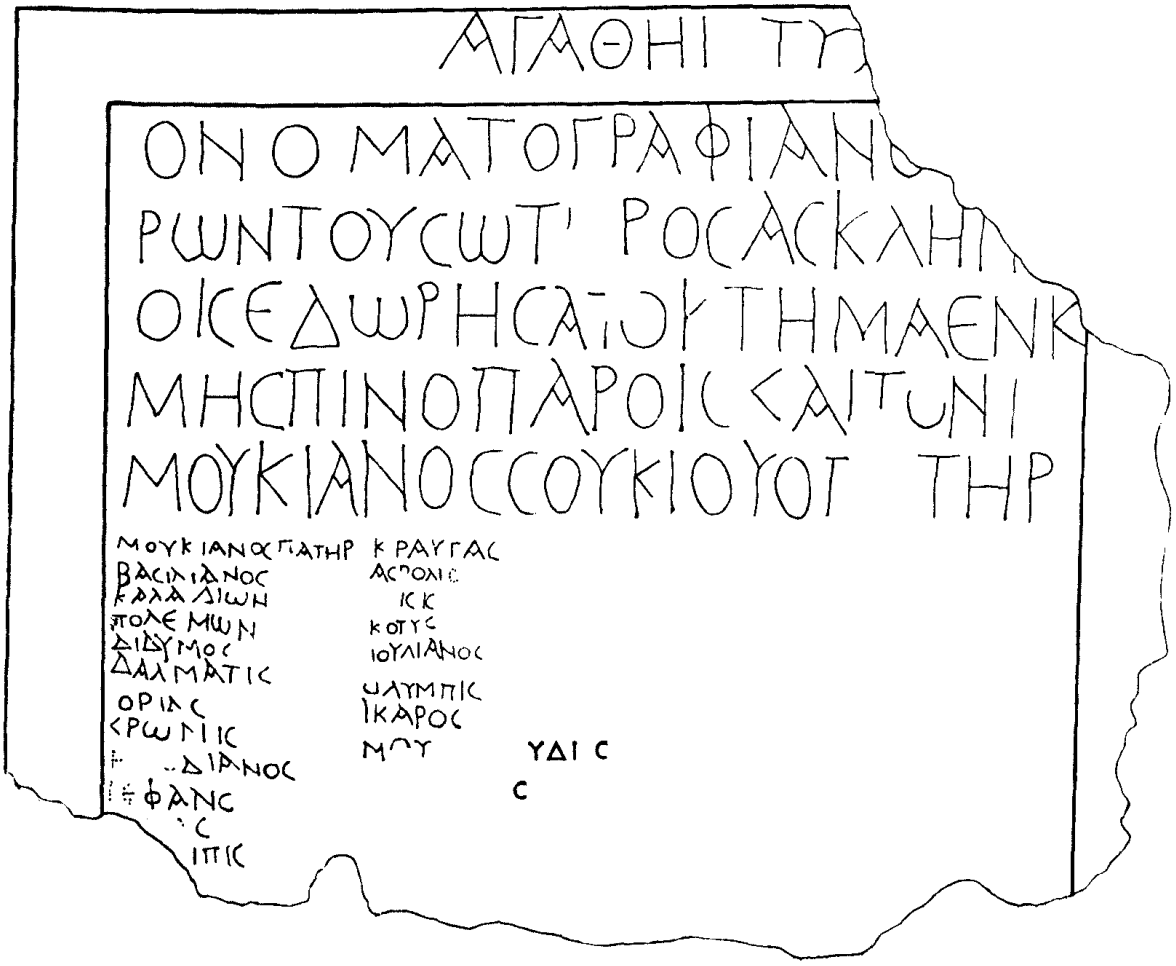

Фигура 76.

Ἀγαθῇ τύχῃ.

Ὀνοματογραφία ν[εωκό —
ρων τοῦ Σωτ[ῆ]ρος Ἀσκλη[πιοῦ,
οἷς ἐδωρήσατο κτῆμα ἐν κ[ώ —
μη Σπινοπάροις καὶ τενί[ας
Μουκιανός Σουκίου ὁ [πα]τήρ·
Μουκιανὸς πατήρ Κραυγᾶς
Βασιλιανός Ἀσ[β]όλις
Καλαδίων Τ]είσις
Π]ολέμων Κότυς
Δίδυμος Ἰουλιανός
Δαλμάτις Ὀλύμπις
Γοργ[α]ς Ἴκαρος
Χ]ρώ[μ]ις Μ[ο]υ . . . ύδιος
Ἡρω]διανός . . . . . ς
Κ]έφα[λι]ς . . . . . .
. . . . ας . . . . . .
. . . . πις . . . . . .

Сравни Antike Denkmäler in Bulgarien стр. 158. № 177. Надписътъ съдържа списъкъ на храмовитѣ служители на „Асклепия спасителя“ — Ἀσκληπιὸς σωτήρ въ тракийското село Σπινοπάρα, съ тракиеца Μουκιανὸς Σουκίου на чело и за това нареченъ ὁ πατήρ. Между изброенитѣ въ списъка служители има и тракийци: Μουκιανός, Μουκιανὸς Σουκίου, Ἄσβολις, Τείσις, Κότυς.

Въ 9-ти редъ Καλαδίων вмѣсто Καλανδίων, въ 12 редъ Δαλμάτις вм. Δαλμάτιος, Ὀλύμπις вм. Ὀλύμπιος, въ 14-ти редъ Χρώμις вм. Χρώμιος, въ 16-ти редъ Κεφάλις вм. Κεφάλιος.

За името Τείσις сравни по-горѣ на стр. 80. описанието на панежкия барелиефъ бр. 113.

Географското име Σπινοπάρα е ново и се срѣща тукъ за пръвъ пѫть. Първата му часть наумява тракийската дума σπῖνος; споредъ *То-*

maschek, I. 21 и II. 1. 15 тя означавала каменни вѫглища, наричаеми още и τραχίας, τράκιος λίθος — lapis thracius[3]) и μαριθάν[4]) или μαριζεύς.

140. *Костинбродъ, Софийска околия.* Четвеространенъ жертвеникъ, горѣ очупенъ, сега 0·45 м. високъ, 0·19 м. широкъ, 0·15 м. дебелъ. Сравни Archaeol. Epigr. Mitth. XVII. 217. № 120. — *Фигура 77.*

Κυρίου
Ἀσκλη-
πιοῦ κα[ὶ]
Ἀπόλλων-
ος

Фигура 77.

Култътъ на Асклепия и Аполона заедно е засвидѣтелствуванъ отъ цѣла редица оброчни паметници, храмове и монети въ Епидауръ, Халикарнасъ, Родосъ, Пергамъ, и други мѣста. (Сравни *Studniczka,* Apollon въ *Pauly-Wissowa,* Realencyclopädie I. 40. *British Museum,* Catalogue of the greek coins. Thracia p. 89 № 8. и Mysia p. 183). Отъ Тракия за сега е познатъ само приведениятъ тукъ надписъ посветенъ на Асклепия и Аполона заедно. Имената на двѣтѣ божества сѫ турени въ родит. пад. вмѣсто обикновения дателенъ, както въ надписа на релиефа бр. 194.

141. *С. Конино, Врачанска околия.* Горня часть отъ колона, 1. м. висока, 0·27—0·30 м. диам.

---

[3]) Въ нѣкои рудници на Тракия и по трако-македонската граница сѫ изкопавали крѣхки камъни, които горѣли като дървени вѫглища и при това издавали отвратителна миризма. Споредъ Теофраста, De lapidibus 2. 12, такива рудници се намирали въ Βίναι, Βίνη — Binae въ областьта на тракийскитѣ племена Синти и Меди край рѣка Pontos (сега Струмица); тамъ били вадени два вида вѫглища: еднитѣ се *подпалвали* съ дървени вѫглища, а другитѣ наричаеми σπῖνος се подпалвали сами отъ себе си, ако били намокрени. Тия вѫглища употрѣбявали ковачи за обработване на метали. Сравни *Tomaschek* II, 2. 60 и *Daremberg-Saglio* III. 937.

Споредъ тия свѣдѣния каменнитѣ вѫглища въ стария вѣкъ сѫ били извѣстни специално само отъ Тракия и за това били наричани тракийски камъкъ. Любопитно е, че въ минатa Перникъ прѣди нѣколко години е била открита стара полусрутена галерия оградена съ дѫбови дърва, които станали на абаносъ; но дали е била направена за разработване на каменовѫглищната мина и кога, не могло да се установи. Въ Дупнишко копаятъ сега каменни вѫглища въ минатa до с. Бобовъ-долъ.

[4]) Второто тракийско название на каменнитѣ вѫглища μαριθάν или μαριζεύς, споредъ *Tomaschek* II, 1. 15, било произведено отъ кореня mar — блѣщя, лъщя, санскритски marîči, новоперсийски mârû и означавало *лъскавината* на вѫглищата. Споредъ сѫщия авторъ II. 2. 96 къмъ сѫщия корень се отнасяло и названието Μάρις, Μάρισος, Marisia, главна рѣка въ страната на Агатирситѣ. Въ свързка съ него може да се *обясни* и названието на рѣка *Марица*, приспособено на славянски езикъ и видоизмѣнено подобно както тракийскитѣ названия Οἶσκος, Ὄσκιος, Oescus на Искъръ, Οἶτος, Οὖτος, Utus на Витъ, Ἄλμος, Almus на Ломъ, Asamus на Осма и др. Както сѫществува до днесъ тракийското название Ἔβρος въ формата Ибъръ, така може възъ основа на горнитѣ аналогии за тракийско да се счита и името Марица.

Надписътъ,[5]) издълбанъ 0·48 м. подъ горния край, съдържа шесть реда, съ букви 0·044 м. високи и не дотамъ правилно начертани. — *Фигура 78.*

Фигура 78.

Ἀγαθῇ τύχῃ.
Ἀσκληπιῶ Παιᾶνι
Τελεσφόρῳ ἡδὲ Ὑγείᾳ
Ὕϊος(?) Μάρκελλος τήνδε
χάριν ἐθέμην.
Εὐτυχῶς.

Сравни Archaeol. Epigr. Mitth. XV. 206. № 72. Въ началото на 5-ия редъ би могло да се прѣдложи четене на личното име Ὕϊος (Сравни *Pape,* Wörterbuch der griechischen Eigennamen, 454).

Асклепи носи тукъ епитета Παιάν, т. е. очиститель и избавитель отъ болести и тѣлесни поврѣди, който има сжщото значение както ἰατρός = лѣкарь и прѣминалъ на Асклепия отъ баща му Аполона (Сравни *Usener,* Götternamen 153).

---

[5]) Този надписъ произхожда отъ калето въ „Чукарата“ надъ Карлуковския монастиръ; отъ тамъ сж извѣстни още два жертвеника съ латински надписи, посветени на Юпитера отъ vicani Trullenses — жители на тракийското село Trulla (СбМ. XVIII. стр. 55—58, броеве 53—54); друго кале се намирало отвждъ Искъра срѣщу монастиря. А въ черковния дворъ на с. Конино, до западната стѣна, стои жертвеникъ посветенъ на „светия херой“ — Sancto Heroni (издаденъ въ C. I. L. III. S. p. 2093 № 12391), донесенъ отъ градището на сѣверозападъ надъ селото; въ него се намирали останки отъ зидове и основи отъ здание, 10—15 м. дълго, 5 м. широко. Тамъ се намирали много тухли, черепи отъ гърнета, стрѣлки и монети, отъ които видѣхъ екземпляри отъ: Клавдия II. Готски, Константина Велики, Криспа и Юстиниана.

Проломътъ въ канаритѣ до градището се нарича „устие“, а мѣстото, гдѣто минава пжтьтъ за Каменополе — „вратникъ“. По околнитѣ стръмни канари, както казватъ, имало надраскани разни фигури: въ мѣстността *Хърчене* — фигура на мечка, въ мѣстността *Вихрéнъ* — образъ на кръстъ и нѣкакъвъ надписъ, а другадѣ фигури на човѣци.

Тукъ има и нѣколко пещери; въ една отъ тѣхъ, наричана *„Татаркúня“* се въртѣлъ виръ вода, която само хучела и не се виждала; вира наричатъ „дяволска воденица“; друга една пещера се казва *„Самуúлица“.*

Тракийски конници[1] и други богове-яздачи.

Отъ В. Добруски.

За култа на тракийския херой-конникъ въ долината на рѣка Панега и нейната най-близка околность свидѣтелствуватъ и други нѣколко находки. Отъ тѣхъ по количеството на намѣренитѣ релиефи най-богата е колективната находка отъ с. Голѣма-Брѣсница, въ мѣстностьта „Жи-

[1]) Допълнения къмъ статиитѣ ми подъ сжщия надсловъ въ СбМ. XI. стр. 68—102, XII. стр. 318—338, XIII. стр. 398—442, XVI—XVII. стр. 3—28 и XVIII. стр. 793—812.

Къмъ приведената на съотвѣтнитѣ мѣста по-нова литература за тракийския конникъ трѣбва да се прибавятъ още слѣднитѣ статии:

Славейковъ Р. Тракийския конь и тракийското коневъдство. Историко-филологически етюдъ. Стр. 1—15. Отдѣленъ отпечатъкъ отъ Воененъ Журналъ год. XV. (1903) кн. I.

Дяковичъ Б. Тракийско оброчище до с. Новосело. Периодическо Списание, 1904. XVI. стр. 141—146 и Тракийско светилище до Станимака. Пакъ тамъ, 1903. XIV. стр. 744—746.

Матеріалы для болгарскихъ древностей, стр. 401. Изданіе Русскаго Археологическаго Института въ Константинополѣ. София, 1905.

Hoffiller Dr. V. Thrački konjanik. Vjesnik Hrvatskoga Arheološkoga Društva. VI. (1902) стр. 192—209.

Burckhardt-Biedermann Th. Der Thrakische Gott Heros. Anzeiger für Schweizerische Altertumskunde, VI. (1904/5) S. 114—117. Сравни и описанието на релиефа брой 154.

Jung Julius. Mittheilungen aus Apulum. Jahreshefte des Österr.-Archaeol. Instituts in Wien. III. 1900. Beiblatt. S. 181. № 6: Relief eines thrakischen Reiters.

Kalinka Dr. E. Antike Denkmäler in Bulgarien. Wien 1906. S. 179—185. № 202—213, S. 230—235, № 386—292. Доста материали за тракийския конникъ съдържатъ Archaeologisch-Epigraphische Mittheilungen aus Oesterr.-Ungarn, I—XX, указани въ Register, стр. 64. Reiter и стр. 121. Heros.

Archaeologischer Anzeiger (1902) XVIII. S. 152. № 12—16; тракийски конници въ музея Louvre въ Парижъ.

Perdrizet P. Inscription de la frontière thrace въ Bulletin de Correspondance Hellénique XXI (1897) стр. 533—536. Тракийски конникъ съ надпись, намѣренъ между Драма и Букъ.

Tocilescu Gr. G. Monumentele epigrafice și sculpturali ale Museului National de Antichitati din Bucuresci. Partea I. Bucuresci 1902. стр. 89—94 и 414 сл.

Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres. Paris 1903, p. 449 ss. Споредъ свѣдѣнията на G. Lefévbre, членъ на френската археологическа школа, въ Фаюмъ въ Египетъ билъ открытъ храмъ, издигнатъ отъ колония тракийски войници, които тамъ далече отъ тракийското си отечество почитали народния си херой-конникъ — Ἥρων или Ἥρως, както се вижда отъ намѣренитѣ надписи. По-късно къмъ тоя култъ се присъединилъ култътъ на Диоскуритѣ, наречени съ епитета θεοὶ μεγάλοι ἀνίκητοι.

Подобно и въ Римъ заселенитѣ тракийци си имали светилище, въ което, покрай други тракийски богове (вижъ по-горѣ стр. 25—26, забѣлѣжка 26 и СбМ. XVI—XVII, стр. 144—145),

дóвецъ“, описана въ СбМ. XVI—XVII, стр. 19. Други конници произхождатъ отъ с. Джбене (СбМ. XVI—XVII, стр. 19 сл.), отъ с. Тодоричене и Гложене, описани тукъ подъ броеве 143 и 146.

142. Поменатата *Голѣмо-Брѣснишка* находка допълня още единъ релиефъ, намѣренъ въ мѣстностьта „*Жидóвецъ*“[2]) прѣзъ 1906 год. Отъ плочката е упазена горнята, закржглена часть 0·15 м. висока, 0·32 м. широка, 0·04 м. дебела, съ главата на конника и коня; гривата образува между ушитѣ на коня широкъ, топчестъ перчинъ. Направата на релиефа е проста. — *Фигура 79.*

Фигура 79.

На горнята рамка се чете слѣдниятъ надписъ, съ букви 20 мм. високи:

ΥΡΜΗΡΟΥΛΑ Πυρμηρούλα.

Такъво четене може да се възстанови по аналогия на Любленскитѣ надписи, описани пó-долу подъ броеве 148—149.

се покланяли и на тракийския херой-конникъ — Deo Sancto Heroni; това светилище е било открито на Есквилинския върхъ въ Римъ. (Сравни *Dumont-Homolle* p. 483—487).

Κουρουνιώτης К. Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι ἐκ Θράκης. Θρακικὴ Ἐπετηρίς, 297, № 6 и 301, № 15; тукъ сж описани релефи на конници отъ Перинтъ.

[2]) Отъ монетитѣ, намѣрени въ тая мѣстность, показаха ми денари отъ слѣднитѣ римски императори:

Domitianus. *Опакото.* TRPCOSVIIDESVIIIPP. Побѣдоносна Палада Атина права. *Cohen*, Déscription des monnaies frappées sous l'empire romain. 2 éd., 517—564.

Commodus. *Опакото.* PMTRPXI, въ отрѣза FOR RED. Фигура на Fortuna седеща налѣво. *Cohen.* III. 246—150.

Philippus Pater. *Опакото.* PMTRPIIIICOSIIPP. Фигура на Рах права, държеща caduceus и рога на изобилието. *Cohen*, V, 108—136.

Philippus Filius. *Опакото.* PRINCIPIIVVENT. Младиятъ Филипъ правъ, съ кълбо и копие въ ржцѣтѣ. *Cohen*, V. 167—57.

Тѣзи монети били останали отъ колективната находка на „3 оки бѣли пари въ делвето“, изкопано прѣди нѣколко години, заедно съ двѣ бронзови фибулки и желѣзна стрѣлка. Изкопаванитѣ тукъ римски тухли иматъ размѣръ 30×30×5 см. На западъ отъ Жидóвецъ се издигатъ три могили.

143. Отъ *с. Гложене, Тетевенско,* произхожда златенъ пръстенъ съ изображение на конникъ и намѣренъ прѣзъ 1903 год. на сѣверозападъ отъ селото, въ мѣстностьта *Крушето,* въ нивата на Найденъ Нековъ. Столътъ на пръстена е овоаленъ, въ диаметръ 22×20 милим.; въ него е издълбанъ образъ на тракийския конникъ, яздещъ надесно, облѣченъ въ кжса мантия — хламида, която се развѣва задъ гърба му; той държи коня за юзда. Движението на коня съ неговитѣ щръкнали уши и вирната опашка е живо и позата на конника, наведенъ напрѣдъ поради бързата язда, доста вѣрна, но за отдѣлнитѣ подробности, особно за главата и копитата на коня, не може да се каже сжщото.

Пръстенътъ,[3]) който тежи 23·50 грама, вѣроятно е служилъ за печатъ на нѣкой тракийски първенецъ. — *Фигура 80.*

144. Подобенъ златенъ пръстенъ е билъ намѣренъ въ една гробна могила до *с. Брѣзово,* въ мѣстностьта *„Радневъ-Геранъ“*. Пръстенътъ е билъ намѣренъ на лѣвата ржка на скелета. (Находката е описана отъ *Шкорпилъ,* Могили стр. 140—141). Столчето на пръстена е овално, съ диаметръ 25×20 милим. Въ него е издълбанъ конникъ вървещъ налѣво; заднята часть отъ тѣлото на коня е съкратена така, че едва личи само единъ заденъ кракъ. Прѣдъ коня стои женска фигура, облѣчена въ дълъгъ хитонъ; десната ѝ ржка е спусната, а лѣвата простната напрѣдъ, подава на конника рогъ — тракийска чаша за пиене; така поне изглежда този прѣдметъ; за него сравни забѣлѣжката въ описанието на релиефа бр. 134. Пръстенътъ тежи 14·70 грама. — *Фигура 81.*

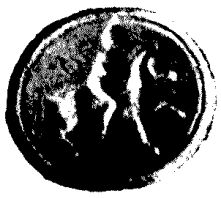

Фигура 80.

Фигура 81.

145. *с. Аглѣнъ, Луковитска околия.* Мряморна плочка 0·19 м. висока, 0·20 м. широка. Конникътъ въ бавенъ ходъ върви надесно; прѣдъ него стоятъ двѣ женски фигури, забулени, а задъ него мжжка фигура, която държи коня за опашка. Релиефътъ е безъ надписъ и проста направа.

146. *с. Тодоричене,* сжща околия. Мряморна плоча 0·52 м. висока, 0·43 м. широка, горѣ закржглена. Конникътъ е изобразенъ въ скокъ

[3]) Другъ златенъ пръстенъ съ изображение на конника описва *Furtwängler Adolf,* Die antiken Gemmen. Geschichte der Steinschneidekunst im klassischen Altertum. Band I. Tafel XXV, 51 Band II. Beschreibung der Tafeln, S. 138. № 51. „Златенъ пръстенъ съ конвексенъ черенъ камъкъ. Намѣренъ въ единъ гробъ до Lago di Bolsena. Конникъ въ подобие

надесно; той държи за заднитѣ нозѣ овисналъ надолу дивечъ (сърна), отдесно захапанъ отъ лъвъ, отлѣво отъ куче; между тѣхъ се вижда *повалена делва*. Прѣдъ коня стоятъ двѣ женски фигури, съ глави забулени, а задъ него — мѫжка фигура, която го държи за опашка. — *Фигура 82.*

Фигура 82.

На горнята рамка е издълбанъ слѣдният надписъ (съ букви 30 мм. високи):

ЕГХНN Εὔχήν

На долнята:

ΦΛΑΒΙΟΒΑΣΣΟΥΒΕΤΡΑ Φλάβι(ο)ς Βάσσου βετρα-
ΝΟΥΔΕΚΟΥΡΙΩΝ νὸς δεκουρίων.

147. *с. Габаре, Бѣло-Слатинска околия.* Отломъкъ отъ плоча 0·32 м. висока, 0·20 м. широка, съ изображение на два конника. Отъ по-голѣмия конникъ, изобразенъ на прѣдния планъ, е запазена десната ржка, държеща овиснала сърна, а отъ коня се вижда заднята часть.

юношеско, облѣченъ въ хламида, въ галопъ яздещъ на десно, замѣрва съ кратко копие ударения вече еленъ, когото захапва куче".

Пакъ тамъ, Tafel XXXVIII. 5. Beschreibung S. 181 № 5. е описана виолетова паста отъ стъкло въ музея въ Брюкселъ: „Конникъ съ шлемъ и броня, наметнатъ съ хламида, замѣрва глигана".

Типътъ на конника се срѣща и въ други накити. Тукъ принадлежи пафта отъ бронзъ, намѣрена въ Саксония. Всрѣдъ плоска халка, украсена съ изпъкналъ орнаментъ въ форма на верижка. е изрѣзанъ à jour *конникъ въ галопъ надесно, облѣченъ въ типичната тракийска носия; подъ коня е изобразенъ глиганъ, прѣследванъ отъ куче. Напьво отъ конника стои дръвче.* Прѣднята часть на пафтата — закопчалката е украсена съ глави на два грифона, а задната — съ маска на Нептуна, подпрѣна отъ два делфина. — Сравни Archaeologischer Anzeiger 1904. XIX. стр. 28. № 29.

На задния планъ се вижда другъ по-малъкъ конникъ, яздещъ въ галопъ налѣво. Сравни по-горѣ описанието на аналогиченъ релиефъ бр. 67. отъ Глава Панега. — *Фигура 83.*

Село Люблень, Поповска околия. Прѣзъ мѣсецъ май 1902 год. сж били намѣрени въ двора на Мехмедъ Халиловъ 17 мраморни плочки съ образи на конници; при по-нататъшното разравяне на двора, по случай на тая колективна находка, били открити и основи отъ зидове, може би развалини на светилище, посветено на тракийския херой, на когото собственото име съдържатъ надписи на два отъ намѣренитѣ тукъ релиефи. Находката съдържа слѣднитѣ релиефи:

Фигура 83.

148. Мраморна плочка 0·175 м. висока, 0·17 м. широка, 0·02 м. дебела. Конникътъ въ бавенъ ходъ върви надесно; десната му ржка е протегната напрѣдъ, за да вземе прѣдмета (овошка?), който му подава стоещата отпрѣдъ женска фигура. Задъ конника стои втора *женска* фигура, която държи коня за опашката; въ извѣстни до сега тракийски барелиефи тая фигура бива мжжка. — *Фигура 84.*

На рамката надъ релиефа е издълбанъ слѣдниятъ надписъ (буквитѣ сж 10 мм. високи):

ΗΡΩΙ - ΠΥΡΥΜ-ΡΥΛΑ — Ἥρωι Πυρυμηρύλα
ΔΙΖΑΛΑΣ ΔΙΖΑΛΟΥ — Διζάλας Διζάλου

а подъ релиефа продължението на надписа (буквитѣ сж 12 мм. високи):

ΕΥΧΗΝΑΝΕΘΗΚΕ — εὐχὴν ἀνέθηκε.

149. Мраморна плочка 0·24 м. вис. 0·17 м. шир., горѣ закржглена. Конникътъ въ бавенъ ходъ върви надесно; прѣдъ него се вижда женска фигура права, съвсѣмъ грубо изваяна. Направата на цѣлия релиефъ е първобитна. — *Фигура 85.*

Надъ релиефа се чете надписътъ (буквитѣ сж 10 мм. високи):

ΠΥΡΜ-ΡΟΥΛΑ — Πυρμηρούλα

подъ него:

ΜΟΥΚΑΠΑΙΒΗΣ — Μουκαπαίβης
ΕΥΧΗΝ — εὐχήν.

Надписитѣ и на двата барелиефа съдържатъ пожертвование на тракийския херой, наречень ἥρως Πυρμηρύλας или Πυρμηρούλας, познатъ още отъ други два барелиефа съ сѫщото изображение: единиятъ отъ Пловдивъ, издаденъ въ СбМ. XI. стр. 79 бр. 8. табл. VII., съ надпись: Κυρίῳ Πυρουμηρούλ[α], и вториятъ отъ с. Голѣма Брѣсница съ фрагментъ отъ надписа: Πυρμηρούλα, описанъ по-горѣ подъ бр. 142. Къмъ култа на тоя тракийски богъ се отнася и единъ неиздаденъ още надписъ отъ

Фигура 84.

тракийската, източна часть на Македония, намѣренъ въ с. Ковачево, на сѣвероизтокъ отъ Мелникъ, описанъ въ долнята бѣлѣжка;[4]) въ този надписъ богътъ се зове Θεὸς Μέγας Πυρμηρύλας т. е. Великиятъ богъ Пирмеруласъ.

[4]) Село Ковачево е разположено на сѣвероизтокъ отъ Мелникъ и не е отбѣлѣжено ни на Дановата карта, ни въ оная на австрийския генераленъ щабъ. Въ черквата на това село намѣрилъ г-нъ *А. Наумовъ*, тогава секретарь на българското търговско агентство въ Сересъ, четвоространенъ жертвеникъ съ надпись, посветенъ на тракийския богъ Пирмерула. Г-ну Наумову благодаря за прѣписа отъ тоя цѣненъ паметникъ. Ето и самиятъ надпись, съдържащъ слѣднитѣ 8 реда:

ΘΕΩΜΕΓΑΛΩΠΥΡ	Θεῷ Μεγάλῳ Πυρ-
ΜΗΡΥΛΑ ⊃ ΑΛΚΕΣ	μηρύλα Ἀλκέσ-
ΤΙΟΣ ΟΥΛΠΙΑ	τιος Οὐλπια-
ΝΟΣ ΛΟΝΓΕΙΝΟΣ	νὸς Λονγεῖνος
5 ΚΑΤΕΠΙΤΑΓΗΝ	κατ᾽ ἐπιταγήν
ΤΟΥΤΩΡΕΙΟΥ	Τουτωρείου(?)
ΔΑΙΣΙΟΥ	Δαισίου
ΓΕΛΑΣΕΙΝΟΣΕΠΟΙΕΙ	Γελασεῖνος ἐποίει.

Надписътъ е доста добрѣ запазенъ, освѣнъ шестия редъ, който споредъ прѣписа не се чете съ пълна сигурность.

Нѣма съмнѣние, че Πυρμηρύλας или Πυρμηρούλας е име тракийско, отъ което Πυρουμηρούλας и Πυρυμηρύλας сж само варианти. Въ тракийския именникъ имената на -ουλας, -ουλος, — ulus, както лични, така и географски, не сж никаква рѣдкость (*Dumont-Homolle*, стр. 559), напр. личнитѣ: Ρηβούλα, (*Tomaschek*, II. 2. стр. 28), Ταρούλας (ib. 37), Polula и др., а географскитѣ: Potula (ib. 65), Τζούρουλα (ib. 76), Βεργούλη (ib. 59) и др. Всички тѣзи имена сж трисложни, когато Πυρμηρύλας е четиресложно, както повечето тракийски композита, а приведенитѣ по-горѣ два варианта отъ него сж петосложни. Главния елементъ въ тѣхъ съставя коренътъ πυρ = огънъ, който намира *Tomaschek*, II. 2. стр. 21. въ имената Πύρος, Purula, Πυρούλας, Πυρουρρήδης, и Πυρί-ματις (Сравни *Kretschmer*, 320); послѣдното се срѣща въ два надписа отъ Македония (Сравни *Dimitzas*, Ἡ Μακεδονία ἐν λίθοις φθεγγομένοις стр. 463. № 411. и 664. № 817. = *Duchesne*, Mission au mont Athos, 13). Сжщия коренъ съдържа споредъ *Tomaschek*, II. 2. 8 и суфиксътъ — πυρις въ имената: Γηπαί-πυρις, Νεστό-πυρις и др. За имена произведени отъ πυρ —, πυρο — сравни и *Fick A.* Die griechischen Personennamen. 2. изд. стр. 246—7 и 408 и по-горѣ описанието на релиефа бр. 75, стр. 75.

Фигура 85.

Сжщия коренъ съдържа и името на тракийското племе Pyro-geri, които, споредъ *Tomaschek*, I, 87., населявали богатата съ жита и плодородната околность на сегашния Чирпанъ. Вече въ стария вѣкъ била прочута тракийската пшеница — θράκιος πυρός, за която тракийцитѣ имали название аналогично на гръцкото πυρός, и на литевското puro, така че Pyro-geri може да се обясни въ значение обитатели на житни

полета. Твърдѣ вѣроятно е, че това тракийско название на пшеницата, аналогично на гръцкото πυρός, ще да е било въ свързка съ червения, огненъ цвѣтъ на пшеницата, називаема сега червенка. Въ свързка съ това може да се прибави обяснение на старинния обичай, да се палятъ огньове на заговѣзни; въ Голѣма Брѣсница ги палятъ „за берекетъ, за да бѫде *червено* житото“.

150. Мраморна плочка 0·215 м. широка. Конникъ въ скокъ язди надесно; прѣдъ него стоятъ двѣ женски фигури, до четвеространенъ жертвеникъ и задъ конника мѫжка фигура, която държи коня за опашката. Задъ жертвеника се задава глиганъ, когото налита куче.

Подъ релиефа се чете надписътъ съ букви 10 мм. високи:

AVP·MOVKIANOC·ΣTPA	Αὐρ(ήλιος) Μουκιανὸς στρα(τιώτης)
ANE·ΘEW–PWI	ἀνέ(θηκεν) θεῶ ἥρωι.

151. Мраморна плочка 0.24 м. висока и 0.17 м. широка. Конникъ въ галопъ язди надесно; подъ коня е изобразенъ лъвъ, който захапва животно (говедо?), клекнало на прѣднитѣ крака. Десниятъ доленъ край на плочата е отчупенъ.

На горнята рамка се чете надписътъ съ букви 12 мм. високи:

/PWI	Ἥ]ρωι

а на долнята (съ букви 10 мм. високи):

MOVKIANOC ΔO	Μουκιανὸς Δό[λιος?]
ЄVXHN	εὐχήν.

152. Мраморна плоча 0·19 м. висока, 0·17 м. широка, горѣ закржглена. Конникътъ е изобразенъ въ скокъ надесно; прѣдъ него стоятъ двѣ женски фигури и задъ него третя не дотамъ ясна фигура, която държи коня за опашката. Подъ коня глиганътъ, налитанъ отъ кучето, тича надесно. — *Фигура 86.*

На горната рамка се чете надписътъ съ букви 8 мм. високи:

HERONI	Heroni

на долната:

AVRELIVS·MVCAPAIBE/	Aurelius Mucapaibe[s
MILE SEXVOTVM·L·M·P	miles ex votum l(ibens) m(erito) p(osuit).

153. Мраморна плоча 0·21 м. висока, 0·20 м. широка. Конникътъ въ бавенъ ходъ върви надесно, прѣдшествуванъ отъ двѣ фигури и послѣдванъ отъ третя, както въ прѣдходния релиефъ; глиганътъ и кучето липсватъ.

На долнята рамка личатъ слѣди отъ надписа съ букви 8 мм. високи:

ЕПТНТР	Ἐπτή-τ[ραλις?]

Дарителитѣ на Любленскитѣ барелиефи сж все тракийци, както доказватъ тѣхнитѣ имена: Διζάλας Διζάλου, Μουκαπαίβης, Αὐρ(ήλιος) Μουκιανός, Μουκιανὸς Δό[ληος], Aurelius Mucapaibes и Ἐπτητρ[άλις]. Особно внимание заслужва името Μουκα-παίβης, защото втори пжть се срѣща тукъ въ единъ надписъ отъ източната часть на Тракия. Името Παίβης и произведенитѣ отъ него сложни досега сж констатувани въ надписи

Фигура 86.

отъ западната — македонска часть на Тракия (срав. *Perdrizet,* Inscriptions de Philippi въ Bullet. de Corresp. Hellénique XXIV. (1900) стр. 306): Δείγηπις Παιβέω въ надписъ отъ с. Рахово, Зъхненска каза; Διοσκουρίδης Μουκάσου, φύσι δὲ Παίβου въ надгробенъ надписъ отъ Новско, между Зъхна и Сересъ; Τορκου-παίβης Διοσκορίδου въ надписъ отъ Сересъ; Βίθυς Ζιπαίβου Ἰολίττης въ надписъ отъ Мусга до Драма.

Отъ България е извѣстно само името Μεστυ-παίβης отъ надписа въ една пещера между селата Червенъ и Табачка на р. Ломъ, Русенско (Archaeol. Epigr. Mitth. aus Oesterr. Ungarn, 1894. стр. 194.). Къмъ него сега се присъединяватъ двата надписа отъ Любленъ; това доказва, че името Παίβης и произведенитѣ отъ него сложни не сж специална особность само на западната Тракия, както се изказва *Per-*

drizet (Bullet. стр. 306), а че сж били разпространени и другадѣ изъ Тракия. Въ тракийския именникъ на *Tomaschek* имена съ този суфиксъ още липсватъ съвсѣмъ, а на *Kretschmer,* 224 е познато само Τορκου-παίβης. Отъ Παίβης е произведено умалителното Παιβίλας, извѣстно отъ единъ релиефъ на тракийския конникъ съ надгробенъ надписъ, намѣренъ до Филипи, на пжтя отъ Кавала за Драма.[5]) Сравни и *Cumont,* Notices épigraphiques въ Revue de l'instruction publique en Belgique XLI. (1898), стр. 339.

154. Правожглена мряморна плочка 0·20 м. вис., 0·16 м. широка, прѣчупена; лѣвиятъ горенъ край липсва. Конникътъ въ бавенъ ходъ язди надесно; десната му ржка заедно съ рамото е отчупена. Отпрѣдъ стои дръвче и до него на земята лежи рогачъ. — *Фигура 87.*

На долнята рамка се чете надписътъ:

Aurelius Surius miles co-
h(ortis) Pimasens(ium) Aure(lianae) Er(oni) ex voto
pos(u)it.

Фигура 87.

Името на дарителя Surius е тракийско, въ романизувана форма; въ надписи отъ тракийския произходъ то се срѣща често въ нѣколко варианти (сравни забѣлѣжката въ описанието на конника подъ бр. 181).

[5]) Текстъ на тоя любопитенъ надписъ гласи: Μάντα ἰδίῳ τέκνῳ | Σουδίῳ Παιβίλῳ ἐ|τῶν κς' μνήμης χάριν. Останалитѣ редове на надписа, написанъ на развалень гръцки езикъ, съдържали, споредъ Cumont, завѣщание на опрѣдѣлена сума денари, прѣдвидени за украсяване на гроба съ рози.

Името на coh(ors) Pimasens(ium), ако е вѣрно това четене, е ново и неизвѣстно до сега; то ще да е произведено отъ име на область или мѣстность Pimasos или Pimasa, отъ гдѣто произхождали войници на тая неизвѣстна до сега кохорта (за географски имена на -ασσος, -αζος сравни по́-долу забѣлѣжката къмъ конника бр. 170, стр. 122). Аналогични географски прилагателни отъ Мизия привежда *Tomaschek*, I. 49—50: Timacenses население край рѣка Timacus (Тимокъ), Utenses — край рѣка Utus (Видъ или Вита), Dimenses население около Dimum и др.; отъ Дакия: Saldenses, Sienses и др. (пакъ тамъ стр. 105).

Прѣкора Aure(liana), ако така трѣбва да се чете съкращението AVRE, получила кохортата отъ императора Аврелиана (270—275 год. слѣдъ Христа).

Съкращението ER може да се чете EROI или ERONI вмѣсто HEROI или HERONI, безъ придихателната H. Въ единъ надписъ отъ Римъ, посветенъ на тракийския херой отъ заселенитѣ тамъ тракийци се чете: Deo Sancto Eroni (сравни *Dumont-Homolle*, стр. 487. № 117[2]). Подобенъ правописъ на тая дума е познатъ и отъ два други надписа отъ Долня Мизия, именно отъ Tomis (сегашна Кюстенджа): Ero et D(omno) изд. въ C. I. L. III. S. 7532 (*Dessau*, Inscriptiones latinae selectae II, 4069) и отъ Адамъ-клиси: Eroni Invicto, пакъ тамъ 12463., сетнѣ и отъ единъ надписъ отъ Seegräben въ кантонъ Цюрихъ, Швейцария: I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Iuno(ni) Ero(i) D(iis) D(eabus) q(ue) om(nibus). Сравни Anzeiger für Schweizerische Altertumskunde VI. 114—115.

Фигура 88.

155. Бюстъ на конникъ, 0·105 м. високъ, отчупенъ отъ мраморна статуйка. Конникътъ, както обикновено, е облѣченъ въ тѣсенъ, прѣпасанъ хитонъ и хламида и въоржженъ съ кратко копие, но различава се по шапката, прилична на тъй наречената фригийска шапка, изподъ която се подаватъ кѫдрици на косата му. Не по́-малко е интересенъ поясътъ, на който сѫ нанизани продълговати, орнаментувани пафтенца (тенекийки съ изпѫкнала орнаментика; такъвъ поясъ се казва *кованецъ*). — *Фигура 88.*

Забѣлѣжка. Останалитѣ 9 барелиефа отъ тая колективна находка сѫ безъ надписи и прѣдставляватъ обикновени и извѣстни типове на конници, безъ характеристични особности и повечето проста направа; заради това и не сѫ описани по́-подробно.

156. Правожглена мраморна плочка 0·18 м. висока, 0·19 м. широка; десниятъ горенъ жгълъ е отчупенъ. Барелиефътъ изобразява двама конници, вървещи надесно; първиятъ държи юздата на коня съ десница, допрѣна до шията му, а другиятъ замахва съ десната рѫка кратко копие.

Прѣдъ първия конникъ стои женска фигура, подъ втория се подава прѣдната часть отъ глигана, тичащъ налѣво. Както се вижда, въ подобие на двата конника отъ тракийския типъ сж изобразени Диоскуритѣ. Сравни по-горѣ описанието на Панежкия релиефъ бр. 67, на Габарския релиефъ бр. 147 и по-долу онѣзи подъ броеве 194—196. — *Фигура 89.*

Фигура 89.

157. *Градъ Фердинандъ.* (Гол. Кутловица, римско градище municipium Montanensium). Долня часть отъ мряморна плочка 0·11 м. висока, 0·17 м. широка. Отъ релиефа е упазена фигурата на лъва, който захапва врата на говедо, клекнало на прѣднитѣ ис крака. (Сравни СбМ. XX. 21).

На рамката се чете фрагментъ отъ надписа:

// ONTANVS-DEC-$^{MO}_{P}$

M]ontanus dec(urio) Mo(ntanensium?) p(osuit).

158. *С. Бѣлене, Свищовска околия.* Мряморна плочка 0·23 м. висока, 0·20 м. широка; десниятъ доленъ край на плочата е отчупенъ. Конникътъ въ галопъ язди надесно; подъ коня лѣвъ тича въ сжщата посока.

159. *С. Котеновци, Берковска околия.* Мряморна плочка 0·26 м. висока, 0·26 м. широка. Конникъ въ скокъ язди надесно; прѣдъ него дръвче съ змията. Плочката е намѣрена въ развалини на стара крѣпость до селото, заедно съ другъ релиефъ, изобразяващъ горска нимфа и съ нѣколко римски монети. Споредъ свѣдѣнията на г. *П. Кировъ*, учитель въ това село, на една позапазена монета имало „изображение на млѣкопитающе животно и подъ него двѣ дѣца“, види се вълчица, отъ която сучатъ Ромулъ и Ремъ, слѣдователно, монета кована въ Констан-

тинополъ въ IV. стол. слѣдъ Христа, отъ типъ описанъ по́-горѣ на стр. 31. бр. 16. Останалитѣ монети били изтрити и неясни.

160. *С. Караисенъ, Свищовска околия.* Плоча отъ варовникъ 1·25 м. висока, 0·85 м. широка, 0·23 м. дебела, намѣрена до чешмата всрѣдъ селото; горнята ѝ часть е издѣлана въ форма на трижгленъ щитъ. Барелиефътъ прѣдставя съвсѣмъ грубо и примитивно изображение на тракийския конникъ; подъ коня се вижда змия, пълзеща надесно, подобно както въ релиефа отъ Панега бр. 70. — *Фигура 90.*

Фигура 90.

Подъ релиефа се чете слѣдниятъ надписъ (буквитѣ сж високи въ първия редъ 6 см., въ останалитѣ 5 см.):

HERONI ITHIOSTLAE	Heroni Ithiostlae
L·TANICIVSZOSIMVS	L(ucius) Tanicius Zosimus
CVM SVIS DE SVO	cum suis de suo
POSVI /	posui[t.

Надписътъ съдържа пожертвование на Heroni Ithiostlae; това ново и неизвѣстно до сега тракийско название увеличава числото на единственитѣ тракийски имена на херои, познати досега само отъ по единъ надписъ; такива имена сж: Ἥρως Βετέσπιος въ надписъ отъ Петричъ-

калеси, Провадийско (сравни Arch. Epigraph. Mitth. aus Oesterr. Ungarn XVII. 202—78.); θεὸς ἥρως Βορκηιθίας въ надпись отъ Горна-Орѣховица (пакъ тамъ XV, 218—106), ἥρως Μανίμαζος (пакъ тамъ XV, 107—58, СбМ. XI. стр. 92 бр. 75 и *Tomaschek,* II. 1. стр. 57—60). Донѣйдѣ първата часть на името Ithi-ostla прилича на първата часть въ сложното тракийско име Izi-martos, въ надпись отъ Панионъ *(Tomaschek,* II. 2. стр. 9.), но за втората нѣма примѣръ за сравнение.

161. *Пакъ отъ тамъ.* Надгробна плоча отъ варовникъ 2·60 м. висока, 0·85 м. широка. 0·30 м. дебела, намѣрена въ старитѣ *латински* гробища на изтокъ отъ селото. Въ горнята часть на плочата подъ полукржглестъ первазъ отлѣво е изобразенъ конникъ, бавно вървещъ надесно; прѣдъ него се виждатъ два женски бюста. Повърхностьта на релиефа е извѣтрѣла и грапава, та не се разпознаватъ всички подробности. — *Фигура 91.*

Правожгленото поле подъ релиефа съдържа 11 реда латински надписъ, съ букви 6 и 5 см. високи.

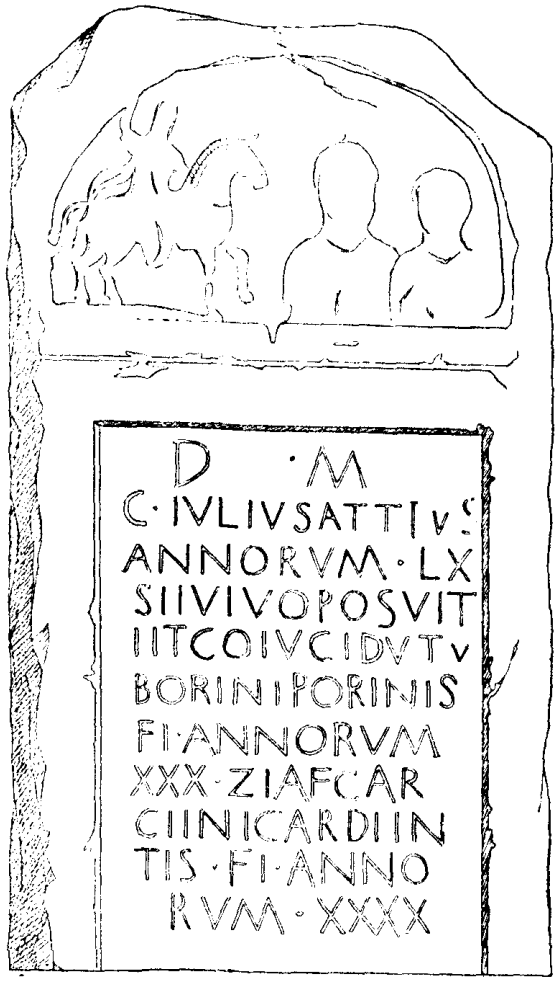

Фигура 91.

D(is) M(anibus).
C(aius) Iulius Attius
annorum LX
si(b)i vivo posuit
iit co(n)iugi Dutu-
borini Porinis
fi(liae) annorum
XXX Zia f(ilia)
Gargiini Cardiin-
tis fi(lii) anno-
rum XXXX.

Женското име Dutuboris е тракийско и се срѣща тукъ за първъ пѫть; то може да се сравни съ мѫжкото Δυτού-πορις въ надписа отъ

Pizus (сравни Antike Denkmäler in Bulgarien 34. III, 37 и 34. II. 17); първата му часть съдържа и името Δυτόυ-τραλις въ сжщия надписъ. Новъ е род. п. Porinis произведенъ, вѣроятно, отъ Poris (Сравни *Tomaschek* II. 2. 21 и пó-долу надписа бр. 177), подобно както дат. п. Dutuborini отъ имен. п. Dutuboris.

За личното име Zia и произведенитѣ отъ него сложни вижъ *Tomaschek,* II. 2. 40; къмъ тѣхъ трѣбва да се прибавятъ: Zia въ надписа отъ Чумаковци (СбМ. XVI—XVII. стр. 797—798. бр. 13) и Zie-pyris въ надписа отъ Габаре (Antike Denkmäler in Bulgarien S. 104. № 109).

Родит. п. Cardiintis вм. Cardentis може да се счита за вариантъ отъ Καρδένθης, тракийско име познато вече отъ два други надписа: отъ Хисаръ (*Dumont-Homolle,* № 26 p. 331. СбМ. XVIII. 791, бр. 103) и отъ родопското село Воденъ, Пловдивско (СбМ. XVI—XVII. стр. 119. бр. 28). Дали за тракийско може да се счита Carciinus или Gargiinus, остая въпросъ; за сравнение може да се приведе личното име Κάρκος *Dumont-Homolle,* стр. 421. № 89[h] и географското Γάρκες въ окржга Naissus (сега Нишъ у *Tomaschek,* II. 2. 87).

Въ 5-и редъ iit е писано вмѣсто et, въ 9-и редъ Cardiintis вмѣсто Cardentis. Подобно замѣнявание на *e* съ *i* въ надписитѣ вижъ C. I. L. III. S. p. 2751.

162. *С. Девна,* античниятъ Markianopolis. Плоча отъ варовникъ 1·30 м. висока, 0·78 м. широка, 0·22 м. дебела. Конникътъ е изобразенъ въ скокъ надесно; коньтъ, види се, настжпва жертвеникъ. Подъ коня лъвъ, обърнатъ надесно, захапва врата на животно (говедо), клекнало на прѣднитѣ си крака; отпрѣдъ стърчи дървенъ пънь. Релиефътъ, изваянъ въ вдълбнато почти четвъртито поле, е ограденъ съ архитектонична украса: надъ него се издига трижгленъ щитъ — фронтонъ съ архитравъ, подпрѣнъ отъ двѣтѣ страни съ по единъ пиластъръ (полуколона); върхъ фронтона е изваянъ кржглестъ щитъ и копие. На тѣснитѣ первази на трижгълника се чете фрагментъ отъ надписа, съ букви 15 мм. високи:

ΑΓΑΘΗ ΤΥΧ — Ἀγαθῆ(ι) τύχη(ι)

ΘΕѠ ΑΠ◇Λ/// — Θεῶ Ἀπόλ[λωνι].

163. *Стара-Загора,* антична Augusta Traiana. Плоча отъ варовникъ, горѣ отчупена, 0·90 м. висока, 0·45 м. широка, 0·11 м. дебела. Въ горната ѝ часть е вдълбнатъ правожгълникъ, съ релиефъ на тракийския конникъ, въ скокъ надесно. Коньтъ настжпва съ прѣдното десно копито низъкъ жертвеникъ?; до него се вижда глиганъ, тичащъ надесно, за-

хапанъ отъ куче. Трупътъ на конника, главата на коня и шията му липсватъ. Подъ релиефа е издълбанъ слѣдниятъ надписъ:

Фигура 92.

Ἀγαθῇ τύχῃ.
Θεῶ ἐπηκόω Με-
γίστω Αὐλαρχη-
νῶι Αὐρ(ήλιος) Οὐά-
λης στρατιώ-
της λεγ(ιῶνος) ια′ Κλ(αυδίας)
εὐχῆς χάριν
ἀνέθηκα.
Εὐτυχῶς.

Буквитѣ на надписа сж доста неправилни и отъ разни височини: 30, 20 и 40 мм. — *Фигура 92.*

Споредъ надписа оброкътъ е посветенъ на Θεὸς Μέγιστος ἐπήκοος, посещъ и географския мѣстенъ прѣкоръ Αὐλαρχηνός, познатъ и въ форма Αὐλαρκηνός[6]) още отъ петь други надписа: отъ Асарджикъ, Провадийско и отъ Девна (Markianopolis), издадени въ Antike Denkmäler in Bulgarien № 153—154, отъ единъ неиздаденъ още надписъ, намѣренъ въ Чоклево, Радомирско, и, най-сетнѣ, отъ надписитѣ на слѣднитѣ два барелиефа.

164ª. *Карнобатска* околия, мѣстонахождение неизвѣстно. Мраморна плочка 0·38 м. висока, 0·30 м. широка, 0·03 м. дебела. Конникътъ, облѣченъ въ типичната носия и съ низки обувки на нозѣтѣ, замѣрва съ кратко копие глигана, който, захапванъ въ десния бутъ отъ едно куче,

[6]) Съ него могатъ се сравни още: Ἀπόλλων Αὐλαρισκός, θεὸς ἐπήκοος въ надписа отъ Никополисъ прось Истронъ въ Archaeol. Epigr. Mitth. XIV. 153, 36. и личното име на Троянеца Αὔλαρος (*Homeri* Ilias VI. 32). Трѣбва да се приведе и Ἥρως Αὐλωνείτης въ надписъ отъ околностьта на нѣкогашната Абдера: (C. I. L. III. S. 7378 = *Dessau,* Inscriptiones latinae selectae II. 4067: Ἥρωι Αὐλωνείτῃ θυσιασταὶ περὶ ἱερέα Ποπίλλιον Ζείπαν | Heroi Aulonite cultores sub sacerd. Popil. Zip., сетнѣ надписъ на единъ релиефъ съ изображение на тракийския конникъ, намѣренъ въ Capodimento до Неаполъ, но навѣрно прѣнесенъ отъ Тракия (*Dessau,* ib. 4067 a: eques cum cane et alio animali (apro ?); serpens arbori circumvolutus: *Heroi Aulonite* L. Modiarius Lucifer sacer. Прѣкора Αὐλωνίτης = Aulonites счита Dessau за произведенъ отъ тракийско мѣстно име.

тича надесно. Косата на конника е къдрава, лицето юношеско. На рамката подъ релиефа е издълбанъ четири реда надписъ, отъ който срѣднята часть е отчупена, а четвъртиятъ редъ почти изтритъ:

Фигура 93.

Θεῶ ἐπηκό[ω Αὐ]λαρχηνῶ Αὐ[ρ](ήλιος)
Μουκιαν[ὸς . . . . . της Ζένο . .
Τυρην[ός . . . η]ς Ἀβρέτ[ελμις?]
Νική[σιος? [εὐχαριστή]ριον.

Сжщиятъ надписъ непълно е издаденъ въ СбМ. XVIII. стр. 803, бр. 20. Слѣдъ внимателно изчистване на надписа, покритъ съ тънка варовита кора, въ първия редъ можеха да се установятъ съ пълна сигурностъ останки отъ буквитѣ ΗΚΟ въ епитета ἐπηκό[ω и отъ Λ и Η, която образува лигатура съ слѣдната буква Ν, така че четенето Αὐ]λαρχηνῶ е сигурно; както се вижда отъ самата фигура, празното мѣсто тъкмо е достатъчно за тритѣ отчупени букви отъ надписа. — *Фигура 93.*

164⁶. *С. Св. Власъ* на сѣверъ отъ Месемврия. Мраморна плочка 0·50 м. висока, горѣ 0·28, долу 0·17 м. широка, 0·10 м. дебела, отъ лѣво и отдесно очупена. Релиефътъ прѣдставя конникъ въ бавенъ ходъ надесно, държещъ въ десната ржка неясенъ валчестъ прѣдметъ (патера?), допрѣнъ до шията на коня; подъ него се вижда заекъ, прѣслѣдванъ отъ куче.

Подъ релиефа се четатъ три реда надписъ съ букви 10 мм. високи:

ΑΥΣΑΝΙΑΣ Π]αυσανίας
ΥΘΕΩΑΥΛΑΡΚ ο]υ θεῶ Αὐλαρκ[ηνῶ]
ΡΙΣΤΗΡΙΟΝ [εὐχα]ριστήριον.

С. Дийникли, Харманлийска околия. Описанитѣ въ СбМ. XI. стр. 75—76, XIII, стр. 426 и XVII—XVIII, стр. 799—801. конници допълня находката на нови 24 конници открити въ сѫщитѣ развалини, въ мѣстностьта *Голѣма Маденска рѣка.*[7]) Покрай конници, изваяни на обикновени плочки отъ червеникавъ мряморъ, има и въ новата находка нѣколко екземпляри, изваяни въ форма на статуйки, на които само лицето е изработено по̀-чисто и до извѣстна степень грижливо, а на опакото само въ главни черти сѫ означени контуритѣ на коня и конника. Осемь отъ новонайденитѣ конници съдържатъ надписи, изложени по̀-долу въ подробното имъ описание. Отъ тѣхъ конницитѣ броеве 165, 168 и 171, както и колоната бр. 174, съдържатъ надписи съ изрично пожертвование на *Аполона,* а бр. 170 — на θεὸς Σώζων.

Фигура 94.

Находката съдържа освѣнъ разни фрагменти и отломъкъ отъ плочка 0·09 м. висока, 0·03—0·07 м. широка, 0·03 м. дебела, съ релиефъ на *лира,* върху която е положена лѣвата рѫка — безъ друго отломъкъ отъ релиефъ съ изображение на Аполона.

Особна важность придаватъ на находката, покрай надписитѣ, и бронзови фигурки, на брой осемъ (68—80 милим. високи), които прѣдставятъ сѫщо конници, яздещи въ бавенъ вървежъ, облѣчени въ кратъкъ прѣпасанъ хитонъ; на нѣкои отъ тѣхъ косата въ тила е причесана на

[7]) Въ най-близката околность на с. Дийникли се намиратъ още нѣколко други забѣлѣжителни мѣстности: На западъ отъ селото на около 1½ килом. разстояние се издига голѣмата *Татарева могила;* около нея селянитѣ изкопали дѣлани, ужъ „черковни“ камъни, диреци, тухли и монети: отъ намѣренитѣ тукъ монети видѣхъ двѣ полуизтрити монети тракийски: едната на града Hadrianopolis, отъ римската императрица Фаустина, другата на градъ Anchialus, отъ римския императоръ Максиминъ.

Друга подобна мѣстность, пълна съ основи отъ старинни здания, се намира на истокъ отъ селото на пѫтя за с. Каратепе; тя се нарича Хамамъ-улу. Намиранитѣ въ нея монети сѫ повечето римски, сребърни денари отъ Траяна, Филипа, Гордиана; освѣнъ тѣхъ видѣхъ и една мѣдна монета отъ византийския царь Иванъ Цимисхи.

възелъ; **десната имъ ржка** е дигната; показалецътъ и срѣдниятъ голѣмъ **пръстъ сж изправени** на горѣ като за молитва или клетва, а другитѣ **пръсти притиснати** къмъ дланьта. — *Фигура 94.* (*Вижъ подобни типове* **на конници** въ СбМ. XI. табл. X. бр. 2, XVII—XVIII. стр. 799—81 бр. 51. и по́-горѣ релиефитѣ бр. 46. и 71).

165. **Каменна** подставка отъ статуйка на конникъ 0·13 м. висока, 0·43 м. **широка**, 0·05 м. дебела. Отъ барелиефа сж упазени слѣднитѣ части: **човѣшки кракъ**, мжжка фигура облѣчена въ кратъкъ хитонъ, **колѣничеща на земя**, съ ржка възана(?) назадъ (плѣнникъ или побѣденъ неприятель?), **конски кракъ** и глиганъ захапанъ отъ куче. — *Фигура 95.*

Фигура 95.

На подставката се чете слѣдниятъ надписъ, съ букви 8 мм. високи:

ΘΕΩ ΑΠΟΛΛΩΝΙ ΑΥΡΗΛΙC ΜΑΡΚΙΑΝΟC CΤΡΑΤΙΩΤΗC
ΠΡΑΙΤΩΡΙΑΝΟC ΓΕΙΚΕΘΙΗΝΩΕΥΧΑΡΙCΤΗΡΙΝ

Θεῶ Ἀπόλλωνι Αὐρήλι(ο)ς Μαρκιανὸς στρατιώτης
πραιτωριανὸς Γεικεθιηνῶ εὐχαριστήρι(ο)ν.

Отъ надписа, съдържещъ пожертване на Аполона, особно важенъ е географскиятъ мѣстенъ прѣкоръ на бога: Γεικεθιηνός, прѣданъ въ **надписитѣ** отъ **Дийникли** още въ три варианти: а) Γινκισηνός СбМ. XI. стр. 75—76 бр. 2 и по́-долу въ надписа бр. 168; б) Γεικεσηνός СбМ. XI. стр. 75. бр. 1. и по́-долу въ надписа бр. 174 и в) Γικειτιηνός по́-долу въ надписа бр. 170. Аналогична промѣна на δι, τι, θι въ σ или ζ е извѣстна и отъ други трако-фригийски имена: Ζβελθίουρδος = Ζβελσοῦρδος, Svelsusus, Δίερνα, Tierna Ζέρνα; сравни и гръцкото Διεύς = Ζεύς (*Kretschmer,* стр. 196 и 231. и *Usener,* Götternamen 16).

166. Статуйка на конникъ 0·33 м. висока, съ подставка 0·29 м. дълга и 0·06 м. дебела. Главата и ржцѣтѣ на конника, както и опашката, двата задни крака и прѣдниятъ десенъ кракъ на коня сж отчупени. Подъ коня е изобразенъ глиганъ надесно, налитанъ отпрѣдъ и отзадъ отъ по едно куче. — *Фигура 96.*

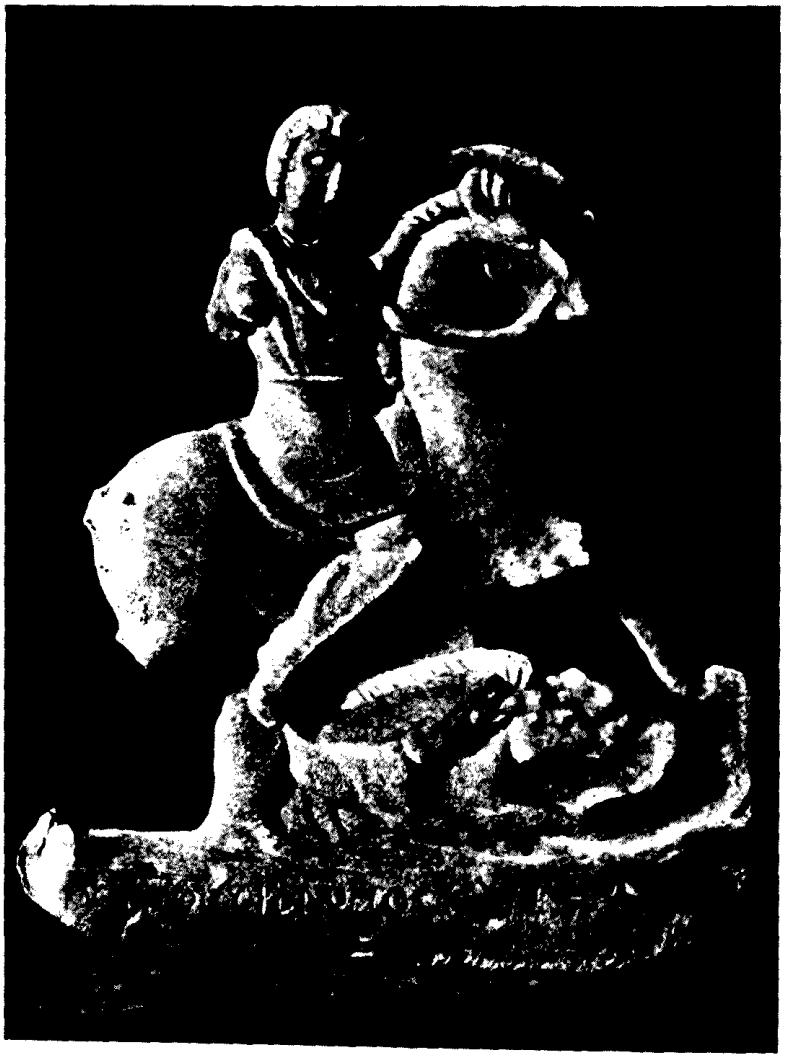

Фигура 96.

На подставката е издълбанъ надписътъ съ букви 8 мм. високи:

ΠΕΙCTOCΥΚΟΝΟΗΟCΕΥΧΑΡΙΟΝ

Πεῖστος Ὑκονόηος εὐχάριον.

Личното име Πεῖστος ще да е тракийско, прѣдадено въ гръцизувана форма; то може да се сравни съ Πιστοῦς Σκέλου въ надписа отъ Туркмишли, (сравни Antike Denkmäler in Bulgarien 176. СбМ. XII. стр. 333. № 21, пб-горѣ стр. 92—93. бр. 135. и *Tomaschek*, II. 2. стр. 20. Това име се срѣща, заедно съ нѣколко други тракийски имена, въ единъ оброченъ надписъ на Сабазия въ Римъ: Aurel. Pistus, Aurel. Sudius, Aurel. Mucianus (*Dessau* I. p. 444 № 2189).

Колкото се отнася до Ὑκο-νόης, ако е вѣрно неговото четене, първата часть на това ново сложно име може да се сравни съ тракийското име Ucus въ надписа отъ Солунъ (*Tomaschek* II. 2. стр. 11). и Οἰκουι-ζέρης въ надписъ отъ Топузларе, Ямболско (СбМ. XVIII. 104).

167. Статуйка на конникъ 0·18 м. висока, съ подставка 0·22 м. дълга. Главата и ржцѣтѣ на конника и прѣднитѣ крака на коня липсватъ. Подъ коня е изобразенъ лъвъ лежещъ и прѣдъ него друго неясно животно. На подставката се чете надписътъ, съ букви 9 мм. високи:

ΖΗΝΩΝΠΟΛΕΜΩΝΕΟΕΥΧΑΡ / ΙΣΤΗΡΙΟΝΑΝΕΘΗΚΕΝ

Ζήνων Πολέμωνος εὐχαρ[ι]-στήριον ἀνέθηκεν.

168. Статуйка на конникъ, въ галопъ яздещъ надесно, 0·09 м. висока, 0·015 м. широка. Упазенъ е само трупътъ на коня съ задния десенъ кракъ и десниятъ кракъ на конника. Подъ коня отъ десно се задава гиганъ, когото налита куче. — *Фигура 97.*

Фигура 97.

На подставката е издълбанъ надписътъ съ букви 7 мм. високи:

ΑΥΛΟΥΤΡΑΛΙΣΒΡΙΖΕΝΕ / ΟΣΑΠΟΛΛΩΝΙΓΙΝΚΙΣΗ//

Αὐλουτράλις Βριζένε-ος Ἀπόλλωνι Γινκισι[νῶ].

За тракийското име Αὐλου-τράλις сравни *Tomaschek*, II. 2. 4 и 38; за Βρίζενις вж. по-горѣ описанието на релиефа бр. 45, надписа бр. 135 и СбМ. XVIII. стр. 808, бр. 29.; то принадлежи между нѣ-рѣдкитѣ тракийски имена. Въ находката отъ Дийникли то се срѣща още веднажъ въ надписа на колоната, описана подъ бр. 174.

169. Отломъкъ отъ подставка съ високъ релиефъ на конника, 0·14 м. високъ, 0·19 м. широкъ, 0.10 дебелъ, съ надпись (споредъ прѣписа на учил. инспекторъ *г-нъ Касабовъ)* съ букви 18 мм. високи:

ΣΑΛΑΣ ΜΑΡΩΝΟΣ ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Σάλας Μάρωνος ἀνέθηκεν.

Името на дарителя е тракийско: Σάλας се чете нѣколко пѫти въ надписа отъ Pizus (Сравни Antike Denkmäler in Bulgarien S. 30) и отъ Саладиново, (Сравни СбМ. XIII. стр. 413. бр. XV). За Μάρων виждъ по̀долу надписа отъ с. Мраморъ и *Tomaschek,* II. 2. 22.

170. Долня часть отъ релиефъ на конникъ 0·35 м. високъ, 0·44 м. широкъ, 00.75 м. дебелъ, раздѣлена на двѣ прѣградки: въ горнята прѣградка отъ десно сѫ изобразени лъвъ и куче, отъ лѣво друго животно (куче?), отъ което се вижда само прѣдната часть безъ глава; и тритѣ захапватъ овисналъ надолу дивечъ (сърна), който конникътъ

Фигура 98.

държи за заднитѣ нозѣ, както въ други аналогични релиефи; между тритѣ животни се вижда *повалена делва*, изъ която изтича вода. Въ долнята прѣградка отъ лѣво и отъ десно е изобразенъ волъ, клекналъ на прѣднитѣ си крака, захапанъ въ врата отъ разяренъ лъвъ; вдрѣдъ двѣтѣ групи — глиганъ нападнатъ отъ куче. — *Фигура 98.*

На рамката се чете слѣдният надпись (съ букви 10 мм. високи):

ΣΟΥΝΤΟΥΣ · ΓΕΝΙΚΕΛΟΥ · ΓΕΥΠΑΣΗΝΟΣ · ΘΕΩ
ΣΩΖΟΝΤΙ · ΓΙΚΕΙΤΙΗΝΩ · ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΡΙΟΝ

Σουντοῦς Γενικέλου Γευπασηνὸς Θεῶ
Σώζοντι Γικειτιηνῶ εὐχαριστήριον.

Отъ тоя надпись се вижда, че въ Тракия конникътъ е билъ почитанъ и като Θεὸς Σώζων, т. е. богъ спаситель, който въ Фригия и други нѣкои области на Мала Азия е билъ прѣдметъ на специаленъ култъ и изобразяванъ въ подобие на конникъ. Сравни *Usener,* Götternamen стр. 174—6. Съ този епитетъ или синоними отъ него покрай други божества бива охарактеризуванъ и Аполонъ: Ἀπόλλων Σωσίεργος въ надписа отъ Сейменли, Старо-Загорско (Сравни *Jireček,* Berichte der Akad. Berlin 1881, p. 449 и *Pauly-Wissowa,* I. 69).

Фигура 99.

Името на дарителя Σουντοῦς е ново; то принадлежи къмъ групата на тракийски имена мжжки съ окончание ους, като: Διοσκοῦς, Πιστοῦς, Βασσοῦς и др. (Сравни *Kretschmer,* стр. 223). Родит. п. Γενικέλου, навѣрно е произведенъ отъ именит. Γενικέλας, име извѣстно отъ надписа отъ Pizus

въ форма Γενικεῖλας (сравни Antike Denkmäler in Bulgarien 34. III. 12). Географското прилагателно Γευπασηνός, произведено отъ Γεύπασος или Γεύπασα, е ново; по окончание то може да се сравни съ Vevocasenus vicus regionis Philippopolitanae (*Tomaschek,* II. 2. 58), Οὔκασος пакъ тамъ, 16, 54. Окончанията — ασος, — αζος, ασα доста често се срѣщатъ и въ географскитѣ имена въ Ликия (*Kretschmer,* 314—316).

171. Статуйка на конникъ, 0·66 м. висока, съ подставка 0·23 м. дълга. Конникътъ държи въ ржката си уловенъ дивечъ, овисналъ надолу. Подъ коня е изобразенъ лъвъ надесно, налитанъ отъ куче. Главата на конника, главата на коня и прѣднитѣ му крака сж отчупени. — *Фигура 99.*

На подставката се чете надписътъ (съ букви 14 мм. високи):

ΘЄΩΑΠΟΛΛΩΝΙΒΡΙΚЄΣΗΣ

ЄΥΧΗΝ

Θεῷ Ἀπόλλωνι Βρικέσης

εὐχήν.

Внимание заслужва, че собственото име на бога прѣдшествува тукъ и въ нѣколко други надписи (вижъ напр. по-горѣ надписитѣ броеве 163, 164[6] и 165) нарицателното θεῷ вмѣсто типичното въ тракийскитѣ надписи Κυρίῳ, прибавяно както прѣдъ собственитѣ имена на главни божества, като Зевса, Хера, Артемида и др., така и прѣдъ имената на второстепенни богове и херои (Сравни *Dumont-Homolle,* стр. 290 и 307).

За релиефи на конници съ оброчни надписи на Аполона вижъ СбМ. XVI—XVII стр. 3—4 и по-горѣ стр. 16.

Личното име Βρικέσης е ново въ тая форма; то се отнася къмъ Βρυκάζεις, познато отъ нѣколко надписи (Сравни надписа отъ Pizus въ Antike Denkmäler in Bulgarien, S. 30 № 34) подобно, както Γικειθηνός къмъ Γυνισηνός: първото е безъ носовия звукъ ν, второто съ него.

Фигура 100.

172. Отломъкъ отъ релиефъ на конникъ, 0·15 м. високъ, 0·12 м. широкъ; упазено е само изображение на куче.

На рамката се чете фрагментъ отъ надписа, съ букви 8 мм. високи, съдържещъ само края на оброчната формула:

////ΑΝΕΘΗΚΑ ... ἀνέθηκα.

173. Мраморна главичка отъ статуйка на конникъ или на Аполона, 0·10 м. висока съ къдрава коса и лице юношеско. — *Фигура 100.*

174. Колона отъ варовникъ 1·58 м. висока, 0·28 м. диам.: долнята часть е отчупена. На колоната е издълбанъ слѣдният надписъ, съ букви 38 мм. високи. — *Фигура 101.*

Ἀγαθῇ
τύχῃ·
Ἀπόλλ —
ωνι Γεικεσ-
νῶ ἐπηκόω
Σεβαστια -
νὸς Βρειζέ —
νεος βουλ(ευτὴς)
εὐξάμε —
νος ἔθη-
κα.
Εὐτυχῶς.

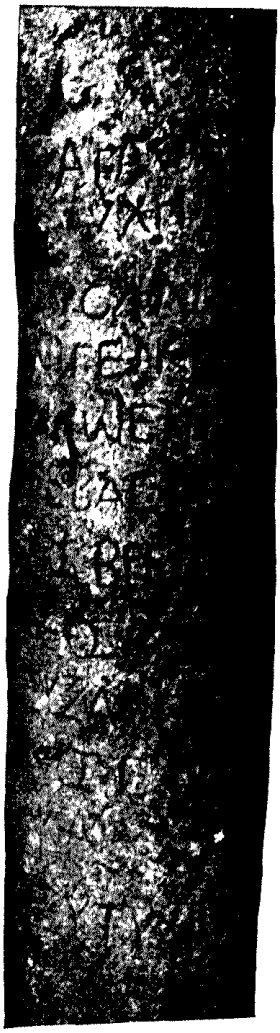

Фигура 101.

Както е казано по-горѣ на стр. 119, името на дарителя Βρειζένις принадлежи между по-рѣдкитѣ тракийски имена; въ надписа на релиефа бр. 168. то има формата Βρίζενις; първата е по-обикновенна и се повтаря нѣколко пъти: въ надписа отъ Pizus (Antike Denkmäler in Bulgarien 34. I. 48, 57, 59, 60; II. 37, 52, III. 33), въ надписа отъ Караорманъ (СбМ. XVI—XVII, стр. 113—114) и въ надписа на единъ релиефъ на конникъ отъ Пловдивъ (*Dumont-Homolle,* 335 № 40); втората е извѣстна отъ надписа отъ Туркмили, описанъ по-горѣ подъ бр. 135 и отъ надписа на единъ конникъ отъ Саладиново (СбМ. XVIII, 808 бр. 29).

175. Отломъкъ отъ колона 1·10 м. високъ, 0·30 м. диам. Буквитѣ на надписа, съдържещъ само оброчната формула, сж 38—45 мм. високи.

ΕΥΧΑΡΙ Εὐχαρι —
CTHPIONA στήριον ἀ —
ΝΕΘΗΚΕΝ νέθηκεν.

Заедно съ тия релиефи и надписи сж намѣрени и слѣднитѣ дребни старини, изобразени въ *фигура 102:*

Бронзова обковка 30 мм. висока, 42 мм. диам., въ видъ на хаванче, съ двѣ симетрични дупки отъ странитѣ за забиване на гвоздеи.

Бронзова обковка 62 мм. висока, 46 мм. широка, съ която, вѣроятно, билъ обкованъ долниятъ край на ножница за мечъ.

Бронзова фибула 60 мм. дълга, упазена заедно съ иглата.

Двѣ бронзови халки 60 и 30 мм. диам., и три други малки халчици.

Желѣзенъ върхъ отъ копие 0·22 м. дълъгъ.

Горня часть отъ глинено кандилце съ дръжка, 80 мм. дълго.

Прѣшленче отъ печена глина, 40 мм. диам.

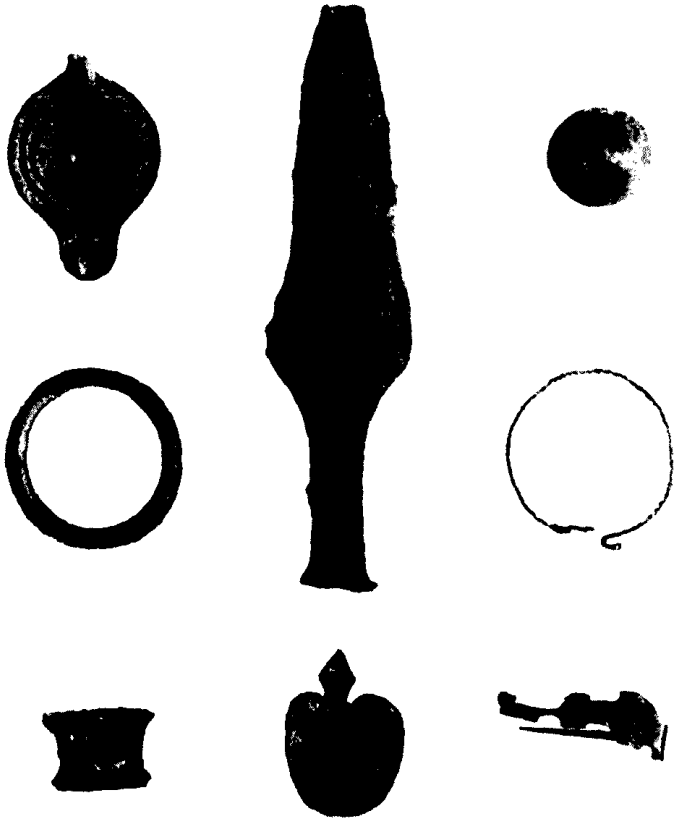

Фигура 102.

Монетитѣ, намѣрени въ развалинитѣ на това светилище, наредени по хронологиченъ редъ, образуватъ слѣднята таблица:

а) Македонски монети.

Филипъ II, македонски царь (359—336 год. прѣди Христа).

Опакото. ΦΙΛΙΠΠΟΥ. Конникъ въ галопъ надесно. Бронзъ. *Mionnet* I, 392—201.

б) Тракийски монети.

Maronea. Автономна монета (около 350 год. прѣди Христа). Конь вървещъ надесно.

Опакото. Надпись MAPΩNITΩN около квадрата и всрѣдъ него лоза. — Бронзъ. *Mionnet*, I, 392—201.

Hadrianopolis, Комодъ (176—192 слѣдъ Христа).

Опакото. ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛЄΙΤΩΝ. Рѣчният богъ Хебрусъ полулежещъ налѣво. Бронзъ. — *Mionnet,* Supplém. II, 311—661.

Pautalia, Комодъ.

Опакото. ΟΥΛΠΙΑС ΠΑΥΤΑΛΙΑС. Фигура на Bonus Eventus правъ, налѣво. — Бронзъ. *Mionnet* S. II, 374—1015.

в) Римски монети.

Gens Aemilia. Сребърен денаръ на Paulus Aemilius Lepidus, отъ 54 г. прѣди Христа. — *Babelon,* Monnaies de la république Romaine I, 122—10.

Augustus. (33 год. прѣди Христа — 14 г. слѣдъ Христа).

Опакото. C · L · CAESARES · AVGVSTI · F · COS · DESIG · PRINC · IVVENT. Кай и Луци прави, въоржжени съ по едно копие и щитъ; горѣ въ монетното поле е изобразена жертвена лъжица — simpulum и аугурска тояга. Сребърен денарь, два екземплара. *Cohen,* Monnaies impériales romaines I, 69—43.

Domitianus. Бронзова монета отъ 84. год. слѣдъ Христа.

Опакото. SALVTI · AVG · S · C · Голѣмъ жертвеникъ. *Cohen* I, 506—415.

Sabina, съпруга на Адриана. (100—136 год. слѣдъ Христа).

Опакото. PVDICITIA. Фигура на Pudicitia (Срамежливость), права налѣво. Сребърен денарь. *Cohen* II, 252—62.

Antoninus Pius. (138—161 год. слѣдъ Христа).

Опакото. TR · POT · COS · IIII · S · C · Женска фигура права налѣво. Бронзъ. *Cohen* II, 361—944.

Iulia Domna, съпруга на Септимия Севера (187—217. год. сл. Хр.).

Опакото. CONCORDIA. Фигура на Concordia (Сговорность), седеща налѣво. — Сребърен денарь. *Cohen* IV, 108—21.

Iulia Mamaea, майка на Александра Севера, † 235. год. сл. Хр.

Опакото. FECVNDITAS AVGVSTAE · S · C · Фигура на Fecunditas (Плодовитость), права налѣво. Бронзъ. *Cohen* IV, 491—8.

Maximinus I. (235—238 год. слѣдъ Христа).

Опакото. FIDES MILITVM. Фигура на Fidelitas (Вѣрность), права, налѣво държеща двѣ знамена. — Сребърен денарь. *Cohen* IV, 506—7.

Aurelianus (270—275 год. слѣдъ Христа).

Опакото. ORIENS AVG. Фигура на Sol (Слънцето) права между двама войници. Бронзъ. *Cohen* VI, 191—153.

Опакото. RESTITVT ORBIS. Женска фигура права надесно, подава корона на Аврелиана, стоещъ срѣщу нея. *Cohen* VI, 196—192.

Constantius II. (323—336 год. слѣдъ Христа).

Опакото. FEL TEMP REPARATIO. Войникъ убиващъ единъ непріятель. Бронзъ. *Cohen* VII, 446—44.

Освѣнъ тѣзи монети находката съдържа още 8 екземпляра римски монети императорски, полуизтрити и неопрѣдѣлими съ пълна положителность.

Фигура 103.

176. *С. Омурово, Чирпанска околия.*[8]) — Мраморна плоча 0·80 м. висока, 0·52 м. широка, 0·08 м. дебела. — *Фигура 103.*

[8]) Отъ Чирпанска околия могатъ да се добавятъ още други три находки на конници:

С. Алипашиново. — Прѣзъ 1903 год. въ землището на това село въ мѣстностьта *Дауташа* станала колективна находка на 13 мраморни плочки съ релиефи изобразяващи тракийския конникъ отъ извѣстни вече типове, безъ надписи и отъ проста, първобитна направа.

С. Делибаилеръ, сѫща околия. Отломъкъ отъ плочка съ релиефъ на тракийския конникъ, 0·11 висока и 0·16 широка.

С. Бурнусусъ. Плочка отъ варовникъ 0·19 м. широка, 0·15 м. висока, 0·04 м. дебела. Тракийски конникъ, съ ржка допрѣна до шията на копя, бавно язди надесно. Прѣдъ него

Лицето на плочата е раздѣлено на три прѣградки:

а) Горня прѣградка. Тракийскиятъ конникъ въ галопъ язди надесно. Подъ коня глиганъ, захапанъ отъ куче, тича на десно. Прѣдъ коня стои женска фигура, облѣчена съ хитонъ и химатионъ, съ глава забулена, а задъ него мѫжка фигура, облѣчена въ кратъкъ хитонъ и хламида, овиснала по гърба му, държи коня за опашката.

б) Срѣдня прѣградка. Тукъ е изобразена тъй-наричаемата соена funebris — угощение на мъртъвци. Двама мѫже полулегнали на легло, държатъ въ лѣвата си ржка по една чаша за вино, която не личи съвсѣмъ ясно; онзи, който лежи отъ десно, протѣга десната си ржка дори прѣдъ главата на своя другарь и държи вѣнецъ. Надесно отъ леглото на единъ високъ столъ седи жена съ лице забулено, en face; тя взима съ десната си ржка ссѫдъ, който и поднася прислужница, облѣчена въ дълъгъ прѣпасанъ хитонъ. Прѣдъ леглото е поставена триножна трапеза, на която сѫ сложени ястията; подъ нея се вижда куче, вървеще надесно. Задъ трапезата стои прислужникъ, разкраченъ надесно, носящъ нѣкакъвъ ссѫдъ и задъ него се вижда амфора, турена на низка подставка.

в) Долнята прѣградка съдържа 4 реда надгробенъ надписъ, съ букви 22—25 мм. високи:

Αὐρ(ήλιος) Μουκιανὸς παλεστρατιώτ-
ης· ὅτι ὃς ἂν καταστρέψει, ὃς ἂν λίθ(ον)
κοπήσει, δώσεις εἰς τὴν κώμ-
ην δηνάρια πεντήκοντα.

Отъ сѫщото село произхожда другъ паметникъ съ благодарителенъ надписъ, поставенъ въ честь на преторианеца Аврелия Мукиана отъ признателнитѣ селяни Κωμῆτε Ζυλουζηνῦ (СбМ. XVI– XVII. стр. 117. № 24.), може би тождественъ съ Мукиана въ надгробния надписъ.

Прѣдъ косвената рѣчь, начинаща съ съюза ὅτι и прѣминаваща въ правата рѣчь δώσεις, подразбира се глаголъ — verbum dicendi, отъ който зависи прѣдложението съ съюза ὅτι.

Формитѣ καταστρέψει и κοπήσει замѣстватъ конюнктиви καταστρέψῃ и κοπήσῃ (Сравни Antike Denkmäler in Bulgarien S. 256 № 323 и *Dumont-Homolle,* p. 437 № 104: ἐὰν δέ τις ἕτερος τολμήσει вмѣсто τολμήσῃ и други).

Надписътъ прѣдвижда въ полза на селото парична глоба 50 денари за този, който поврѣди надгробния паметникъ. Подобни формули,

---

женска фигура права, но отчупена, а задъ него мѫжка фигура съ десница държи опашката на коня, а съ лѣвицата дълго копие? На друга една плочка отъ сѫщото село, 0·22 м. висока, 0·21 м. широка, прѣдъ конника е изобразена женска фигура, а подъ коня куче, което тича надесно.

които покрай парични глоби отъ разни размѣри заплашватъ и съ проклетие онзи, който докачи нѣкакъ неприкосновенността на гроба, доста често се срѣщатъ въ надгробни надписи отъ Тракия, Македония и Мала Азия; види се, че въ тия страни обири на гробници — τυμβωρυχίαι — не сж били нѣщо необикновено (Сравни *Reinach S.*, Traité d'épigraphie grecque p. 429—431, 539 и *Dumont-Homolle,* p. 515—516).

177. *С. Калояново* (бивше Терке-болу), *Сливенска околия.* — Долня часть отъ плочка 0·24 м. висока, 0·31 м. широка, 0·07 м. дебела. Отъ релиефа на конника сж запазени заднитѣ крака на коня и десниятъ край на конника; отпрѣдъ стои четвеространенъ жертвеникъ. — *Фигура 104.*

Фигура 104.

На долнята рамка се чете надписътъ съ букви 12 мм. високи:

ΜΟΥΚΑΚΕΝΘΟΣΠΟΡΕΟΣΗΡΩΙ
ΠΡΟΠΥΛΑΙΩΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ

Μουκάκενθος Πόρεος ἥρωι
Προπυλαίω(ι) χαριστήριον.

И двѣтѣ имена на дарителя сж тракийски: сложното Μουκά-κενθος е извѣстно, макаръ и не до тамъ често; а Πόρις като собствено име се явява тукъ втори пжть, но инакъ то е твърдѣ разпространено като типиченъ суфиксъ въ много сложни тракийски имена: Μουκάπορις, Ῥαισκού-πορις, Κετρί-πορις и други; (сравни *Tomaschek*, II, 2. стр. 21, който привежда единственъ примѣръ за Πόρις като отдѣлно собствено име). Като отдѣлно лично име срѣща се веднажъ и простото — Κένθος, извѣстно и то като суфиксъ въ доста тракийски сложни имена (*Tomaschek,* II. 2. 46).

Новъ е епитетътъ на хероя, който тукъ се зове ἥρως προπύλαιος т. е. херой прѣдъ портитѣ на града, гдѣто, вѣроятно, се намирало оброчище на хероя. Аналогиченъ примѣръ[9]) съдържа барелиефътъ на тракийския конникъ отъ Перинтъ, на който надписътъ, написанъ въ елегични дистихони, възпѣва τὸν πρὸ πύλαις ἥρωα τὸν ἄλκιμον ἐν τριόδοισιν τὸν κλεινὸν... Θρηϊκῶν πρῶτον; надписътъ има дата 149 год. слѣдъ Христа. (Сравни *Dumont-Homolle,* стр. 441, № 110[b]). — Подобенъ прѣкоръ носи Хермесъ въ надпись на една статуя отъ Пергамъ, отъ римска епоха: Ἑρμᾶν τὸν πρὸ πυλῶν (Сравни Archaeologischer Anzeiger 1904, стр. 76); подобно въ Атина: Ἑρμῆς πρὸς τῇ πυλίδι, πυλήδοκος, Ἑρμῆς προπύλαιος и Πύλιος. (Сравни *Preller-Robert,* Griechische Mythologie I. 402). Съ този прѣкоръ се срѣща и Аполонъ: Apollo Propylaeus въ монети на градъ Kremna въ Пизидия *(Head,* Historia numorum, 590).

178. *С. Семисча, Хасковска околия.* — Отломъкъ отъ подставка на конникъ, 0·06 м. високъ, 0·11—0·14 м. широкъ, 0·05 м. дебелъ, съ останки отъ два конски крака на горнята страна; той билъ намѣренъ въ една малка могила на западъ отъ селото, на 4 километра разстояние, споредъ както съобщава г. Ив. Димитровъ, учитель въ с. Лисичево.

Отъ надписа е запазенъ слѣдният фрагментъ:

ΜΟΥΚΑΤΙ///	Μουκάτ[ραλις]
ΚΥΡΙΩΑΓ///	Κυρίω Ἀ[πόλλωνι?]

179. *Градъ София.* (антична Ulpia Serdika). Четвеространенъ жертвеникъ отъ варовникъ 0·86 м. високъ, 0·45 м. широкъ, 0.36 м. дебелъ;

Σερκὶ[ς] Αὐλο[υ-
τράλεος τὸν βω-
μὸν τοῖς ἥρωσι.

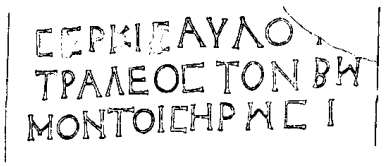

Фигура 105.

буквитѣ сж 0·03 м. високи; намѣренъ въ стѣната на старото кале задъ Шарения мостъ, налѣво отъ шосето за гарата. — *Фигура 105.*

---

[9]) Г-нъ В. Василевъ въ Бургасъ съобщава, че му била показвана плочка „съ изображение на конникъ, срѣщу коня стълбъ и на него завита змия"; плочката била 25 см. висока и толкова широка, съ слѣдния надписъ:

На горнята рамка:

ΗΡ/ ΙΠΡΟΠΥΛΑ///

На долната:

Κ·ΤΕΛΕΦΑΝΟCΑωΡΟΝ

Споредъ тоя прѣпись надписътъ може да се чете така:

Ἥρ[ω]ι Προπυλαίω(ι)

Κ(αῖος) Τελέφανος δῶρον.

Както ми пише г. Василевъ, нито мѣстонахождението, нито стопанинътъ на плочката не му били извѣстни.

Сравни СбМ. II, 5. бр. 3., Archaeol. Epigr. Mitth. XIV. 152 № 33. *Dumont-Homolle*, 562 № G[11] и Antike Denkmäler in Bulgarien 185 № 212.

180. *Пакъ отъ тамъ.* — Мраморна плочка 0·90 м. висока, 0·47 м. широка, намѣрена въ земния насипъ при копане основитѣ за църквата Св. Александъръ Невски. Отъ конника, който въ галопъ язди надесно, е упазенъ трупътъ съ главата, хламидата и десната обувка, а отъ коня задната му часть съ краката, но всичко е нащърбено. Горният край на плочата е закржгленъ и завършенъ съ полукржгла профилувана рамка; всрѣдъ полукржглото поле е изваяна шестолжчеста звѣздица, но и тя очупена.

Отъ София сж извѣстни още други два конници: единиятъ съ пожертвуване на Аполона: Κυρίω Ἀπόλλωνι Ζελαγνῶ (Archaeol. Epigr. Mitth. aus Oesterr. Ung. XVII. 219, 122 и другиятъ, вѣроятно, съ пожертвуване на Асклепия: Κυρίῳ Ἀσκληπιῶ (СбМ. XVI—XVII. стр. 7. бр. 1).

181. *С. Устина, Пловдивска околия.* Релиефъ съ изображение на конникъ, въ галопъ тичащъ надесно; подъ коня глиганъ, налитанъ отъ куче. Направата е проста. На долнята рамка се чете надписътъ:

ΣΟΥΡΙΣ ΔΙΝΙΟ Σούρι(ο)ς Δινίο[υ.

И двѣтѣ имена на дарителя сж тракийски. Σοῦρις е познато отъ надписа отъ Pizos (сравни Antike Denkmäler in Bulgarien) стр. 35, колони I 68. 70 и 34. II. 18. Тукъ принадлежатъ имената Surio, Συρίων (*Tomaschek* II. 2. 44), Surius въ Люблянския релиефъ бр. 153. и Surus, C. I. L. VI. 3195 и 3201; сжщия корень съдържа, вѣроятно, и името на тракийския богъ Σουρε-γέθης (*Tomaschek*, II, 2. 49).

За второто име Δίνιος сравни описания по-горѣ барелиефъ бр. 10.

182. *Пакъ отъ тамъ.* Релиефъ изобразяващъ конникъ въ бавенъ ходъ надесно; надписътъ на долнята рамка съдържа името на дарителя:

ΑΥΖΑΚΕΝΘΟΣ Αὐζάκενθος.

Това сложно тракийско име се срѣща тукъ за пръвъ пжть; първата часть е извѣстна само отъ два надписа: C. I. L. VI. 228: Auza Scutio и Αὐζατράλις въ надписа на конника отъ Петричъ-калеси (Archaeol. Epigr. Mitth. XVIII. 202. и СбМ. XVIII. 796, бѣлѣжка 1.); тя може да се сравни и съ името Αὐζάνων, познато само отъ единъ тракийски надписъ, издаденъ въ СбМ. XVI—XVII. стр. 47.

Заедно съ тѣзи два релиефа билъ намѣренъ още единъ конникъ безъ надписъ и барелиефъ съ изображение на Хера.

Забѣлѣжка. Тѣзи релиефи сж описани споредъ едно частно съобщение.

183. *С. КатунскоКонаре, Конушка околия.* Мраморна плочка 0·20 м. висока, 0·16 м. шир., 0·03 м. дебела. Тракийски конникъ въ бавенъ вървежъ надесно; прѣдъ него стои женска фигура, задъ която се вижда дръвче.

На горнята рамка е издълбанъ надписътъ:

ΗΡΩΙΑΣΚΛΗΠΙΑΔΗΣ Ἥρωι Ἀσκληπιάδης

На долнята: ΔΩΡΟΝ δῶρον.

184. *С. Изворъ, Пловдивска околия.* Мраморна плочка 0·24 м. висока, 0·28 м. широка; горнята часть на плочата заедно съ главата

на коня е отчупена. Конникътъ яздещъ въ скокъ надесно, държи съ десната си ржка уловена сърна, захапана отъ лъвъ и куче; между двѣтѣ животни на земята се вижда кълбестъ прѣдметъ *(повалена делва?)*; прѣдъ коня стои дървенъ пънъ съ змия около него.

На рамката се чете надписътъ, съ букви 12 мм. високи:

ΒΕΙΘΥϹ ΜΟΥΚΑΤΡΑΛΕΟϹ Βεῖθυς Μουκατράλεος.

Заедно съ тоя барелиефъ били намѣрени още два други конника, отъ обикновенъ типъ и барелиефътъ описанъ по-горѣ подъ бр. 134.

185. *С. Дичинъ, Търновска околия.* Мраморна плочка 0·16 м. висока, 0·14 м. широка, намѣрена въ мѣстностьта *Палата* до с. Дичинъ, край римския водопроводъ Мусина-Яларе, който е снабдявалъ съ вода града Никополисъ просъ Истронъ, сега Стари Никюпъ. Релиефътъ изобразява конникъ, който въ галопъ язди надесно; подъ коня глиганъ, захапанъ отъ куче, тича надесно; срѣщу тѣхъ се подава друго куче. — *Фигура 106.*

Фигура 106.

Лѣвиятъ горенъ край на плочката е отчупенъ така, че отъ надписа на горнята рамка оставатъ само двѣтѣ послѣдни букви 8 мм. високи:

//ΩΙ [Κυρίω ἥρ]ωι?

На долнята рамка се четатъ слѣднитѣ два реда съ букви, високи както въ горния редъ:

Χρηστὸς Ἀλεξάνδρου
ὑπὲρ τοῦ συνεργίου.

Интересенъ е тукъ мотивътъ на пожертвуването: ὑπὲρ τοῦ συνεργίου, т. е. заради еснафа или сдружение на занаятчии отъ неизвѣстенъ занаятъ. Терминътъ τὸ συνέργιον има тукъ подобно значение както ἡ συντεχνία или συνεργασία, които привежда *Ziebarth E.* Das griechische Vereinswesen, стр. 103—104; сравни и μέγα συνέργιον, пакъ тамъ, стр. 107.

186ª. *С. Еловъ-долъ, Радомирска околия.* Мраморна плочка 0·14 м. висока, 0·11 м. широка, 0·015 м. дебела, намѣрена въ мѣстностьта „Китка". Релиефътъ прѣдставя конника, въ бавенъ ходъ надесно; десната му ржка се допира до шията на коня. Надписътъ е просто надрасканъ, и чертитѣ на буквитѣ неправилни, съвсѣмъ плитки и полуизтрити, за това и четенето му не е сигурно.

На горнята рамка личи слѣдният надписъ, съ букви 9 мм. високи:

ΗΡΩΙΙ/◇ΥΙΔΙΙ Ἥρωι...

На долнята:

ΣΘΚΙΑΣ/// Σουκίας...

Тракийското име на дарителя Σουκίας се чете и въ надписа отъ Коньово, описанъ по-горѣ бр. 139; то може да се сравни съ Σούκους, Σούκης въ надписа отъ Пловдивъ *(Dumont-Homolle,* 333 № 33ᶜ), Ἐπτήσυκος въ надписа отъ Миричлери (СбМ. XVI—XVII. 115, бр. 22), Ῥυμήσυκις, Δεντού-συκος въ надписи отъ Саладиново (СбМ. XIII, стр. 413. бр. XVI. стр. 416. бр. XXI. и *Tomaschek,* II. 2. 44 и 81); сжщия корень съдържа Suci, име на едно тракийско племе и Suci-dava, селище въ Долня Мизия *(Dumont-Homolle,* 333).

186ᵇ. *С. Бобараци, Радомирска околия.* — Четвеространенъ жертвеникъ отъ варовникъ, горѣ и долу отчупенъ, сега 0·69 м. високъ, 0·40 м. широкъ, 0·36 м. дебелъ. Буквитѣ на надписа сж 0·04 м. високи. Сравни СбМ. III. 46 бр. 4, Archaeol. Epigr. Mitth. XIV. 153 № 35, *Dumont-Homolle,* 560 № Q и Antike Denkmäler in Bulgarien, 179—180 № 202. — *Фигура 107.*

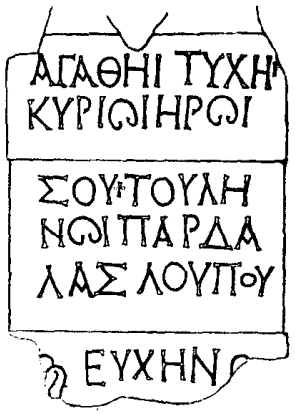

Ἀγαθῇι τύχηι·
Κυρίωι ἥρωι
Σουιτουλη-
νῶι Παρδα-
λᾶς Λούπου
εὐχήν.

Фигура 107.

Сжщиятъ географски прѣкоръ на хероя, произведенъ отъ мѣстното име Σουίτουλα *(Tomaschek,* II. 2. 81), трѣбва, вѣроятно, да се допълни

въ **надписа** на конника отъ Акча-Кайракъ (Сравни СбМ. XI. 83. брой 23. таблица X. 1. и Antike Denkmäler in Bulgarien, 180. № 203):

[Πι?]στοὺς θεῶ Σουη[τουληνῶ?]
εὐχήν.

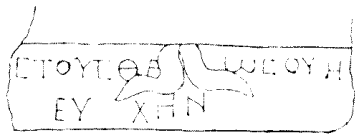

187. *С. Арапларе, Поповска околия*, сега въ Народния Музей. — Отломъкъ отъ подставка на конникъ, 0·03 м. високъ, 0·11 м. широкъ, 0·05 м. дебелъ, съ фрагментъ отъ надписа:

ΗΡΩΙΣΤΟΥ Ἥρωι Στου...
ΜΟΥΚΙΑΝ Μουκιαν[ός...

Сравни Archaeol. Epigr. Mitth. XVII. 195—61.

188. *С. Сотирица, Брѣзнишка околия.* Малка мраморна база отъ релиефъ на конникъ 0·055 м. висока, 0·08 м. широка, 0·03 м. дебела; намѣрена и подарена на Народния Музей отъ г. Спиро *Казаковъ*, учитель въ Търново. Отъ релиефа е упазена само часть отъ задния кракъ на коня. На базата се чете фрагментъ отъ слѣдния надписъ:

ΗΡΩΙΣΚΟΠΝΙ/// Ἥρωι Σκοπνι . . .
ΛΟΥΕΥΧΑΡΙΣ//// . . λου εὐχαρισ[τήριον.

Думата задъ ἥρωι означава собствено, или мѣстно име на хероя, до сега неизвѣстно. Сравни СбМ. XVI—XVII. стр. 143 и по́-горѣ забѣлѣжката къмъ релиефа бр. 68, стр. 71. — *Фигура 108.*

189. *С. Гулянци, Никополска околия.* Статуйка отъ варовникъ 0·14 м. висока, 0·19 м. дълга; тя прѣдставлява тракийския конникъ въ галопъ надесно; главата на конника и краката и опашката на коня сж отчупени.

Фигура 108.

190. *С. Саладиново, Т.-Пазарджишко,* тракийската Burdapa. Отломъкъ отъ мраморна плочка 0·23 м. висока, 0·29 м. широка. Отломъкътъ съдържа глава на конникъ съ кждрава коса и *брада;* отпрѣдѣ му стои кичесто дърво. На

рамката надъ този релиефъ се чете надписътъ съ букви 20 мм. високи, съдържещъ пожертвование *не на изображения херой-конникъ, а на нимфитѣ:*

[Κυρί]αις Νύμφαις.

Сравни СбМ. XIII. стр. 425. бр. 7. XVI—XVII. стр. 16, бр. 21 и по́-горѣ стр. 17. — *Фигура 109.*

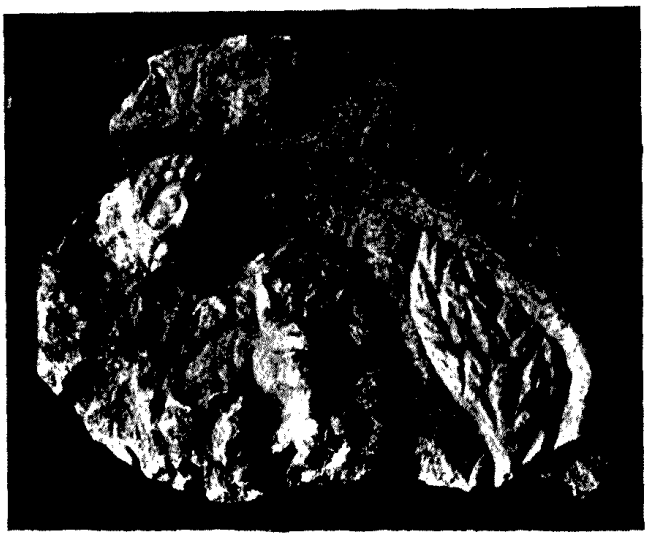

Фигура 109.

191. *Градъ Лѣсковецъ.* Прѣзъ пролѣтьта на 1906 година въ мѣстностьта *Честака,* на югоизтокъ отъ града, били изкопани фрагменти отъ четири разни плочки съ конници отъ извѣстни обикновени типове и заедно съ тѣхъ каменна ваза отъ варовникъ 0·72 м. висока, 0·57 дълбока, 0·08 м. дебела. Горниятъ ѝ диаметръ е 1· м. Тя има форма на купелъ или кратеръ за вино, съ двѣ дръжки отъ странитѣ. Между тѣхъ отъ едната страна насрѣщу се виятъ двѣ лози съ гроздове и листа; лозитѣ се прѣсичатъ въ срѣдата и се извиватъ нагорѣ въ форма на двѣ змии съ уста зинали; едната е обърната налѣво, другата надесно. Стѣната на вазата подъ това изображение е отчупена както и на отсрѣщната страна, гдѣто между двѣтѣ дръжки е изобразенъ бръшлянъ. — *Фигура 110.*

Горѣ на периферията на вазата е изваянъ слѣдниятъ надписъ, съ букви 28 милим. високи:

ΘΕΩΗΡΩΙCΓ//ΗΤΛΑΕΥΧΑΡΙCΤΗΡΙΟΝΑΝΕΘΗΚΑΚΟΡΝΗΛΙΟCΑΝΕΙΚΗΤΟCΒ/

Θεῶ ἥρωι Ἰσ... ἠτλα εὐχαριστήριον ἀνέ[θ]ηκα Κορνήλιος

Ἀ[ν]είκητος β(ενε)[φ](ικιάριος)?

Вазата прѣдставя оброченъ даръ поднесенъ на богъ херой Ἰσ... ἠτλα; за жалость тъкмо срѣднитѣ букви отъ това ново тракийско име липсватъ.

По окончание то може да се сравни съ името Ithiostla въ надписа отъ Караисенъ, описанъ по-горѣ подъ бр. 160.

За сравнение могатъ по окончание да се приведатъ още: тракийското име Ἀρτίλας (*Tomaschek*, II. 2. 7), гетскитѣ имена Κοθήλας, Κουτίλας (пакъ тамъ, II. 2. 50) и меонското име Μέσθλης (*Homeri* Ilias, II. 864).

Култътъ на поменатия въ надписа богъ-херой ще да е ималъ връзка съ култа на Диониса, до колкото може да се прѣдположи отъ изображенитѣ на вазата атрибути на Диониса — лозата, бръшлянътъ и змиитѣ (Сравни *Pauly-Wissowa* V. 1. S. 1042. Dionysos и СбМ. XVI—XVII. 81 и 87—88. За изображение на Диониса въ подобие на конникъ вижъ статията *Perdrizet P.* Relief du pays des Maedes въ Revue Archéologique, 1904. Janvier—Février p. 19—27).

Фигура 110.

192. *С. Хърлецъ* (римската Augusta), *Оръховска околия.* Каменна плочка 0·41 м. висока, 0·24 м. широка, намѣрена въ римското градище до с. Хърлецъ, тождествено съ римската Augusta.

Лицето на плочката е раздѣлено на двѣ прѣградки:

а) горнята съдържа изображение на тракийския конникъ въ типичното му облѣкло, яздещъ въ галопъ надесно; копието въ десната му ржка не личи. — Прѣдъ коня, който съ прѣдното си десно копито настжпва валчесть жертвеникъ, стърчи дръвче съ овита около него змия.

б) долнята прѣградка съдържа барелиефъ изобразяващъ богиня Епона, съ було на главата, облѣчена въ дълъгъ хитонъ и мантия, наметната

върху хитона; богинята седи на прѣстолъ между двѣ срѣщу стоещи кончета, които зобятъ отъ нейния скутъ. — *Фигура 111,* възпроизведена споредъ книженъ отпечатъкъ, съобщенъ отъ г. *Икономовъ,* директоръ на III класното училище въ гр. Орѣхово.

Фигура 111.

Съединението на тракийския конникъ съ келтийската богиня се явява тукъ за пръвъ пѫтъ, но то може лесно да се обясни, като се вземе прѣдъ видъ митологичното значение на Епона, почитана като покровителка на коневодството и изобразявана и като яздачка на конь. За тая келтийска богиня и паметници на нейния култъ въ античната България сравни статията ми въ СбМ. XVI—XVII стр. 35—36. и XVIII. стр. 767 бр. 67.

193. *с. Гигенъ* (римска Colonia Ulpia Oescus). Подобенъ паметникъ прѣдставя отломъкъ отъ мраморна плочка 0·15 м. висока, 0·15 м. широка.

Отъ релиефа на Епона е упазенъ само бюстътъ на коня отъ лѣво и фигурата на богинята почти до колѣнѣ. Горнята прѣградка, навѣрно, е съдържала изображение на тракийския конникъ, отъ който се виждатъ само краката на коня. — *Фигура 112.*

Фигура 112.

И така, отъ България до сега сж извѣстни всичко четире паметника на Епона — доказателство, колко ограниченъ е билъ тукъ култътъ на тая богиня, занесенъ въ Мизия отъ войници дошли тукъ или произходещи отъ келтийски страни. Сравни *Reinach* S., Divinités équestres въ Revue Archéologique XI. (1902) стр. 238. и *Pauly-Wissowa* IV. 1. S. 288—292.

194. *с. Башикара* (тракийската Bessapara), на югъ отъ Т. Пазарджикъ. Мряморна плоча 0·24 м. висока, 0·23 м. широка, 0.03 м. дебела. Релиефътъ изобразява двамата Диоскури — Кастора и Полукса, прави, en face; всѣки държи своя конь за юзда и по едно дълго копие; тѣ сж голи, наметнати само съ късата хламида, закопчана на лѣвото рамо и овиснала по гърба имъ; на главата иматъ типичната островърха шапка — pileus, πῖλος, която прилича тукъ повече на тъй наречената фригийска шапка; подъ горнята рамка, тѣсно до главата имъ, изпжкватъ два малки бюста, които, навѣрно, замѣстятъ двѣтѣ звѣзди, обикновения атрибутъ на Диоскуритѣ, изобразяванъ надъ тѣхнитѣ глави. (Сравни *Roscher,* Lexicon der griech. und roem. Mythol. I, 1171—2 Dioskuri).

Аналогиченъ типъ на двамата Диоскури изобразяватъ нѣколко монети на градъ *Томисъ* въ Долня Мизия (Сравни *Pick,* Die antiken Münzen Nordgriechenlands, I. Tafel XVII. № 28); само единъ отъ Диоскуритѣ отъ сжщия типъ се срѣща, и то съвсѣмъ рѣдко, въ монети на

долно-мизийския градъ *Маркианополисъ,* въ врѣмето на Гордиана III (238—244 год. слѣдъ Христа) и на неговия легатъ Менофилъ (Сравни *Pick,* пакъ тамъ, № 1091. стр. 302. Tafel XVII, № 29).

Надъ релиефа е издълбанъ надписъ, съ букви 10 мм. високи.

ΤϢΝΔΙΟ///ѠΝ Τῶν Διο[σκόρ]ων

А на долнята рамка се чете:

ΑΡΙϹΤϵΝϵΤΟ/ΥΠϵΡΑΥΤΟΥΚΑΙ Ἀριστένετο(ς) ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ [τῶν ἰδίων?]

Отъ продължението на надписа задъ καὶ не личатъ никакви слѣди. — *Фигура 113.*

Фигура 113.

195. *Градъ Варна.* (античният Odessus). Мраморна плочка 0·215 м. висока, 0·315 м. широка, 0·095 м. дебела; лѣвиятъ доленъ жгълъ до половина е отчупенъ. Плочката сега се съхранява въ Народния Музей. Релиефътъ изобразява двамата Диоскури, вѣроятно брадати, въ скокъ яздещи надесно къмъ четвеространенъ жертвеникъ. Тѣ сж облѣчени съ кратъкъ диплестъ хитонъ безъ ржкави, прѣпасанъ прѣзъ кръста, и съ хламида, закопчана на десното рамо, овиснала по гърба имъ. На главата иматъ островърха шапка и въ десната ржка, допрѣна до шията на коня, държатъ по единъ рогъ за пиене, неизвѣстенъ до сега атрибутъ на

Диоскуритѣ (Сравни *Roscher,* Lexicon I. 1170 и *Pauly-Wissowa,* Realencyclopädie V. 1107). Може би че носятъ този атрибутъ прѣдъ видъ на прѣдстоещето божествено угощение — θεοξενία, или сж охарактеризувани съ него както нѣкои херои отъ хтоничень (земенъ) характеръ (Сравни *Roscher,* I. 2587), или, най-сетнѣ, тукъ въ Одесосъ този атрибутъ е заетъ отъ θεὸς Μέγας — Великиятъ Богъ на Одеситянитѣ, на когото атрибутътъ е рогъ на изобилието (Сравни *Pick,* Thrakische Münzbilder въ Jahrbuch des Archaeologischen Instituts 1898. XIII. 77. 156 и СбМ. XVI—XVII. 25—27, гдѣто е описанъ и единъ конникъ съ сжщия атрибутъ). Надесно отъ жертвеника стои поклоникъ, брадатъ, облѣченъ въ дълга мантия — химатионъ; десната му ржка е издигната като на молитва, а лѣвата държи чаша надъ жертвеника. — *Фигура 114.*

Фигура 114.

Подобенъ типъ на Диоскуритѣ яздещи надесно, обаче, безъ рога за пиене въ ржцѣтѣ, срѣща се въ нѣколко автономни монети на града Томисъ *(Pick,* Die antiken Münzen Nordgriechenlands, I. Taf. V. 21).

На рамката подъ релиефа се чете надписътъ:

Διοσκόρ]ους ἐπιφανεῖς
Ἀπολλό?δ]ωρος Ἕ[λλ]ηνος?
τοῦ ... ἔτου

Колкото се отнася до четенето на надписа, *Kalinka,* Antike Denkmäler in Bulgarien S. 173, прѣдполага, че въ втората дума на 2-ия редъ буквата М по невнимание на каменодѣлеца е издълбана вмѣсто Λ Λ, и заради това прѣдлага четене Ἕλληνος. Ако и да счита за невѣроятно четенето ε΄ μηνὸς [Αὐγούσ]του т. е. датата 5 августъ, привежда за сравнение надписъ отъ Никополисъ просъ Истронъ (СбМ. XVIII. 729, бр. 21. фигура 18, Archaeol. Epigr. 1886. Mitth. X. 242, № 7, и Mémoires de la Société Nationale des antiquaires de France 1901).

X. 377 ss): Διὶ Κεραυνίῳ εὐχαριστοῦσα ἡ πόλις ἀνέστησεν προ ιβ' κ(αλανδῶν) Αὐγούστων Μαξίμῳ κὲ Πατέρνῳ ὑπ(άτοις); това означава дата 21 юли 233 година слѣдъ Христа.

196. *Пакъ отъ тамъ,* сега въ Народния Музей. Мраморна плочка 0·37 м. висока, 0·41 м. широка, 0·10 м. дебела; десната и долнята страна сж отчупени. Релиефътъ изобразява двамата Диоскури брадати, въ носия

Фигура 115.

на тракийски конници, обаче съ островърха шапка на главата, яздещи надесно и съ десница опрѣна о гърба на конетѣ. Заднитѣ нозѣ на двата коня и прѣднята часть на първия конь сж отчупени. — *Фигура 115.*

На горнята рамка надписътъ:

Διοσκόροις [ε]ὐχα[ριστήριον.

Въ началната буква Е на втората дума отвѣсната черта не личи, така че тая буква прилича на буквата Ξ.

Сравни Antike Denkmäler in Bulgarien, 172—174 № 193 и 194.[10])

197. *С. Бѣла-Черкова, Търновско.* Мраморна плочка 0·15 м. висока, 0·13 м. широка, 0·02 дебела. Релиефътъ изобразява конника въ типичното му облѣкло, обаче съ фригийска шапка на главата; лѣвата му ржка опина юздата на коня, а десната с дигната въ замахъ; при това *показалецътъ и срѣдният голѣмъ пръстъ сж изправени, а останалитѣ пръсти притиснати къмъ длaньта.*[11]) (Сравни Панежкитѣ релиефи броеве 46 и 71, стр. 23 на сжщата статия и пó-горѣ стр. 116—117,

[10]) Клишетата за фигуритѣ броеве 70—73, 76, 105, 107, 114—115, сж заети отъ публикацията Antike Denkmäler in Bulgarien и могж да ги помѣстя тукъ благодарение на любезната готовность на покойния *О. Бендорфъ,* директоръ на Австрийския Археологически Институтъ въ Виена.

[11]) Сжщата поза на десната ржка личи съвсѣмъ ясно въ барелиефа на тракийския конникъ отъ Варна (Antike Denkmäler in Bulgarien S. 263—264 № 335. Fig. 107) и трѣбва въ неговото описание да се поправи пасажътъ, че конникътъ „mit emporgestrecktem rechtem Arm hielt er in der offenen Hand einen Speer, der spurlos weggebrochen ist".

бронзови фигурини на конници отъ Дийникли). Подъ коня, който съ прѣднитѣ копита настѫпва прострѣния подъ него трупъ, слабо се рисува фигура на лъвъ съ зинали уста. Задъ коня едвамъ се разпознава женска(?) фигура, съ десница насочена къмъ устата. Отпрѣдъ е поставена низка триножна трапеза, съ сложени на нея три хлѣба и риба, съ глава обърната надесно. На трапезата седи женска фигура; надъ главата ѝ е изобразена тенсия съ други три хлѣба. Въ десния жгълъ подъ горнята рамка е изобразенъ женски бюстъ на Luna, а въ лѣвия — мѫжки бюстъ

Фигура 116.

на слънчевия богъ Sol, който обаче не се разпознава до тамъ ясно, както въобще и други подробности на релиефа. Надесно отъ главата на конника сѫ издълбани два кръстообразни знака въ видъ на тъй нарѣчената свастика[12]) и единъ кржгъ. — *Фигура 116.*

198. *С. Ахъркьой, Провадийско.* Мраморна статуйка на конникъ, изостанала отъ група на двама конници, издълбани върху подставка 0·05 м. висока, 0·06—0·07 м. дебела, 0·40 м. дълга; височината на

[12]) За този знакъ вижъ *Niederle Dr. L.* Lidstvo v době předhistorické. V Praze 1893. стр. 257. сл. и Dictionnaire des sciences anthropologiques, p. 1032. Този знакъ се срѣща и въ нѣкои паметници на Митрасъ и въ монети. Сравни CôM. XVI XVII. стр. 44. бр. 10., *Cumont F.* Textes et monuments figurés relatifs aux mystères de Mithras p. 434, *Müller*, Numismatique d'Alexandre le Grand XXVI. 262 и *Head*, Historia numorum p. 236. и 803.

конника заедно съ базата е 0·25 м. Статуйката прѣдставлява конника въ типичното му облѣкло, *брадатъ,* съ фригийска шапка, изподъ която се подава кѫдравата му коса. Коньтъ, на който опашката и нозѣтѣ сѫ отчупени, настѫпва съ прѣдното десно копито главата, а съ задното — нозѣтѣ на мѫжкия трупъ, пострѣнъ на земя; прѣдъ подпорката, която, за по-голѣма здравина, съединява коня съ базата, седи лъвъ, обърнатъ надесно. Отъ статуйката на втория отсрѣщенъ конникъ сѫ упазени само двѣ копита: прѣдното лѣво копито стѫпило върху главата, а задното — върху нозѣтѣ на втория мѫжки трупъ; и двата трупа, облѣчени въ кратки диплести хитони лежатъ на коремъ, съ рѫцѣ сложени подъ лицето. Всрѣдъ групата е поставена триножна трапеза, на която е сложена риба и ваза съ двѣ дръжки (амфора); задъ трапезата стои женска фигура,

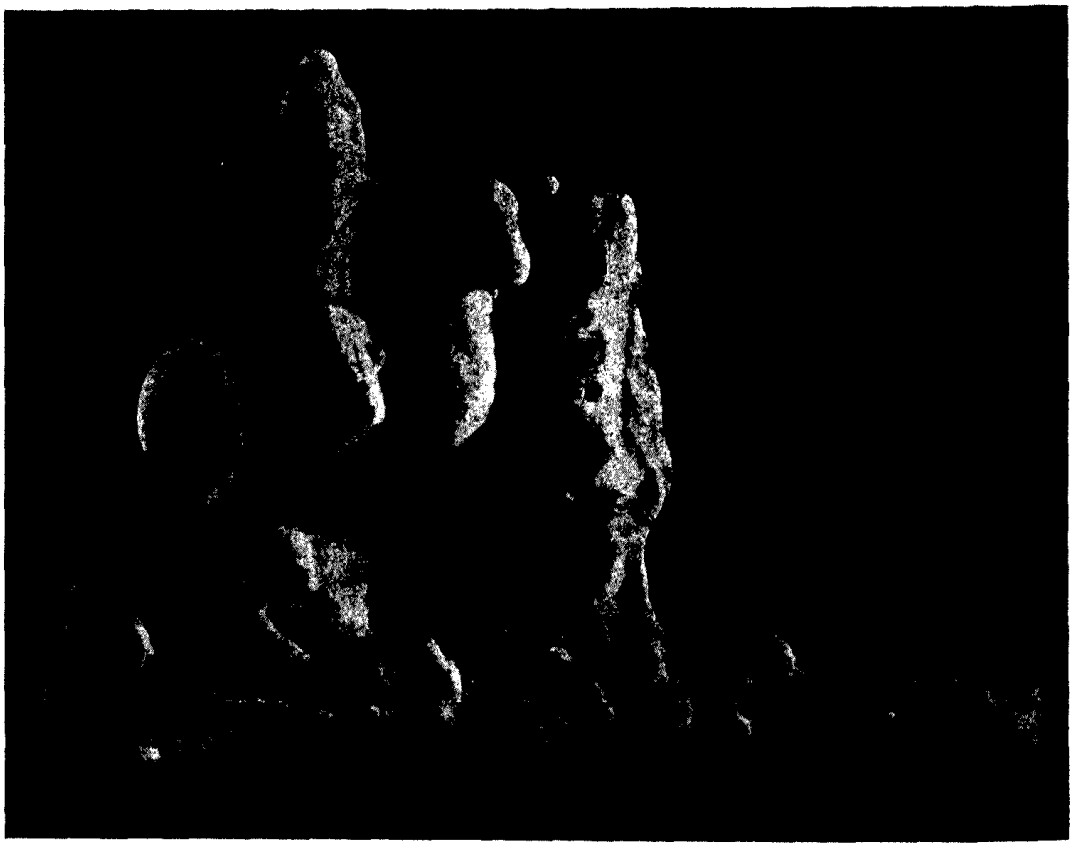

Фигура 117.

облѣчена въ прѣпасанъ хитонъ, съ рѫцѣ издигнати нагорѣ; види се, че е държала надъ главата си нѣкакъвъ прѣдметъ (ваза или тепсия съ хлѣбове?), който, както и главата, е отчупенъ. Прѣдъ трапезата между главитѣ на двата трупа се вижда куче, обърнато надесно, съ глава наведена къмъ земята.[13]) — *Фигура 117.*

[13]) Сравни статията *Hampel J.* Lovas istenségek dunavidéki antik emlékeken (Богове конници върху античнитѣ паметници на дунавскитѣ страни) издадена въ Archaeologiai Értesitö (Археологически Извѣстия), 1905. XXV. стр. 9.

199. *С. Бѣлчинъ, Самоковска околия.* Плочка отъ печена глина 0·15 м. висока, 0·16 м. широка, 0·015 м. дебела, намѣрена въ мѣстността *Шербанъ.* Черната глинана плочката не е до тамъ здраво изпечена и това съдѣйствувало за изтриването на плоския релиефъ толкова, щото нѣкои подробности на изображението не се разпознаватъ. Релиефътъ прѣдставя двама конници, както изглежда, голи, наметнати само съ кѫса хламида (мантия); конникътъ отлѣво е въоръженъ съ дълго копие, което държи въ десна рѫка. Конетѣ настѫпватъ два мѫжки трупа, както въ прѣходния релиефъ. Между двата конника е поставена триножна трапеза, на която сѫ сложени три топчести прѣдмети; задъ трапезата стои фигура, по аналогия на други релиефи, навѣрно женска, отъ която по-

Фигура 118.

ясно личи само главата; надъ нея подъ горнята рамка сѫ изобразени три бюста, вѣроятно женски, както е извѣстно отъ други аналогични релиефи.

Отъ изображенията, които съдържа тѣсната прѣградка подъ главния сюжетъ, ясно се разпознава само лъвътъ, вървещъ налѣво и прѣдъ него сѫдъ (кратеръ за вино?). — *Фигура 118.*

200. *С. Арчаръ* (римската Ratiaria), *Видинска околия.* Плочка отъ мряморъ 0·18 м. висока, 0·30 м. широка, 0·02 м. дебела, горѣ отчупена. Упазената часть на плочката е раздѣлена на двѣ прѣградки. Всрѣдъ горнята прѣградка е изобразена триножна трапеза, на която е сложена риба, съ глава обърната налѣво; задъ трапезата личатъ слѣди отъ женската фигура, извѣстна отъ други подобни релиефи. Налѣво отъ трапезата пълзи охлювъ, а надесно отъ нея — костенурка. Прѣдъ трапезата стоятъ двама конници, по единъ отъ всѣка страна; фигуритѣ на конницитѣ отъ бедрата нагорѣ и главитѣ на конетѣ сж отчупени. Подъ конника отлѣво се забѣлѣжва мжжка фигура, полулегнала, опрѣна о лѣвия лакътъ.

Всрѣдъ долнята прѣградка е изобразена група отъ три мжжки фигури, облѣчени въ мжжки хитони; срѣднята отъ тѣхъ, както изглежда,

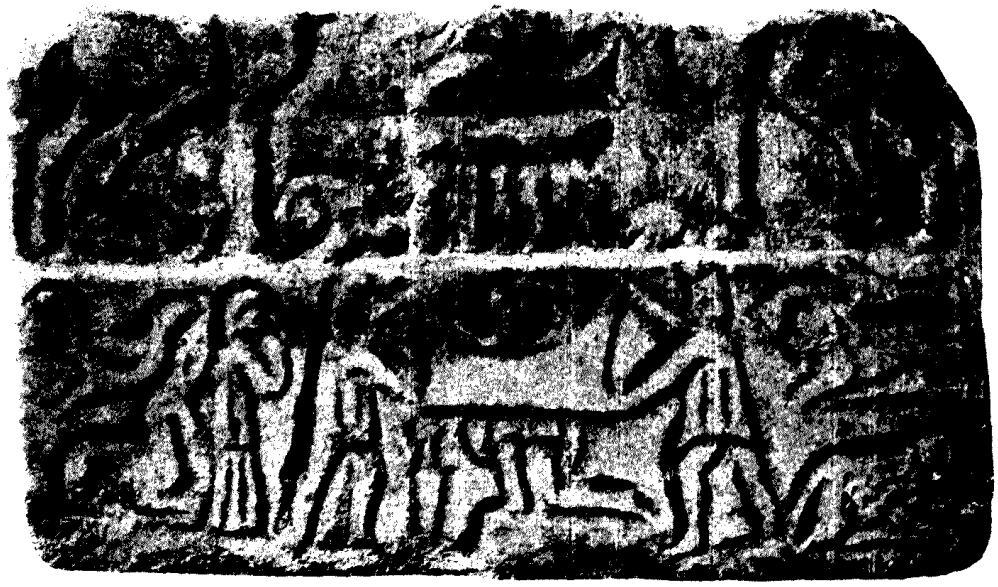

Фигура 119.

съ шапка на главата, колѣничи, а другитѣ двѣ прави опинатъ прѣдъ първата нѣкакъвъ платъ или по-вѣроятно животинска кожа. Налѣво отъ тая група стои женска фигура, съ десница насочена къмъ устата; задъ нея се вижда пѣтель, търчещъ надесно и подъ него четвероного животно, легнало на земята. Надесно отъ групата е изобразенъ лъвъ, тичащъ налѣво, и подъ него овенъ обърнатъ надесно. — *Фигура 119.*

201. *Пакъ отъ тамъ.* Мряморна плочица 0·085 м. висока, 0·105 м. широка; горнята страна и двата долни края сж отчупени. Плоскиятъ релиефъ прѣдставя двама конници упазени отъ бедрата надолу; подъ конника отлѣво се вижда риба, подъ ония отдесно — мжжки трупъ, про-

стрѣнъ на земя. Образитѣ въ тѣсната долня прѣградка не сж ясни и за това и неопрѣдѣлими съ пълна сигурность. — *Фигура 120.*

202. *Мѣстность Стъклень* (римско градище Novae *подъ Свищовъ*). Оловена плочица 0·07 м. висока, 0·055 м. широка, долу правожглена, горѣ завършена съ двѣ наведени страни като покривъ на малъкъ храмъ — aedicula. Оловената патина е почти изтрита, но инакъ плочицата е запазена доста здраво; само надъ лѣвия доленъ край е пробядена; тя тежи 48·70 грама.

Фигура 120.

Почти всрѣдъ плочицата е изобразена женска фигура, облѣчена въ дълъгъ хитонъ и по-долу, собствено прѣдъ нея, е поставена триножна трапеза съ извити крака, на която е сложена риба, съ глава обърната надесно. Къмъ трапезата вървятъ двама конници, единъ отлѣво, другъ отдесно; и двамата сж облѣчени въ кратки, прѣпасани хитони и хламиди, които слабо се развѣватъ задъ гърба имъ. Подъ конетѣ сж прострѣни два човѣшки не до тамъ разпознаваеми трупа, но така, че само заднитѣ конски копита ги настжпватъ. До краката на трупа отдесно личи женска фигура, права, облѣчена въ дълъгъ хитонъ, съ десница насочена къмъ устата. Надесно надъ срѣднята женска фигура е изобразенъ бюстътъ на богинята на мѣсечината — Luna, охарактеризувана съ полумѣсецъ на главата, а налѣво — бюстътъ на слънчевия богъ Sol, съ лжчеста корона. Надъ главата на конника отдесно се възнася крилата фигура на Побѣдата — Victoria, съ вѣнецъ въ десницата, простната напрѣдъ: подобна фигура се вижда до конника отлѣво, но безъ вѣнеца. Налѣво отъ лжчестата корона на слънчевия богъ е изобразенъ полумѣсецъ, а на отсрѣщната страна надесно отъ луната — пълзеща змия: друга змия се вие отвѣсно надъ главата на срѣднята женска фигура, надъ която е изобразенъ орелъ съ вѣнецъ въ клюна; отъ двѣтѣ страни на орела изпжкватъ двѣ звѣзди, по една отъ всѣка страна; между звѣздата отлѣво и орела личи прѣдметъ, подобенъ на светилникъ(?)

Всрѣдъ долния поясъ подъ триножната трапеза е поставенъ ссждъ (кратеръ), къмъ който отъ всѣка страна пълзи една змия. Надесно отъ кратера е изобразенъ низъкъ неопрѣдѣленъ прѣдметъ, задъ него гарванъ, и овенъ, а отлѣво лъвъ, търчещъ надесно, съ уста зинали. — *Фигура 121.*

Къмъ описанитѣ тукъ (броеве 197—202) релиефи прибавямъ кратка обяснителна бѣлѣжка, съставена възъ основа на досегашнитѣ имъ изучвания. Тѣ допълнятъ редица аналогични паметници отъ късна римска

епоха, доскоро извѣстни само отъ нѣкогашната Панония и прѣдимно отъ Дакия, а сега и отъ Мизия и Тракия. Наистина, тѣхниятъ главенъ сюжетъ е единъ, а въ повечето случаи два конници, ала по фигуритѣ и сценитѣ наредени около този главенъ сюжетъ, тѣзи паметници напълно се различаватъ отъ типа на тракийския херой-конникъ. Нѣма съмнѣние, че тия паметници се отнасятъ къмъ единъ и сжщия култъ, ала, въ какво се е състоялъ тоя култъ и що означаватъ изобразенитѣ сцени и фигури, не е още обяснено, толкозъ по̀-малко защото тия паметници нѣматъ надписи. Изключение прави само единъ барелиефъ отъ Dunapentele, сега въ Народния Музей въ Будапеща (*Hampel*, Archaeologiai Ertesitö XXIII (1903) p. 316—317 № 12). Релиефътъ изобразява конникъ, бавно вървещъ надесно и настжпилъ човѣшки трупъ. Горната часть на релиефа, заедно съ главата на конника, е отчупена. На долнята рамка се чете надписътъ: Deo Dobrati Eutices serv(us) de(dit).

Фигура 121.

Споредъ него робътъ Eutices (вмѣсто Eutyches) посветилъ тая оброчна плочка на Deus Dobrates, вѣроятно единъ мѣстенъ богъ или херой-конникъ. За сравнение привежда Hampel името на градъ Drobeta въ Дакия и на крѣпостьта Doberus, Δόβηρος въ Македония, околностьта на която населявали Δόβηρες; споредъ *Tomaschek*, I. 19—20 не е сигурно, дали тя е тождествена съ сегашния Дойранъ или съ Радовище на рѣка Струмица.

Досегашнитѣ опити за тълкуването на тия паметници не сж дали още положителни резултати; това признава и самъ професоръ Cumont, познатъ тълкувателъ на паметници относящи се къмъ мистериитѣ на Митрасъ.[14])

Първия опитъ за обяснение на тоя родъ паметници е направенъ въ студията отъ *Nowotny Dr. E.* Ein römisches Mysterienrelief im bosnisch-herzegowinischen Landesmuseum, издадена въ Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Herzegowina, 1896. Band IV. S. 296. Авторътъ е ималъ намѣрение да събере, сравни и критично да обясни всички тогава извѣстни паметници отъ тоя родъ, пръснати изъ разни музеи и публикации, но не е успѣлъ да го осжществи. Слѣдъ него изпълнява тоя планъ директорътъ на археологическия музей въ Будапеща, професоръ *Hampel, J.* който систематично събира и описва[15]) паметници отъ тоя родъ и така подготвя почва за тѣхното обяснение.

Споредъ Hampel-а отъ тоя родъ паметници най-важни сж оловени плочици, изработени относително доста умѣло и споредъ единъ главенъ типъ. Отъ обстоятелството, че въ разни далечни мѣста се намиратъ съвсѣмъ сходни плочки съ еднакви изображения, излѣти отъ сжщи калжпи, Hampel заключава, че тѣзи плочки произхождатъ отъ нѣколко разни центрове или светилища на тоя култъ, отъ гдѣто вѣрующитѣ си ги занасяли у дома. Отъ България за сега е извѣстна оловена плочица отъ Стъкленъ (бр. 202).

Слѣдъ тѣхъ идатъ оброчни плочки отъ камъкъ (броеве 197—198 и 200—201), отъ печена глина (бр. 199), отъ бронзъ или мѣдь и, найсетнѣ, рѣзани камъни отъ кржгла или елиптична форма, значително по-голѣми отъ обикновени камъни за пръстени; тѣ сж служели, вѣроятно, за амулети или муски.

---

[14]) *Cumont Franz,* Textes et monuments figurés relatifs aux mystères de Mithras. II. p. 526. „Nous devons signaler encore ici une catégorie de monuments que nous avions volontairement negligés, parcequ'ils ont dejoué jusqu' ici toutes les tentatives pour les expliquer. On a découvert dans les pays Danubiens, un grand nombre de petits basreliefs de pierre ou de métal, offrant comme groupe principal l'image d'un ou de deux cavaliers foulant aux pieds de leur monture un personnage etendu à terre et en outre, une série de représentations accessoires en nombre et de nature trés variables. Il n'a même pas été possible d'établir jusqu' ici avec certitude, quelles croyances ont inspiré la composition de ces sculptures. *L'opinion la plus probable est qu'elles se rattachent aux cultes de la Thrace, répandus dans l'empire romain par les troupes originaires de ce pays. Quoi qu'il en soit, il est certain que cette religion inconnue avait subit l'influence du mithriacisme.* Celle-ci se manifeste clairement dans certaines figures, qui apparaissent sur ces bas-reliefs. Ainsi le groupe du cratére, du lion et du serpent, que nous connaissons par le symbolisme mithriaque, se rencontre sur plusieurs d'entre eux.

[15]) *Hampel József,* Lovas instenségek Dunavidéki antik emlékeken. Издадени въ списанието Archaeologiai Ertesitö 1903. XVIII. 305—365. 1905. XXV. 1—16, 116—124 и Budapest Régiségei 1904. VIII. 1—47. — Въ тия статии подробно е указана съотвѣтната литература.

Критиченъ разборъ и кратко изложение на първата статия отъ Hampel е написалъ *Ziehen J.* Die Kultdenkmäler der sogenannten „thrakischen Reiter" въ Archaeologischer Anzeiger 1904. XIX. стр. 11—17.

Hoffiller Dr. V. Thrák vallásbeli emlékek a Zagrábi múzeumban. Archaeologiai Ertesitö 1906. XXVI. 39—44. Сжщата статия е била издадена по-рано въ Vjesnik Hrvatskoga Arheološkoga društva 1905. VIII. стр. 118—128 подъ заглавие: Olovna pločica sa zavjetnim relijefom iz Srpske Mitrovice. Сжщиятъ авторъ описва пакъ тамъ още единъ подобенъ паметникъ: Olovna pločica sa relijefom iz Divoša стр. 204—207.

Най-много изображения и подробности съдържатъ оловенитѣ плочици, лесно излѣти отъ калъпи, моделувани отъ мека и податлива глина. И тъкмо въ тия подробности се основава тѣхната важность, защото тѣ поне частично улесняватъ тълкуването на тия паметници.

Нѣкои отъ тѣзи изображения и фигури несъмнѣно сж заети отъ паметници относящи се къмъ култа на непобѣдимия богъ на слънцето Митрасъ,[16]) който въ III вѣкъ слѣдъ Христа е станалъ, токуречи, обща религия въ римската империя и е билъ съединенъ съ разни мистерии. Между тия изображения заети отъ кржга на Митрасъ принадлежатъ: бюстове на Sol и Luna, гарванътъ, кратеръть съ една или двѣ змии отъ странитѣ, лъвътъ, костенурката и пѣтелътъ.

Тѣзи второстепенни изображения сж наредени около главния образъ — по-рѣдко единъ, а обикновенно двама конници. Първиятъ наумява народния тракийски херой-конникъ, а двамата конници — гръцкитѣ Диоскури.[17])

Двамата мъртъвци, отъ които единътъ понѣкога е замѣстенъ съ изображение на риба, прострѣни подъ копитата на двата коня, се тълкуватъ въ свързка съ култа на Кабиритѣ, който, както и оня на Митрасъ, е билъ съединенъ съ разни мистерии. На Кабиритѣ, почитани като богове на земното плодородие заедно съ Деметра *(Roscher,* II. 2. 2526), сж били посветени въ стария вѣкъ много светилища; въ гръцкия миръ най-древно и най-прочуто е било светилището на островъ Самотраки, което е цъвтѣло дори до къснитѣ врѣмена на римската империя. Тамъ всѣка година ставали празници, съединени съ тайнствени обреди, при които дохождало на редъ и убийството на единъ Кабиръ отъ другитѣ му двама братя;[18]) въ тѣзи обреди извѣстна роля е играла рибата наzиваема pompilos и къмъ нея, може би, се отнася рибата[19]) изобразена въ повечето релиефи, сложена на триножната трапеза.

Кабиритѣ отрано сж били смѣсвани и отождествявани съ Диоскуритѣ, съ които сж имали нѣкои сходни свойства, и за това били изобразявани въ тѣхно подобие и съ по една звѣзда до главата, характеристиченъ атрибутъ на Диоскуритѣ.

Каква богиня прѣдставлява женската фигура, изобразена между двамата конници всрѣдъ релиефитѣ, не е обяснено. Въ нѣкои релиефи тя е охарактеризувана както Деметра, съ плодове на скута, въ други

---

[16]) Намѣренитѣ въ България паметници и надписи по култа на Митрасъ описахъ въ СбМ. XI. стр. 95—98. XVI—XVII. стр. 36—45 и XVIII. стр. 51—52.

[17]) Вижъ по-горѣ описанието на барелиефитѣ изобразяващи Диоскуритѣ, броеве 194—196.

[18]) Други искатъ да видятъ аналогия въ надгробнитѣ паметници на римски войници, на които бива изобразенъ поваленъ на земята непрiятель, погаженъ отъ конски копита (Сравни по-горѣ стр. 117 релиефа отъ Дийпикли, бр. 165 съ изображение на колѣничещъ на земята плѣнникъ). Подобно бива изобразена и Немеза, пастърнила прострѣния на земята човѣкъ. Двата прострѣни трупа биха могли символично да се считатъ за побѣденъ непрiятель, толкозъ повече, защото понѣкога задъ двата конника бива изобразена Виктория съ вѣнецъ въ ржка. За рибата, която, въ нѣкои релиефи замѣства единия трупъ, пѣма никаква аналогия (Сравни поменатата статия отъ *Ziehen,* стр. 13.

[19]) Риба се принасяла въ жертва и на Артемида и се споменува и въ обредитѣ на Кибела *(Preller-Robert,* Griech. Mythologie I. 317. A. 4. *Ziehen,* S. 15).

прилича на Кибела и Епона; по нѣкога тя е отождествявана и съ Елена (*Ziehen,* 13).

Сѫщо така въпросно остава значението на друга женска фигура, стоеща, съ десница насочена къмъ устата. Нѣкои я считатъ за Σιγή, други я сравняватъ съ Немеза (*Ziehen,* 14).

Тритѣ женски бюста на релиефа бр. 199. вѣроятно прѣдставятъ Matronae или Matres, които дарявали човѣка съ щастие; въ други аналогични релиефи личатъ като три женски фигури, седещи. (*Cumont,* Textes et monuments figurés relatifs aux mystères de Mithras, I. 151).

Интересна сцена прѣдставя долнята прѣградката на релиефа отъ Арчаръ (бр. 200). Двама мѫже прави опинатъ прѣдметъ, подобенъ на животинска кожа, за да забулятъ съ нея човѣкъ, колѣничещъ прѣдъ тѣхъ.[20]) Това ще е овнешка кожа. Овенътъ, както и бикътъ, се считали за най-добра очистителна жертва (курбанъ); при обредитѣ на Митрасъ събирали овнешка кръвь въ особенъ сѫдъ и я употрѣбявали за очистение на осквернени лица и мѣста. Съ овнешка кожа забулвали човѣка, който имало да се очисти, за да може да участвува въ тайнствените обреди или мистериитѣ.

И така, въ мистериитѣ, къмъ които се отнася тая група паметници, сѫ били съединени два култа: култътъ на Митрасъ и на Кабиритѣ-Диоскуритѣ. Професоръ Cumont, като констатира неуспѣха на досегашнитѣ опити за тълкуването на тия паметници (сравни по-горѣ стр. 174), изказва мнѣние, че иматъ връзка съ култоветѣ на Тракия, разпространени въ римската империя отъ войски, произходещи отъ тая страна. Но, както доказватъ досегашнитѣ находки описани по-горѣ, въ Тракия тия паметници се срѣщатъ твърдѣ рѣдко, така че може да се заключи, че въ самото отечество на тракийския херой-конникъ този смѣсенъ култъ е билъ слабо разпространенъ. По-нататъшнитѣ находки и тѣхното сравнително изучване ще докажатъ, до колко сѫ основателни и вѣрни сегашнитѣ прѣдположения за произхода и значението на тая група паметници.

Прибавки.

Къмъ стр. 99, бѣлѣжка 1. Тукъ трѣбва да се добави статията: *Huelsen,* De deo Thracum Heroe sive Herone изд. въ Bulletine Acheologico Comunale di Roma 1898 p. 269. Пълна библиография на литература за тракийския конникъ, обнародвана слѣдъ изданието на *Dumont-Homolle,* Mélanges d'arcéologie et d'épigraphie 1892., ще издамъ допълнително.

Къмъ стр. 104. — Името на ἥρως Πυρμηρούλας съдържа вѣроятно и надписътъ на тракийския конникъ отъ с. Арапларе, Поповска околия; надписътъ на горнята рамка, отъ който по-ясно личатъ буквитѣ ///ΡΟΥΛΩ

[20]) Въ търговското училище въ Свищовъ видѣхъ отломъкъ отъ мраморна плочица 0·09 м. висока, 0.09 м. широка, на която е изобразена сѫщата сцена: вспрѣдъ плочката колѣничи мѫжъ, прѣдъ когото други двама отлѣво и отдесно опинатъ кожа; отъ лѣвия сѫ опазени само рѫцѣтѣ, отъ десния — двѣтѣ рѫцѣ и лѣвиятъ кракъ.

Отломъкътъ произхожда отъ градището *Стъкленъ* и увеличава на 7 числото на намѣренитѣ въ България паметници отъ тоя родъ.

може да се чете: [Ἥρωι Πυρμη]ρούλω а на долнята: Σαικίθης Ζουρήους εὐχὴν ἀνέθηκεν. Личното име Σαικίθης е произведено отъ сжщия коренъ, както имената Σαίκους, Saecus *(Tomaschek,* II. 2. 41.) и Σεακούς (Ant. Denkm. in. Bulg. S. 212 № 266). — Ζουρήους е произведено отъ сжщия коренъ както сложнитѣ имена Ζουράζεις въ надписа отъ Pizus (Antike Denkmäler in Bulgarien 34. I. 20), Ζυράζης *(Tomaschek,* II. 2. 41) и Ζουρόζιος *(Dumont-Homolle,* p. 48. № 83).

Въ 6-ия редъ на надписа отъ Ковачево личното име Τουτωρείου, ако е вѣренъ прѣписътъ, може да се сравни съ илирийското име Tutorius, Teutories, Θεοτορρες *(Kretschmer,* 263).

Къмъ стр. 116 сл. Не подлежи вече на никакво съмнѣние, че откритото въ Дийникли светилище на Аполона е било едно отъ най-знаменититѣ въ Тракия. Това подтвърждава новата находка въ нивата на г-на П. Колевъ, която е часть отъ сжщата мѣстность Голѣма-Маданска рѣка. Отъ намѣренитѣ петь плочи и статуйки съ конници е интересенъ релиефътъ, изобразяващъ конника бавно вървещъ надесно, надъ който въ горния десенъ ѫгълъ е изваяна *лирата, атрибутъ на Аполона;* този богъ е застжпенъ въ новата находка и съ двѣ мраморни статуйки: едната, заедно съ подставката почти 0·40 м. висока, прѣдставя Аполона голъ, въ подобие юношеско, правъ en face, държещъ въ лѣва ржка лирата, опрѣна о четвеространна подставка, въ десната — plektron; на другата статуйка 0·37 м. висока — ржцѣтѣ и нозетѣ липсватъ.

Находката допълня надписъ, издълбанъ върху мраморна плоча 0·21 м. висока, 0.32 м. широка, 0.03 м. дебела, прѣчупена на 3 части, отъ които лѣвата долня часть за сега липсва. Надписътъ, съдържещъ 8 реда, е посветенъ на Аполона:

Ἀγαθῇ τύχῃ·
[Δεσ]πότῃ Ἀπόλλωνι Γεικαι-
[τιηνῶ Α]ὐρήλιος Ἀπολλόδωρος
. . . . . ἱου τοῦ Πινκίσου
. . . . . ὑ]πὲρ ἐμαυτοῦ
. . . . . καὶ γυναικός
καὶ τοῦ οἴκου εὐχαρι-
. . . στήριον] ἀνέθηκα.

Като главенъ богъ и господарь на мѣстностьта и светилището, Аполонъ, тукъ е нареченъ δεσπότης (вижъ *Usener,* Götternamen 221. 6); като прѣкоръ на Аполона δεσπότης се срѣща тукъ за пръвъ пжть (липсва у *Pauly-Wissowa* II. 47. Apollon и *Preller-Robert,* Griechische Mythologie II. 943).

Географскиятъ мѣстенъ прѣкоръ Γεικαιτιηνός е вариантъ на извѣстното вече название на Аполона отъ Дийникли, прѣдаденъ тукъ съ другъ правописъ (сравни по-горѣ стр. 117. сл.)

Подробно описание на новата находка, състоеща и отъ бронзови фигурини на конници и монети, ще бжде прѣдметъ на отдѣлна статия.

Надписи и фигурални паметници по култа на Зевса, Хера, Палада Атина и други божества.

Отъ В. Добруски.

—

Както е забѣлѣжилъ вече археологътъ Дюмонъ (вижъ по-горѣ стр. 6. бѣл. 3), култътъ на Зевса и Хера у тракийцитѣ, покрай онія на Аполона, е билъ единъ отъ най-разпространенитѣ; за него свидѣтелствуватъ както цѣлъ редъ оброчни надписи и фигурални паметници извѣстни[1]) до сега отъ Мизия и Тракия, така и находки на нови па-

[1]) Продължение на статиитѣ ми подъ сѫщия падсловъ въ СбМ. XVI—XVII. стр. 46 сл., XVIII. стр. 27 *сл.* и 56 *сл.*; други паметници сж издадени въ Antike Denkmäler in Bulgarien, S. 117—131, № 126—140.

Въ свръзка съ тракийския херой — конникъ и съ паметницитѣ, относящи се до култа на Зевса въ Тракия, не е излишно да се забѣлѣжи, че въ Мала-Азия като конникъ е билъ почитанъ и Зевсъ, нареченъ Ζεὺς Ἀσβαμαῖος, когото споменуватъ нѣколцина древни автори (Ammianus Marcellinus, XXIII. 6. 19, и др.). Този богъ е ималъ светилище въ околностьта на градъ *Tyane* въ Кападокия; до светилището извирала вода — τὸ Ἀσβαμαῖον ὕδωρ, която отъ врѣме на врѣме високо се подемала и така издавала клетвопрѣстжпници, които се осмѣлили да се доближатъ до извора. Заради това Asbamaios билъ наричанъ и Ὅρκιος (отъ ὅρκος = клетва). Обаче той не е билъ само богъ на извора, който отъ него получилъ името си, но и единъ отъ най-древнитѣ, коренни богове на страната. Както въ Тракия, така и въ тая страна коневъдството вирѣело отъ най-отдавнашни врѣмена и Zeus Asbamaios билъ почитанъ като неговъ покровителъ; това много добрѣ обяснява етимологията на прѣкора Asbamaios. Първата му часть asba наумява старо-персийската дума *aspa*, която значи конь, а втората съдържа корена *mai*, който означава мждрость, вѣдѣние, знание; споредъ тая етимология Asba-maios значи този, който разбира отъ коне, коневъдецъ (сравни *Grégoire Henri*, Saints jumeaux et dieux cavaliers стр. 69. и приведената тамъ литература по въпроса). Аналогиченъ култъ ще да е сѫществувалъ и въ Тракия и твърдѣ вѣроятно е, че като покровитель на коневъдството е билъ почитанъ херой-конникътъ. Важно е, че за Asbamaios, поне за първата му часть, има аналогия въ тракийския именникъ; това е прѣкоръть Esbenus, извѣстенъ отъ нѣколко тракийски надписи: Aelius Valens, qui et *Esbenus* въ надписа отъ Русанещи въ Дакия (C. I. L. III. p. 1424 № 8040). — Dolanus, *Esbeni* f(ilius), Bessus, eques ex cohorte IIII Thracum въ надписа отъ Wiesbaden (*Dumont-Homolle* p. 476 № 116—10).

Βειθόκενθος Ἐσβένειος въ надписа отъ нимфеума до с. Каснаково, Хасковско (СбМ. XVI—XVII стр. 145) а не Ἐσβενέριος, както чете *Kalinka*, Antike Denkmäler in Bulgarien S. 171 № 190). Тукъ принадлежи и Aut-*esbis*, име на единъ тракийски князь, което привежда римскитъ историкъ Ливий (*Tomaschek*, II. 2. 3).

Че Esbenus е име тракийско, не подлежи на никакво съмнѣние; за такова го счита и *Tomaschek*, II. 3. 9., който обяснява корена esbe- съ санскритското áçva, литевското ešwa, ašwa = конь, аналогични на старо-персийското asba или aspa, така че значението на името Esbenus приблизително е опрѣдѣлено.

метници, описани на слѣднитѣ страници: подиръ тѣхъ сж прибавени новооткрити паметници относящи се до култа на други божества гръкоримски и тракийски.

203. *С. Шатрово, Дупнишка околия.* Горня часть отъ колона отъ пѣсъчникъ, 0·64 м. висока, 0·45 м. диам.; въ горнята ѝ повърхнина, паралелно съ периферията, е издълбана плитка, тѣсна жлабинка и въ нея двѣ симетрично срѣщулежещи вдълбнатини. — *Фигура 122.*

Надписътъ съдържа 9 реда, съ букви 30 мм. високи:

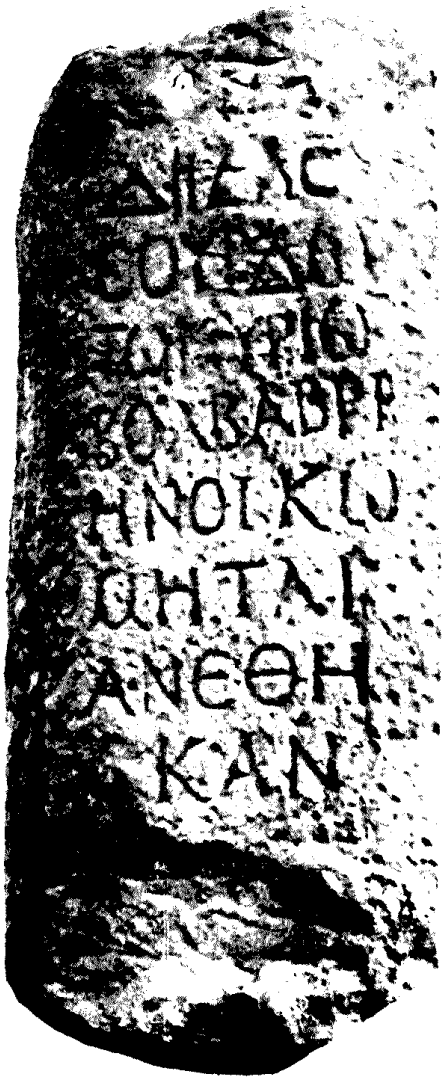

Фигура 122.

[Ἀγαθῇ] τ[ύχῃ]
Διὶ Ζβελ-
σούρδου
τοῦ Κυρίου
Βαλβαρι-
νοὶ κω-
μῆται
ἀνέθη-
καν.

Надписътъ съдържа новъ цѣненъ приносъ къмъ култа тракийския Ζεὺς Ζβελσούρδους — Зевсъ гръмовържецъ. Името на бога Ζβελσούρδους, както и други тракийски имена въобще, не е могла да прѣдаде вѣрно нито гръцката, нито римската транскрипция и съ това можемъ да си обаснимъ, защо се срѣщатъ нѣколко разни варианти отъ това име: Ζβελθίουρδος въ надписа отъ Бузаджиларе (СбМ. XVI—XVII стр. 49. бр. 1.), въ латинска транскрипция Zbelthiurdus, Ζβελσούρδους (въ надписа

отъ Перинтъ, *Dumont-Homolle* p. 381 № 72*), Svelsur(di)us *(Tomaschek,* II 1. 60—62, *Kretschmer,* 231, *Dumont-Homolle,* 381), Ζβερθοῦρδος въ Есквилинския надписъ и Zperturdus въ единъ латински надписъ отъ Любанци, въ околностьта на Скопие *[Dessau* II, p. 135 № 4077: deo Zperturdo sacr(um) Sex. Fl. Flaminalis v(otum) l(ibens) m(erito) p(osuit].

Колоната прѣдставя оброченъ паметникъ поднесенъ на Зевса отъ жителитѣ на тракийското село Βολβαβρία, отъ което е произведено прилагателното Βολβα-βρηνοί.

Това мѣстно тракийско име се срѣща тукъ за пръвъ пжть; то е сложено отъ — βρία, което значи градъ, оградено мѣсто (аналогични сложни имена вижъ у *Tomaschek,* II. 2. 63. Σελυμ-βρία, Μεσημ-βρία, градъ Βρία въ Фригия и др., Ἀλααι-βρία СбМ. XI. 98. и Μασκιο-βρία въ надписа на барелиефа отъ с. Батембергъ стр. 169 бр. 216.) и отъ Βόλβα. Между тракийски имена на рѣки и езера привежда *Tomaschek, II. 2. стр. 94* езеро Βόλβη въ Мигдония, Македония, съ крѣпость Βόλβος. Споредъ *Fick,* Vorgriechische Ortsnamen als Quelle für die Vorgeschichte Griechenlands стр. 106., това географско име се срѣща и въ Мала Азия, гдѣто въ областьта Кария е сжществувалъ градъ на име Βόλβαι; сжщиятъ авторъ счита това име за пелазгийско или произходеще отъ още по̀древно хетитско население. Срѣщането на това име въ Тракия е новъ доказъ, който свидѣтелствува за близкитѣ връзки между тая страна и Мала Азия. Самото име напомня гръцкото βολβός, латинското bulbus червенъ лукъ *(Kretschmer,* 164), обаче опитностьта ни учи, че въ обяснението на тракийски имена съ гръцки аналогии трѣбва да постжпваме съ най-голѣма прѣдпазливость.

Зевсъ гръмовържецъ бива охарактеризуванъ съ молния въ десницата

1 2 3

Фигура 123.

и понѣкога съ орелъ, кацналъ на лѣвата му ржка; така го прѣдставятъ не само нѣколко тракийски релиефи и статуйки (вижъ по̀-долу релиефа отъ Паскалевецъ, стр. 170 бр. 217, СбМ. XVI—XVII стр. 49—51 и *Reinach,* Répertoire de la statuaire antique grecque et romaine II. 779, № 2—3), но и монети на нѣкои тракийски градове, особно на Пауталия и Сердика *(Mionnet* S. II. 1132 и 1680).

Монети съ типа на Зевса гърмовържецъ притежава и нумизматичната сбирка на Нар. Музей. *Фигура 123* бр. 1. изобразява брон-

зова монета на градъ *Сердика,* отъ врѣмето на *Каракала* (198—217 год. слѣдъ Христа). На опакото е изобразенъ Зевсъ брадатъ, голъ, живо разкраченъ надесно; съ десната си ржка, дигната въ замахъ, държи молния а на лѣвата, простната напрѣдъ, кацналъ орелъ, съ крила разперени. Около тоя типъ се чете името на града: ΟΥΛΠΙΑϹ ϹΕΡΔΙΚΗϹ.

Сжща фигура бр. 3. изобразява монета отъ сжщия градъ и императоръ, съ по-другъ типъ: на нея Зевсъ е изобразенъ правъ, малко разкраченъ на лѣво, наметнатъ съ кжса мантия, овиснала отъ лѣвото му рамо; въ десна ржка, простната напрѣдъ, държи патера а лѣвата издигната нагорѣ се опира о жезъла; налѣво до краката му орелътъ, съ крила разперени, кацналъ върху низка подставка. Надписътъ е сжщи както на прѣдходната монета.

Сжща фигура бр. 2. прѣдставя бронзова монета на градъ *Августа Траяна* (сега Стара-Загора) отъ врѣмето на *Гета* (209—212 год. слѣдъ Хр.). Тукъ е изобразенъ Зевсъ брадатъ, правъ налѣво, облѣченъ съ дългъ химатионъ, наметнатъ прѣзъ лѣвото рамо така, че гржditѣ остаятъ голи; съ десната си ржка простната напрѣдъ, държи молния, а съ лѣвата издигната нагорѣ се опира о жезъла; на земя, на лѣво до краката му, се вижда орелътъ, единъ отъ неговитѣ постоянни атрибути. Около тоя типъ се чете името на града: ΑVΓΟVϹΤΗϹ ΤΡΑΙΑΝΗϹ. И тритѣ монети иматъ по 30 мм. диаметъръ.

Крайно любопитенъ и оригиналенъ е оброчниятъ релиефъ, сега пазенъ въ Капитолския музей и намѣренъ на Есквилина въ Римъ, въ развалини на едно светилище, прочуто по богатитѣ находки на оброчни релиефи и надписи, посветени на разни божества, между които, освѣнъ друго, се срѣщатъ пожертвувания на тракийския херой-конникъ и на тракийския Асклепи отъ тракийци (вижъ по-горѣ стр. 25—26 забѣл. 26. и стр. 99. забѣл. 1).

Есквилинскиятъ релиефъ (сравни *Perdrizet P.* Le dieu thrace Zvelthiourdos въ Revue des études anciennes I. (1899) p. 23—26. и СбМ. XVI—XVII стр. 144—145) е издълбанъ доста грубо върху мраморна плочка и по своя стилъ напълно се схожда съ оброчнитѣ релиефи отъ Тракия. Отлѣво е изобразенъ Θεὸς Ζβερθοῦρδος правъ, en face, брадатъ и голъ; десната му ржка държи жезълъ, а лѣвата, простната на страна, стиска молния. Къмъ него отдесно иде богинята Ἰαμβαδούλη. Като женско сжщество тя е охарактеризувана съ богата дълга коса, свита на възелъ въ тила; богинята гола, яхнала конь безъ седло, язди на лѣво, като управява юздата и съ двѣтѣ ржцѣ. — *Фигура* 124. е възпроизведена споредъ фототипия, съобщена менъ отъ дирекцията на Капитолския музей въ Римъ.

Надписътъ, издълбанъ на рамката подъ релиефа, съдържа слѣднитѣ четири реда:

Θεῶ Ζβερθούρδω καὶ Ἰαμβαδούλη ἐπιφα-
νηστάτοις Αὐρ(ήλιος) Διονύσιος στρατ(ιώτης) χῶρτις
τοῦ πραιτ(ωριανοῦ) ἑκατοντάρχ(ου) Φλωρεντίνου θέλων
ἀνέθηκα.

До като богътъ Ζβερσοῦρδος прилича на гръцкия Зевсъ или на римския Юпитеръ, типътъ на богинята прѣдставя нѣщо съвсѣмъ ново, особно и навѣрно тракийско. Този единственъ до сега типъ на богиня веднага наумява аналогичния типъ на тракийския конникъ и може да се сравни и съ типа на тракийската Артемида, изобразявана като яздачка на еленъ (СбМ. XVI—XVII стр. 28—35, по-горѣ стр. 83. бр. 123. и стр. 67. фиг. 61), извѣстна като такава специално отъ тракийски релиефи

Митологичното значение на конната богиня Ἰαμβαδοῦλη остая тъмно; дали тя като покровителка на коне, може да се счита за единъ видъ

Фигура 124.

тракийска Епона (сравни по-горѣ стр. 125—137, броеве 192—193) или за небесна богиня аналогична на Eos или Selene или за богиня на войната, не може да се опрѣдѣли споредъ единствения за сега Есквилински релиефъ. Положително е, че Ἰαμβα-δοῦλη е тракийска богиня; това може да се заключи не само отъ факта, че надписътъ я споменува заедно съ тракийския богъ Ζβερθοῦρδος, но и отъ граматичната форма на нейното име; както повечето собствени тракийски имена, така и Ἰαμβα-δοῦλη се състои отъ двѣ двусложни думи. Първата отъ тѣхъ Ἰαμβα — се срѣща

само въ този надписъ. Втората дума — δούλη е извѣстна отъ тракийскитѣ имена Δουλή-ζελμις, Δούλης, Δόλης (*Tomaschek*, II 2. 34—35)

204. *С. Балаково, Дупнишка околия.* Мраморна подставка отъ статуйка, 0·19 м. дълга, 0·10—0·07 м. висока, 0·035 м. дебела, намѣрена въ мѣстността „*Цѣрчина*“,[2]) споредъ съобщението на г-на *Д. Попова*, финансовъ агентъ въ Баланово. Отъ статуйката сж опазени двѣтѣ нозѣ на Зевса, на лѣво отъ тѣхъ долня часть отъ жертвеникъ, а на десно долня часть отъ другъ единъ прѣдметъ. — *Фигура 125.*

На лицето на подставката се чете надписътъ съ букви 13 мм. високи:

Κυρίῳ Διὶ Παῦλος
Μάρκου ἀνέθηκα.

205. *Пакъ отъ тамъ.* Отломъкъ отъ барелиефъ изобразяващъ Зевса 0·17 м. високъ, 0·09 м. широкъ, 0·035 м. дебелъ. Отъ релиефа е опазена десната ржка на Зевса, държеща патера надъ жертвеника, върху който гори огънь; прѣдъ жертвеника стои орелъ съ крила отворени, съ глава обърната налѣво. — *Фигура. 126.*

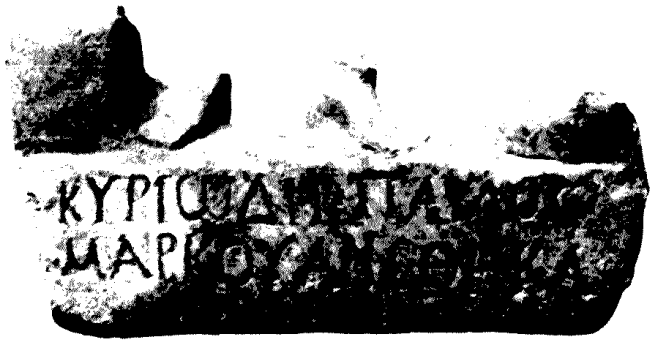

Фигура 125.

Фигура 126.

206. *С. Чоклево, Радомирска околия.* Долня часть отъ плочка 0·31 м. висока, 0·47 м. широка, 0·14 дебела. Отъ барелиефа изобрази-

[2]) Тая мѣстность се издига надъ рѣка Разметаница, на югозападъ отъ с. Голѣмо Село, въ жгъла между двѣтѣ рѣкички, отъ които едната дохожда отъ с. Долистово, другата отъ Бобовъ долъ, та образуватъ рѣка Разметаница. Споредъ мѣстнитѣ прѣдания тукъ съществувало кале: отъ него вадятъ разни дѣлани камьни, разнесени изъ околнитѣ села. Тамъ е била намѣрена и гранитната колона съ обрученъ надписъ „на божествения домъ и на олимпийскитѣ богове“, която описахъ въ СбМ. XI стр. 100—101; между дарителитѣ се четатъ имена на мнозина тракийци. Колоната навѣрно произхожда отъ единъ храмъ. Споредъ досегашни находки калето е отъ римска епоха. За историческото значение на Разметанишката долина вижъ *Jireček*. Cesty po Bulharsku, стр. 451 и *Иванов Йорд.* Сѣверна Македония, стр. 39—40.).

Къмъ юго-изтокъ отъ това село има мѣстность „Силиврия“ съ три голѣми могили и селище, въ което се изкопавали тухли и керамиди. А на западъ отъ Голѣмо село е разположено селото Шатрово, мѣстонахождение на надписа бр. 203.

ващъ Хера, сѫ опазени краката на богинята и политѣ отъ хитона; на лѣво отъ нея стои жертвеникъ, на който горната часть е отчупена. — *Фигура 127.*

На рамката се чете надписътъ, съ букви 20 мм. високи.

Κυρία Ἴρα Σονκη[τηνή]
Αὔλιος Μουκάσης εὐ[χήν].

Тракийскиятъ мѣстенъ прѣкоръ на Хера — Ἥρα Σονκη[τηνή] може да се възстанови въ тая форма по аналогия на надписа отъ Княжевацъ (намѣренъ до с. Свърлегъ или Свърлигъ градъ на сѣверо-изтокъ отъ Нишъ, край стария римски пѫть отъ Нишъ — Naissus за Арчаръ — Ratiaria, въ Горня Мизия; сравни *Kanitz F.,* Römische Studien in Serbien, S. 102), съдържащъ сѫщия прѣкоръ, произведенъ отъ назване на мѣстото Σόνκητα, види се, съ прочутъ храмъ на Хера *(Domaszewski,* Griechische Inschriften aus Moesien und Thrakien. Archaeol. Epigr. Mith. X (1886) s 239—240 и *Dumont-Homolle,* 317 Q.[1]) Родовото име на дарителя Μουκάσης е тракийско. Сравни по-горѣ Панежкия надпись бр. 2. стр. 36.

Интересенъ е тукъ правописътъ Ἴρα вм. Ἥρα; такава замѣна на η съ ι се срѣща и въ доста други надписи отъ Тракия *(Dumont-Homolle,* стр. 492).

Фигура 127.

207. *С. Аликочово, Пещерска околия.* Продълговата, мраморна подставка, вѣроятно отъ статуйка на Зевса, 0·10 м. висока, 0·41 м широка, 0·10 м. дебела. Отъ фигурата на Зевса сѫ опазени само двата му крака и отъ десно долния часть отъ жертвеникъ. — *Фигура 128.*

Оброчниятъ надпись съдържа слѣднитѣ два реда, съ букви 15 мм. високи:

Αὐρ(ήλιος) Ῥυμετάλκης καὶ Σκαυριανὸς καὶ Δημή —
τρι(ο)ς οἱ Βάσσου εὐξάμενοι ἀνέθηκαν.

Формата на тракийското име Ῥοιμετάλκης за пръвъ пѫть се срѣща въ този надписъ; за другитѣ му варианти вижъ *Tomaschek*, II. 2. 28—29 и пò-долу стр. 162 бр. 209.

Заедно съ тая подставка е билъ намѣренъ отломъкъ отъ релиефъ на конникъ, 0·22 м. високъ, 0·18 м. широкъ, отъ който е опазенъ бюстътъ на конника, държещъ кратко копие.

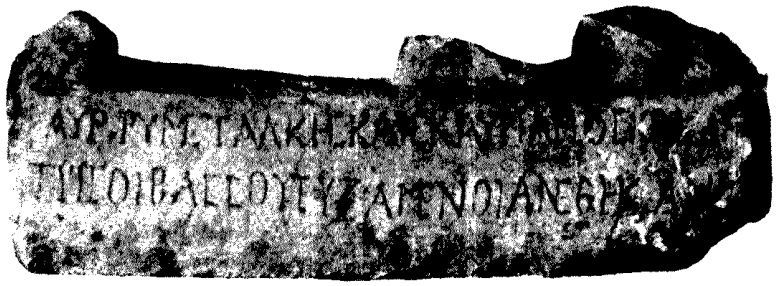

Фигура 128.

Фигура 129.

Двата фрагмента сѫ намѣрени въ мѣстността „Копани могили“, на изтокъ отъ селото; тамъ има селище, въ което намѣрвали „плочки съ сурати“ още въ турско врѣме.

208. *С. Бурнусусъ,*[3]) *Чирпанска околия.* Четвеространенъ жертвеникъ отъ варовникъ, 0·74 м. високъ, 0·40 м. широкъ, 0.26 м. дебелъ, горѣ и долу очупенъ. На лицето му е издълбанъ гръцки надписъ, а на десната страна релиефъ на женска фигура права en face, съ було на главата, облѣчена въ дълъгъ хитонъ, подгънатъ и прѣпасанъ; химатионътъ не личи. Десната ѝ ржка, издигната и простната на десно, вѣроятно, е държала жезълъ, а лѣвата спусната, стиска нѣкакъвъ прѣдметъ, който не се разпознава ясно. — ***Фигура 129.***

Типътъ на тая женска фигура твърдѣ прилича на Хера, до която отъ лѣва страна, сега отчупена, вѣроятно е билъ изобразенъ Зевсъ.

[3]) Отъ това село има и находки на конници: единъ описанъ въ СбМ. XVI—XVII. стр. 14—15, бр. 19., а други два по-горѣ на стр. 126, забѣл. 8.

Оброчният надпись съдържа 11 реда, съ букви 30 мм. и 25 мм. високи; началото на надписа липсва. — *Фигура 130.*

Въ 10-ия редъ буквитѣ Φ и Ρ образуватъ лигатура; буквата Ρ е прибавена на горния край на отвѣсната черта.

Дарителтъ, на когото името вѣроятно съдържа краятъ на надписа, поставилъ тоя жертвеникъ заедно съ храма, защото получилъ отъ бога това, за което билъ го молилъ. Името на бога не е означено изрично, но е опрѣдѣлено съ члена: παρὰ τοῦ θεοῦ, т. е. отъ бога, който е билъ

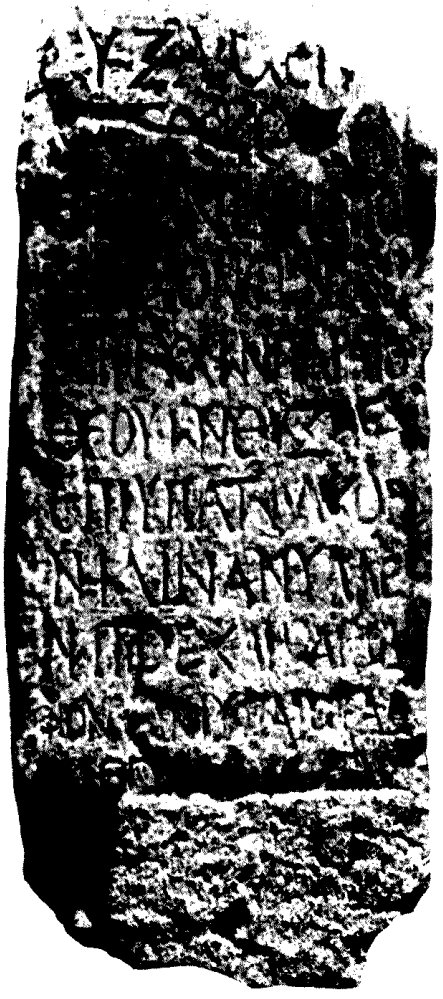

. . . . . .

εὐξάμε|νος|

κατεσκεύασεν

ἐκ τῶν ἰδίων τὸ|ν|

βομὸν σὺν τῷ να|ῷ|

ἐπιτυχὸν παρὰ τοῦ

θεοῦ ὃν εὔξα|το|

ἐπὶ ὑπάτω Λ(ουκίου) Κορ-

νηλίου Ἀν(ν)αλλεί-

νου Τορ(κουάτου) καὶ Ἀδριεδί|ου|

Φρόντωνι ὑπάτοις Ἀδ-

. . . ιανὸς (?) Κότυος.

Фигура 130.

споменатъ въ надписа или добрѣ познатъ и почитанъ тамъ, отъ гдѣто произхожда надписътъ; този богъ е билъ Зевсъ, ако е вѣрно изказаното по-горѣ прѣдположение.

Интересна е тукъ, извѣстна въ гръцкия синтаксисъ атракция: ἐπιτυχών, ὃν εὔξα|το| съкратена отъ показателното мѣстоимение въ род. п. и относително въ вин. п.

Надписътъ е датуванъ съ консулството на Луция Корнелия Анулина Торквата и Ауфидия Фронтона, което се пада на 199 год. слѣдъ Христа, въ врѣмето на Септимия Севера (*Klein,* Fasti consulares inde a Caesaris nece usque ad imperium Diocletiani, p. 88 и Prosopographia imperii romani I. 183—1150 и 439—1064). Прѣкора Торкватъ има консулътъ Корнели Анулинъ само въ този надписъ.

209. *С. Мраморъ, Софийска околия.* Отломъкъ отъ четвеространенъ жертвеникъ отъ варовникъ, 0·90 м. вис., 0·35 м. шир., 0·39 м. деб.; на прѣдната и лѣвата страна на камъка сж издълбани надписи, съ букви 22 мм. високи; четенето затруднява грапавата повърхность на камъка, нащърбена и отчупена заедно съ нѣкои букви. — *Фигури 131* и *132.*

Този паметникъ намѣрихъ зазиданъ въ жгъла на една стѣна въ двора на Коста Величковъ отъ с. Мряморъ, но, отъ гдѣ е билъ прѣнесенъ, не можахъ да узная положително; само ми посочиха двѣ мѣста, гдѣто излизали такива „стари знакове“: черковище св. Тройца съ старъ прѣ-

Фигура 131. а) Надписъ на прѣдната страна на жертвеника.

Διὶ Σαβαζίῳ ὁ ἱερα[ύς]
Μόκας Ἐζουτωνεί[ου?]
κατεσκεύασεν καὶ . .
. . . Μαρωνίῳ . .

столенъ камъкъ въ самото село, и черковище Св. Петъръ, $^1/_2$ часъ на западъ отъ селото „при мичура“, гдѣто имало и старо селище; показаха

ми и намѣрена въ него мѣдна монета отъ римския императоръ Максимианъ Херкулесъ (285—305 год.), на опакото съ надписа: Invicto Comiti.

Жертвеникътъ е посветенъ на трако-фригийския *Зевсъ Сабази*, често отождествяватъ съ тракийския Бакхусъ или Дионисосъ (*Kretschmer*, 195—197 и СбМ. XVI—XVII стр. 780—80); това е новъ приносъ къмъ култа на този богъ въ Тракия изобщо и въ Сердикийската область частно. Както се учимъ отъ единъ надписъ отъ София, въ самата Сердика единъ храмъ е билъ посветенъ на Сабазия: Κυρίῳ Σαβαζίῳ Ἀθυπαρηνῷ (СбМ. II. 4); другъ единъ храмъ се издигалъ на върха Чепанъ надъ с. Драгоманъ (СбМ. XVI—XVII. стр. 80 и по-горѣ стр. 51 забѣл. 34); трети жертвеникъ произхожда отъ с. Бухово, Софийско: Ἐπηκόῳ Θεῷ Σεβαζίῳ Μητρικῷ (СбМ. XVIII. стр. 782—783, бр. 93). Отъ Пауталийската область е извѣстенъ жертвеникъ на Сабазия, намѣренъ въ с. Таваличево, Кюстендилско (вж. *Иванов Иорд.*, Сѣверна Македония стр. 393. бр. 34).

Четенето на двата надписа отчасти не е сигурно. Жертвеникътъ е посветенъ на Зевса Сабазия отъ тракиеца Μόκας, жрецъ на сжщия богъ. Задъ Μόκας слѣдва бащино име въ род. падежъ, но не личи ясно; четенето Εἰζουτωνεί[ου], не е сигурно, но ако може да се допусне, наумява тракийскитѣ имена Ἰζί-μαρτος и Ἤζοῦς (Сравни *Tomaschek II*, 2. стр. 9).

Фигура 132. б) Надпись на лѣвата страна на жертвеника.

Въ четвъртия редъ се чете името Μαρώνιος, произведено отъ Μάρων, което като собствено име се споменува вече у Омира и се срѣща дори до VI стол. слѣдъ Хр. (*Tomaschek II*, 2, стр. 22; сравни по-горѣ надписа отъ Дийникли бр. 169: Σάλας Μάρωνος).

Отъ петия редъ на първия первазъ на сокъла личатъ буквитѣ: ΜΙΚΑΛ◇//ΕΠ◇ΙΕΙ; и да-ли да се чете глаголъ ἐποίει а прѣдъ него тракийско лично име, остава въпросъ.

Отъ надписа на лѣвата страна може да се чете: [Ἀγαθῇ τύχῃ] | Μουκάλας Οἰμήδου | . . . . ς ΝΙΕΙΣ | Τάρσας Ῥοῖμος | . . . . κενθος Μόκας. Отъ формулата Ἀγαθῇ τύχῃ е запазена само долнята половина на буквитѣ. Имената на дарителитѣ и тукъ сж тракийски: Μουκάλας е произведено отъ Μοῦκας както Διζάλας отъ Δίζας (сравни Любленския надпись бр. 148, стр. 103 и 107). Неизвѣстното до сега име Οἰμήδης (вм. Οἰομήδης?) въ първата си часть може да се сравни съ Οἰο-δεῖδας (*Tomaschek,* II. 2. 10). Суфиксътъ — μήδης произхожда отъ кореня μαδ-, μηδ-, извѣстенъ отъ тракийскитѣ имена Μῆδος, Μήδα и др. *(Tomaschek,* II. 2, 23 и *Kretschmer,* 216). Простото име Ῥοῖμος се срѣща тука пръвъ пжть, но е извѣстно отъ сложното лично име Ῥοιμητάλκης, Rumi-talca и други негови варианти *(Tomaschek* II. 2. 28).

Въ този надпись κενθος не трѣбва се чете като отдѣлно лично име (сравни по-горѣ стр. 128. бр. 177), а да се счита като суфиксъ на сложно тракийско име. Необяснено остава ΝΙΕΙΣ въ 3-ия редъ на надписа.

210. *С. Долни Лозенъ,*[4]) *Софийска околия.* На сѣверъ отъ това село на 2 килом. разстояние въ посока къмъ с. Робертово (Бариево) и не далече отъ Цариградското шосе (-народътъ го нарича *керванскиj пжть-)* има оброчище Св. Тройца; отъ тука се отваря живописенъ изгледъ на източната часть отъ Софийското поле. Въ тая мѣстность личатъ слѣди отъ антична сграда, отъ която произхождатъ разхвърле-

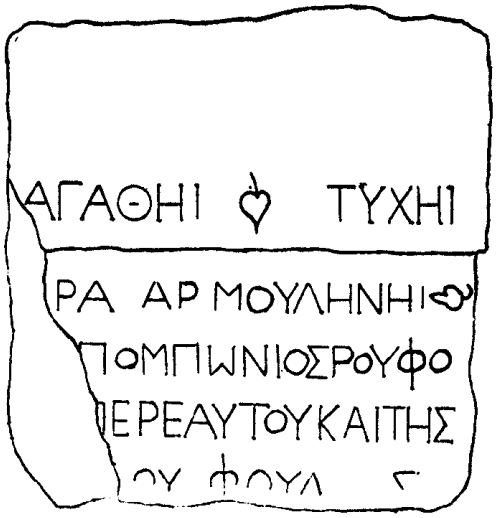

Ἀγαθῇ τύχῃ·
Ἥ]ρα Ἀρμουληνῇ
Πομπώνιος Ῥοῦφος
ὑπ]ὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆ[ς
[συμβίου] Φουλ[βία]ς . .

Фигура 133.

[4]) Въ близката околность има нѣколко могили: двѣ голѣми могили се издигатъ между селата Германъ и Горни-Лозенъ; въ една нива тукъ билъ намѣренъ отломъкъ отъ кремъченъ ножъ. Други двѣ могили се намиратъ на истокъ отъ Долни-Лозенъ и една могила между оброчището Св. Троица и Долни-Лозенъ, на югъ отъ царпградското шосе.

Отъ монети намѣрени въ землището на с. Долни-Лозенъ, показаха ми красива сребърна тетрадрахма отъ първата Македонска провинция, на лицето съ бюста на Артемида, на опакото съ кривака на Херакла и надпись ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΠΡΩΤΗΣ, окржженъ съ вѣнецъ отъ класове. Интересни сж и нѣкои мѣстни названия около Долни-Лозенъ: *Езерица, Половратъ, Остроканъ* и *Засѣченикъ*, на синора между Нови ханъ и Долни Лозенъ, гдѣто споредъ едно прѣдание ужъ билъ съсѣченъ царь Костадинъ отъ турцитѣ.

нитѣ тукъ дѣлани камъни, между тѣхъ отломъкъ отъ колона 0·88 м. високъ, 0·30 м. диам., отломъкъ отъ архитравъ, украсенъ съ зжбци, конзоли и астрагалъ 0·50 м. дълъгъ, 0·60 м. високъ, 0·30 м. дебелъ; тукъ намѣрихъ и два камъни съ надписи.

Първиятъ отъ тѣхъ е горня часть отъ жертвеникъ, на около очупенъ, 0·50 м. вис. 0·58 м. шир. и деб., съдържащъ петь реда надписъ, съ букви 35—40 мм. високи, полуизтрити и не дотамъ четливи. — *Фигура 133.*

Жертвеникътъ е посветенъ на Хера, която носи географски мѣстенъ прѣкоръ Ἥρα Ἀρμουλήνή, произведенъ отъ тракийското мѣстно име

Фигура 134.

Ἄρμουλα, както вѣроятно се наричала самата мѣстность въ стария вѣкъ; това название се срѣща тукъ за пръвъ пжть и принадлежи къмъ група географски имена на — ουλα, (вижъ по-горѣ стр. 105 и въ надписа бр. 186⁶ стр. 132—133 името Σουίτουλα).

Тукъ навѣрно е сжществувалъ храмъ или оброчище на сжщата богиня, а може би на Зевса, отъ който останали намѣренитѣ тукъ архитектонични камъни. Жертвеникътъ посветилъ на богинята римлянинътъ Помпони Руфъ, заселенъ вѣроятно въ близката Сердика.

Отъ това оброчище произхожда и оброчнията барелиефъ съ изображение на Зевса и Хера, описанъ въ СбМ. XVI—XVII. стр. 57, бр. 16; култътъ на тия божества въ най-близката околность е засвидѣтелствуванъ съ подобенъ барелиефъ намѣренъ въ „стария параклисъ," 2 километра на югозападъ отъ с. Бариево (издаденъ пакъ тамъ, стр. 57. бр. 17); по-наюгъ отъ стария параклисъ се издига могила и близо до нея има мѣстностьта Троянъ, гдѣто минавалъ старинтъ римски друмъ; други развалини и петь могили се намиратъ на западъ отъ Бариево.

Вторинтъ камъкъ съ надписъ отъ Лозенското оброчище е отломъкъ отъ милиарна колона 0·70 м. вис., 0·40 м. диам., отъ врѣмето на Гордиана III (238—244 год. слѣдъ Хр.), побита отъ градъ Сердика, когато Тракия управявалъ императорски легатъ Помпони Магианъ; надписътъ на тая колона описвамъ по-долу.

211. *С. Вакуфъ, Каваклийска околия.* Мраморна плоча намѣрена въ монастиря Св. Троица до с. Вакуфъ[5]) и отъ тамъ прибрана въ Нар. Музей. Плочата е 1·12 м. висока, 0·7 м. широка, 0·15—0·23 м. дебела; Релиефътъ, ограденъ съ изпѫкнала рамка, изобразява отъ лѣво Зевса, правъ en face, брадатъ, наметнатъ съ химатионъ както въ други аналогични релиефи; лѣвата му ржка е издигната и държи жезълъ, а десната липсва заедно съ патерата и жертвеника подъ нея. Надесно отъ Зевса стои Хера en face, съ було на главата, облѣчена въ дълъгъ прѣпасанъ хитонъ, съ ржкави до лактитѣ. Химатионътъ е наметнатъ прѣзъ лѣвото рамо както на Зевса; богинята държи въ лѣвата ржка дълъгъ скиптъръ, въ десната — патерата. — *Фигура. 134.*

Камъкътъ, употрѣбенъ на една чешма въ монастиря, е билъ пробитъ всрѣдъ долнята му часть и долниятъ му край отчупенъ.

На горнята рамка е издълбанъ трирединъ надписъ, съ букви 10—20 мм. високи.

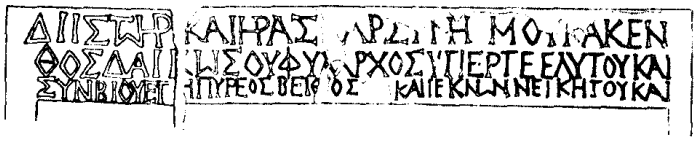

Διὶ Σωτῆρ[ι καὶ Ἥρα Σ[κα]ρο[η]νῆ Μο[υκ]άκεν-
θος Δαικώσου φύ[λα]ρχος ὑ[π]ὲρ τε ἑαυτοῦ καὶ
συνβίου Ἐπτηπύρεος Βείθ[υ]ος καὶ τέκνων Νεικήτου καὶ . .

Продължението на надписа е слѣдвало на долнята рамка, която е отчупена. (Сравни Antike Denkmäler in Bulgarien № 135 S. 127—129).

Надписътъ особно е цѣненъ заради тракийски имена въ него: географски мѣстенъ прѣкоръ Σκαραγνῆ се срѣща тукъ за пръвъ пѫть, както и личното Δαι-κώσης, което по окончание може да се сравни съ

[5]) Отъ този монастирь произхожда и релиефъ съ изображение на тракийския конникъ, който споредъ надписа на него е билъ посветенъ на Аполона: Ἀπόλλωνι Σταρασκηνῷ (СбМ. XI. 91 бр. 71), обаче самото мѣстонахождение на релиефа не е извѣстно съ пълна сигурность.

едонското име Ἀστι-κόσης *(Tomaschek,* II. 2. 7). Четенето на женското име Ἐπτή-πυρις е по-вѣрно отъ Ἐπή-πυρις (Ant. Denkm. S. 129); коренътъ Ἑπτη-, Ἑπτα-, Ἑπται — се срѣща въ цѣла редица тракийски имена *(Tomaschek* II. 2. S. 8—9 и по-горѣ стр. 78. бр. 109). За Μουκάκενθος вижъ по-горѣ стр. 128. бр. 177.

212. *С. Бошуля, Т.-Пазарджишка околия.* Плочка отъ варовникъ, 0·175 м. висока, 0·175 м. широка. Релиефътъ изобразява Хера права, en face, съ було на главата, облѣчена въ дълъгъ прѣпасанъ хитонъ и химатионъ, наметнатъ прѣзъ лѣвото рамо. Богинята държи въ десната ржка патера надъ четвеространенъ жертвеникъ, а въ лѣвата — жезълъ.

Ἀγαθῇ τύχῃ·
Διὶ Ὀλυμπίῳ
Μαρτιάλης Βεί-
θυος β' ὑπέρ τε
αὐτοῦ καὶ τῶν ἰδί-
ων χαριστήριον
ἀνέθηκεν.

Фигура 135.

213. *Пловдивъ.* Мраморна плочка 0·28 м. вис. 0·27 м. шир. Барелиефътъ изобразва Зевса и Хера въ сѫщо подобие както онзи подъ бр. 216. стр. 168, фигура 138 съ тази разлика, че между Зевса и Хера задъ орела е поставенъ още втори жертвеникъ.

С. Карашъ, Тетевенска околия. Въ римското градище *Кривъ градъ* на югъ отъ с. Карашъ вече въ турско врѣме били намирани разни метални, глинени и каменни старини, като: монети, глинени кандила,

черепи отъ глинени съдове и дѣлани камъни; между тѣхъ има и фрагменти отъ два надгробни паметници съ надписи и барелиефи.[6])

Прѣзъ мѣсецъ септември 1904 год., при прокарване на шосето Романъ—Етрополе, до десния брѣгъ на Малкия Искъръ подъ градището Кривъ градъ били открити основи на църква, съ полукржгла апсида обърната къмъ изтокъ, и артика 17·5 м. дълга, 7·5 м. широка, съ стѣни до 1 м. високи и 0·60 м. дебели. — *Фигура 137.* Още прѣди откритието на тѣзи зидове въ земнитѣ насипи били изнамѣрени древнехристиянски кръстове отъ бронзъ, желѣзно кандило съ кръстъ,[7]) римски и византийски монети, прѣдимно отъ Юстиниана I. Доколкото може да се заключи отъ

Фигура 136.

Ἀγαθῇ τύχῃ.
Ἥρα Ὀλυμπία
Μαρτιάλης Βεί-
θυος β' ὑπέρ τε
αὐτοῦ καὶ τῶν ἰδί-
ων χαριστήριον
ἀνέθηκεν.

[6]) Тѣ сж описани въ Antike Denkmäler in Bulgarien I. 328—329 № 421; въ описанието на двата фрагманта като мѣстонахождение е означенъ Тетевенъ вмѣсто градище Кривъ градъ до с. Карашъ, Тетевенска околия.

[7]) Бронзовиятъ кръстъ и желѣзното кандило съ кръстъ сж прибрани въ църквата въ с. Карашъ. Отъ други памѣрени тукъ старини, могатъ още да се забѣлѣжатъ:

Сребърна гривна въ видъ на халка отъ дебелъ сребъренъ телъ. 50 мм. диам. — Пръстенъ отъ мѣдь, съ четвърто столче, безъ особна характеристична форма или орнаментика.

Отломъкъ отъ бронзова украса съ фигурка на птиче, 55 мм. висока. — Кръстче отъ бронзъ, 32 мм. високо.

Отъ римски монети видѣхъ нѣколко екземпляра отъ Аврелиана (270—275 год. слѣдъ Христа) и една малка полуизтрита мѣдна монета — quinarius отъ императрицата Flaccilla 388 год., съпруга на Теодосия I (379—395 год.), майка на Аркадия, Хонория и Пулхерия.

характеристичната форма на намѣренитѣ кръстове и отъ монетнитѣ находки, тая църква е била построена при Юстиниана I (527—565 г.), който, вѣроятно, възобновилъ или съградилъ и градището, за защита на Искърския проходъ и римския пѫть въ тая часть на Балкана, както направилъ и съ много други градища и крѣпости въ Гракия и Мизия.

При земнитѣ изкопи, извършени за прокарване на шосето тъкмо прѣзъ развалинитѣ на тая църква, били открити подъ артиката двѣ четвеространни подставки отъ варовникъ съ еднакви размѣри: 0·80 м. високи, 0·45 м. широки и дебели, съ профилувани сокли и корнизи. Буквитѣ и въ двата надписа сѫ 45 мм. високи.

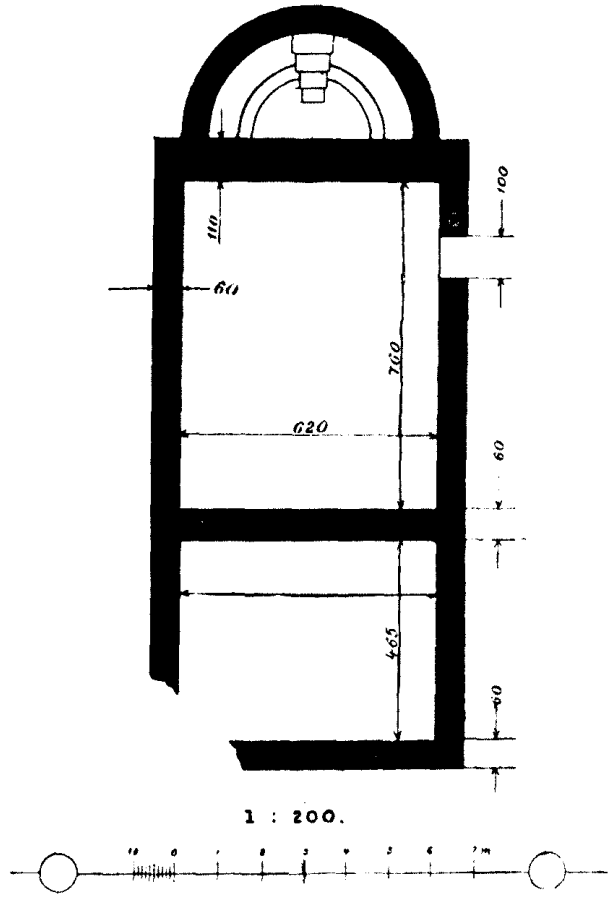

Фигура 137.

213. Оброченъ надписъ на Олимпийския Зевсъ. — *Фигура. 135.* На лѣвата страна на подставката е издълбанъ релиефъ на волска глава — bucranium, на десната вѣнецъ съ розета всрѣдъ него.

На опакото се чете надписътъ SALVS REIPVBLICAE; типътъ прѣдставя Виктория, седеща надесно и пишеща на единъ щитъ монограмата ☧ (*Cohen*, Monnaies impér. romaines VIII, 164—165 № 5).

Отъ монети на Юстиниана се намиратъ златни solidi, на опакото съ надписъ VICTORIA AVGG CONOB и типъ на Виктория права, държеща въ десна ржка кълбо съ кръстъ или дългъ кръстъ и кълбото съ кръста (*Sabatier*, Monnaies Byzantines I. 177—1), сетнѣ голѣми мѣдни монети — follis, на опакото съ буквата M означаваща стойностьта 40 и съ надписи, означаващи разни монетарници и години отъ царуването на Юстиниана (*Sabatier*, I, 181—25 сл.)

214. Оброченъ надписъ на Олимпийската Хера. — *Фигура. 136.*

Десната и лѣвата страна на тая подставка сѫ украсени съ релиефи на волски глави — bucrania, символъ на жертвоприношението.

На горнята повърхнина на двѣтѣ подставки сѫ издълбани два продълговати длаба съ слѣди отъ олово, съ което сѫ били залѣти желѣзни пръчки за закрѣпване на статуитѣ на Зевса и Хера въ единъ храмъ, който сѫществувалъ тукъ въ римско врѣме.

Дарителътъ на двата оброчни паметника е родомъ тракиецъ, съ

Фигура 138.

римско име: Μαρτιάλης Βείθυος. Бащиното му име Βεῖθυς принадлежи между най-обикновени тракийски имена *(Tomaschek* II. 2. 13).

215. *Пакъ отъ тамъ* произхожда отломъкъ отъ плоча 0.12 м. висока, 0·24 м. дълга, 0·24 м. широка; изглежда, че тая плоча е отсѣчена отъ профилуванъ корнизъ на жертвеникъ или подставка, на който е издълбано началото на оброчния надписъ съ букви 50 мм. високи:

I O M I(ovi) O(ptimo) M(aximo).

Задъ буквата M слѣдватъ още двѣ само частично запазени букви: първата има форма на T, а отъ втората личисамо отвѣсната черта.

216. *С. Батемберг (бивше Кьзълъ-Мурадъ), Разградска околия.* Плочка 0·23 м. вис., 0 20 м. шир., 0·02 м. деб. намѣрена въ мѣстността Дермендере. Отъ лѣво е изобразенъ Зевсъ, правъ, en face, въ типичното му облѣкло, съ жезъла и патерата, която държи надъ четвеространênъ жертвеникъ; надесно до краката му кацналъ орелъ съ разперени крилѣ. Надесно отъ Зевса стои Хера en face, съ було на главата; и тя държи въ лѣвата ржка жезъла, въ десната патерата. (Сравни аналогични релиефи въ СбМ. XVI—XVII. стр. 57—59, фиг. 28—29 и пб-горѣ бр. 211. фиг. 134). — *Фигура 138.*

На горната рамка е издълбанъ латинскиятъ надписъ съ букви 8 мм. високи:

Фигура 139.

IOVIETIVNONI
AVREL·MVCIANVS·VOTVFECI

Jovi et Junoni
Aurel(ius) Mucianus votu feci.

На долната рамка се чете гръцкиятъ прѣводъ на горния надписъ съ букви отъ сжща височина, само въ послѣднитѣ двѣ думи буквитѣ сж 12 мм. високи.

ΔΙΙΚΕΗΡΑ·ΑΥΡΗΛΜΟΚΙΑΝΟC
ΕΥΧΗΝΚΩΜΗCΜΑ
CKIOBPI

Δὶ καὶ Ἥρα Αὐρήλ(ιος) Μουκιανός
εὐχὴν κώμης Μα-
σκιοβρ[ας].

Въ гръцкия текстъ на тоя двуезиченъ надписъ важно е названието на тракийското село κώμη Μασκιο-βρία, което е ново. За сравнение на първата му часть могатъ да се приведатъ: географското име Μασκᾶς, кастелъ въ Дардания (*Procopius,* De aedificiis 281, 3) и нарицателното μάσκη = δίκελλα дикелъ (*Pape,* Wörterbuch der griech. Sprache, II. 98.), сетнѣ личното име Βασκία *Tomaschek,* II. 2. 11) или Μασκία (примѣри за замѣната на ш съ b като: Μενδῖς покрай Βενδῖς, Μάργος и Βάργος, и др. вижъ у *Kretschmer*, 236). За мѣстнитѣ тракийски имена на — βρία като: Μεσημ-βρία, Σηλυμβρία и др. сравни *Tomaschek*, II. 2 стр. 63, СбМ. XI. стр. 98. XVI—XVII, стр. 47. Ἀλααιβρία и погорѣ стр. 153. бр. 203 новото име Βολβα-βρία.

Фигура 140.

217. *С. Паскалевецъ, Търновска околия.* Мраморна плочка 0·20 м. висока, 0·15 м. широка, горѣ закржглена. Барелиефътъ изобразява Зевса гръмовержеца съ кждрава коса и брада, живо разкраченъ на лѣво, съ глава обърната en face; той е голъ, наметнатъ само съ кжса мантия, овиснала отъ раменѣтѣ; въ десната ржка, дигната въ замахъ, държи молния, а на лѣвата, простната напрѣдъ, кацналъ орелъ. Долу на земята е изобразена змия, пълзеща надесно къмъ дървения пънъ, който стърчи отпрѣдъ. Отъ двѣтѣ страни на шията на Зевса сж провъртени двѣ дупки, вѣроятно за провиране на връвь, съ която плочката се окачвала на стѣна въ светилище или на друго мѣсто (подобни дупчици има релиефътъ на Кибела описанъ въ СбМ. XVI—XVII 94, бр. 5 и др. нѣколко). — *Фигура 139.*

На долнята рамка се чете надписътъ, съ букви 8 мм. високи:

ΣΟΥΡΑ ΕΥΧΗΝ Σούρα εὐχήν.

Името на дарителя Σούρα е тракийско; въ тая форма то се срѣща тукъ за пръвъ пжть; отъ него сж произведени имената Surius (вижъ

по-горѣ Люблянския релиефъ бр. 154 стр. 108), Surus *(Tomaschek,* II. 2. 44) и Σούρι(ο)ς (въ надписа отъ Устина, стр. 130 бр. 181).

Коренътъ на това име е познатъ и отъ нѣколко сложни имена на богове: θεὸς Σουρεγέθης въ единъ надписъ отъ с. Башикара, тракийската Bessapara *(Dumont-Homolle* p. 332. № 2.), Ζεὺς Συρ-γάστης и Surgasteus *(Dessau* II. p. 135 № 478). Споредъ Херодота IV. 59. Скититѣ наричали Аполона Γοιτόσυρος *(Tomaschek,* II, 2. 49). Въ единъ надписъ отъ Дийникли (СбМ. XI. 75—76 бр. 2) прилагателното Δυσυρηνὸς ще да е произведено отъ мѣстното име Δυσύρα.[8]) За сравнение могатъ да се приведатъ и географскитѣ имена: Καρα-σούρα, Moca-sura, Dii-sure *(Tomaschek,* II. 2. 84. 67. 71.).

Фигура 141.

Това име съдържа надгробенъ надписъ на единъ тракиецъ въ Одеса, произходящъ отъ древнята Olbia: Διζάζελμις Σεύθου ἡγεμὼν Διζύρων (Jahreshefte des Oesterr. Archæol. Instituts, Wien. III (1900). Beiblatt, S. 82: *Stern E. v.* Grabstein eines Thrakers aus Olbia).

218. *Свищовъ.* Мряморна плочка 0·27 м. висока, 0·15 м. широка, 0·03 м. дебела, намѣрена въ римското градище Стъкленъ (Novae) подъ

[8]) Това тракийско географско име трѣбва да се възстанови въ оброчния надписъ отъ 233 год. слѣдъ Хр., издаденъ отъ *Dessau* I. p. 472, № 2350 и да се чете: Apollini Dysyro, а не Dyspro. Самъ издателътъ счита тая дума за тракийски прѣкоръ на Аполона; тая догадка е толкозъ по-основателна, защото между дарителитѣ фигуриратъ въ надписа много тракийци.

Свищовъ. Барелиефътъ изобразява Хера, права, en face, съ було на главата, облѣчена въ дълъгъ прѣпасанъ хитонъ и мантия, наметната прѣзъ лѣвото рамо; богинята държи въ десната ржка патера надъ четвеространенъ жертвеникъ, на който гори огънь, а въ лѣвата дълъгъ жезълъ; на десно до краката ѝ е изобразенъ паунътъ. Такъвъ типъ на Хера, обаче безъ изображението на жертвеника, е познатъ и отъ нѣкои трако-мизийски монети. — *Фигура. 140.*

219. *Ески-джумайска околия;* самото мѣстонахождение на плочата не е извѣстно; тя е намѣрена заедно съ релиефа на богъ Δαρζάλας, описанъ тукъ по-долу.[9])

Мраморна плочка 0·26 м. висока, 0.25 м. широка, 0·03 м. дебела. Барелиефътъ изобразява Зевса, Хера и Палада Атина, които заедно образуватъ капитолската тройца (Сравни СбМ. XVIII, стр. 727 сл.)

Всрѣдъ групата стои главниятъ богъ *Зевсъ,* босоногъ, малко разкраченъ надесно; дългата му мантия — химатионъ — наметната прѣзъ лѣвото рамо оставя гржditѣ голи и покрива тѣлото отъ бедрата на долу;

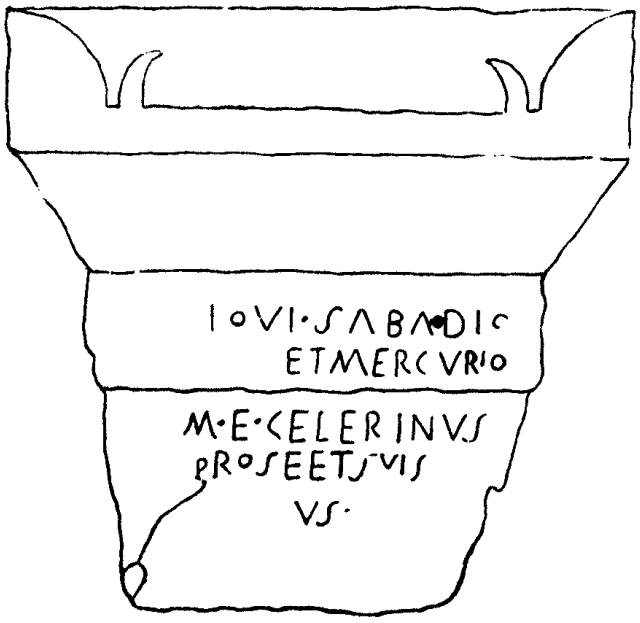

Фигура 142.

Iovi Sabadio
et Mercurio
M(arcus) E(nnius?) Celerinus
pro se et suis
v(otum) s(olvit).

богътъ държи въ лѣвата ржка, която е издигната, дълъгъ жезълъ, а въ десната, която е спусната, жертвена паница или патера; до десния му кракъ стои орелъ.

Надесно отъ Зевса стои *Хера,* съ було на главата, облѣчена въ дълъгъ хитонъ, подгънатъ и прѣпасанъ и съ мантия, наметната отъ горѣ; въ ржцѣтѣ тя държи сжщи атрибути като Зевса.

---

[9]) Споредъ съобщението на г-на П. Байновъ, книжарь въ Шуменъ, тая плочка заедно съ оная на богъ Δαρζάλας намѣрилъ нѣкой си турчинъ въ едноЕски-Джумайско село и отъ него ги взелъ Йорд. Господиновъ, учитель въ Добричъ, родомъ отъ Прѣславъ.

На лѣво отъ Зевса е изобразена Палада Атина, съ шлемъ на главата; облѣклото ѝ е сходно съ онова на Хера; въ десната ржка държи кржглестъ щитъ, опрѣнъ о̀ земи, а въ лѣвата дълго копие, на което остриятъ върхъ личи на рамката надъ релиефа. — *Фигура 141.*

220. *С. Вишовъ градъ, Паскалевска околия.* Горна часть отъ жертвеникъ, съ профилуванъ корнизъ 0·60 м. вис., 0·58 м. шир., 0·57 м. деб., украсенъ съ акротерии на двата жгъла. Намѣренъ въ римското градище на изтокъ отъ село Вишовъ градъ,[10]) на десно отъ шосето Търново—Севлиево. Буквитѣ на надписа сж 25 мм. високи освѣнъ третия редъ, гдѣто сж 30 мм. високи; буквата о има половината отъ тоя размѣръ; въ буквата А липсва напрѣчната хоризонтална черта, а буквитѣ С и S иматъ почти курсивна форма. — *Фигура 142.*

Жертвеникътъ е посветенъ на Юпитера Сабадия; тая основна форма на името Sabadius е засвидѣтелствувана отъ доста надписи и текстове *(Kretschmer,* 196): deo Sabadio въ оброчния надписъ на единъ decurio отъ ala prima Dardanorum provinciae Moesiae Inferioris *(Dessau,* Inscr. lat. selectae I, 2180); между дарителитѣ има и нѣколко тракийци (вижъ по̀-горѣ стр. 118, бѣлѣжка 166); единъ градъ въ Тракия се казвалъ Σαβαδία или Σαυαδία (Hierokles, Synecdemus 633), Sebadius (Macrobius I. 18) и др. Отъ тая форма е произведено Sabazius; такава промѣна на d и t прѣдъ i е извѣстна и отъ други трако-фригийски имена (Сравни по-горѣ стр. 152—153 името Ζβελθίουρδος — Ζβελσούρδος и стр. 117. бр. 165).

Аналогиченъ е оброчниятъ надписъ на Юпитера Сабадия и Меркурия отъ Павликени: Io[v]i Sabadio et Mercur[i]o M(arcus) S[e]rvilius Verecundus pro se et suos votum posuit [l(ibens)] m(erito). (СбМ. VII. стр. 96 бр. XIX = C. I. L. S. III. 12429).

221. *С. Громшинъ, Фердинандска околия.* Плоча отъ мраморъ, 0.55 м. висока, 0·69 м. широка, 0·08 м. дебела; буквитѣ на надписа сж 50 мм. високи освѣнъ 8-ия редъ, въ който сж 40 мм. високи. — *Фигура 143.*

Въ 7-и редъ въ думата SOLO буквата L нѣма хоризонталната черта, така че прилича на I. (Сравни СбМ. IV стр. 148 бр. 3. Archaeol. Epigr. Mitth. XVII. 215 № 115 и C. I. L S. III. № 12385). Този добрѣ запазенъ паметникъ е датуванъ съ името на легата Сервилия Фабиана, който като императорски намѣстникъ — legatus Augusti pro praetore, управлявалъ двѣтѣ Мизии въ врѣмето на Марка Аврелия и Луция Вера между 161—169 год. слѣдъ Хр. *(Rohden-Dessau,* Prosopographia imperii Romani III. 226—415 и *Liebenam,* Verwaltungsgeschichte des roemischen Kaiserreiches, S. 56).

Като императорски намѣстникъ на Горня и Долня Мизия споменува Фабиана единъ надписъ отъ Римъ (C. I. L. VI. 1517): M(arco

[10]) Отъ Вишовъ градъ произхожда и единъ надгробенъ паметникъ: D(is) M(anibus) L(ucius) Petronius sacerdotalis se vivo sibi et Fl(aviae) Margaritae coniugi suae fac(iendum) cur(avit). — (СбМ. VII. стр. 95 бр. XVIII = C. I. L. S. 12428).

Servilio, Q(uinti) f(ilio), Horatia, Fabiano, Maximo, leg(ato) Augustorum pro praetore provinciarum Mysiae Superioris, item Mysiae Inferioris, curatori aedium sacrarum co(n)s(uli); той е познатъ и отъ надписа на милиарната колона отъ Касапкйой въ Добруджа (Archaeol. Epigr. Mitth. XIV. S. 21. № 48).

Отъ надписа отъ Громшинъ се учимъ, че по заповѣдь на Сервилия Фабиана е билъ възобновенъ храмъ на Юпитера „срутенъ отъ ветость“, въ окржга на града Montanensium (сега Фердинандъ, бивша Г. Кутловица).

Въ забѣлѣжката къмъ този надписъ Момзенъ (C. I. L. III. S. 12385) разбира думитѣ per reg(ionem) Mont(anensium) така, че въ тоя окржгъ или область били възобновени нѣколко храмове и на всѣки отъ тѣхъ тая възобнова била означена съ еднакъвъ надписъ.

Фигура 143.

I(ovi) O(ptimo) M(aximo)
pro salute imp(eratoris) Caes(aris) M(arci)
Aureli Antonini Aug(usti) et
imp(eratoris) Caes(aris) L(uci) Aureli Veri Aug(usti)
M(arcus) Servilius Fabianus leg(atus)
Aug(usti) pr(o) pr(aetore) templum vetus-
tate corruptum a solo
per reg(ionem) Mont(anensium) restituit.

222. *С. Гигенъ (римската Colonia Ulpia Oescus), Никополска околия.* Жертвеникъ отъ варовникъ 0.38 м. високъ, 0·30—0·37 м. широкъ, 0·25 м. дебелъ, съ профилуванъ корнизъ и сокълъ; корнизътъ отпрѣдъ е отчупенъ почти цѣлъ. — *Фигура 144.*

Буквитѣ на надписа сж 25 и 10 мм. високи. Надписътъ съдържа слѣднитѣ четири реда:

223. *Пакъ отъ тамъ.* Жертвеникъ отъ варовникъ 0·37 м. високъ, 0·30 м. широкъ, 0·20 м. дебелъ, съ корнизъ и сокълъ; корнизътъ е отчупенъ.

Надписътъ съдържа слѣднитѣ два реда, съ букви 60 мм. високи:

/ O M
S A C

[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo)
sac(rum).

Отъ божествата на гръко-римския пантеонъ въ Тракия твърдѣ слабо е застжпена гръцката *Палада Атина,* римската *Минерва.* Надписитѣ я споменуватъ обикновено заедно съ други божества; въ Никополисъ просъ Истронъ заедно съ Зевса и Хера: Διὶ Ὀλυμπίῳ καὶ Ἥρᾳ Ζυγίᾳ καὶ Ἀθηνᾶ Πολιάδι *(Jireček,* Monatsberichte der Akad. Berlin, 1881. S.

Iovi Optimo
sacrum
Bassus Ane-
rinni.

Фигура 144.

459); Διὶ Ὀλυμπίῳ καὶ Ἥρᾳ καὶ Ἀθηνᾶ (Archaeol. Epigr. Mitth. X. 242—9, XVI, 119—210 и СбМ. XVIII. 728—20); въ надписа отъ Долня Бешовица, Врачанско: I(ovi), Miner(vae), Victo(riae), Volk(ano) Mercur(io), Fatis divinis (Archaeol. Epigr. Mitth. XVIII, 106—3 C. I. L. III. S. 13718); въ надписа отъ Голѣмо Село до Калоферъ: [Ap]olloni et Mi[nervae et Gen]io Oes[censium] (C. I. L. III. S. 12331). Като аналогия къмъ тия надписи може да се приведе и релиефътъ отъ с. Яларе, на който Палада Атина фигурира заедно съ Зевса, Хера, Хермеса и Херакла (СбМ. XVIII. стр. 730. фигура 19).

Само въ единъ неиздаденъ още надписъ отъ Колония Улпия Ескусъ до Гигенъ Минерва се явява сама отдѣлно: Minervae Sacrum. Подобенъ

единъ надписъ е извѣстенъ отъ Драма: Minervae Auq(ustae) m[e]d(icae?) sacrum *(Heuzey et Daumet,* Mission Archéologique de Macédoine p. 144. № 75).

Култътъ на тая богиня е засвидѣтелствуванъ главно въ Никополисъ просъ Истронъ; това доказватъ приведенитѣ по-горѣ три надписи; споредъ другъ единъ надписъ една часть на града се наричала φυλὴ Ἀθηναίς, вѣроятно, споредъ храма посветенъ на Атина. (СбМ. XVIII. стр. 26. бр. 19).

Въ Никополисъ Атина е била едно отъ главнитѣ божества; това може да се заключи както отъ приведенитѣ тукъ надписи, така и отъ нѣколко монетни типове на града; една монета вмѣсто лика на императоръ прѣдставя на лицето главата на Палада Атина *(Pick Dr. B.,* Die antiken Münzen Nordgriechenlands I. 337. № 1217. Taf. III. 18),

Фигура 145.

Други типове прѣдставятъ Побѣдоносната Палада седеща на прѣстолъ, и държеща фигура на Побѣдата въ десната ржка или я изобразяватъ права опрѣна о щитъ и дълго копие. Покрай тѣхъ се срѣща типъ, на който Палада Атина права храни змията Erichthonius, обита около маслинено дърво. *(Pick,* пакъ тамъ I. 383).

Къмъ тия паметници[11]) трѣбва да се добавятъ слѣднитѣ два оброчни релиефа и единъ бюстъ:

224. *С. Мартенъ (римското градище Tigra), Русенско.* Бюстъ отъ мряморъ 0·32 м. високъ заедно съ кржглата профирована подставка, която има 0·12 м.

[11]) Отъ Тракия принадлежи тукъ и паметникъ отъ Стара-Загора, описанъ отъ *Иречекъ К.* Аптическа географія и епиграфика на България въ Период. Спис. 1882 кн. II стр. 35: Паметника намѣрилъ Иречекъ на площада въ Стара-Загора: „Цилиндрически кржгълъ камъкъ, до 1 м. високъ и вжтрѣ издълбанъ, върху който се видѣше изображение на богината Палласъ Атина съ копие и шлемъ; край нея бѣше утесанъ единъ кръстъ, което, види се, свидѣтелствува, че богината въ християнскитѣ врѣмена сж мислѣ ли за нѣкоя светица и че камъкътъ е служилъ въ нѣкоя черква като купелъ.“ Този камъкъ видѣхъ още въ 1891 год. прѣдъ класното училище въ Стара-Загора; когато отпослѣ прѣзъ 1893 год. прибирахъ отъ тамъ за Народния Музей каменни паметници, оказа се, че този паметникъ е вече унищоженъ.

Бронзови фигурини прѣдставящи Палада Атина, въ България сж намѣрени всичко четири: по една въ Кюстендилъ (Пауталия) и Караатли, Хасковско и двѣ въ Стъкленъ до Свищовъ. Тѣзи фигурини заедно съ други статуйки описвамъ въ отдѣлна статия.

диаметъръ. Бюстътъ прѣдставя Палада Атина en face; главата е покрита съ високъ шлемъ; косата разчесана се спуща на раменѣтѣ. Гръдитѣ сж облѣчени съ егида, врѣдъ която изпжква главата на Медуза, овита съ змии. — *Фигура 145.*

Отъ сжщото градище произхожда единъ барелиефъ изобразяващъ Аполона, описанъ въ СбМ. XVI—XVII. стр. 175.

226. *С. Ташла-Муселимъ на сѣверо-изтокъ отъ Одринъ.* Мряморна плочка 0·29 м. висока, 0·21 м. широка, 0·025 м. дебела. Релиефътъ, който е изваянъ доста грубо, изобразява Палада Атина права, разкрачена надесно, съ шлемъ на глава; богинята е облѣчена съ дълъгъ хитонъ, подгънатъ и прѣпасанъ; гръдитѣ сж покрити съ егидата, врѣдъ

Фигура 146.

която изпжква горгонейонъ — главата на Медуза; десната ржка, простната надесно, държи крилата фигура на Побѣдата — Victoria или Νίκη, слѣдователно извѣстнията типъ на Pallas Nikephoros — Побѣдоносна Палада, а лѣвата, издигната нагорѣ, се опира о дълго копие; на лѣво до краката на богинята е изправенъ щитъ. — *Фигура 146.*

227. *Пакъ отъ тамъ.* Отломъкъ отъ релиефъ отъ мряморъ 0·15 м. високъ, 0·19 м. широкъ, 0·02 м. дебелъ, относително по-добрѣ изваянъ; и той изобразява Палада Атина, права, en face, облѣчена подобно както

на прѣдходния релиефъ; разликата се състои само въ това, че тукъ шлемътъ е замѣстенъ съ було, каквото въ тракийски релиефи носи Хера (Сравни по-горѣ релиефа бр. 216 и сл.). — *Фигура 147.*

Заедно съ двата релиефа е била намѣрена малка бронзова монета отъ императора Комода (176—192 год. слѣдъ Христа), кована въ тракийския градъ Hadrianopolis, на опакото съ надписъ: ΑΔΡΙΑΝΟΠΟ-ΛΕΙΤΩΝ. Типътъ прѣдставя императора като конникъ, яздещъ надесно. Диаметърътъ на монетата е 16 мм. (*Mionnet,* S. II. p. 311. № 665).

228. *Ески-джумайска околия,* неизвѣстно мѣстонахождение. Въ СбМ. XVI—XVII. стр. 25—27 изложихъ накратко значението на Θεὸς Μέγας — Великия богъ, почитанъ въ древния Одесосъ, сегашна Варна. Култътъ на тоя главенъ богъ на Одеситянитѣ, засвидѣтелствуванъ вече съ най-старитѣ бронзови монети на тоя градъ, ковани въ IV. столѣтие прѣди Христа, не е прѣстаналъ дори въ къснитѣ врѣмена на римската империя. До късно се е упазило тъй сжщо и името на „Великия богъ", написано на красивитѣ сребърни тетрадрахми на града вече въ II. столѣтие прѣди Христа: Θεοῦ Μεγάλου Ὀδησσιτῶν; то се чете въ единъ варненски надписъ отъ врѣмето на римския императоръ Гордианъ III. отъ 238. год. слѣдъ Христа: Θεοῦ Μεγάλου, обаче съ тракийския прѣкоръ Δερζελάτου (*Pick,* Thrakische Münzbilder въ Jahrbuch des Archaeol. Instituts in Berlin XIII. 1898. S. 156. и Antike Denkmäler in Bulgarien S. 108. № 114). Това свѣдѣние на надписа нагледно подтвърждаватъ монети отъ сжщия императоръ; нѣкои отъ тѣхъ не само изобразяватъ фигурата на Великия богъ, но и корона съ двѣ палмови вѣйки (обикновено наричана урна за игри) съ надписъ ΔΑΡΖΑΛΕΙΑ, отъ който се учимъ, че въ честь на Θεὸς Μέγας Δερζελάτης въ Одесосъ тогава били празднувани празднични и обществени игри, наречени Δαρζάλεια.

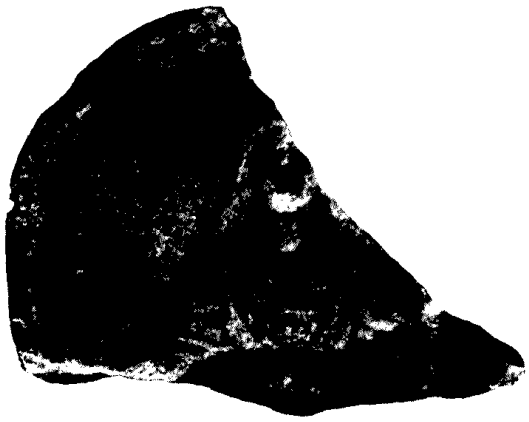

Фигура 147.

Приблизително къмъ тая епоха трѣбва да се отнесе първиятъ и единственятъ за сега оброченъ релиефъ, съ изображение на сжщия богъ. Релиефътъ е набавенъ за сбирката на народния музей прѣзъ 1903 год., заедно съ релиефа описанъ подъ бр. 219. стр. 172.

Барелиефътъ, изваянъ върху мраморна плочка 0·39 м. висока, 0·25 м. широка, 0·035 м. дебела, горѣ закръглена, изобразява бога правъ, en face, съ кждрава коса и брада, облѣченъ съ дълъгъ прѣпасанъ хитонъ и мантия, на която гънкитѣ висятъ отъ лѣвото рамо и лѣвата ржка; въ лѣвицата богътъ държи рога на изобилието (cornu abundantiae), а въ

десна ржка — жертвена паница надъ четвеространенъ жертвеникъ, на който гори огънь. Великиятъ богъ е билъ тождественъ съ Плутона, подземенъ богъ на ада и като даритель на богатства, скрити въ земнитѣ утроби, охарактеризуванъ съ рога на изобилието (сравни по-горѣ стр. 139). — *Фигура 148.*

На горнята рамка е издълбанъ надписътъ съ букви 20 мм. високи:

/ΥΡΙΩΔΑΡΖΑΛ/ /ΟΥΡΒΩΝ Κυ]ρίω Δαρζάλ[α Τ]ούρβων

На долнята:

ΒΟΥ· ΕΥΧΑΡΙCΤΗΡΙ ΑΝΕ /ΗΚΕΝ βου(λευτὴς) εὐχαριστήρι(ο)ν ἀνέθ]ηκεν.

Фигура 148.

Въ горния надписъ задъ буквата Λ слѣдваха още двѣ букви: А и Т; когато първи пѫть разгледахъ релиефа въ книжарницата на г-нъ П. Байновъ въ Шуменъ, отъ първата буква А се виждаше още горнята ѝ часть Λ, отъ втората Т личеше почти цѣлата горня половина; въ музея релиефътъ е постѫпилъ ново нащърбенъ и безъ двѣтѣ букви; затова е сигурно четенето Δαρζάλᾳ като дат. пад. отъ имен. Δαρζάλας. Отъ това тракийско име на бога е произведено Δαρζάλεια, названието на поменатитѣ по-горѣ обществени игри. Формата Δαρζάλας се срѣща за първъ пѫть въ тоя надписъ; по окончание тя е аналогична съ тракийскитѣ лични имена на -άλας като: Διζάλας, Σαδάλας и др. (вижъ *Tomaschek*, II. 2 стр. 32, Любленския надписъ стр. 103. бр. 148. и по-горѣ надписа отъ с. Мраморъ бр. 209. стр. 162). Второто име на бога Δερζελάτης, извѣстно отъ приведения варненски надписъ, трѣбва да считаме за произведено отъ първоначалното Δαρζάλας.

Споредъ *Tomaschek* II. 1. 57. Δερζελάτης е тиризко-кробизки прѣкоръ на Хермеса, покровитель на юношеската сила или мѣстенъ прѣкоръ на херой, наименуванъ така споредъ едно светилище; сѫщиятъ ученъ намира въ прѣкора Δερζελάτης тракийския коренъ derz-, старобългарски

дръж-, който означава крѣпя, твърдя, държа, разширенъ съ наставката — el подобно, както въ името Ζιβελθιοῦρδος (вижъ по-горѣ стр. 152 сл.) тракийскиятъ коренъ ζιβ-ελ, който означавалъ свѣтлина, слънце (*Kretschmer*, 170). Други считатъ Δερζελάτης за тракийски прѣкоръ на гръцкия Θεὸς Μέγας (Antike Denkmäler in Bulgarien стр. 110 № 114 и *Pick*, Thrakische Münzbilder, S. 157), отождественъ съ тракийския Δαρζάλας, както доказва надписътъ на релиефа. Вѣрванията на тракийскитѣ съсѣди не сж могли да не влияятъ върху култа на Одеситянитѣ; това взаимно влияние проявяватъ и нѣкои монети на града съ типа на тракийския херой-конникъ; на по-древнитѣ монети конникътъ е охарактеризуванъ съ рога на изобилието, заетъ отъ гръцкия „Великъ богъ", а на по-къснитѣ е изобразенъ безъ този атрибутъ. (СбМ. XVI—XVII, стр. 26).

Описаниятъ барелиефъ изобразява бога почти въ сжщото подобие, въ каквото го виждаме на опакото на автономнитѣ тетрадрахми, отъ II. стол. прѣди Христа, само съ тая разлика, че на тѣхъ богътъ е обърнатъ налѣво и че нѣма жертвеникъ прѣдъ него.

Въ сжщия типъ прѣдставятъ бога, понѣкога съ жертвеникъ отпрѣдъ, бронзови монети императорски, ковани въ Одесосъ отъ Траяна до Септимия Севера; въ нѣкои екземпляри отъ тоя императоръ нататъкъ Великиятъ богъ получава новъ атрибутъ — шапката κάλαθος или modius на глава, заетъ отъ египетския Сараписъ, заради който и него наричали Сараписъ, при всичко, че не еималъ нищо общо съ тоя Александрийски богъ, изобразяванъ съ издигната десница и съ жезълъ въ лѣвицата.

За нагледно сравнение добрѣ ще ни послужи бронзовъ медайлонъ отъ Гордиана III (238—244 г. слѣдъ Хр.), възпроизведенъ въ оригинална голѣмина въ *фигура 149: Лицето.* ΑΥΤ Κ Μ ΑΝΤ ΓΟΡΔ Ι Α ΝΟΣ ΑΥΓ. Бюстътъ на Гордиана, съ лжчеста корона на глава, облѣченъ съ броня и мантия, обърнатъ налѣво; десната му ржка е дигната, а лѣвата държи кжлбо като символъ на всемирната власть.

Фигура 149.

Опакото. ΟΔΗΣΣ ΕΙΤΩΝ. Типътъ прѣдставя „Великия богъ" правъ, налѣво, съ kalathos на глава, брадатъ, облѣченъ въ дълъгъ хитонъ съ ржкави до лакти и мантия съ гънки, овиснали отъ лѣвото рамо; богътъ държи въ десна ржка жертвена паница надъ овѣнчанъ жертвеникъ, на който гори огънь, а въ лѣвата — рога на изобилието.

(Сравни *Pick B.* Die antiken Münzen Nordgriechenlands I. Tafel V. No 5). Сжщиятъ типъ се повтаря и въ обикновенитѣ бронзови монети на Одесосъ (пакъ тамъ, № 1—2). (Слѣдва.)

Table des matières.

L'asklépieion thrace aux sources de Glava Panéga.

A. La L'extension du culte d'Asklépios en Thrace. Les ruines d'asklépieion à Glava Panéga (près da Golema Bresnica, sous-préf. de Téteven), resumé et importance de la découverte . . . . . Page. 1— 33

B. Déscription des bas-reliefs.

I. Bas-reliefs au type d'Asklépios, Hygieia et Télesphoros avec inscriptions à ces divinités, figures 7—24 . . . . . 33— 54

II. Bas-reliefs au type d'Asklépios, Hygieia et Télesphoros, avec inscriptions votives à Silvanus et Diana, figures 15—27 . . . . . 55— 56

III. Bas-reliefs au type du cavalier thrace avec inscriptions votives à Asklépios et Hygieia, figures 28—41 . . . . . 56— 71

IV. Bas-reliefs au type du cavalier avec inscriptions votives au cavalier thrace. Cavaliers sans inscriptions, figures 42—53 . . . . . 71— 78

V. Bas-reliefs eu type du cavalier avec inscriptions votives à Silvanus et Diana, figures 54—57 . . . . . 78— 81

VI. Bas-reliefs représentants Silvanus et Artémis seule et Asklépios associé à Artémis, figures 58—61 . . . . . 81— 83

VII. Bas-reliefs dediés à Aphrodeité, figures 62—63 . . . . . 83— 84

VIII. Bas-relief consacré aux trois Nymphes, figure 64 84

IX. Torse d'une statuette d'Apollon, figure 65 84

Index des noms propres des donateurs . . . . . 85— 86

Autres inscriptions et monuments figurés relatifs au culte d'Asklépios en Thrace.

№ 127—128 Ex-voto de Novo-Selo, sous-préfecture de Plovdiv (Philippopolis), figures 66—67 . . . . . 87— 88

„ 129—130 Ex-voto de Batkun, sous-préf. de Tatar-Pazardžik, figures 68—69 . . 89— 90

„ 131 „ „ Küstendil (anc. Pautalia) . . . . . 90— 91

„ 132 „ „ Pernik, sous.-préf. de Radomir 91

„ 133 „ „ Lipnica, sous-préf. de Orhanié, figure 70 91

„ 134 „ „ Izvor, sous-préf. de Plovdiv (Philippopolis), figure 71 . . . 92

„ 135 Inscription de Turkmišli, sous-préf. de Čirpan, figure 72 . . . . . 92— 93

„ 136 „ „ Čirpan, figure 73 . . . . . 93— 94

„ 137 „ „ Lydža prés de Stara-Zagora (anc. Augusta Traiana), figure 74 94

„ 138 Inscription de Kararizovo, sous-préf. de Stanimaka, figure 75 . . . . 94— 95

„ 139 „ „ Koniovo, „ „ Küstendil, „ 76 . . . . 95— 97

„ 140 „ „ Kostinbrod, „ „ Sofia, „ 77 97

„ 141 „ „ Koninó, „ „ Vraca, „ 78 . . . . 97— 99

Ex-voto au type du cavalier thrace et autres divinités équestres.

		Page.
№ 142	Ex-voto au type du cavalier thrace de Golema Bresnica, sous-préf. de Tétéven, figure 80	100
„ 143	Bague en or au type du cavalier thrace trouvée à Glożene, sous-préf. Tétéven, figure 80	101
„ 144	Bague en or au type du cavalier thrace trouvée à Brezovo, figure 81.	101
„ 145	Ex-voto au type du cavalier thrace de Aglen, sous-préf. de Lukovit	101
„ 146	„ „ „ „ „ „ „ Todoričene, sous-préf. de Lukovit, figure 82	101
„ 147	„ „ „ de Gabare, sous-préf. de Bela-Slatina, figure 83	102—103
„ 148—156	„ „ „ du cavalier thrace de Lublin, sous-préf. de Popovo, figures 84—89	103—110
„ 157	Ex-voto au type du cavalier thrace de Ferdinand (anc. municipium Montanensium)	110
„ 158	Ex-voto au type du cavalier thrace de Belene, sous-préf. de Svištov	110
„ 159	„ „ „ „ „ „ „ Kotenovci „ „ Berkovica	110
„ 160	„ „ „ „ „ „ „ Karaisen „ „ Svištov figure 90	111
„ 161	Stéle funéraire au type du cavalier thrace trouvée à Karaisen, Svištov figure 91	112—113
„ 162	Ex-voto au type du cavalier thrace de Devna (anc. Markianopolis), sous-préf. de Varna	113
„ 163	Ex-voto au type du cavalier thrace de Stara-Zagora (anc. Augusta Traiana), figure 92	113—114
„ 164 a	Ex-voto au type du cavalier thrace de Karnobat, figure 93	114—115
„ 164 b	„ „ „ „ „ „ „ Sv. Vlas au nord de Mésémbria	115—116
„ 165—175	„ „ „ „ „ „ „ Diinikli, sous-préf. de Harmanli, figures 94—101	116—126
„ 176	Stèle funéraire au type du cavalier thrace de Omurovo, sous-préf. de Čirpan, figure 103	126—128
„ 177	Ex-voto au type du cavalier thrace de Kaloianovo (Terke-bolou), sous-préf. de Sliven, figure 104	128—129
„ 178	Ex-voto au type du cavalier thrace de Semisča, sous-préf. de Haskovo	129—130
„ 179—180	„ „ „ „ „ „ „ Sofia (anc. Ulpia Serdika)	130
„ 181—182	„ „ „ „ „ „ „ Ustina, sous-préf. de Plovdiv	130
„ 183	„ „ „ „ „ „ „ Katunsko-Konare, sous-préf. de Stanimaka	130
„ 184	Ex-voto au type du cavalier thrace de Izvor, sous-préf. de Plovdiv	130—131
„ 185	„ „ „ „ „ „ „ Dičin „ „ Trnovo fig. 106	131—132
„ 186 a	„ „ „ „ „ „ „ Elov-dol, sous-préf. de Radomir	132
„ 186 b	Insription votive de Bobaraci, sous-préf. de Radomir, figure 107	132
„ 187	Ex-voto au type du cavalier thrace de Araplare, sous-préf. de Popovo	133
„ 188	„ „ „ „ „ „ „ Sotirica, „ „ Breznik, figure 108	133
„ 189	Ex-voto au type du cavalier thrace de Gulianci, sous-préf. de Nikopoli	133
„ 190	„ „ „ „ „ „ „ Saladinovo, (anc. Burdapa), sous-préf. de Tatar-Pazardžik, figure 109	132—134
„ 191	Vase votive de Leskovec, sous-préf. de Trnovo, figure 110	134—135
„ 192	Ex-voto au type du cavalier thrace et d'Epona trouvé à Harlec, (site de l'ancienne Augusta), figure 111	135—136
„ 193	Ex-voto au type du cavalier thrace et d'Epona trouvé à Gigen (anc. Colonia Ulpia Oescus), sous-préf. de Nikopoli, figure 112	136—137
„ 194	Ex-voto au type des Dioskures trouvé à Bašikara (anc. Bessapara), sous-préf. de Tatar-Pazardžik, figure 113	137—138

№ 195—196 Ex-voto au type des Dioskures trouvés á Varna, (anc. Odessus), Page.
figures 114—115 . . . . . 138—140
„ 197 „ au type de deux cavaliers de Bela-Čerkva, sous-préf. de Trnovo,
figure 116 . . . . . 140—141
„ 198 „ au type de deux cavaliers de Ahar-Keui, sous-préf. de Provadia,
figure 117 . . . . . 141—142
„ 199 „ au type de deux cavaliers de Belčin, sous-préf. de Samokov,
figure 118 143
„ 200—201 „ au type de deux cavaliers de Arčar (anc. Ratiaria), fig.119—120 144—145
„ 202 „ „ „ „ „ „ „ Staklen (anc. Novae) près de Svištov,
figure 121 . . . . . 145—146

Inscriptions et monuments figurés relatifs au culte de Zeus, Héra, Pallas Athéné et d'autres divinités.

№ 203 Inscription de Šatrovo, sous-préf. de Dupnica, figure 122 . . . . . 152—153
„ 204—205 Ex-voto de Balanovo „ „ „ figures 125—126 . . . 156
„ 206 „ „ Čoklevo, „ „ Radomir, figure 127 . . . . . 156—157
„ 207 „ „ Alikočovo, „ „ Peštera, „ 128 . . . . . 157—158
„ 208 Inscription de Burnusus, sous-préf. de Čirpan, figures 129—130 . . . 158—160
„ 209 „ „ Mramor, sous-préf. de Sofia, figures 131—132 . . . . 160—162
„ 210 „ „ Dolni-Lozen, sous-préf. de Sofia, figure 133 . . . . . 162—164
„ 211 Ex-voto de Vakuf, sous-préf. de Kavakli, figure 134 . . . . . 164—165
„ 212 „ „ Bošula, sous-préf. de Tatar-Pazardžik 166
„ 213 „ „ Plovdiv (Philippopolis) 116
„ 213—215 Inscriptions de Karaš, sous-préf. de Tétéven, figures 135 et 137 . . . 166—168
„ 216 Ex-voto de Batemberg (Kyzyl-Murad), sous-préf. de Razgrad, fig. 138 . 168—169
„ 217 „ „ Paskalevec, départ. de Trnovo, figure 139 170
„ 218 „ „ Svištov (anc. Novae), figure 140 171
„ 219 „ „ Eski-Džumaia sous-préf. de Šumen, figure 141 . . . . . 172—173
„ 220 Inscription de Vyšov-Grad, sous-préf. de Paskalevec, figure 142 . . . 173
„ 221 „ „ Gromšin, sous-préf. de Ferdinand, figure 143 . . . . . 173—174
„ 222—223 „ „ Gigen (anc. Colonia Ulpia Oescus), figure 144 . . . . . 174—175
„ 224 Buste de Minerve de Marten, (anc. Tigra), sous-préf. de Rusčuk,
figure 145 . . . . . 176—177
„ 225—226 Ex-voto de Tašla-Muselim au nord-est d'Adrianople, figures 146—147 177—178
„ 227 „ „ Eski-Džumaia, figure 148 . . . . . 178—180

(à suivre).

Orthographe des noms géographiques: c = tz, č = tch, š = ch, ž = j, g = g dur, u = ou.

Note. Tous les monuments (exclus les № 181—182, 192, le bas-relief fig. 124 et la monnaie fig. 149) décrits dans ces articles sont actuellement exposés au Musée National Archéologique à Sofia.

1092—1907

Съдържание.

		Стр.
Добруски В.	Тракийско светилище на Асклепия до Глава Панега	1— 86
„	„ Други паметници по култа на Асклепия въ Тракия	87— 98
„	„ Тракийски конници и други богове яздачи	99—150
„	„ Паметници по култа на Зевса, Хера, Палада Атина и други божества	151—180